

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Detekcja bezołowiowych nanokryształów fluorkowych rozproszonych w materiałach zol-żelowych przy użyciu dyfrakcji rentgenowskiej oraz metod mikroskopowych i spektroskopowych

Author: Natalia Pawlik

Citation style: Pawlik Natalia. (2019). Detekcja bezołowiowych nanokryształów fluorkowych rozproszonych w materiałach zol-żelowych przy użyciu dyfrakcji rentgenowskiej oraz metod mikroskopowych i spektroskopowych. Praca doktorska. Katowice : Uniwersytet Śląski

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
WYDZIAŁ MATEMATYKI, FIZYKI I CHEMII
INSTYTUT CHEMII

ROZPRAWA DOKTORSKA

**Detekcja bezołowiowych nanokryształów fluorkowych rozproszonych
w materiałach zol-żelowych przy użyciu dyfrakcji rentgenowskiej
oraz metod mikroskopowych i spektroskopowych**

mgr Natalia Pawlik

Promotor: prof. dr hab. Wojciech Pisarski

Katowice 2019

NARODOWE
CENTRUM
NAUKI

Niniejsza praca została zrealizowana w ramach projektu badawczego
finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (OPUS)

nr 2016/23/B/ST8/01965

*„Detekcja nanokryształów fluorkowych rozproszonych w materiałach zol-żelowych
przy użyciu dyfrakcji rentgenowskiej oraz metod mikroskopowych
i spektroskopowych”.*

*Pragnę złożyć serdeczne podziękowania
Panu prof. dr hab. Wojciechowi Pisarskiemu
za opiekę merytoryczną oraz okazaną życzliwość*

*Wyrazy wdzięczności kieruję także do
Pani dr Barbary Szpikowskiej-Sroki
za wieloletnią owocną współpracę naukową, a także nieocenione wsparcie*

*Dziękuję również
Pani dr Marcie Kuwik oraz **Pani mgr inż. Agacie Górny**
za miłą atmosferę, ogromną motywację oraz liczne dyskusje
o bardziej bądź mniej naukowym charakterze*

*Serdeczne podziękowania składam również
Panu dr hab. prof. UŚ Tomaszowi Goryczce za przeprowadzenie pomiarów metodą
rentgenowskiej analizy fazowej, a także **Panu prof. dr hab. Józefowi Lelątko** oraz
Panu dr Maciejowi Zubko za wykonanie zdjęć mikroskopowych*

*Szczególne podziękowania pragnę złożyć
moim kochanym **Rodzicom**
za nieocenione wsparcie oraz wiarę*

*Pracę dedykuję mojej ukochanej **Babci**
niewymownie dumnej z każdego, nawet najmniejszego mojego sukcesu,
której opiekę płynącą z Nieba dostrzegam każdego dnia*

Spis treści

1. WPROWADZENIE	7
2. PRZEGLĄD LITERATURY.....	9
2.1. Dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne	9
2.1.1. Charakterystyka ogólna	9
2.1.2. Nukleacja i krystalizacja faz fluorkowych w matrycach amorficznych.....	12
2.2. Właściwości nanokryształów fluorkowych MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) oraz MF₃ (M = Y, La, Gd).....	23
2.2.1. Charakterystyka faz fluorkowych typu MF ₂ (M = Ca, Sr, Ba).....	23
2.2.2. Charakterystyka faz fluorkowych typu MF ₃ (M = Y, La, Gd)	27
2.2.3. Nanokryształy MF ₂ (M = Ca, Sr, Ba) oraz MF ₃ (M = Y, La, Gd) w materiałach dwufazowych.....	36
2.3. Spektroskopia jonów Eu³⁺ w materiałach dwufazowych	59
3. CEL I ZAKRES PRACY	80
4. CZĘŚĆ EKSPERYMENTALNA	82
4.1. Synteza materiałów zol-żelowych	82
4.2. Metodyka badań	85
4.3. Wpływ składu jakościowego na efektywność migracji jonów Eu ³⁺ do sieci krystalicznych nanokryształów fluorkowych	87
4.4. Badania procesu transformacji zoli krzemionkowych w amorficzno-krystaliczne materiały zol-żelowe.....	91
4.5. Detekcja nanokryształów fluorkowych w dwufazowych materiałach zol-żelowych	102
4.5.1. Nanokryształy fluorkowe typu MF ₂ (M = Ca, Sr, Ba).....	103
4.5.1.1. Rentgenowska analiza fazowa XRD oraz mikroskopia HR-TEM.....	103
4.5.1.2. Spektroskopia optycznie aktywnych jonów Eu ³⁺	110
4.5.2. Nanokryształy fluorkowe typu MF ₃ (M = Y, La, Gd).....	122
4.5.2.1. Rentgenowska analiza fazowa XRD oraz mikroskopia HR-TEM.....	122
4.5.2.2. Spektroskopia optycznie aktywnych jonów Eu ³⁺	130
5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	143
6. LITERATURA.....	147
7. DORÓBEK NAUKOWY	163

1. Wprowadzenie

Na przestrzeni ostatnich lat odnotowano dynamiczny rozwój badań nad syntezą materiałów optycznych na bazie nanokryształów fluorkowych dedykowanych do potencjalnych zastosowań w szeroko rozumianej optoelektronice [1]. Szczególnie zainteresowanie kryształami fluorkowymi jest efektem ich niewątpliwych zalet, m.in. wysokiego stopnia transparentności w szerokim zakresie promieniowania od ultrafioletu do podczerwieni, szerokich przedziałów energetycznych pasm wzbronionych (zazwyczaj powyżej 10 eV) oraz stosunkowo niskich współczynników załamania światła [2, 3]. Dodatkowym atutem kryształów fluorkowych są ich niskie energie fononowe mieszczące się najczęściej w zakresie od 400 cm^{-1} do 500 cm^{-1} , co czyni je doskonałymi ośrodkami dla optycznie aktywnych jonów ziem rzadkich [4]. Mając na uwadze powyższe właściwości, kryształy fluorkowe domieszkowane jonami ziem rzadkich posiadają szereg cech wysoce pożądanых w układach optycznych przeznaczonych dla optoelektroniki. Zastosowanie syntetycznych fluorków w optyce sięga 1960 roku, kiedy to monokryształ $\text{U}^{3+}:\text{CaF}_2$ został użyty w konstrukcji lasera [5]. Z czasem obok hodowli monokryształów fluorkowych metodami Czochralskiego i Bridgman'a-Stockbarger'a [6-9], opracowano także techniki otrzymywania kryształów fluorkowych w skali mikro- i nanometrycznej, w tym metodę hydrotermalną [10, 11], współstrącania [12, 13], solwotermalną [14, 15] oraz mikroemulsyjną [16, 17]. W toku prowadzonych dalej badań dowiedziono, że już niewielkie modyfikacje w morfologii nanokryształów fluorkowych znacząco wpływają na zmianę ich właściwości optycznych, elektrycznych oraz magnetycznych. Wzrost nanokryształów fluorkowych odbywający się w sposób kontrolowany otwiera zatem szereg nowych możliwości ich zastosowań praktycznych [18-21]. Z tego też względu szczególnie istotnym zagadnieniem jest detekcja oraz charakterystyka otrzymywanych nanokryształów fluorkowych, możliwe w realizacji przy użyciu zespołu technik badawczych, w tym dyfrakcji rentgenowskiej, metod obrazowania mikroskopowego, jak również spektroskopii w dalekiej podczerwieni.

Aktualnie jednym z czołowych kierunków rozwoju inżynierii materiałów przeznaczonych do zastosowań w optoelektronice jest opracowanie metod syntezy transparentnych materiałów amorficzno-kryształicznych aktywowanych jonami ziem

rzadkich. Wskazana grupa materiałów stanowi klasę innowacyjnych układów optycznych zawierających nanokryształy fluorkowe rozproszone w matrycach amorficznych, cechujących się wysoką odpornością chemiczną i mechaniczną, a także wydajną luminescencją domieszek optycznie aktywnych [22-25]. Tlenkowo-fluorkowe materiały szklano-ceramiczne otrzymywane są powszechnie w toku kontrolowanej obróbki cieplnej szkieł tlenkowych uzyskiwanych konwencjonalną metodą wysokotemperaturowego wytopu [26-30]. Alternatywną metodą syntezy materiałów amorficzno-krystalicznych jest technologia zol-żel realizowana poprzez przebieg reakcji polikondensacji w fazie ciekłej. Mając na uwadze, że obróbka termiczna materiałów zol-żelowych przeprowadzana w celu krystalizacji faz fluorkowych odbywa się w temperaturach znacznie niższych niż topienie składników szkłotwórczych, technologia zol-żel stanowi szczególnie atrakcyjną metodę otrzymywania dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych do zastosowań w optoelektronice [31-34].

Spośród jonów ziem rzadkich stosowanych jako domieszki optycznie aktywne w dwufazowych materiałach amorficzno-krystalicznych, szczególnym zainteresowaniem cieszą się trójwartościowe jony Eu^{3+} . Materiały optyczne domieszkowane jonami Eu^{3+} są powszechnie stosowane jako czerwone emitery, m.in. w lampach fluorescencyjnych [35], wzmacniaczach optycznych [36] oraz diodach elektroluminescencyjnych LED [37]. Poza technologicznym aspektem aplikacyjnym, jony Eu^{3+} z powodzeniem stosowane są także w charakterze sond spektroskopowych, co wynika z natury wewnątrz-konfiguracyjnych przejść elektronowych typu $4f^6-4f^6$ [38, 39]. W tym aspekcie szczególną rolę pełni współczynnik intensywności luminescencji R/O (ang. *red-to-orange*), definiowany jako stosunek intensywności pasma odpowiadającego przejściu $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$ o naturze dipolowo-elektrycznej do intensywności pasma związanego z przejściem dipolowo-magnetycznym $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_1$. Z tego też względu profil luminescencyjny jonów Eu^{3+} wraz z rentgenowską analizą fazową oraz badaniami spektroskopii w podczerwieni, a także obrazowaniem mikroskopowym pozwalają na przeprowadzenie pełnej charakterystyki związanej z zachodzącymi zmianami strukturalnymi podczas transformacji materiałów amorficznych w dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne. Niniejsza praca doktorska poświęcona jest tym zagadnieniom.

2. Przegląd literatury

2.1. Dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne

2.1.1. Charakterystyka ogólna

Dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne stanowią klasę materiałów kompozytowych, zawierających jedną bądź kilka faz krystalicznych rozproszonych w matrycy amorficznej. Otrzymywanie materiałów dwufazowych odbywa się poprzez przeprowadzenie obróbki termicznej wyjściowych materiałów amorficznych w sposób kontrolowany, ze szczególnym uwzględnieniem temperatury i czasu procesu [40]. Materiały dwufazowe cechują się podwyższonymi w stosunku do wyjściowych matryc amorficznych właściwościami mechanicznymi, termicznymi oraz chemicznymi, sprawiając, że nie sposób przecenić różnorodności ich praktycznych zastosowań. Materiały dwufazowe cechują się zazwyczaj niewielką rozszerzalnością cieplną, wykazując niewielkie zmiany wymiarowe wskutek zmian temperatury. Badania nad rozszerzalnością cieplną prowadzono już w 1951 roku dla materiałów szklano-ceramicznych zawierających agregaty β -eukryptytu otrzymanych podczas obróbki termicznej szkielek LAS ($\text{Li}_2\text{O}-\text{Al}_2\text{O}_3-\text{SiO}_2$). Udowodniono, że kryształy β -eukryptytu wykazują ujemną rozszerzalność cieplną, która skutecznie kompensuje dodatnią rozszerzalność termiczną matrycy szklistej. Obserwacja ta skupiła uwagę wielu grup badawczych, otwierając tym samym perspektywę projektowania materiałów o zbliżonym do zera współczynniku rozszerzalności termicznej. Z tego też względu materiały dwufazowe znalazły zastosowanie w projektowaniu elementów nośnych układów elektronicznych [41, 42]. Z uwagi na wysoką biogodność z tkankami ludzkimi oraz podwyższone parametry wytrzymałościowe w stosunku do szkielek bioaktywnych (zawierających najczęściej w składzie SiO_2 , CaO , Na_2O oraz P_2O_5), materiały dwufazowe są coraz szerzej stosowane w implantologii oraz protetyce. Wskazane materiały mogą znaleźć zastosowanie w medycynie zarówno jako tworzywa stymulujące i przyspieszające naturalny wzrost tkanki kostnej, bądź też zastępujące tkankę kostną [43-45]. Ponadto materiały dwufazowe domieszkowane optycznie czynnymi jonami ziem rzadkich stały się kluczowe w rozwoju współczesnej optoelektroniki, ponieważ częściowemu wbudowaniu jonów ziem rzadkich w niskofononowy ośrodek krystaliczny towarzyszy wzmocnienie charakterystycznych pasm luminescencyjnych. W konsekwencji

materiały dwufazowe aktywowane optycznie czynnymi jonami ziem rzadkich znalazły zastosowanie w konstrukcji wzmacniaczy optycznych [46-49], komórek solarnych [50-53], światłowodów [54-56], diod elektroluminescencyjnych LED [57-60], termometrów optycznych [61-63], czy też scyntylatorów [64-66].

Mimo, iż materiały amorficzno-kryształiczne zyskały szczególne uznanie dopiero w ostatnim stuleciu, w praktyce wskazana klasa materiałów towarzyszy działalności człowieka od wielu tysiącleci, ponieważ już w epoce kamienia łupanego powszechnie stosowanym surowcem do wyrobu narzędzi był obsydian. Niejednorodność materiałów szklano-ceramicznych spowodowana obecnością faz kryształicznych rozproszonych w obrębie matrycy szkła uznawana była przez wiele stuleci za znaczący mankament wykluczający możliwość ich praktycznego zastosowania. Z uwagi na powyższe czynniki obszar zastosowań materiałów szklano-ceramicznych przez stulecia był ograniczany wyłącznie do aspektów dekoracyjnych. Przełom przyniosło odkrycie dokonane przez amerykańskiego chemika Stanleya Donalda Stookey'a w latach 50-tych XX wieku podczas badań prowadzonych nad szklami światłoczułymi w Corning Glass World w Nowym Jorku [67-70]. Efektem wieloletnich prac amerykańskiego naukowca było doniesienie, że obróbka termiczna badanych szkieł spowodowała utratę ich transparentności, tworząc polikryształiczne materiały ceramiczne o wysokiej wytrzymałości mechanicznej. Odkrycie Stookey'a zainspirowało wiele grup badawczych z całego świata, co w efekcie przyczyniło się do intensywnego rozwoju badań nad materiałami szklano-ceramicznymi. Badania prowadzone w tej dziedzinie od lat 80-tych XX wieku koncentrują się na syntezie materiałów dwufazowych zawierających rozproszone w matrycy amorficznej kryształy fluorkowe o wymiarach w zakresie od 10 nm do 30 nm ze względu na niwelowanie efektów związanych z rozpraszaniem padającego na nie światła [71].

W 1993 roku Y. Wang i J. Ohwaki po raz pierwszy opisali w literaturze metodę otrzymywania transparentnych tlenkowo-fluorkowych materiałów szklano-ceramicznych domieszkowanych jonami ziem rzadkich, tj. Er^{3+} i Yb^{3+} [72]. Wyjściowe szkło o składzie $30\text{SiO}_2\text{-}15\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}24\text{PbF}_2\text{-}20\text{CdF}_2\text{-}10\text{YbF}_3\text{-}1\text{ErF}_3$ (% mol) poddano wówczas kontrolowanej obróbce termicznej w temperaturze 470°C wskutek czego w matrycy szklistej nastąpiła krystalizacja fazy $\text{Pb}_x\text{Cd}_{1-x}\text{F}_2$, a wielkość krystalitów została oszacowana na 20 nm. Autorzy dowiedli, że obecność kryształicznej fazy fluorkowej znacznie zwiększa wydajność konwersji energii w górę zachodzącej z udziałem jonów Er^{3+} oraz Yb^{3+} , natomiast matryca szklista zapewnia wysoką odporność mechaniczną i chemiczną otrzymanego materiału. Prowadzone z czasem badania w wielu innych kręgach naukowych potwierdziły wnioski

wyciągnięte przez Wanga i Ohwaki. Dowiedziono także, że w budowaniu jonów ziem rzadkich w sieć krystaliczną faz fluorkowych towarzyszy znaczny wzrost intensywności pasm luminescencyjnych oraz redukcja ich szerokości połówkowych, jak również wydłużenie czasów życia poziomów wzbudzonych. W tym aspekcie istotną rolę odgrywa energia drgań sieci krystalicznej, ponieważ wraz z jej spadkiem wzrasta prawdopodobieństwo przejść o charakterze promienistym prowadząc w efekcie do wzmocnienia pasm luminescencyjnych. Deklarowane w literaturze wartości energii fononowych wybranych faz fluorkowych zestawiono w Tabeli 1.

Tabela 1. Energie fononowe wybranych faz fluorkowych.

Lp.	Faza fluorkowa	$h\nu$ [cm^{-1}]	Literatura
1.	$\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\text{F}$	603	[73]
2.	LiYF_4	570	[74]
3.	LiGdF_4	570	[75]
4.	BaYF_5	470	[76]
5.	CaF_2	466	[77]
6.	LiYbF_4	460	[78]
7.	BaGdF_5	457	[74]
8.	NaLuF_4	400	[79]
9.	Ba_2GdF_7	400	[80]
10.	Sr_2GdF_7	400	[81]
11.	NaGdF_4	400	[82]
12.	CdF_2	370	[83]
13.	SrF_2	366	[77]
14.	$\beta\text{-NaYF}_4$	360	[84]
15.	GdF_3	360	[85]
16.	YF_3	358	[86]
17.	LaF_3	350	[87]
18.	BaF_2	319	[77]
19.	$\beta\text{-NaLaF}_4$	290	[88]
20.	PbF_2	250	[89]

Spośród przedstawionych w Tabeli 1 fluorkowych faz krystalicznych najniższą energią fononową bliską 250 cm^{-1} charakteryzuje się faza PbF_2 . Mimo tej niewątpliwie korzystnej właściwości, otrzymywanie materiałów optycznych na bazie PbF_2 niezbyt dobrze wpisuje się w koncepcję zielonej chemii, na którą ukierunkowane są współczesne technologie. W konsekwencji obserwuje się powszechną tendencję do ograniczenia produkcji

materiałów optycznych na bazie związków ołowiu i innych metali ciężkich, które wykazują szkodliwy wpływ na zdrowie człowieka, jak i otaczające środowisko [90].

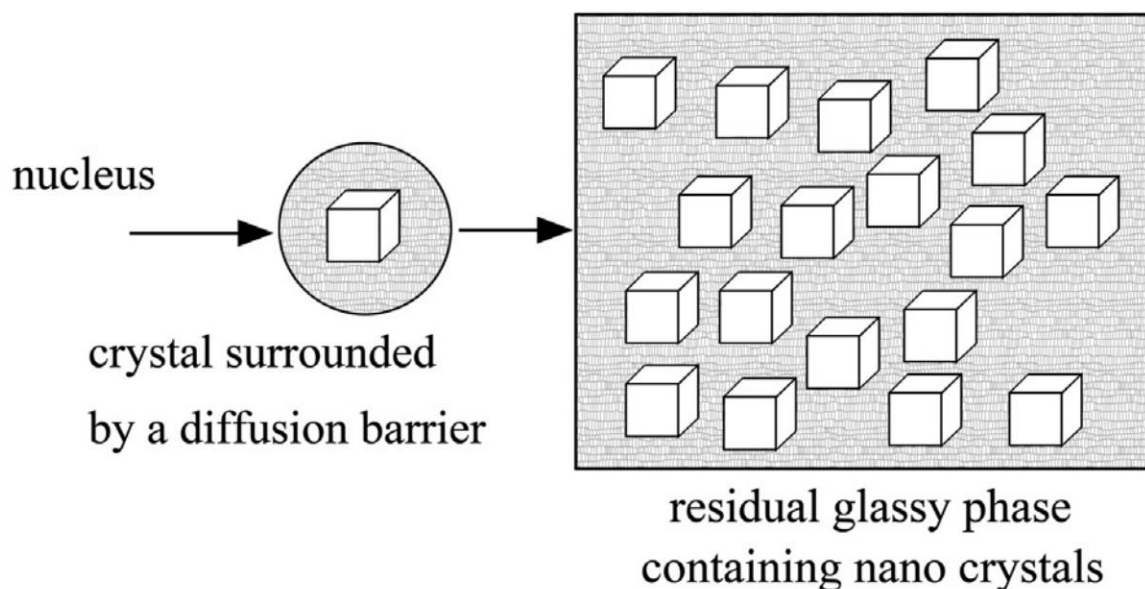
Metoda wysokotemperaturowego topienia jest aktualnie najszerzej stosowaną techniką docelowego otrzymywania tlenkowo-fluorkowych materiałów szklano-ceramicznych. Alternatywną metodą otrzymywania analogicznych materiałów dwufazowych jest niskotemperaturowa technologia zol-żel. Metoda ta opiera się na przeprowadzeniu reakcji hydrolizy, kondensacji oraz polikondensacji w fazie ciekłej prekursorów metaloorganicznych najczęściej w temperaturze pokojowej. Przebiegające wówczas reakcje chemiczne prowadzą do utworzenia zolu, natomiast rozbudowie sieci przestrzennej towarzyszy utrata początkowej płynności układu, czego efektem jest otrzymanie żelu. Jego suszenie ma na celu usunięcie pozostałości wody oraz rozpuszczalników organicznych użytych podczas syntezy, jak również ewentualnych pozostałości nieprzereagowanego prekursora z porowatej sieci żelu. Wskutek przeprowadzonego suszenia otrzymywany jest materiał, powszechnie nazywany kserożelem [91]. Krystalizacja fazy fluorkowej w materiałach zol-żelowych jest możliwa ze względu na wprowadzenie do układu reakcyjnego we wstępnych etapach syntezy odczynnika fluorującego, którego rolę najczęściej pełni kwas trifluorooctowy (TFA). Z uwagi na możliwość prowadzenia syntezy zol-żelowej już w temperaturze pokojowej oraz dalszej obróbki termicznej kserożeli w temperaturach znacznie niższych niż wytop składników szkłotwórczych, ryzyko ulotnienia komponentów fluorkowych jest znacznie mniejsze co z punktu widzenia efektywnej krystalizacji frakcji fluorkowych czyni metodę zol-żel szczególnie korzystną [92-94].

2.1.2. Nukleacja i krystalizacja faz fluorkowych w matrycach amorficznych

Proces krystalizacji przebiegający w matrycach amorficznych opiera się na prawach opisujących krystalizację cieczy przechłodzonych, które to stanowiły przedmiot wieloletnich badań prowadzonych przez G. Tammanna. W opisie krystalizacji Tammann uwzględnił dwa kluczowe parametry mające bezpośredni wpływ na mikrostrukturę kryształów: pierwszym z owych parametrów jest szybkość tworzenia się nowych zarodków krystalizacji, natomiast drugi odnosi się do szybkości wzrostu poszczególnych krystalitów. Wówczas, gdy szybkość tworzenia nowych zarodków krystalizacji w matrycy amorficznej przewyższa szybkość przyrostu jednostkowych krystalitów, otrzymany materiał dwufazowy cechuje się obecnością licznych kryształów o stosunkowo niewielkiej

średnicy. Materiał dwufazowy zawierający w matrycy amorficznej nieliczne, lecz dobrze wykształcone kryształy, jest efektem zdominowania procesu krystalizacji przez wzrost jednostkowych kryształów. Zarówno szybkość tworzenia nowych zarodków krystalizacji, jak i szybkość przyrostu poszczególnych kryształów są uwarunkowane temperaturą obróbki cieplnej wyjściowych materiałów, dlatego też ścisła kontrola warunków temperaturowych pozwala na skuteczne manipulowanie mikrostrukturą otrzymywanych materiałów dwufazowych [22].

Krystalizacja w obrębie matrycy amorficznej może się odbyć w sposób samoczynny, bądź też wskutek wprowadzenia do matrycy macierzystej zarodków krystalizacji. Pierwszy z przypadków określany jest mianem krystalizacji homogenicznej, a wizualizację wskazanego rodzaju krystalizacji przedstawiono na Rys. 1.

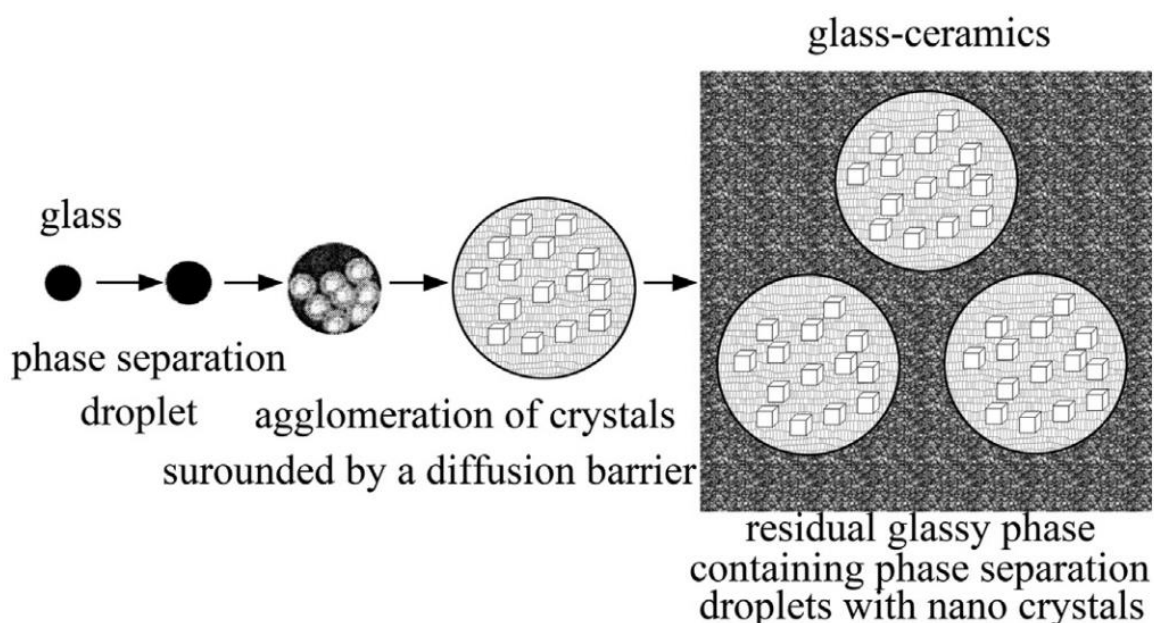

Rys. 1. Krystalizacja homogeniczna zachodząca wewnątrz matrycy amorficznej [22].

Krystalizacja heterogeniczna ma miejsce wówczas, gdy wzrost fazy krystalicznej jest inicjowany wprowadzeniem do amorficznej matrycy macierzystej zarodków krystalizacji. Mogą one zostać wprowadzone do matrycy macierzystej zarówno w sposób intencjonalny (w postaci odpowiednich związków chemicznych, np. fluorków metali), bądź też przypadkowy (głównie w formie zanieczyszczeń, np. kurzu).

Krystalizacja fazy fluorkowej zachodząca w matrycy szkieł otrzymywanych metodą wysokotemperaturowego topienia jest procesem kontrolowanym dyfuzyjnie i odbywa się powyżej temperatury zeszklenia (T_g). Z uwagi na utworzenie bariery

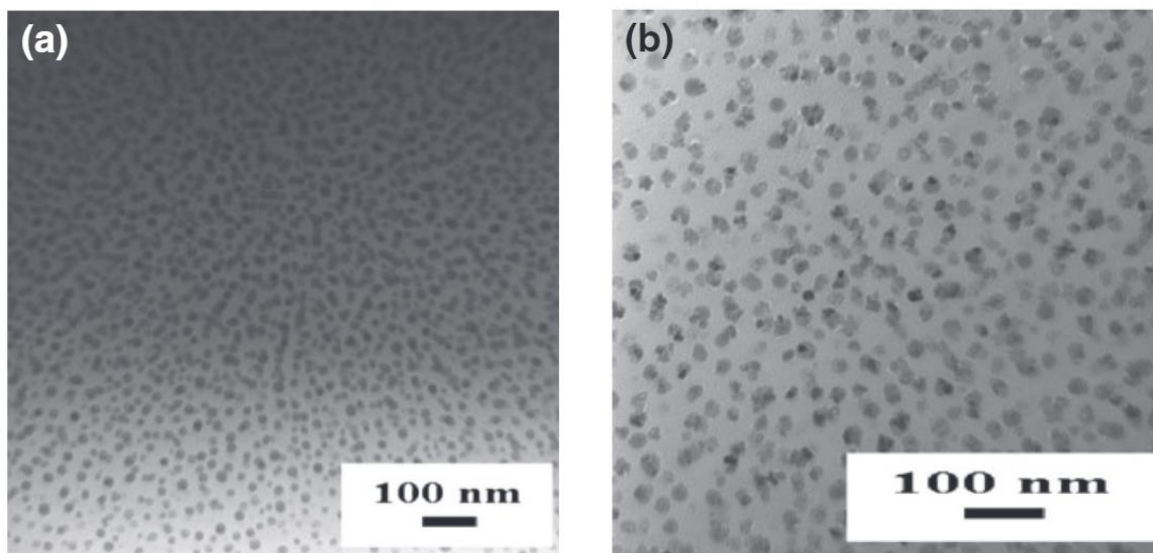
dyfuzyjnej wokół kryształów fluorkowych z reguły nie obserwuje się ich znacznego wzrostu podczas wydłużania procesu obróbki cieplnej. Jej efektem najczęściej jednak jest redystrybucja jonów wewnątrz sieci krystalicznej, bądź dalsze przemiany fazowe prowadzące do powstania innych odmian polimorficznych. Istotnym etapem w kontekście krystalizacji faz fluorkowych jest chłodzenie stopionej mieszaniny składników szkłotwórczych, podczas którego następuje separacja fazowa polegająca na ukształtowaniu obszarów wzbogaconych w komponenty tlenkowe oraz fluorkowe. Schłodzenie stopionej mieszaniny składników szkłotwórczych prowadzi do otrzymania szkła, jednakże ich ponowna obróbka termiczna wywołuje krystalizację fazy fluorkowej w amorficznej matrycy szkła. Mechanizm powyższego procesu ilustruje Rys. 2.

Rys. 2. Mechanizm krystalizacji fazy fluorkowej w szklach otrzymywanych konwencjonalną metodą wysokotemperaturowego topienia [22].

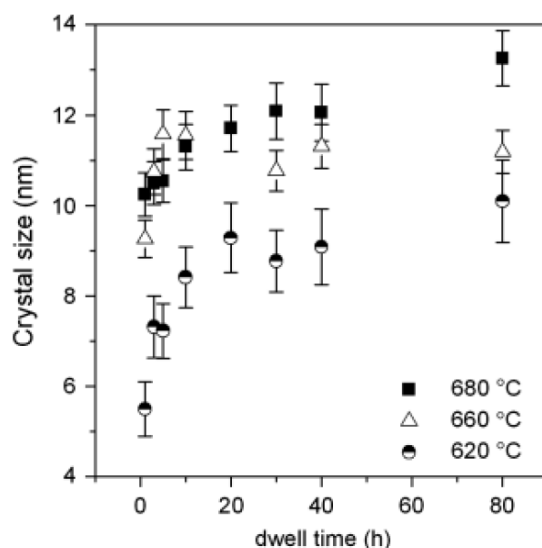
Proces separacji fazowej został potwierdzony dla szkła o składzie ($55\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}15\text{Na}_2\text{O-}10\text{LaF}_3$): $0,5\%\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) otrzymanego przez A. de Pablos-Martín i współpracowników poprzez topienie składników szkłotwórczych w temp. 1600°C w czasie 90 minut [95]. Zdjęcie mikroskopowe TEM (ang. *Transmission Electron Microscopy*) otrzymanego szkła ujawniło obecność obiektów sferycznych o średnicy około 25 nm (Rys. 3a). Na podstawie badań rentgenowskiej analizy fazowej wykazano, że otrzymane szkło jest w pełni amorficzne, co tym samym potwierdziło, że zarejestrowane obiekty sferyczne nie obrazują fazy krystalicznej, a jedynie obszary wzbogacone w LaF_3 .

Dopiero przeprowadzona w temp. 620°C obróbka termiczna szkła wywołała krystalizację fazy LaF₃. Średnica uzyskanych wówczas krystalitów została oszacowana na około 20 nm (Rys. 3b).

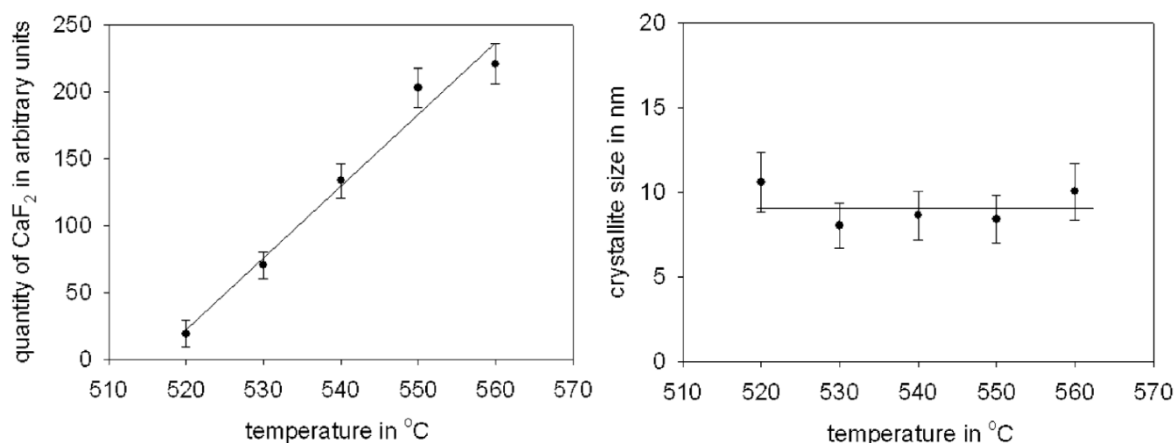

Rys. 3. Zdjęcie mikroskopowe TEM: a) szkła o składzie $(55\text{SiO}_2-20\text{Al}_2\text{O}_3-15\text{Na}_2\text{O}-10\text{LaF}_3):0,5\% \text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol.) oraz b) materiału szklano-ceramicznego otrzymanego podczas kontrolowanej obróbki cieplnej w temp. 620°C [96].

Mechanizm kontrolowanego dyfuzyjnie wzrostu kryształów został potwierdzony w innych badaniach prowadzonych przez A. de Pablos-Martín i współpracowników dla fazy LaF₃ krystalizującej w szklach o składzie $55\text{SiO}_2-20\text{Al}_2\text{O}_3-15\text{Na}_2\text{O}-10\text{LaF}_3$ (% mol) [96]. Wielkość krystalitów LaF₃ została zbadana w funkcji temperatury (620°C, 660°C, 680°C) oraz czasu prowadzenia obróbki cieplnej (od 1 godz. do 80 godz.) wyjściowych szkieł. Relacja wyznaczonych w oparciu o równanie Scherrera wielkości kryształów LaF₃ w funkcji temperatury i czasu obróbki cieplnej została przedstawiona na Rys. 4. Przeprowadzone badania jednoznacznie potwierdziły, że wydłużenie czasu obróbki termicznej nie wpływa znacząco na wzrost wielkości kryształów LaF₃, co tym samym wskazuje na utworzenie bariery dyfuzyjnej na ich powierzchni skutecznie hamującej ich dalszy wzrost. Mechanizm kontrolowanego dyfuzyjnie wzrostu kryształów fluorkowych znalazł także potwierdzenie w badaniach prowadzonych przez C. Rüssela dla CaF₂ krystalizującego w szklach o składzie $(100-x)(9,9\text{Na}_2\text{O}-8,8\text{K}_2\text{O}-12,1\text{CaO}-6,6\text{Al}_2\text{O}_3-62\text{SiO}_2)(x\text{CaF}_2)$ (% mol) [97].

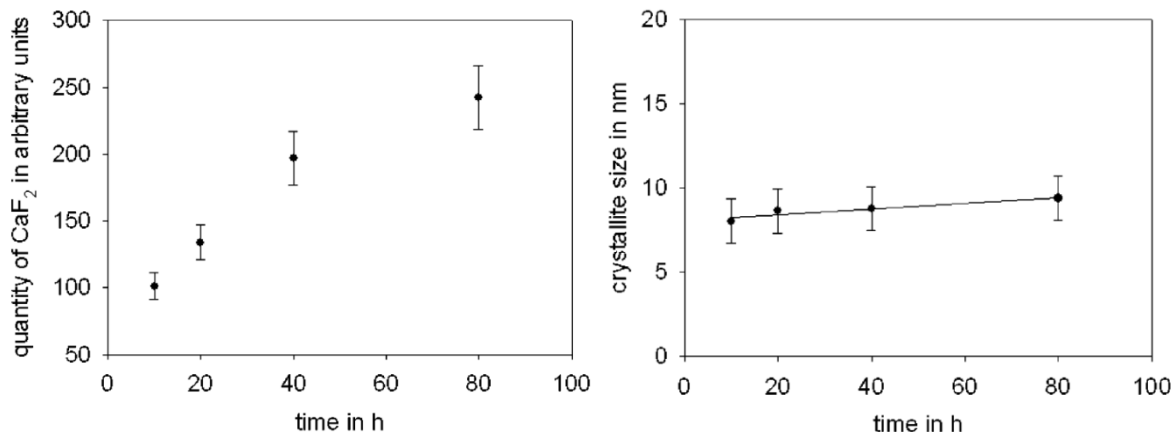
Rys. 4. Zależność wielkości otrzymanych kryształów LaF_3 w funkcji czasu i temperatury wyjściowych szkieł o składzie $55\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}15\text{Na}_2\text{O}\text{-}10\text{LaF}_3$ (% mol) [96].

Rys. 5. Zależność ilości powstającej frakcji krystalicznej CaF_2 w funkcji temperatury obróbki termicznej szkieł o składzie $(100-x)(9,9\text{Na}_2\text{O}\text{-}8,8\text{K}_2\text{O}\text{-}12,1\text{CaO}\text{-}6,6\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}62\text{SiO}_2)(x\text{CaF}_2)$ (% mol) (po lewej) oraz zależność średniej wielkości kryształów CaF_2 w funkcji temperatury wygrzewania szkieł (po prawej) [97].

Autorzy zaobserwowali wyraźny wzrost ilości powstającej frakcji krystalicznej CaF_2 w funkcji temperatury w zakresie od 520°C do 560°C podczas obróbki termicznej w czasie 20 godzin. Jednocześnie udowodniono, że średnia wielkość kryształitów wyznaczona w oparciu o równanie Scherrera podczas wzrostu temperatury wygrzewania nie uległa znaczącym zmianom i wahała się w granicach od 8 nm do 10,6 nm (Rys. 5). Analogicznie przeprowadzono także serię badań mających na celu określenie relacji między ilością powstającej frakcji krystalicznej CaF_2 oraz średnią wielkością kryształitów a czasem prowadzenia obróbki termicznej w stałej temperaturze (550°C). Uzyskane rezultaty ponownie wskazały na sukcesywny wzrost ilości otrzymanej frakcji fluorkowej

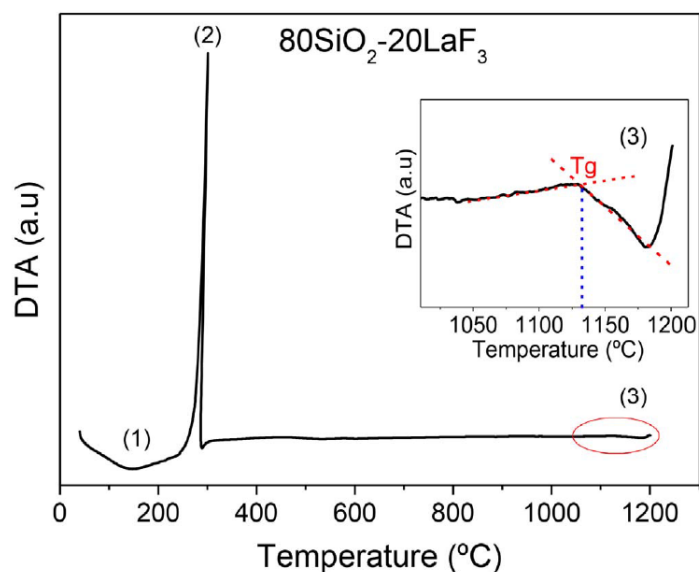
CaF₂ wskutek wydłużenia czasu obróbki termicznej. Jednakże nie dostrzeżono znaczących różnic w średniej wielkości otrzymanych kryształów fluorkowych, które wahają się w zakresie od 8 nm do 9,4 nm. Powyższe zależności zostały przedstawione na Rys. 6.

Rys. 6. Zależność ilości powstającej frakcji krystalicznej CaF₂ w funkcji czasu obróbki termicznej szkielek o składzie $(100-x)(9,9\text{Na}_2\text{O}-8,8\text{K}_2\text{O}-12,1\text{CaO}-6,6\text{Al}_2\text{O}_3-62\text{SiO}_2)(x\text{CaF}_2)$ (% mol) w temp. 550°C (po lewej) oraz zależność średniej wielkości kryształów CaF₂ w funkcji czasu wygrzewania szkielek w temp. 550°C (po prawej) [97].

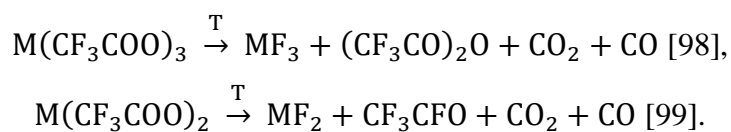
Interpretacja powyższych zależności pozwoliła wyciągnąć zespołowi badawczemu C. Rüssela wniosek o utworzeniu bariery dyfuzyjnej na powierzchni kryształów CaF₂, czego przejawem było otrzymanie nanokryształów o średnicy ustalonej na niemalże stałym poziomie, mimo zmiany temperatury i czasu obróbki termicznej wyjściowych szkielek. Wpływ wskazanych parametrów zauważalny był natomiast w ilości powstającej frakcji krystalicznej CaF₂, której ilość sukcesywnie wzrastała podczas wydłużania czasu (od 10 godz. do 80 godz.), a także temperatury obróbki termicznej (od 520°C do 560°C).

Badania procesu nukleacji i krystalizacji fazy LaF₃ w krzemionkowych materiałach zol-żelowych o składzie 80SiO₂-20LaF₃ (% mol) zostały przeprowadzone przez G. Gorni i współpracowników [92]. Różnicowa analiza termiczna wykazała obecność intensywnego piku egzotermicznego z maksimum w temperaturze bliskiej 280°C, który przypisano rozkładowi termicznemu trifluorooctanu oraz krystalizacji fazy LaF₃ (Rys. 7). Wskazanemu procesowi krystalizacji fazy fluorkowej towarzyszył ubytek masy na poziomie około 30% w stosunku do wyjściowych kserożeli, oszacowany na podstawie badań analizy termogravimetrycznej TG.

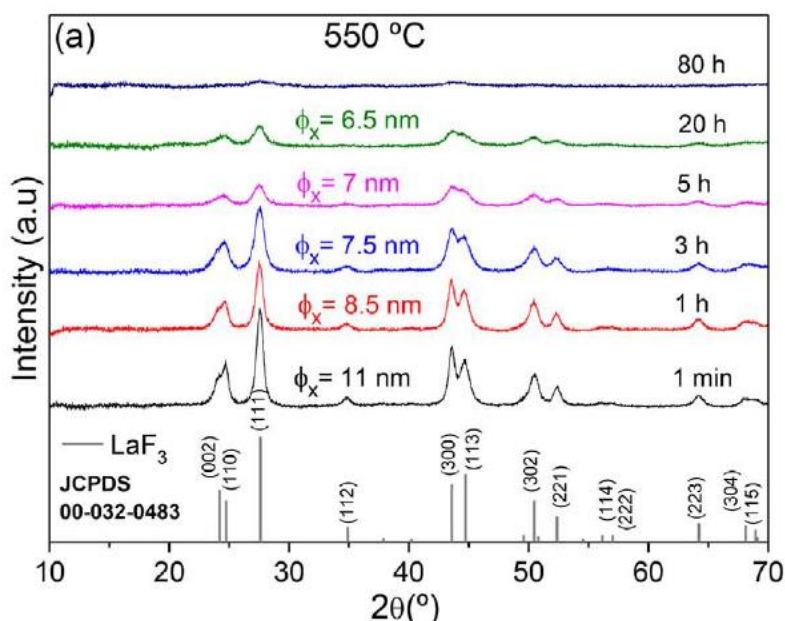

Rys. 7. Krzywa DTA zarejestrowana dla krzemionkowych kserożeli o składzie 80SiO₂-20LaF₃ (% mol). Intensywny pik egzotermiczny z maksimum w temp. około 280°C jest związany z rozkładem termicznym La(CF₃COO)₃ oraz krystalizacją fazy LaF₃ [92].

Naukowcy zauważyli, że przebieg zarejestrowanej krzywej DTA dla materiałów zol-żelowych znacznie odbiega od postaci krzywych zazwyczaj rejestrowanych dla szkieł otrzymywanych konwencjonalną metodą wysokotemperaturowego topienia. Autorzy zasugerowali, że charakter zarejestrowanego piku egzotermicznego wskazuje na szybki przebieg procesu krystalizacji, który – w odróżnieniu od szkieł otrzymywanych metodą wysokotemperaturową – przebiega w temperaturach znacznie niższych, niż temperatura zeszklenia T_g matrycy zol-żelowej. Temperatura T_g badanych materiałów zol-żelowych została oszacowana na 1130°C. Autorzy zasugerowali, że odmienne właściwości termiczne materiałów zol-żelowych mają swoje źródło w przebiegu reakcji chemicznej rozkładu trifluorooctanów, związanej z dużym spadkiem masy w stosunku do wyjściowych kserożeli. Krystalizacja odbywa się zatem bez wcześniejszej separacji fazowej, jak ma to miejsce w przypadku szkieł otrzymywanych metodą wysokotemperaturowego topienia. Zależnie od wartościowości kationu metalu M, reakcje rozkładu termicznego trifluorooctanów można przedstawić następująco:

Dyfraktogramy rentgenowskie materiałów zol-żelowych poddanych obróbce termicznej w różnych interwałach czasowych zostały zilustrowane na Rys. 8.

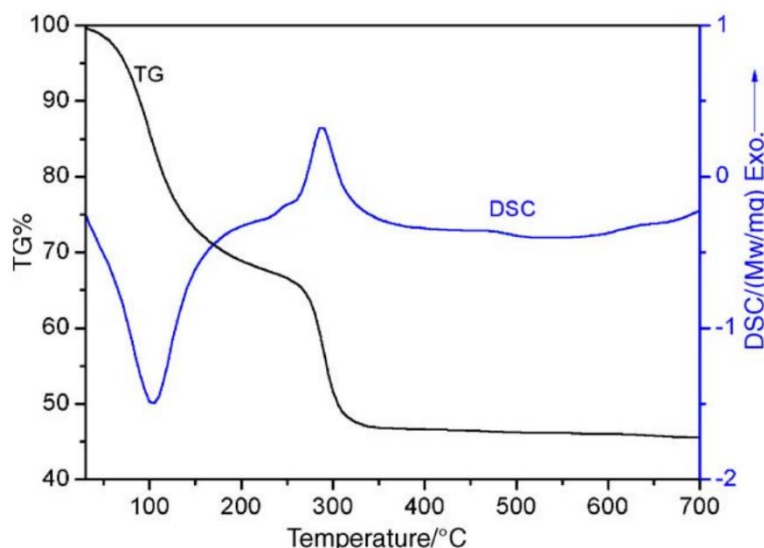
Rys. 8. Dyfraktogramy rentgenowskie materiałów zol-żelowych o składzie 80SiO₂-20LaF₃ (% mol) poddanych obróbce termicznej w temp. 550°C odbywającej się w różnych interwałach czasowych od 1 min do 80 godz. [92].

Przeprowadzone badania strukturalne pozwoliły autorom stwierdzić postępujący zanik frakcji krystalicznej LaF₃ w kolejnych interwałach czasowych (od 1 min. do 80 godz.), podczas obróbki termicznej wyjściowych kserożeli prowadzonej w temp. 550°C. Świadczy o tym zarówno stopniowe poszerzenie rejestrowanych linii dyfrakcyjnych wskazujące na sukcesywne zmniejszenie średniej wielkości nanokryształów LaF₃, a także spadek ich intensywności sugerujący zmniejszenie ilości frakcji krystalicznej w amorficznej matrycy zol-żelowej. Wydłużenie czasu obróbki termicznej do 80 godz. spowodował niemalże całkowity zanik linii dyfrakcyjnych. Zaobserwowany efekt jest zatem odmienny od tego, jaki obserwuje się podczas wydłużania procesu obróbki termicznej szkieł otrzymywanych metodą wysokotemperaturowego topienia substancji szklotwórczych.

Badania procesu krystalizacji związanej z rozkładem termicznym trifluorooctanu itru w krzemionkowych matrycach zol-żelowych zostały przeprowadzone przez W. Luo i współpracowników [100]. Podobnie jak w pracy G. Gorni [92], na podstawie przeprowadzonych badań skaningowej kalorymetrii różnicowej DSC materiałów zol-żelowych o składzie 90SiO₂-10YF₃ (% mol) zidentyfikowano zajście przemiany

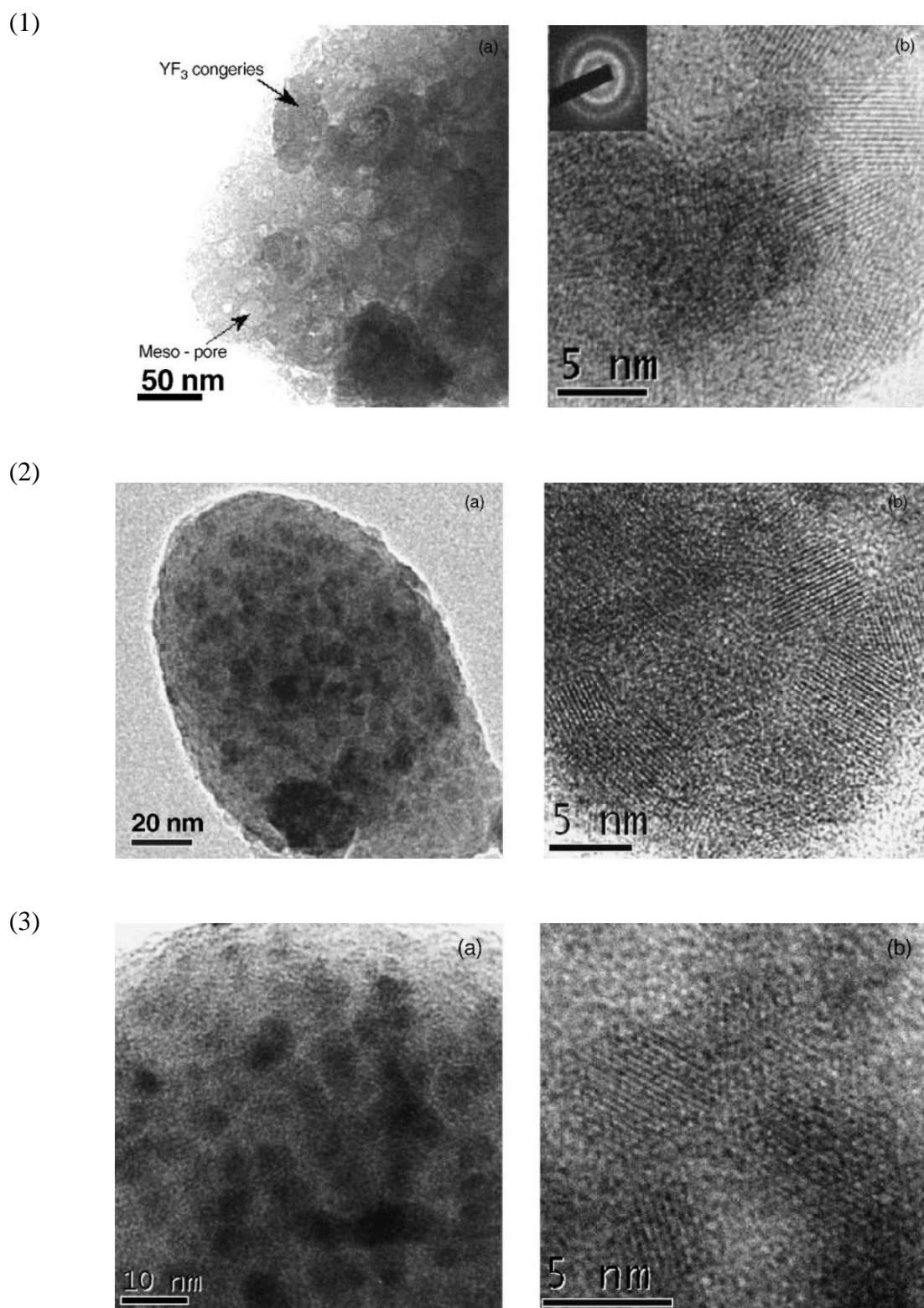

egzotermicznej z maksimum w temp. 290°C, którą przypisano rozkładowi termicznemu $Y(CF_3COO)_3$ oraz krystalizacji fazy YF_3 . Wskazanej przemianie towarzyszył spadek masy oszacowany w oparciu o zarejestrowaną krzywą TG na około 20% w stosunku do wyjściowej masy kserożeli (Rys. 9).

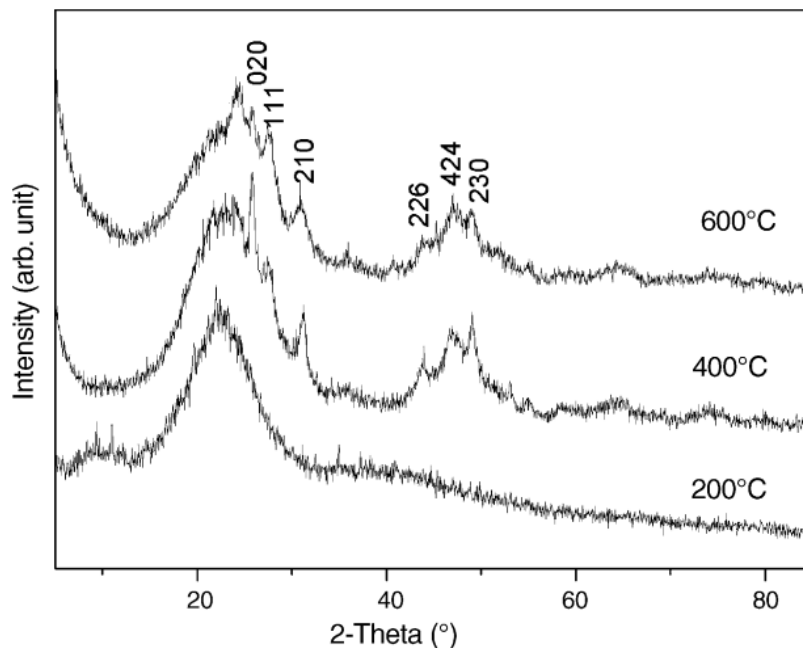

Rys. 9. Krzywe TG i DSC zarejestrowane dla kserożeli krzemionkowych o składzie $90SiO_2-10YF_3$ (% mol) [100].

Interesujące rezultaty uzyskano w trakcie badania ewolucji wielkości powstających nanokryształów YF_3 , podczas wzrastającej temperatury obróbki termicznej wyjściowych kserożeli (400°C, 500°C, 600°C). Zdjęcia mikroskopowe TEM oraz HR-TEM zostały przedstawione na Rys. 10. Na podstawie zdjęć mikroskopowych materiałów amorficzno-kryształicznych otrzymanych po obróbce termicznej kserożeli przeprowadzonej w temp. 400°C zidentyfikowano obecność aglomeratów o wielkości wahającej się między 20 nm a 100 nm utworzonych z nanokryształów fluorkowych YF_3 , których średnia wielkość została oszacowana na 5 nm. Efektem wzrostu temperatury obróbki termicznej o 100°C było zmniejszenie wielkości aglomeratów do 10 nm – 30 nm, natomiast po obróbce cieplnej w temp. 600°C zaobserwowano ich całkowity zanik, a w matrycy krzemionkowej zidentyfikowano obecność wyłącznie kryształitów YF_3 o średnicy 5 nm.

Rys. 10. Zdjęcia mikroskopowe TEM (po lewej) oraz HR-TEM (po prawej) amorficzno-krystalicznych materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy YF_3 otrzymanych po obróbce termicznej kserożeli krzemionkowych o składzie $90\text{SiO}_2\text{-}10\text{YF}_3$ w temp.: 400°C (1), 500°C (2) oraz 600°C (3) [100].

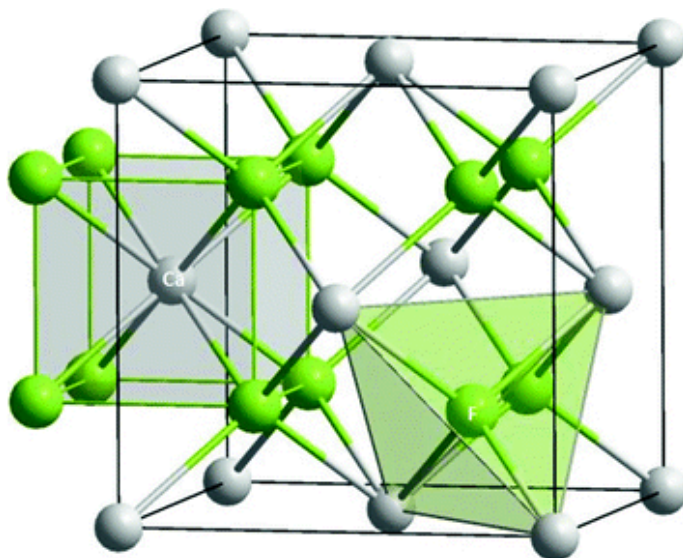
Rys. 11. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD materiałów zol-żelowych o składzie 90SiO₂-10YF₃ (% mol) poddanych obróbce termicznej w temp. 200°C, 400°C oraz 600°C [100].

Z drugiej jednak strony, na dyfraktogramach rentgenowskich XRD materiałów zol-żelowych nie zaobserwowano wzrostu intensywności linii dyfrakcyjnych podczas wzrostu temperatury obróbki cieplnej wyjściowych kserożeli z 400°C do 600°C, co sugeruje że ilość frakcji krystalicznej YF₃ nie uległa zwiększeniu (Rys. 11). W oparciu o przedstawione w literaturze badania można zatem wnioskować, że proces krystalizacji faz fluorkowych w matrycach zol-żelowych oraz szklach otrzymywanych metodą wysokotemperaturowego topienia odbywa się według odmiennych mechanizmów.

2.2. Właściwości nanokryształów fluorkowych MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) oraz MF₃ (M = Y, La, Gd)

2.2.1. Charakterystyka faz fluorkowych typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba)

Fazy fluorkowe ziem alkalicznych typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) krystalizują w układzie regularnym ściennie centrowanym opisywanym grupą przestrzenną *Fm3m*. We wskazanym układzie krystalograficznym każdy z kationów metalu M²⁺ (M = Ca, Sr, Ba) jest otoczony ośmioma anionami fluorkowymi F⁻ wskutek czego tworzone są klastry [MF₈], natomiast każdy anion fluorkowy F⁻ jest zlokalizowany wewnątrz tetraedru tworzonego przez cztery sąsiadujące kationy M²⁺. Węzeł kationu metalu M²⁺ posiada zatem symetrię *O_h*, z kolei jon F⁻ posiada symetrię *T_d* [101-104]. Struktura faz fluorkowych ziem alkalicznych na przykładzie fluorku wapnia została przedstawiona na Rys. 12. Długości krawędzi komórek elementarnych faz CaF₂, SrF₂ oraz BaF₂ krystalizujących w układzie regularnym wynoszą odpowiednio 5,46 Å, 5,80 Å oraz 6,21 Å [105-107]. Doniesienia literaturowe wskazują również, że kryształy fluorkowe ziem alkalicznych ulegają przekształceniu w warunkach podwyższonego ciśnienia, tj. 9 GPa (CaF₂), 5 GPa (SrF₂) oraz 3 GPa (BaF₂) w kryształy o symetrii rombowej z grupą przestrzenną *Pnma* [108].

Rys. 12. Struktura faz fluorkowych typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) krystalizujących w układzie regularnym ściennie centrowanym (na przykładzie CaF₂) [101].

Kryształy fluorkowe ziem alkalicznych MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) stanowią ośrodki optycznie izotropowe, co determinuje jednakową prędkość rozchodzenia się fal elektromagnetycznych we wszystkich kierunkach [109]. Cechują się one także szerokimi przerwami wzbronionymi, których energia mieści się w zakresie od 11 eV do 12 eV, dzięki czemu wskazane fazy krystaliczne przejawiają właściwości dielektryczne. Są one także przepuszczalne dla fal elektromagnetycznych w szerokim zakresie spektralnym od ultrafioletu (UV) aż do podczerwieni (NIR), charakteryzują się niskimi współczynnikami załamania światła bliskimi $n \approx 1,4$ oraz relatywnie niskimi energiami fononowymi w zakresie od 319 cm⁻¹ do 466 cm⁻¹, zachowując jednocześnie wysoką odporność termiczną. Szczegółowa specyfika faz krystalicznych CaF₂, SrF₂ oraz BaF₂ została przedstawiona w Tabeli 2.

Tabela 2. Wybrane właściwości faz fluorkowych typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba).

Faza krystaliczna	Właściwości	Lit.
CaF ₂	- energia fononowa: 466 cm ⁻¹	[77, 110]
	- współczynnik załamania światła: 1,43	[111]
	- transparentność w zakresie od 0,13 μm do 9,5 μm	[111]
	- przerwa pasma wzbronionego: 12 eV	[112, 113]
	- temperatura topnienia: 1690 K	[114]
SrF ₂	- energia fononowa: 366 cm ⁻¹	[77, 110]
	- wysoka wytrzymałość mechaniczna	[115, 116]
	- współczynnik załamania światła: 1,44	[117]
	- transparentność w zakresie od 0,13 μm do 11 μm	[117]
	- przerwa pasma wzbronionego: 11,25 eV	[118]
	- temperatura topnienia: 1740 K	[114]
BaF ₂	- energia fononowa: 319 cm ⁻¹	[77]
	- przerwa pasma wzbronionego: 11 eV	[119]
	- transparentność w zakresie od 0,14 μm do 14 μm	[120]
	- współczynnik załamania światła: 1,47	[121]
	- temperatura topnienia: 1620 K	[114]

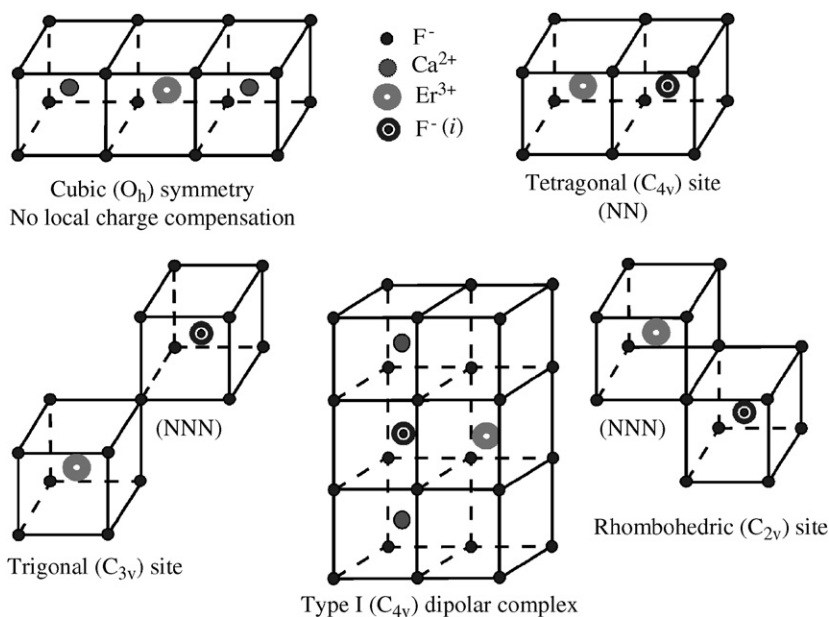
Z uwagi na powyższe właściwości fazy fluorkowe MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) są powszechnie stosowane jako ośrodki krystaliczne w badaniach nad luminescencją optycznie czynnych jonów ziem rzadkich [122-129]. Niskie energie fononowe faz CaF₂, SrF₂ oraz BaF₂ predysponują je jako doskonałe ośrodki do badania zjawiska konwersji energii w górę, zachodzącej w układach pojedynczo- lub podwójnie domieszkowanych jonami Ho³⁺ [130], Yb³⁺/Er³⁺ [131-135], Yb³⁺/Eu³⁺ [136] bądź Yb³⁺/Tm³⁺ [135, 137].

Z tego samego powodu kryształy MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) lub materiały je zawierające są wykorzystywane także do badania zjawiska konwersji energii w dół zachodzącej z udziałem jonów $\text{Ce}^{3+}/\text{Tb}^{3+}$ [138], $\text{Eu}^{2+}/\text{Yb}^{3+}$ [139], $\text{Yb}^{3+}/\text{Pr}^{3+}$ [140, 141], $\text{Tb}^{3+}/\text{Yb}^{3+}$ [102] oraz $\text{Gd}^{3+}/\text{Eu}^{3+}$ [142]. Materiały optyczne zawierające kryształy typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) domieszkowane jonami ziem rzadkich są dedykowane do zastosowań w szeroko rozumianej optoelektronice i mikroelektronice, m.in. w technologiach laserowych, scyntylatorach, w produkcji powłok optycznych, czy też materiałów luminescencyjnych [104, 106, 117, 124, 143, 144]. Są one również stosowane do generowania białej emisji, a także w celu zwiększenia wydajności pracy komórek solarnych [138, 139, 145-150].

Istotnym zagadnieniem związanym z domieszkowaniem faz krystalicznych typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) trójwartościowymi jonami ziem rzadkich (RE^{3+}) jest problem kompensacji ładunku elektrostatycznego. Wprowadzenie jonów RE^{3+} odbywa się poprzez podstawienie w sieci krystalicznej dwuwartościowych jonów M^{2+} macierzystego kryształu, co jednocześnie wiąże się z wprowadzeniem nadmiarowego ładunku dodatniego. Niezbędna staje się wówczas kompensacja owego ładunku elektrostatycznego, której towarzyszy powstawanie wakansów w pozycjach węzłowych kationów M^{2+} oraz kierowanie anionów fluorkowych F^- w pozycje międzywęzłowe [151-153]. Zależnie od lokalizacji międzywęzłowych anionów fluorkowych F^- najczęściej rozważa się trzy symetrie w otoczeniu jonu wprowadzonej domieszki RE^{3+} :

1. Symetrię tetragonalną C_{4v} , gdy anion fluorkowy kompensujący nadmiar ładunku dodatniego jest zlokalizowany w najbliższej pozycji międzywęzłowej względem kationu RE^{3+} . Wskazana lokalizacja anionu kompensującego jest powszechnie określana mianem pozycji typu NN (ang. *Nearest-Neighbor*). Możliwe jest wówczas także ukształtowanie kompleksu dipolowego typu NN,
2. Symetrię trygonalną C_{3v} , gdy anion fluorkowy kompensujący nadmiar ładunku dodatniego jest zlokalizowany w najbliższej sąsiadującej pozycji międzywęzłowej względem kationu RE^{3+} . Taka pozycja anionu kompensującego jest nazywana pozycją typu NNN (ang. *Next-Nearest-Neighbor*),
3. Symetrię kubiczną O_h , gdy kompensacja ładunku odbywa się w sposób nielokalny, a międzywęzłowy anion fluorkowy nie jest zlokalizowany w żadnej z pozycji NN bądź NNN. Zakłada się, że kształtowany w ten sposób oktaedr może ulegać pewnym deformacjom z uwagi na obecność sześciu sąsiadujących grup $[\text{MF}_8]$ ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) w sieci krystalicznej.

Poza wyszczególnionymi rodzajami symetrii wokół jonu RE^{3+} , w nielicznych przypadkach możliwe jest także osiągnięcie symetrii C_{2v} wokół jonu RE^{3+} [143, 153-155]. Wskazane powyżej rodzaje symetrii zależne od usytuowania międzywęzłowego anionu fluorkowego w kryształach typu MF_2 ($M = Ca, Sr, Ba$) na przykładzie $CaF_2:Er^{3+}$ zostały przedstawione na Rys. 13.

Rys. 13. Rodzaje symetrii w otoczeniu jonów Er^{3+} usytuowanych w sieci krystalicznej CaF_2 zależnie od lokalizacji międzywęzłowego anionu fluorkowego [154].

Preferowana symetria wokół jonów RE^{3+} w fluorkowych fazach krystalicznych typu MF_2 ($M = Ca, Sr, Ba$) jest w głównej mierze uwarunkowana stężeniem wprowadzanej domieszki optycznie aktywnej. Przy relatywnie niskich stężeniach jonów ziem rzadkich na poziomie $\leq 0,05$ %mol dominuje symetria tetragonalna C_{4v} , natomiast wraz ze wzrostem stężenia jonów RE^{3+} w sieci krystalicznej MF_2 dominujący udział przypisuje się symetrii trygonalnej C_{3v} [156]. Według doniesień literaturowych symetrie wokół trójwartościowych jonów ziem rzadkich w kryształach fluorkowych typu MF_2 zależą także od rodzaju wprowadzanej domieszki. Zespół badawczy M. R. Browna ustalił, że preferowana symetria zależna jest od różnicy promieni jonowych kationu M^{2+} oraz RE^{3+} [157]. Dla każdej z faz CaF_2 , SrF_2 oraz BaF_2 wyznaczono wartości krytyczne Δr_c (CaF_2 : $\Delta r_c = 0,06 \text{ \AA}$, SrF_2 : $\Delta r_c = 0,15 \text{ \AA}$, BaF_2 : $\Delta r_c = 0,26 \text{ \AA}$), po przekroczeniu których symetria trygonalna C_{3v}

staje się korzystniejsza energetycznie od symetrii tetragonalnej C_{4v} . W Tabeli 3 zestawiono dominujące symetrie wokół poszczególnych jonów ziem rzadkich w fazach krystalicznych typu MF_2 na podstawie badań przeprowadzonych przez M.R. Browna i jego zespół.

Tabela 3. Dominujące symetrie wokół poszczególnych jonów RE^{3+} w fluorkowych fazach krystalicznych MF_2 ($M = Ca, Sr, Ba$) [157].

Domieszka aktywna	Faza krystaliczna		
	CaF ₂ ($\Delta r_c = 0,06 \text{ \AA}$)	SrF ₂ ($\Delta r_c = 0,15 \text{ \AA}$)	BaF ₂ ($\Delta r_c = 0,26 \text{ \AA}$)
	symetria	symetria	symetria
La ³⁺	C_{4v}	C_{4v}	C_{4v}
Ce ³⁺			
Pr ³⁺			
Nd ³⁺			
Sm ³⁺			
Eu ³⁺			
Gd ³⁺		C_{3v}	
Tb ³⁺			
Dy ³⁺			
Ho ³⁺			
Er ³⁺			
Tm ³⁺			
Yb ³⁺			

Praktyką stosowaną w celu zapobieżenia powstawaniu defektów w sieci krystalicznej CaF_2 , SrF_2 oraz BaF_2 podczas domieszkowania trójwartościowymi jonami ziem rzadkich jest wprowadzanie do sieci krystalicznej jednowartościowych jonów Li^+ , Na^+ , a także K^+ [124, 158, 159]. Zespół badawczy C. Lorbeer wykazał, że wprowadzenie jednowartościowych kationów w sieć krystaliczną MF_2 pozwala na zwiększenie jednorodności otrzymanych kryształów w stosunku do tych, w których do sieci nie wprowadzono dodatku jonów Li^+ , Na^+ oraz K^+ [159].

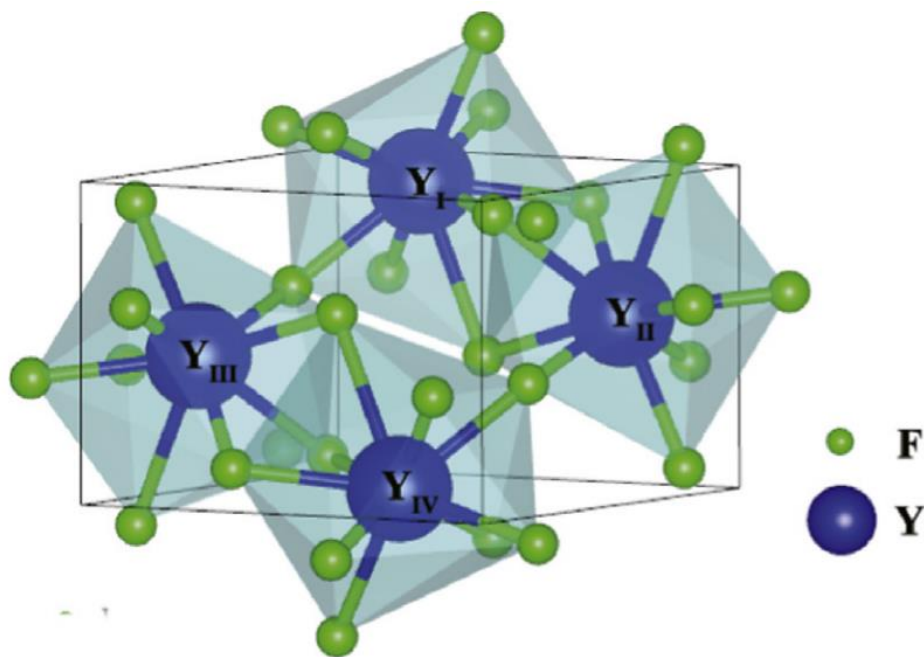
2.2.2. Charakterystyka faz fluorkowych typu MF_3 ($M = Y, La, Gd$)

Fazy fluorkowe typu MF_3 (gdzie $M = Y, La, Gd$) wykazują zdolność do krystalizacji zarówno w układzie rombowym, jak i heksagonalnym. Badania nad stabilnością odmian krystalograficznych faz fluorkowych poszczególnych lantanowców w temperaturze pokojowej prowadził Mansmann, udowadniając zależność między

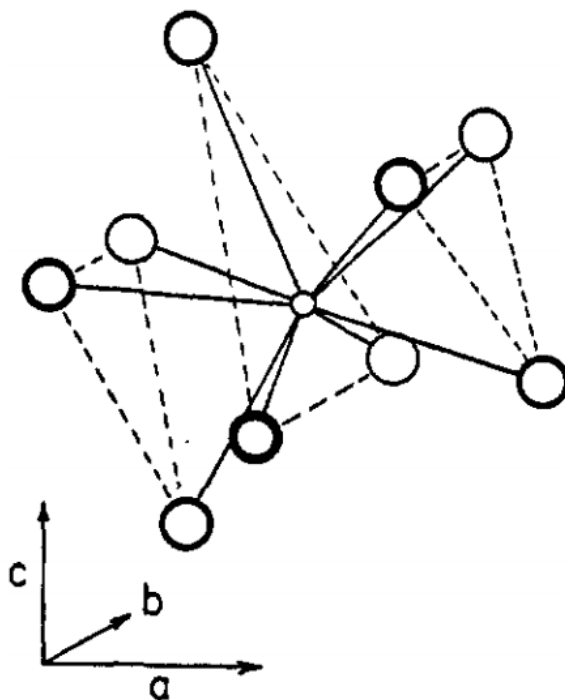
promieniem jonowym lantanowca, a tendencją do krystalizacji fazy fluorkowej w układzie rombowym, bądź heksagonalnym [160]. Rozwinięciem teorii Mansmanna było ustalenie wartości krytycznej stosunku promienia jonowego kationu lantanowca oraz promienia jonowego anionu fluorkowego R_{Ln}/R_F na poziomie 0,94: wówczas, gdy wyznaczony dla jonu lantanowca stosunek R_{Ln}/R_F jest mniejszy od wartości krytycznej, stabilną w temperaturze pokojowej odmianą krystalograficzną fazy fluorkowej jest odmiana heksagonalna, jeżeli natomiast stosunek R_{Ln}/R_F osiąga wartość wyższą od ustalonej wartości krytycznej – wówczas stabilną odmianą krystalograficzną jest odmiana rombowa.

Pierwszą z rozpatrywanych faz krystalicznych typu MF_3 ($M = Y, La, Gd$) jest fluorek itru β - YF_3 , który krystalizuje w grupie przestrzennej $Pnma$ układu rombowego. W sieci krystalicznej fazy β - YF_3 każdy z kationów Y^{3+} jest otoczony dziewięcioma anionami fluorkowymi F^- , tworząc w ten sposób klaster typu $[YF_9]$, w którym kation Y^{3+} posiada symetrię C_3 [161]. Wielościan $[YF_9]$ tworzy sześć anionów fluorkowych F^- usytuowanych w narożach zdeformowanego słupa trygonalnego, natomiast trzy znajdują się w pozycjach ekwatorialnych, w płaszczyźnie horyzontalnej słupa. Długości kolejnych krawędzi komórki elementarnej fazy krystalicznej β - YF_3 wynoszą odpowiednio $a = 6,353 \text{ \AA}$, $b = 6,850 \text{ \AA}$ oraz $c = 4,393 \text{ \AA}$ [162]. Struktura sieci krystalicznej fazy YF_3 została przedstawiona na Rys. 14.

Rys. 14. Struktura fazy YF_3 krystalizującej w układzie rombowym [161].

Prowadzone badania nad strukturą fazy krystalicznej YF_3 pozwoliły udowodnić, że osiem spośród dziewięciu anionów F^- jest usytuowanych względem kationu Y^{3+} w odległości około 2,30 Å, podczas gdy jeden jest zlokalizowany od jonu Y^{3+} w odległości 2,60 Å [162, 163]. Sposób przestrzennego usytuowania poszczególnych anionów F^- w stosunku do Y^{3+} został zilustrowany na Rys. 15.

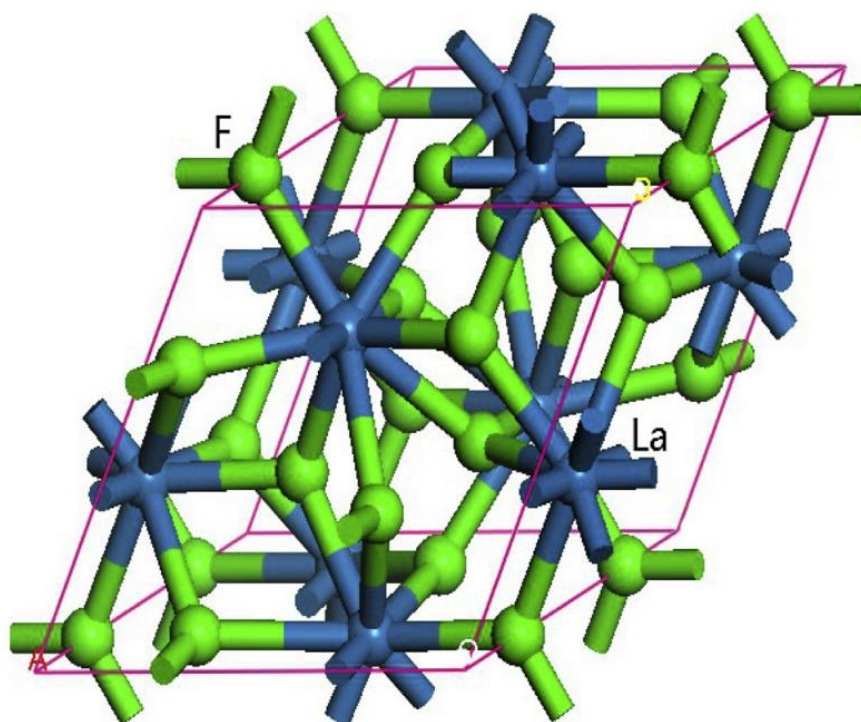

Rys. 15. Usytuowanie poszczególnych anionów F^- wokół kationu Y^{3+} w sieci krystalicznej fazy YF_3 [162].

Odmiana β - YF_3 o strukturze rombowej jest stabilna do temperatury 1350 K, natomiast w wyższych temperaturach ulega transformacji w odmianę α krystalizującą w grupie przestrzennej $P\bar{3}c1$ układu trygonalnego [164]. C. Gong oraz współpracownicy przeprowadzili badania wpływu ciśnienia na transformację odmiany β - YF_3 w α - YF_3 , a identyfikacja odmian polimorficznych odbyła się w oparciu o zarejestrowane dyfraktogramy rentgenowskie. Udowodniono, że przemiana odmiany β w α rozpoczyna się pod ciśnieniem 7,5 GPa, a współistnienie obydwu odmian krystalograficznych fazy YF_3 zidentyfikowano do 15,4 GPa. Pod ciśnieniem 15,4 GPa następuje całkowite przekształcenie odmiany β - YF_3 w α - YF_3 . Na podstawie przeprowadzonych badań metodą

rentgenowskiej analizie fazowej zaobserwowano, że odmiana α fazy YF_3 jest stabilna do 31,9 GPa [165].

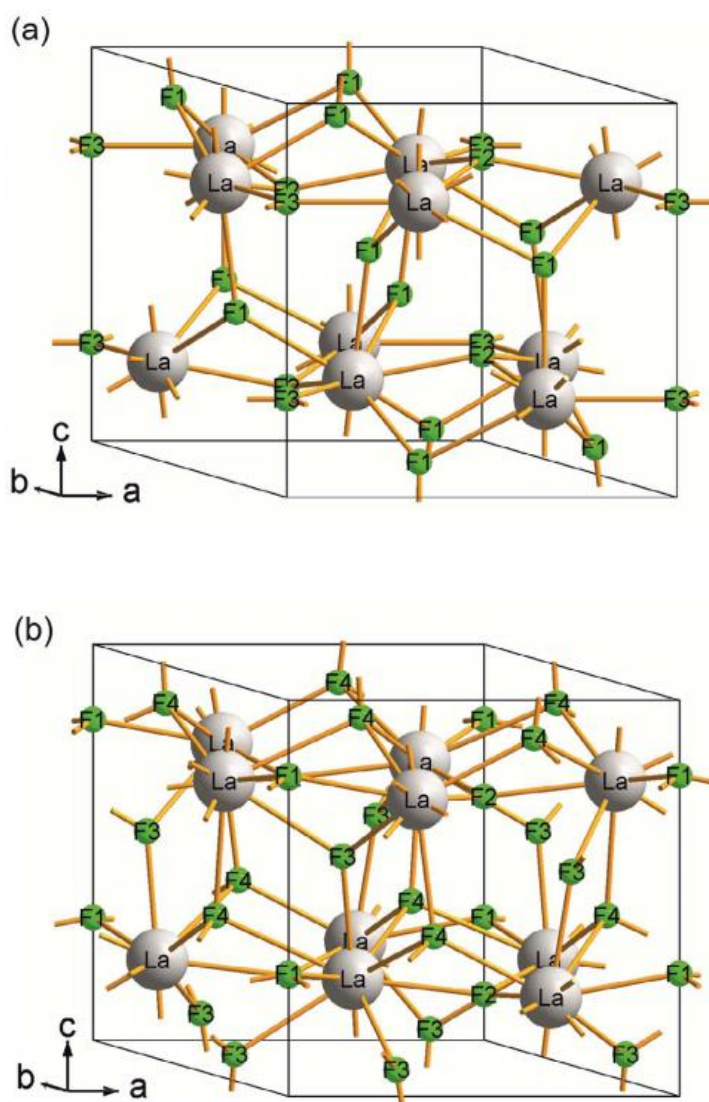
Kolejna spośród faz krystalicznych typu MF_3 , fluorek lantanu LaF_3 może krystalizować zarówno w grupie przestrzennej $P\bar{3}c1$ układu trygonalnego (struktura tysonitu), jak również w grupach przestrzennych $P6_3/mmc$ lub $P6_3cm$ układu heksagonalnego. Wśród nich faza LaF_3 krystalizująca w grupie przestrzennej $P6_3cm$ uznawana jest za niestabilną [166, 167]. Faza krystaliczna opisywana grupą przestrzenną $P\bar{3}c1$ jest najczęściej opisywaną w literaturze odmianą polimorficzną LaF_3 . Często określa się ją mianem fazy heksagonalnej [95, 168-173]. Jest to spowodowane faktem, że układ trygonalny jest dość często w literaturze rozpatrywany w charakterze romboedrycznej odmiany układu heksagonalnego. Wizualizację sieci przestrzennej fazy LaF_3 krystalizującej w układzie trygonalnym przedstawiono na Rys. 16.

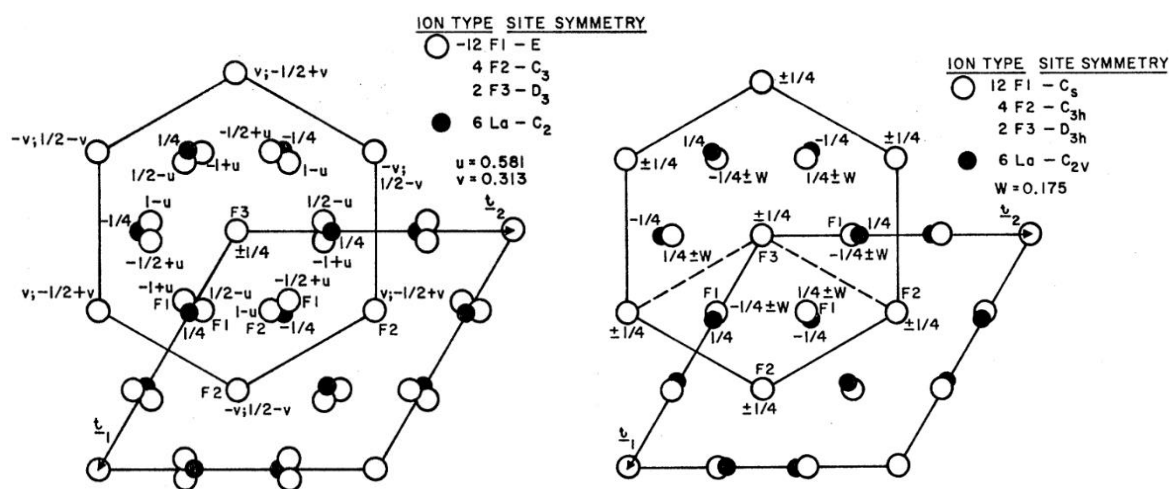
Rys. 16. Struktura fazy LaF_3 krystalizującej w układzie trygonalnym [174].

Długości kolejnych krawędzi komórki elementarnej fazy LaF_3 krystalizującej w strukturze tysonitu $P\bar{3}c1$ wynoszą $a = 7,200 \text{ \AA}$ oraz $c = 7,375 \text{ \AA}$ [174]. Wówczas każdy z kationów La^{3+} jest otoczony jedenastoma anionami fluorkowymi F^- tworząc klaster typu $[\text{LaF}_{11}]$,

w którym jon La^{3+} posiada symetrię C_2 [168]. Wielościan $[\text{LaF}_{11}]$ tworzy sześć anionów F^- usytuowanych w narożach słupa trygonalnego, trzy znajdują się w pozycjach ekwatorialnych w płaszczyźnie horyzontalnej słupa, natomiast dwa pozostałe są zlokalizowane w pozycjach aksjalnych. Warto zaznaczyć, że w przypadku fazy LaF_3 krystalizującej w grupie przestrzennej $P6_3/mmc$ jon La^{3+} zlokalizowany jest w pozycji węzłowej o symetrii C_{2v} [175]. Sposób rozmieszczenia poszczególnych jonów w sieci krystalicznej LaF_3 zarówno w układzie trygonalnym ($P\bar{3}c1$), jak i heksagonalnym ($P6_3/mmc$ oraz $P6_3cm$) zostało przedstawione na Rys. 17, jak również na projekcjach zilustrowanych na Rys. 18.

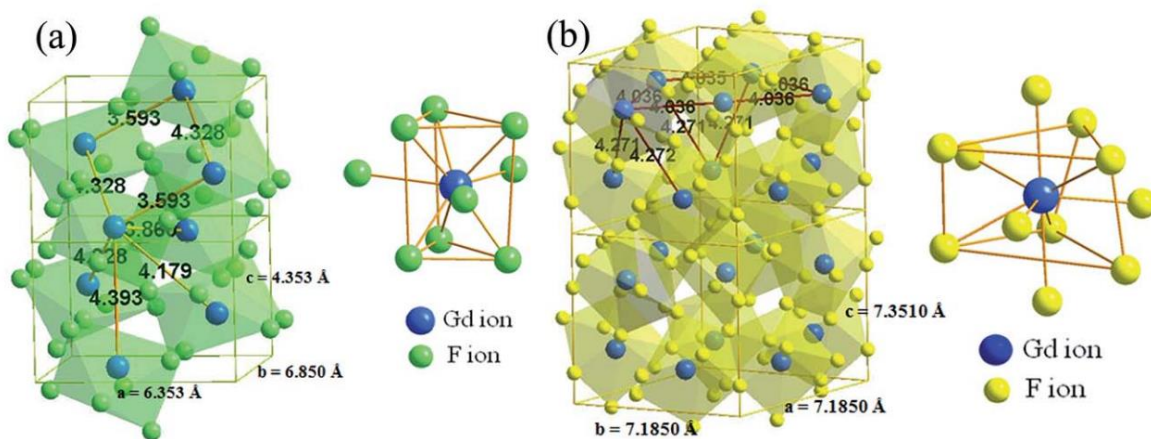

Rys. 17. Struktury krystaliczne fazy LaF_3 w układzie: a) trygonalnym ($P\bar{3}c1$) oraz b) heksagonalnym ($P6_3cm$) [167].

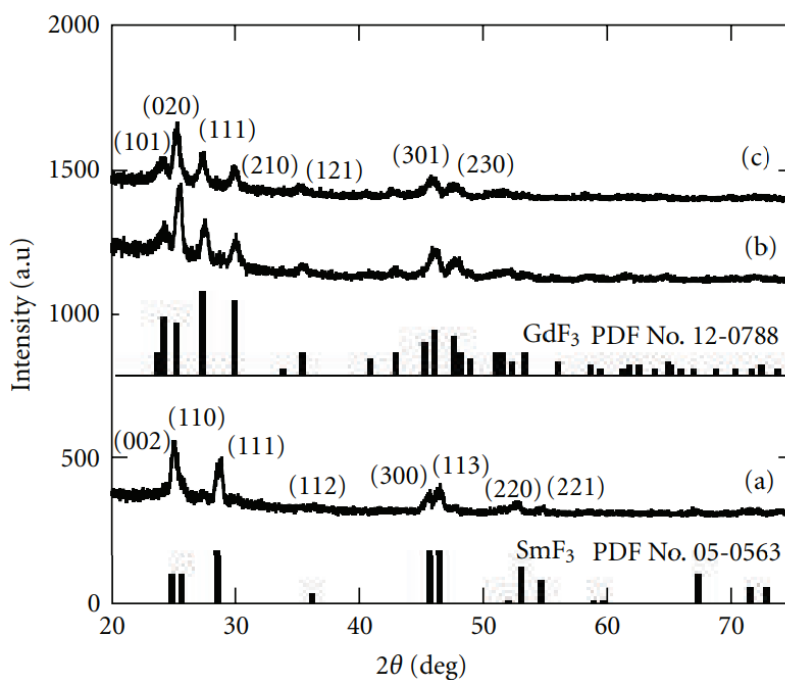

Rys. 18. Projekcje ilustrujące sposób rozmieszczenia jonów La³⁺ oraz F⁻ w fazie LaF₃ krystalizującej w grupie przestrzennej $P\bar{3}c1$ (po lewej) oraz $P6_3/mmc$ (po prawej) [175].

Ostatnią rozpatrywaną w kontekście niniejszej pracy fluorkową fazą krystaliczną jest fluorek gadolinu GdF₃, który krystalizuje w układzie rombowym opisywanym grupą przestrzenną $Pnma$. Według doniesień literaturowych faza GdF₃ może krystalizować również w strukturze heksagonalnej z grupą przestrzenną $P\bar{3}c1$ oraz $P6_3/mcm$ [176, 177]. Struktury krystaliczne fazy GdF₃ w układzie rombowym ($Pnma$) i heksagonalnym ($P\bar{3}c1$) zostały przedstawione na Rys. 19. W przypadku krystalizacji w układzie rombowym, kation Gd³⁺ jest usytuowany wewnątrz nieregularnego słupa trygonalnego, w narożach którego znajduje się sześć anionów fluorkowych F⁻, natomiast trzy dodatkowe aniony F⁻ zlokalizowane są w pozycjach ekwatorialnych w płaszczyźnie horyzontalnej słupa. W efekcie tworzone są klastry typu [GdF₉], w których kation Gd³⁺ zajmuje pozycję o symetrii C_s. W przypadku polimorficznej odmiany heksagonalnej, wokół kationu Gd³⁺ są usytuowane dwa dodatkowe aniony fluorkowe F⁻ zlokalizowane w pozycjach aksjalnych, w płaszczyźnie wertykalnej słupa trygonalnego. Wówczas liczba koordynacyjna jonów Gd³⁺ zwiększa się do 11, czemu towarzyszy utworzenie klastrów typu [GdF₁₁], a wówczas kationy Gd³⁺ posiadają symetrię C₂. Parametry sieciowe komórki elementarnej fazy GdF₃ krystalizującej w układzie rombowym wynoszą: $a = 6,353 \text{ \AA}$, $b = 6,850 \text{ \AA}$, $c = 4,353 \text{ \AA}$, zaś w układzie heksagonalnym: $a = 7,185 \text{ \AA}$, $c = 7,351 \text{ \AA}$. Odległości między sąsiadującymi jonami gadolinu(III) zostały oszacowane na 3,593 Å w odmianie rombowej, natomiast w odmianie heksagonalnej ulega zwiększeniu i wynosi 4,036 Å [177].

Rys. 19. Struktury krystaliczne fazy GdF₃ w układzie: a) rombowym (*Pnma*), b) heksagonalnym (*P3c1*) [177].

Rys. 20. Dyfraktogram rentgenowski XRD nanokryształów GdF₃ otrzymanych w temperaturze pokojowej przy użyciu podczas syntezy: (a) NaBF₄, (b) NaF oraz (c) NH₄F [176].

Na podstawie badań przeprowadzonych przez S.V. Stankusa i jego grupę badawczą temperatura przemiany polimorficznej fazy GdF₃ z rombowej w heksagonalną została oszacowana na 1310 ± 10 K (T_f). Zauważono, że przemiana polimorficzna przebiega w dwóch etapach. Pierwszy z nich, odbywający się w zakresie temperaturowym od 293 K

do T_t polega na stopniowej deformacji odmiany rombowej, natomiast drugi z etapów zachodzący w temperaturze T_t związany jest z gwałtowną transformacją w odmianę heksagonalną [178]. W literaturze przedstawiono jednak doniesienia, według których heksagonalna faza GdF_3 została otrzymana już w temperaturze $300^\circ C$ [179], a nawet w temperaturze pokojowej [176]. W oparciu o badania rentgenowskiej analizy fazowej X. Zhang i współpracownicy wykazali zależność między strukturą krystalograficzną fazy GdF_3 a rodzajem zastosowanych podczas syntezy komponentów fluorkowych (Rys. 20). Heksagonalna faza GdF_3 została zidentyfikowana w oparciu o kartotekę fazy SmF_3 PDF 05-0563.

Tabela 4. Wybrane właściwości faz fluorkowych typu MF_3 ($M = Y, La, Gd$).

Faza krystaliczna	Właściwości	Lit.
YF₃	- energia fononowa: 358 cm^{-1}	[86]
	- współczynnik załamania światła: 1,50	[180]
	- transparentność w zakresie od $0,12\text{ }\mu\text{m}$ do $20\text{ }\mu\text{m}$	[180]
	- przerwa pasma wzbronionego: 10,5 eV	[181]
	- temperatura topnienia: 1430 K	[182]
LaF₃	- energia fononowa: 350 cm^{-1}	[87]
	- współczynnik załamania światła: 1,60	[183]
	- transparentność w zakresie od $0,13\text{ }\mu\text{m}$ do $11\text{ }\mu\text{m}$	[184]
	- przerwa pasma wzbronionego: 10,3 eV	[185]
	- temperatura topnienia: 1766 K	[182]
GdF₃	- energia fononowa: 360 cm^{-1}	[85]
	- przerwa pasma wzbronionego: 7,5 eV	[186]
	- współczynnik załamania światła: 1,62	[187]
	- temperatura topnienia: 1509 K	[182]

Wybrane właściwości faz krystalicznych YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 wyszczególniono w Tabeli 4. Z przedstawionych danych wynika, że fazy fluorkowe typu MF_3 ($M = Y, La, Gd$) charakteryzują się szerokimi przerwami wzbronionymi o energii w zakresie od 7,5 eV do 10,5 eV. Są również przepuszczalne dla szerokiego spektrum fal elektromagnetycznych od ultrafioletu (UV) aż do bliskiej podczerwieni (NIR), a także cechują się współczynnikami załamania światła bliskimi $n_D \approx 1,6$ [180, 181, 183-187]. Ponadto YF_3 oraz LaF_3 przejawiają właściwości diamagnetyczne, natomiast GdF_3 jest paramagnetykiem [188-190]. Najistotniejszą natomiast z punktu widzenia spektroskopii jonów ziem rzadkich

właściwością faz fluorkowych YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 są niskie energie fononowe mieszczące się w zakresie od 350 cm^{-1} do 360 cm^{-1} [85-87].

Podobnie jak fazy krystaliczne typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$), także fazy MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) domieszkowane jonami ziem rzadkich także są badane pod kątem ich potencjalnych zastosowań w optoelektronice. Materiały zawierające krystality YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 stanowią korzystne matryce do badania zjawiska konwersji energii w górę w układach podwójnie domieszkowanych jonami $\text{Yb}^{3+}/\text{Er}^{3+}$ [86, 191-194], $\text{Yb}^{3+}/\text{Tm}^{3+}$ [192, 195, 196], $\text{Yb}^{3+}/\text{Ho}^{3+}$ [192] lub potrójnie domieszkowanych jonami $\text{Yb}^{3+}/\text{Er}^{3+}/\text{Tm}^{3+}$ [197, 198], $\text{Yb}^{3+}/\text{Ho}^{3+}/\text{Tm}^{3+}$ [199]. Uzyskiwana w ten sposób emisja może być wykorzystywana m.in. w termometrii optycznej [86, 197, 198], bądź w celu generowania białej emisji [198, 199]. Innym zjawiskiem powszechnie badanym w kryształach typu MF_3 jest konwersja energii w dół, m.in. w układach $\text{Pr}^{3+}/\text{Yb}^{3+}$ [200, 201], $\text{Er}^{3+}/\text{Yb}^{3+}$ [202], $\text{Nd}^{3+}/\text{Yb}^{3+}$ [203] do potencjalnych zastosowań w komórkach solarnych. Szczególny przypadek procesu konwersji energii w dół obserwowany jest w układzie $\text{GdF}_3:\text{Eu}^{3+}$, w którym konwersja promieniowania zachodzi z udziałem optycznie aktywnych jonów Gd^{3+} [204, 205]. Materiały optyczne domieszkowane jonami ziem rzadkich na bazie kryształów typu MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) znalazły zastosowanie w konstrukcji diod elektroluminescencyjnych LED [206-209], wyświetlaczy optycznych [210], scyntylatorów [211], laserów [212], bezrtęciowych lamp fluorescencyjnych, a także wyświetlaczy plazmowych [213]. Materiały optyczne zawierające kryształy typu MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) stosowane są z powodzeniem również w bioobrazowaniu medycznym [214]. Co istotne, podstawienie trójwartościowych jonów ziem rzadkich w macierzystej sieci krystalicznej MF_3 odbywa się bez kompensacji ładunku elektrostatycznego.

2.2.3. Nanokryształy MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) oraz MF₃ (M = Y, La, Gd) w materiałach dwufazowych

Przedstawiony w kolejnych podrozdziałach przegląd literatury stanowi zestawienie dotychczasowego stanu wiedzy w zakresie syntezy oraz charakterystyki domieszkowanych optycznie aktywnymi jonami Eu³⁺ tlenkowo-fluorkowych materiałów amorficzno-kryształicznych zawierających nanokryształy typu MF₂ (gdzie M = Ca, Sr, Ba) oraz MF₃ (gdzie M = Y, La, Gd).

Detekcja nanokryształów fluorkowych w materiałach dwufazowych odbywa się metodą rentgenowskiej analizy fazowej XRD (ang. *X-ray Diffraction*) oraz technikami mikroskopii elektronowej, spośród których najczęściej wykorzystuje się skaningową mikroskopię elektronową SEM (ang. *Scanning Electron Microscopy*) oraz transmisyjną mikroskopię elektronową TEM (ang. *Transmission Electron Microscopy*). Charakter amorficzny materiału stwierdzany jest brakiem linii dyfrakcyjnych na rejestrowanym dyfraktogramie rentgenowskim. Wówczas rejestrowane jest zazwyczaj szerokie pasmo związane z uporządkowaniem bliskiego zasięgu wewnątrz matrycy amorficznej [215, 216]. Zarejestrowanie linii dyfrakcyjnych na dyfraktogramie rentgenowskim wskazuje na obecność w badanej matrycy kryształów. Padająca wówczas monochromatyczna wiązka promieniowania rentgenowskiego ulega ugięciu, a w oparciu o położenia kątowe linii dyfrakcyjnych możliwe jest przeprowadzenie analizy składu fazowego. Analiza rentgenograficzna zazwyczaj nie służy wyłącznie do jakościowej identyfikacji fazy kryształicznej, ale również do oszacowania wielkości otrzymanych kryształów, w której wykorzystuje się zależność między wielkością kryształitów a poszerzeniem profilu linii dyfrakcyjnych. Relację tą określa równanie Scherrera:

$$D = \frac{K\lambda}{B_0 \cos \theta}$$

w którym D oznacza średnią wielkość kryształitów, λ jest długością fali padającego promieniowania rentgenowskiego, K stanowi stałą Scherrera, θ jest kątem Bragga, natomiast B stanowi szerokość połówkową analizowanej linii dyfrakcyjnej. Prostota obliczeń metodą Scherrera czyni ją podstawową metodą szacowania wielkości kryształitów rozproszonych w strukturze wielu materiałów dwufazowych. Badania strukturalne przeprowadzane metodami mikroskopowymi, pozwalającymi na obrazowanie mikrostruktury materiałów dwufazowych, opierają się z kolei na oddziaływaniu wiązki

elektronów z materiałem. W trybie transmisyjnym TEM do tworzenia obrazu struktury próbki wykorzystywane są elektrony przenikające przez badany materiał. W trybie skaningowym SEM uzyskanie kontrastu topograficznego jest możliwe dzięki emitowanym przez próbkę elektronom wtórnym. Metody mikroskopowe stały się w ostatnich latach jedną z najpowszechniejszych technik badań mikrostruktury materiałów dwufazowych.

Domieszkowane optycznie aktywnymi jonami Eu^{3+} materiały dwufazowe z rozproszonymi w matrycach amorficznych nanokryształami MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$), bądź MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) otrzymywane są głównie na drodze kontrolowanej obróbki termicznej szkieł uzyskiwanych metodą wysokotemperaturowego topienia [97, 105, 111, 217-229], natomiast mniej prac jest poświęconych badaniom nad materiałami żelazowymi [107, 179, 230-235]. Dla opisanych w literaturze dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych zidentyfikowano obecność nanokryształów fluorkowych MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) lub MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) o zróżnicowanej wielkości od 3 nm dla BaF_2 [107], aż do 170 nm dla CaF_2 [111], zależnie od składu wyjściowych materiałów amorficznych, a także temperatury oraz czasu ich obróbki termicznej. Składy chemiczne wyjściowych materiałów amorficznych, warunki ich obróbki termicznej, a także wielkości otrzymanych nanokryształów fluorkowych zestawiono w Tabeli 5 (dla materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy typu MF_2) oraz Tabeli 6 (dla materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy typu MF_3).

Tabela 5. Wielkości nanokryształów typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) w materiałach dwufazowych domieszkowanych jonami Eu³⁺ oraz warunki wytopu i obróbki termicznej szkieł opisanych w dostępnej literaturze.

Lp.	Skład szkieł lub kserożeli (% mol)	Faza krystaliczna	Wytop		Obróbka termiczna		Wielkość kryształitów	Lit.
			temperatura	czas	temperatura	czas		
1.	(60SiO ₂ -15B ₂ O ₃ -15Na ₂ O-8CaF ₂ -2NaF): 0,25% Eu ₂ O ₃ ^(a)	CaF ₂	1270°C	30 min	620°C	1 godz.	26,6 nm	[105]
					650°C	1 godz.	36,5 nm	
					680°C	1 godz.	44,9 nm	
2.	60SiO ₂ -16CaF ₂ -9Na ₂ O-7CaO-5K ₂ O- 2MgO-1Eu ₂ O ₃ ^(a)	CaF ₂	1400°C	3 godz.	550°C	10 godz.	25 nm – 30 nm	[111]
					560°C	10 godz.	60 nm – 90 nm	
					570°C	10 godz.	150 nm – 170 nm	
3.	(45SiO ₂ -25CaF ₂ -20Al ₂ O ₃ -10CaO): 4% EuF ₃ ^(a)	CaF ₂	1500°C	1 godz.	700°C	4 godz.	~10 nm	[218]
4.	(50SiO ₂ -30CaF ₂ -20Al ₂ O ₃):3% EuF ₃ ^(a)	CaF ₂	1350°C - 1400°C	45 min	660°C	2 godz.	~17 nm	[219]
5.	(95SiO ₂ -5CaF ₂):1Eu ^{3+(b)}	CaF ₂	---	---	800°C	1 godz.	16 nm ± 1 nm	[230]
6.	50SiO ₂ -20ZnF ₂ -16SrF ₂ -10Al ₂ O ₃ -4EuF ₃ ^(a)	SrF ₂	1400°C	1 godz.	660	2 godz.	~10 nm	[218]
7.	(50SiO ₂ -20ZnF ₂ -20SrF ₂ -10Al ₂ O ₃): 3% EuF ₃ ^(a)	SrF ₂	1350°C - 1400°C	45 min.	650	2 godz.	~20 nm	[219]
8.	(50SiO ₂ -20ZnF ₂ -20SrF ₂ -10Al ₂ O ₃): 1% EuF ₃ ^(a)	SrF ₂	1400°C	45 min	660°C	2 godz.	19 nm	[220]
9.	50SiO ₂ -22Al ₂ O ₃ -20SrF ₂ -6NaF-2EuF ₃ ^(a)	SrF ₂	1430°C	45 min	590°C	1 godz.	9 nm	[221]
					620°C	1 godz.	22 nm	
10.	73TeO ₂ -18SrF ₂ -4BaO-3Bi ₂ O ₃ -2Eu ₂ O ₃ ^(a)	SrF ₂	800°C (1. faza wytopu), 700°C (2. faza wytopu)	30 min (1. faza wytopu), 30 min (2. faza wytopu)	370°C	7 godz.	17 nm	[222]
						9 godz.	19 nm	
						12 godz.	20 nm	
						24 godz.	21 nm	
11.	50SiO ₂ -20Al ₂ O ₃ -19SrF ₂ -10NaF-1EuF ₃ ^(a)	SrF ₂	1450°C	brak danych	600°C 650°C	1 godz. 1 godz.	14.91 nm ± 0.39 23.3 nm ± 1.7	[223]

^(a) materiały otrzymane metodą wysokotemperaturowego topienia

^(b) materiały otrzymane niskotemperaturową metodą zol-żel

Tabela 5. (Kontynuacja)

Lp.	Skład szkieł lub kserożeli (% mol)	Faza krystaliczna	Wytop		Obróbka termiczna		Wielkość krystalitów	Lit.
			temperatura	czas	temperatura	czas		
12.	40SiO ₂ -25Al ₂ O ₃ -19SrF ₂ -15Na ₂ CO ₃ - 1EuF ₃ ^(a)	SrF ₂	1450°C	brak danych	600°C	1 godz.	6.75 nm ± 0.25	[223]
					650°C	1 godz.	21.36 nm ± 0.74	
					700°C	1 godz.	60.0 nm ± 3.5	
					800°C	1 godz.	117 nm ± 18	
13.	(95SiO ₂ -5BaF ₂):1% Eu ³⁺ ^(b)	BaF ₂	---	---	320	1 godz.	3 nm – 4 nm	[107]
					540	1 godz.	3 nm – 4 nm	
					800	1 godz.	7 nm	
14.	50SiO ₂ -20Al ₂ O ₃ -18BaF ₂ -7NaF-5EuF ₃ ^(a)	BaF ₂	1500°C	1 godz.	650	2 godz.	~40 nm	[218]
13.	(60SiO ₂ -20ZnF ₂ -20BaF ₂):3% EuF ₃ ^(a)	BaF ₂	1350°C - 1400°C	45 min.	650	2 godz.	~19 nm	[219]
15.	(65SiO ₂ -14,5B ₂ O ₃ -11,5Na ₂ O-9BaF ₂): 0,1% EuF ₃ ^(a)	BaF ₂	1450°C	30 min	630	2 godz.	47 nm	[224]
16.	68SiO ₂ -15BaF ₂ -13K ₂ CO ₃ -2,75La ₂ O ₃ - 1Sb ₂ O ₃ -0,25Eu ₂ O ₃ ^(a)	BaF ₂	1450°C	1 godz.	600	24 godz.	6 nm – 10 nm	[225]
					650	24 godz.	10 nm – 20 nm	

^(a) materiały otrzymane metodą wysokotemperaturowego topienia

^(b) materiały otrzymane niskotemperaturową metodą zol-żel

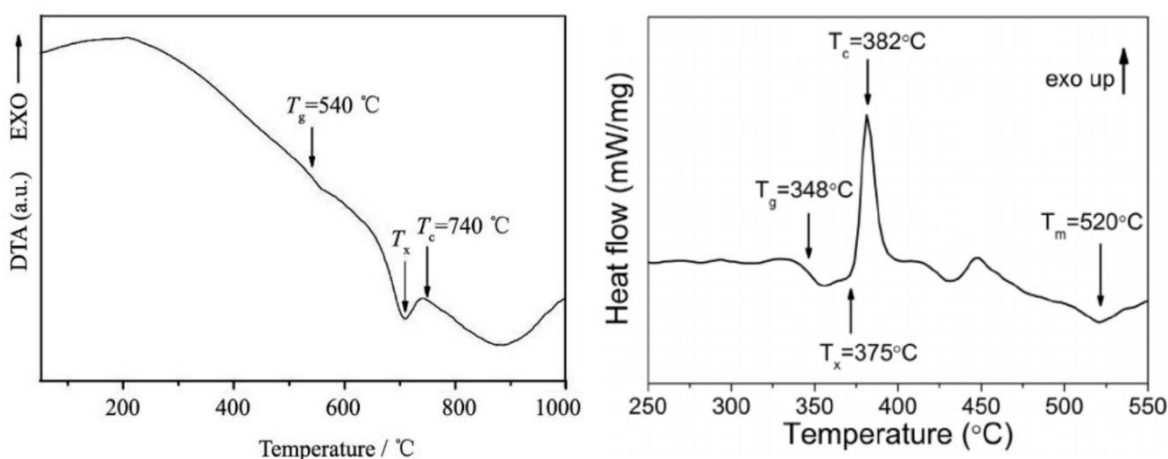
Tabela 6. Wielkości nanokryształów typu MF₃ (M = Y, La, Gd) w materiałach dwufazowych domieszkowanych jonami Eu³⁺ oraz warunki wytopu i obróbki termicznej szkieł opisanych w dostępnej literaturze.

Lp.	Skład szkieł lub kserożeli (% mol)	Faza krystaliczna	Wytop		Obróbka termiczna		Wielkość kryształitów	Lit.
			temperatura	czas	temperatura	czas		
1.	(45SiO ₂ -27Al ₂ O ₃ -16NaF-12YF ₃): 0,1% EuF ₃ ^(a) (45SiO ₂ -27Al ₂ O ₃ -16NaF-12YF ₃): 1% EuF ₃ ^(a)	YF ₃	1400°C	30 min	670°C	2 godz.	~22 nm	[226]
2.	(44SiO ₂ -28Al ₂ O ₃ -17NaF-11YF ₃): x% EuF ₃ ^(a) (x = 0,1; 0,2; 0,5; 0,8)	YF ₃	brak danych	brak danych	620°C	2 godz.	26 nm	[229]
3.	(90SiO ₂ -10YF ₃):0,1% Eu ³⁺ ^(b)	YF ₃	---	---	675°C	brak danych	~11 nm	[232]
4.	(55SiO ₂ -20Al ₂ O ₃ -15Na ₂ O-10LaF ₃): 0,5% Eu ₂ O ₃ ^(a)	LaF ₃	1600°C	1,5 godz.	620°C	40 godz.	20 nm	[95]
5.	(44SiO ₂ -28Al ₂ O ₃ -17NaF-11LaF ₃): x% EuF ₃ ^(a) (x = 0,1; 0,3; 0,5)	LaF ₃	1450°C	2 godz.	690°C	2 godz.	22 – 31 nm	[227]
6.	89,9SiO ₂ -10LaF ₃ -0,1EuF ₃ ^(b)	LaF ₃	---	---	800°C 1000°C	brak danych	12 nm 14 nm	[233]
7.	90SiO ₂ -(10-x)La(O,F)-xEu(O,F) ^(b) (x = 0,1; 0,3; 0,5; 0,7; 1,0)	LaF ₃	---	---	300 - 500	brak danych	< 10 nm	[234]
8.	90SiO ₂ -9GdF ₃ -1EuF ₃ ^(b)	GdF ₃	---	---	400°C	10 min	~5 nm	[179]
9.	(44SiO ₂ -28Al ₂ O ₃ -17NaF-11GdF ₃): 0,1% EuF ₃ ^(a)	GdF ₃	1400°C	30 min	610°C 630°C 650°C 670°C	2 godz. 2 godz. 2 godz. 2 godz.	10 nm 12 nm 16 nm 18 nm	[228]
10.	(80SiO ₂ -20GdF ₃):0,5% Eu ³⁺ ^(b)	GdF ₃	---	---	550°C	1 min 3 godz. 8 godz.	7,2 ± 0,5 – 9,0 ± 0,5	[235]

^(a) materiały otrzymane metodą wysokotemperaturowego topienia

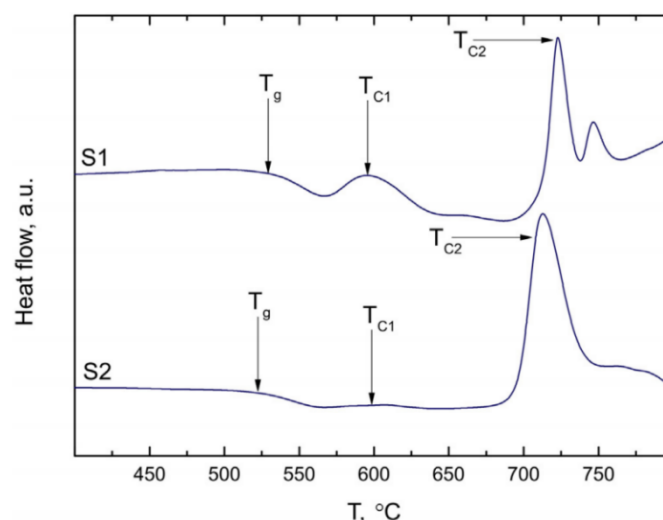
^(b) materiały otrzymane niskotemperaturową metodą zol-żel

Otrzymywanie nanokryształów fluorkowych w matrycach amorficznych zazwyczaj poprzedzone jest przeprowadzeniem termicznej analizy różnicowej DTA (ang. *Differential Thermal Analysis*), bądź badań metodą różnicowej kalorymetrii skaningowej DSC (ang. *Differential Scanning Calorimetry*), co pozwala na oszacowanie zakresu temperaturowego prowadzenia dalszej obróbki termicznej.

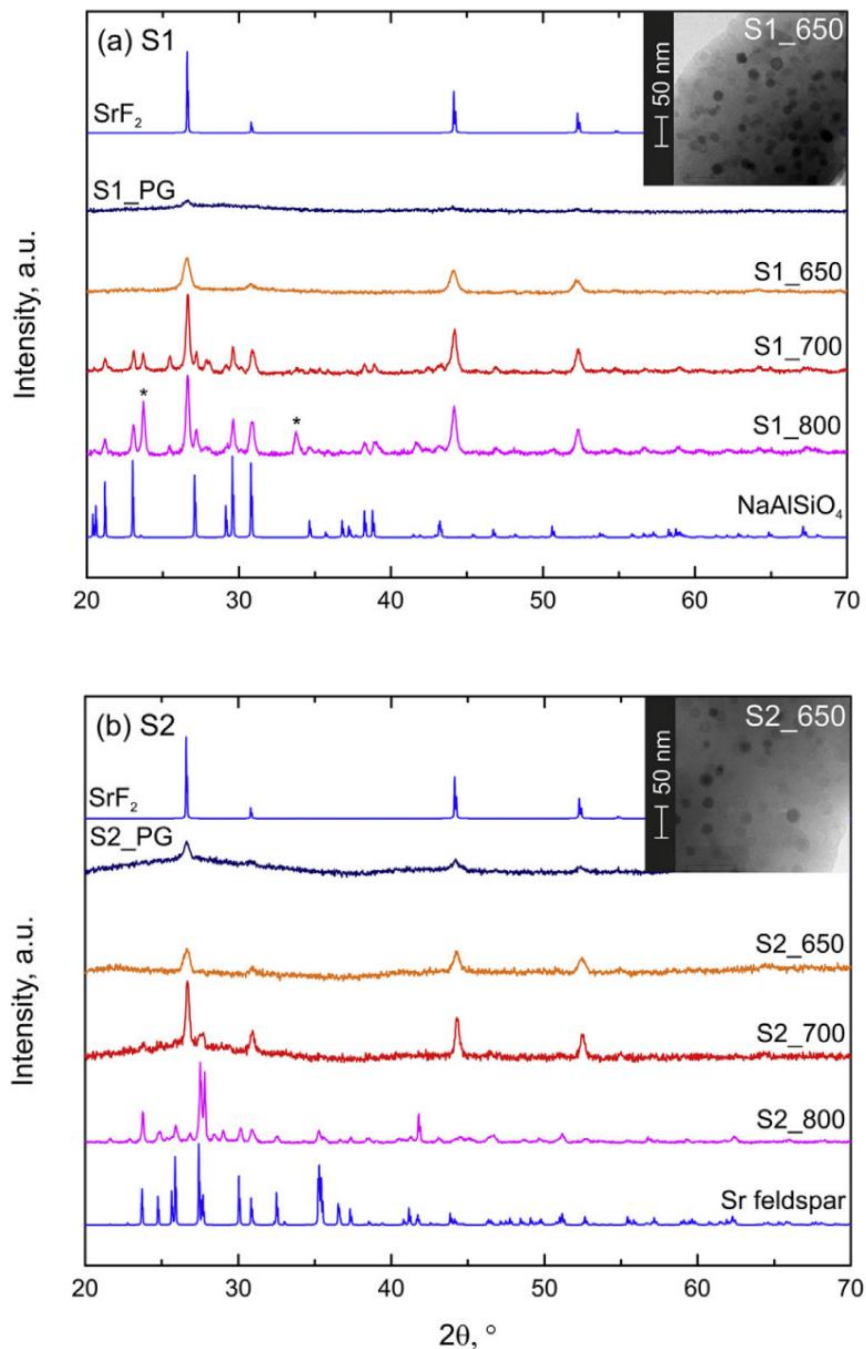
Rys. 21. Krzywa DTA zarejestrowana dla szkieł o składzie $(60\text{SiO}_2\text{-}15\text{B}_2\text{O}_3\text{-}15\text{Na}_2\text{O-}8\text{CaF}_2\text{-}2\text{NaF}):0,25\%\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) (po lewej) [103] oraz krzywa DSC zarejestrowana dla wyjściowych szkieł o składzie $73\text{TeO}_2\text{-}18\text{SrF}_2\text{-}4\text{BaO-}3\text{Bi}_2\text{O}_3\text{-}2\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) (po prawej) [222].

W oparciu o krzywą DTA zarejestrowaną dla szkieł o składzie $(60\text{SiO}_2\text{-}15\text{B}_2\text{O}_3\text{-}15\text{Na}_2\text{O-}8\text{CaF}_2\text{-}2\text{NaF}):0,25\%\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) wyznaczono początek krystalizacji CaF_2 w temp. 708°C (T_x), natomiast maksimum piku egzotermicznego zarejestrowano w temp. 740°C (T_c). Temperatura zeszklenia (T_g) została zidentyfikowana w temp. 540°C . W celu otrzymania materiałów typu szkło-ceramika, kontrolowana obróbka termiczna wyjściowych szkieł została przeprowadzona w temperaturach wybranych z zakresu między T_x oraz T_c , tj. w temp. 620°C , 650°C oraz 680°C [105]. Również dla szkieł o składzie $73\text{TeO}_2\text{-}18\text{SrF}_2\text{-}4\text{BaO-}3\text{Bi}_2\text{O}_3\text{-}2\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) w oparciu o zarejestrowaną krzywą DSC zidentyfikowano początek ($T_x = 375^\circ\text{C}$) oraz maksimum ($T_c = 382^\circ\text{C}$) piku egzotermicznego odpowiadającego krystalizacji SrF_2 , a temperatura zeszklenia (T_g) została wyznaczona na 348°C . Temperatura, w której przeprowadzono kontrolowaną obróbkę termiczną wyjściowych szkieł, tj. 370°C została zatem wybrana z zakresu temperaturowego między T_x oraz T_c [222]. Krzywe DTA oraz DSC zostały przedstawione na Rys. 21.

Rys. 22. Krzywe DTA dla szkielek o składzie: $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S1) oraz $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S2) [223].

Interesujące rezultaty uzyskała grupa badawcza A. Antuzevics dla szkielek o składzie $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S1) oraz $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S2), dla których zarejestrowane krzywe DTA przedstawiono na Rys. 22. Temperatura zeszklenia (T_g) została oszacowana na 530°C niezależnie od składu badanych szkielek. Temperatury krystalizacji fazy SrF_2 (T_{c1}) zostały zidentyfikowane w temp. $595 \pm 5^\circ\text{C}$ dla szkielek o składzie $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) oraz temp. $598 \pm 5^\circ\text{C}$ dla szkielek $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF-}1\text{EuF}_3$ (% mol). Analiza intensywnych pików egzotermicznych (T_{c2}) na zarejestrowanych krzywych DTA oraz ich identyfikacja została uzupełniona o badania rentgenowskiej analizy fazowej XRD. Dla szkielek o składzie $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) wygrzewanych w temp. 700°C zarejestrowano poza liniami dyfrakcyjnymi wskazującymi na obecność kryształów SrF_2 , także linie dyfrakcyjne charakterystyczne dla nefelinu ($\text{NaAlSi}_3\text{O}_8$). W toku dalszego wzrostu temperatury obróbki termicznej do 800°C zarejestrowano dodatkowe linie dyfrakcyjne, które ujawniły obecność kryształów o strukturze sodalitu. Zaobserwowano także, że podczas obróbki termicznej szkielek o składzie $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF-}1\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 800°C następuje wstrzymanie krystalizacji fazy SrF_2 na poczet nowej fazy krystalicznej o strukturze skaleni. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD oraz zdjęcia TEM szkielek poddanych procesowi obróbki termicznej w temperaturze 650°C , 700°C oraz 800°C zostały przedstawione na Rys. 23 [223].

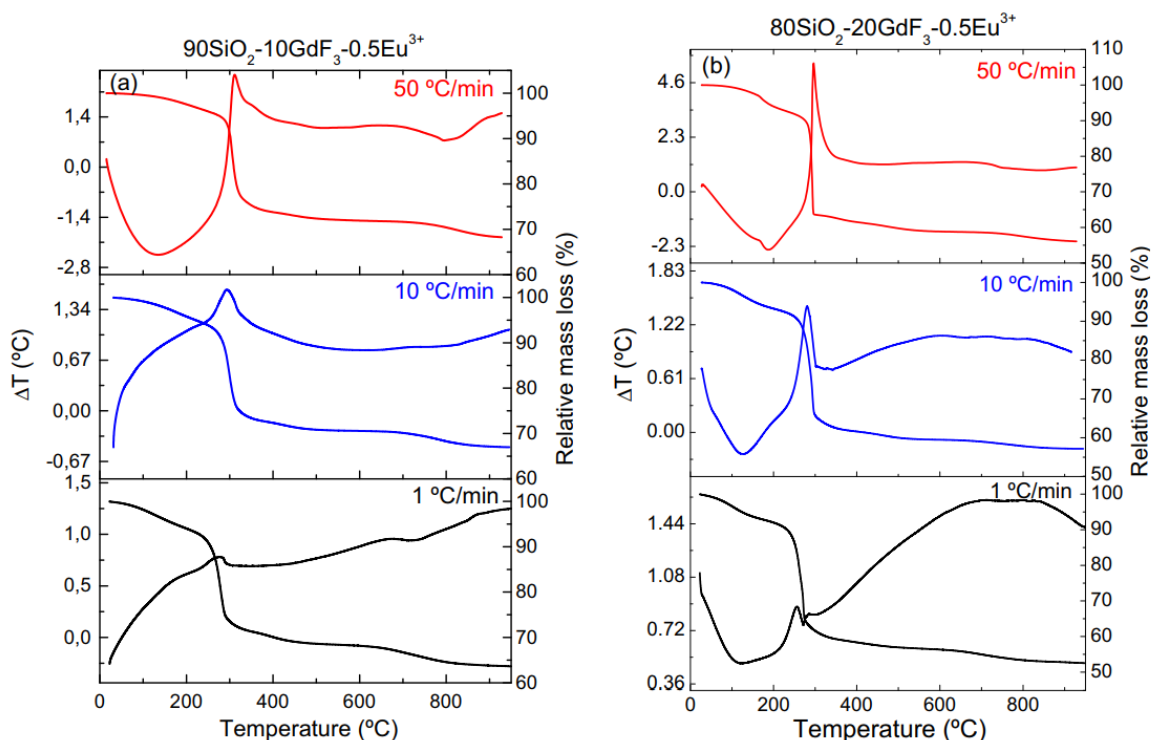

Rys. 23. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD szkieł $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S1) oraz $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF}\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S2) po obróbce termicznej prowadzonej w temp. 650°C, 700°C oraz 800°C. Przedstawiono również zdjęcia mikroskopowe TEM otrzymanych materiałów szklano-ceramicznych po obróbce cieplnej w temp. 650°C [223].

Krystalizacja faz fluorkowych w materiałach zol-żelowych odbywa się w temperaturach około 300°C i jest związana z ubytkiem masy w stosunku do wyjściowych kserożeli wskutek zachodzącej reakcji chemicznej rozkładu soli

trifluorooctanów. Krzywe TG/DTA zarejestrowane dla materiałów zol-żelowych o składzie $(90\text{SiO}_2-10\text{GdF}_3):0,5\text{Eu}^{3+}$ (% mol) oraz $(80\text{SiO}_2-20\text{GdF}_3):0,5\text{Eu}^{3+}$ (% mol) przedstawiono na Rys. 24. Krzywe zostały zarejestrowane przy różnych szybkościach przyrostu temperatury.

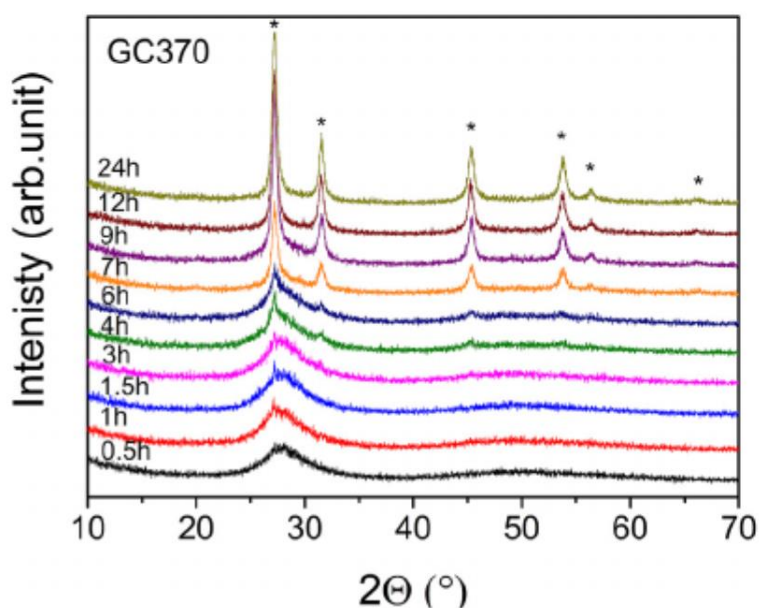

Rys. 24. Krzywe TG/DTA zarejestrowane przy różnych szybkościach przyrostu temperatury dla kserożeli o składzie $90\text{SiO}_2-10\text{GdF}_3$ (% mol) (a) oraz $80\text{SiO}_2-20\text{GdF}_3$ (% mol) (b) domieszkowanych $0,5\%$ mol Eu^{3+} [235].

Pierwszy zidentyfikowany spadek masy oszacowany na 3% - 5% dla kserożeli o składzie $(90\text{SiO}_2-10\text{GdF}_3):0,5\text{Eu}^{3+}$ (% mol) oraz 6% - 8% dla kserożeli o składzie $(80\text{SiO}_2-20\text{GdF}_3):0,5\text{Eu}^{3+}$ (% mol) został zidentyfikowany w zakresie temperaturowym od 100°C do 180°C i został przypisany desorpcji wody oraz odparowaniu rozpuszczalników organicznych zastosowanych podczas syntezy. Kolejny spadek masy zaobserwowany w zakresie temperaturowym od 250°C do 325°C na poziomie bliskim 30% związany jest z rozkładem termicznym trifluorooctanu gadolinu(III), $\text{Gd}(\text{CF}_3\text{COO})_3$. Zależnie od szybkości grzania maksima pików egzotermicznych związanych z krystalizacją fazy GdF_3 zarejestrowane zostały pomiędzy 276°C do 316°C dla kserożeli o składzie $(90\text{SiO}_2-10\text{GdF}_3):0,5\text{Eu}^{3+}$ (% mol) oraz pomiędzy 272°C do 296°C dla kserożeli o składzie

(80SiO₂-20GdF₃):0,5%Eu³⁺ (% mol). Finalnie obróbka termiczna kserożeli celem otrzymania materiałów dwufazowych została przeprowadzona w temp. 500°C.

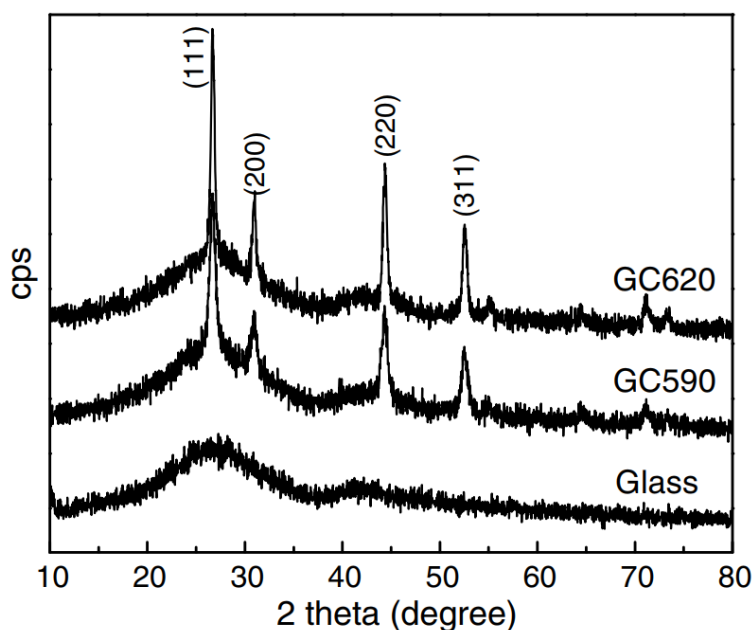
Obecność kryształów typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) lub MF₃ (M = Y, La, Gd) po przeprowadzonej w sposób kontrolowany obróbce termicznej materiałów amorficznych, jest identyfikowana w oparciu o dyfraktogramy wzorcowe wskazanych faz fluorkowych. Część z przedstawionych w literaturze badań w zakresie otrzymywania dwufazowych materiałów amorficzno-kryształicznych koncentruje się na określeniu wpływu temperatury oraz czasu obróbki termicznej materiałów wyjściowych na wielkość kryształitów fluorkowych. Badania takie zostały przeprowadzone dla szkieł o składzie 73TeO₂-18SrF₂-4BaO-3Bi₂O₃-2Eu₂O₃ (% mol), które poddano obróbce cieplnej w temp. 370°C w interwałach czasowych od 30 minut do 24 godz. Dyfraktogramy rentgenowskie otrzymanych materiałów szklano-ceramicznych przedstawiono na Rys. 25 [222].

Rys. 25. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD zarejestrowane dla materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych poprzez wygrzewanie szkieł 73TeO₂-18SrF₂-4BaO-3Bi₂O₃-2Eu₂O₃ (% mol) w temp. 370°C w różnych interwałach czasowych [222].

Rezultatem wydłużenia czasu obróbki termicznej wyjściowych szkieł było zwężenie oraz znaczny wzrost intensywności zarejestrowanych linii dyfrakcyjnych, czemu towarzyszył sukcesywny wzrost średniej wielkości nanokryształów SrF₂ od 17 nm (7 godz.), poprzez 19 nm (9 godz.), 20 nm (12 godz.) do 21 nm (24 godz.). Podobną relację związaną ze zwężeniem linii dyfrakcyjnych zaobserwowano dla materiałów szklano-ceramicznych

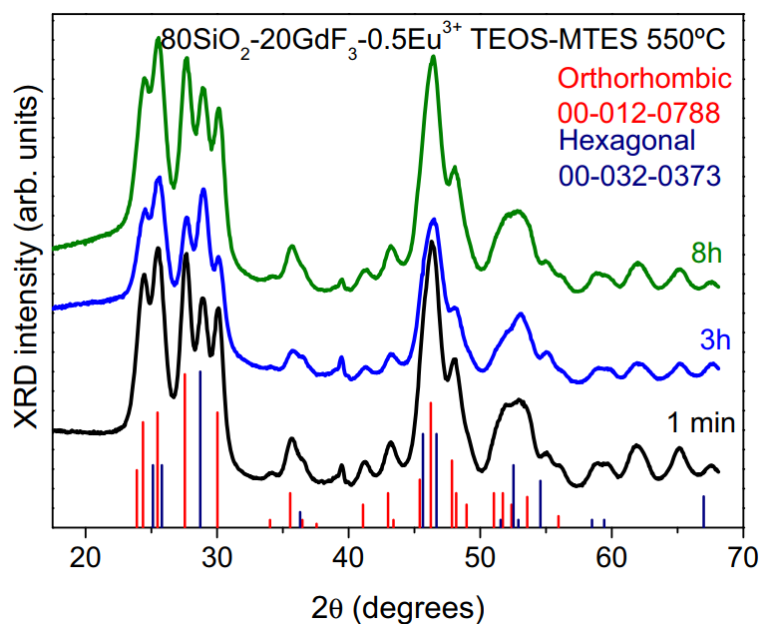
zawierających nanokryształy SrF_2 , które otrzymano podczas wzrostu temperatury obróbki termicznej szkielek $50\text{SiO}_2\text{-}22\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}20\text{SrF}_2\text{-}6\text{NaF}\text{-}2\text{EuF}_3$ (% mol) z 590°C do 620°C [221]. W czasie wzrostu temperatury obróbki termicznej przeprowadzonej w czasie 1 godz. zidentyfikowano wzrost średniej wielkości kryształitów z 9 nm (590°C) do 22 nm (620°C). Zarejestrowane dyfraktogramy rentgenowskie przedstawiono na Rys. 26.

Rys. 26. Dyfraktogram rentgenowski XRD szkła o składzie $50\text{SiO}_2\text{-}22\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}20\text{SrF}_2\text{-}6\text{NaF}\text{-}2\text{EuF}_3$ (% mol) oraz materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych podczas obróbki termicznej w temp. 590°C (GC590) oraz 620°C (GC620) [221].

Podobne efekty związane ze zmianą profilu linii dyfrakcyjnych wskutek zmiany czasu i temperatury prowadzenia obróbki termicznej zaobserwowano również dla innych opisanych w literaturze materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy CaF_2 [105, 111, 217], SrF_2 [223], BaF_2 [107, 225], YF_3 [232], LaF_3 [233] oraz GdF_3 [228].

Interesujące rezultaty otrzymała grupa badawcza J.J. Velázquez dla amorficzno-kryształicznych materiałów zol-żelowych otrzymanych w czasie obróbki termicznej kserożeli o składzie $(80\text{SiO}_2\text{-}20\text{GdF}_3)\text{:}0,5\%\text{Eu}^{3+}$ (% mol), dla których zidentyfikowano równoległą krystalizację fazy GdF_3 o strukturze rombowej i heksagonalnej [235]. Współistnienie odmian polikryształicznych fazy GdF_3 odnotowano po obróbce cieplnej przeprowadzonej w temperaturze 550°C w czasie 1 minuty, 3 godz. oraz 8 godz. Dyfraktogramy rentgenowskie zarejestrowane w różnych interwałach czasowych przedstawiono na Rys. 27.

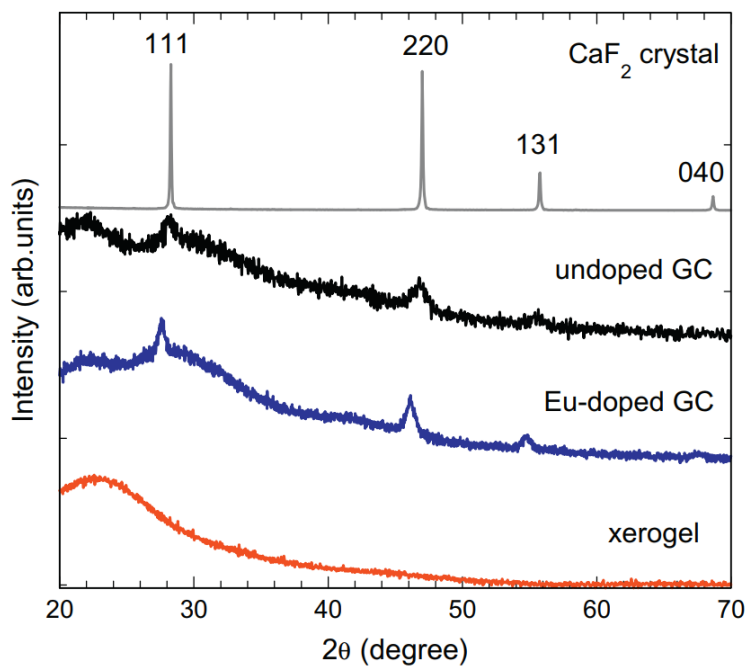
Rys. 27. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy GdF_3 otrzymanych podczas obróbki termicznej kserożeli krzemionkowych o składzie $(80SiO_2-20GdF_3):0,5\%Eu^{3+}$ w temp. $550^\circ C$ przez 1 min, 3 godz. lub 8 godz. [235].

W oparciu o zarejestrowane dyfraktogramy wyznaczono średnie wielkości kryształitów GdF_3 o strukturze rombowej i heksagonalnej, których wartości zestawiono w Tabeli 7. Zgodnie z zamieszczonymi danymi nie zaobserwowano znaczących zmian w średniej wielkości nanokryształów GdF_3 krystalizujących w układzie heksagonalnym, natomiast w efekcie wydłużenia czasu prowadzonej obróbki cieplnej zaobserwowano nieznaczne zmniejszenie wielkości nanokryształów GdF_3 o strukturze rombowej.

Tabela 7. Wielkości nanokryształów GdF_3 krystalizujących w układzie heksagonalnym i rombowym otrzymanych podczas obróbki termicznej kserożeli o składzie $(80SiO_2-20GdF_3):0,5\%Eu^{3+}$ w temp. $550^\circ C$ w różnych interwałach czasowych [235].

	Średnia wielkość kryształitów GdF_3		
	1 min.	3 godz.	8 godz.
faza heksagonalna	$7,6 \pm 0,5$	$7,2 \pm 0,5$	$7,3 \pm 0,5$
faza rombowa	$9,0 \pm 0,5$	$8,4 \pm 0,5$	$7,7 \pm 0,5$

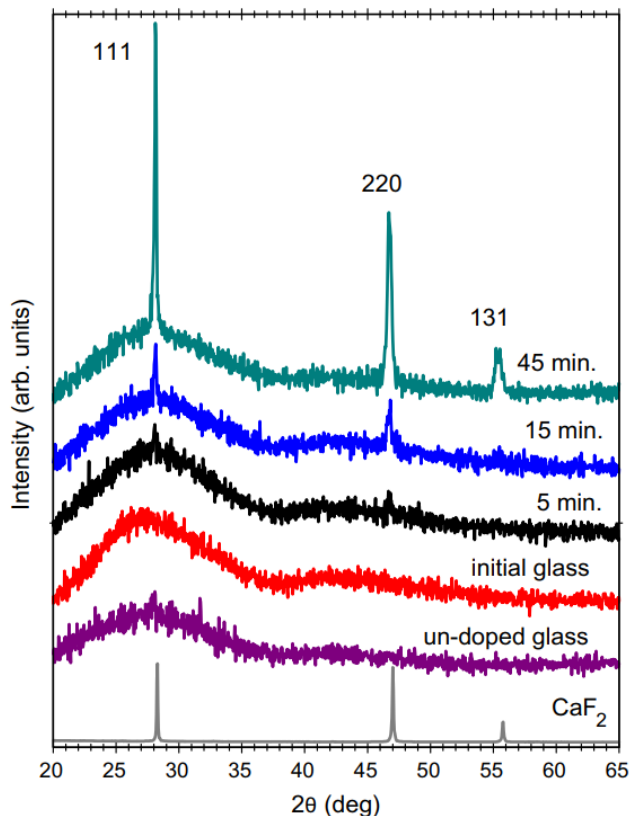
Według niektórych doniesień literaturowych wprowadzenie optycznie czynnych jonów Eu^{3+} do matrycy amorficznej ma szczególne znaczenie w procesie kształtowania kryształów fluorkowych, ponieważ przypisuje się im rolę zarodków krystalizacji. Tendencję taką odnotowano dla materiałów zol-żelowych otrzymanych przez M. Secu [230]. Porównując dyfraktogramy rentgenowskie materiałów dwufazowych otrzymanych poprzez obróbkę termiczną w temp. 800°C wyjściowych kserożeli o składzie $95\text{SiO}_2\text{-}5\text{CaF}_2$ (% mol) domieszkowanych jonami Eu^{3+} (1% mol) jak i niedomieszkowanych, lepiej wykształcone linie dyfrakcyjne zarejestrowano dla materiałów domieszkowanych (Rys. 28). Metodą Scherrera oszacowano średnie wielkości nanokryształów CaF_2 , które w przypadku materiałów domieszkowanych są dwukrotnie większe ($16\text{ nm} \pm 1\text{ nm}$) w stosunku do materiałów niedomieszkowanych ($8\text{ nm} \pm 1\text{ nm}$).

Rys. 28. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD zarejestrowane dla wyjściowych kserożeli o składzie $95\text{SiO}_2\text{-}5\text{CaF}_2$ (% mol) oraz dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych domieszkowanych jonami Eu^{3+} (1% mol) oraz niedomieszkowanych [230].

Interesujące rezultaty pozwalające potwierdzić pełnienie przez jony Eu^{3+} roli zarodków krystalizacji otrzymano także dla innych materiałów szklano-ceramicznych zawierających nanokryształy CaF_2 [217]. W tym celu porównano dyfraktogramy rentgenowskie szkieł $49\text{SiO}_2\text{-}29\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{CaF}_2\text{-}3\text{EuF}_3$ (% mol) poddanych obróbce termicznej w różnych

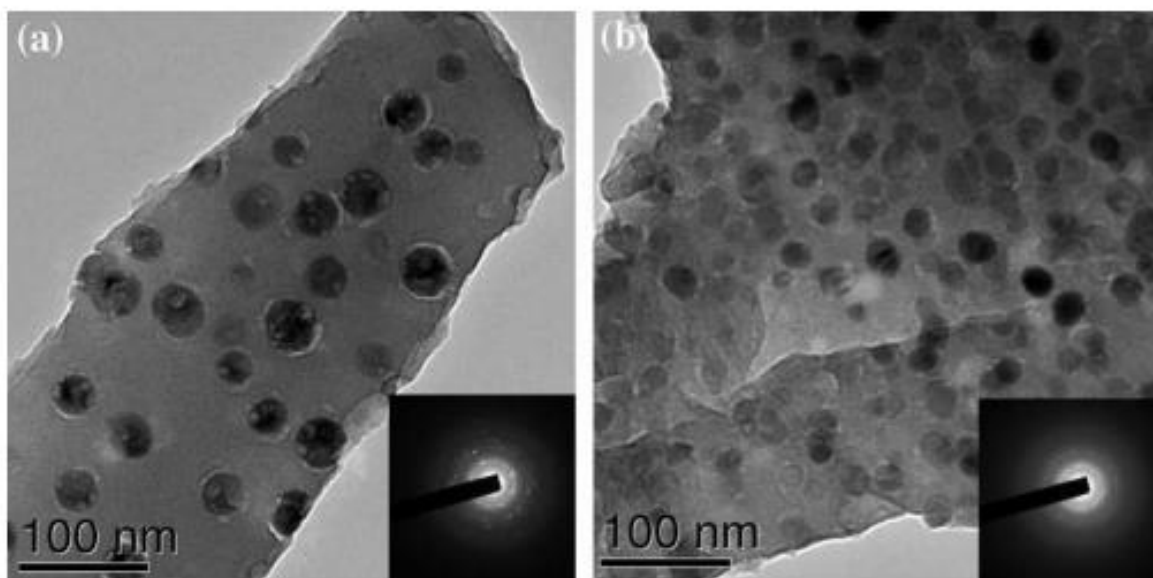
warunkach czasu i temperatury (5 minut oraz 15 minut w temp. 730°C, a także 45 minut w temp. 760°C) z dyfraktogramem rentgenowskim zarejestrowanym dla matrycy szklistej bez zawartości jonów Eu^{3+} uprzednio wygrzanej w temp. 800°C przez 30 minut (Rys. 29).

Rys. 29. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD szkieł 49SiO₂-29Al₂O₃-19CaF₂-3EuF₃ (% mol) poddanych obróbce termicznej w temp. 730°C w ciągu 5 min oraz 15 min, a także w temp. 760°C przez 45 min. Przedstawiono również dyfraktogram zarejestrowany dla szkieł niedomieszkowanych jonami Eu^{3+} po obróbce w temp. 800°C przez 30 min. [217].

Podczas wydłużania czasu oraz zwiększania temperatury obróbki termicznej wyjściowych szkieł domieszkowanych jonami Eu^{3+} zaobserwowano postępujący wzrost intensywności linii dyfrakcyjnych, a średnie wielkości otrzymanych kryształów CaF₂ oszacowano na 35 nm (730°C, 5 min), 45 nm (730°C, 15 min) oraz 130 nm (760°C, 45 min). Mimo przeprowadzenia obróbki termicznej szkieł niedomieszkowanych jonami Eu^{3+} na dyfraktogramie rentgenowskim nie zarejestrowano linii dyfrakcyjnych, co potwierdziło ich amorficzny charakter. Rezultaty przeprowadzonych badań jednoznacznie potwierdziły zatem szczególny udział jonów Eu^{3+} w procesie krystalizacji fazy CaF₂ w badanych szkiełach. Podobne wnioski związane z rolą jonów Eu^{3+} w matrycy szklistej wyciągnął

D. Chen i współpracownicy dla szkła o składzie $44\text{SiO}_2\text{-}28\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}17\text{NaF-}11\text{LaF}_3$ (% mol) domieszkowanego 0,5% mol Eu^{3+} poddanego obróbce termicznej w temp. 690°C w ciągu 2 godz. [227]. Zarówno na podstawie dyfraktogramów rentgenowskich, jak i zdjęć mikroskopowych TEM zaobserwowano spadek wielkości nanokryształów LaF_3 z ~ 35 nm dla materiału szklano-ceramicznego niedomieszkowanego do ~ 20 nm dla materiału domieszkowanego jonami Eu^{3+} . Niemniej jednak obraz TEM mikrostruktury materiału domieszkowanego ujawnił utworzenie znacznie większej ilości nanokrystalicznej frakcji LaF_3 (Rys. 30). Na podstawie przeprowadzonych badań DSC autorzy zidentyfikowali również spadek temperatury krystalizacji fazy LaF_3 w badanych szklach wraz ze wzrostem stężenia jonów Eu^{3+} . Obydwa zaobserwowane efekty pozwoliły stwierdzić, że wprowadzone do matrycy szklistej jony Eu^{3+} pełnią funkcję zarodków krystalizacji.

Rys. 30. Zdjęcie mikroskopowe TEM materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych po obróbce termicznej szkiele $44\text{SiO}_2\text{-}28\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}17\text{NaF-}11\text{LaF}_3$ (% mol) w temp. 690°C : (a) bez zawartości jonów Eu^{3+} oraz (b) domieszkowanych 0,5 % mol Eu^{3+} (b) [227].

W wyniku domieszkowania jonami Eu^{3+} często obserwowane jest niewielkie przesunięcie zarejestrowanych linii dyfrakcyjnych w porównaniu z dyfraktogramami wzorcowymi faz MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) lub MF_3 ($\text{M} = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$). Efekt ten wyraźnie wskazuje na częściowe wbudowanie domieszki optycznie aktywnej w sieć krystaliczną fazy macierzystej. Podstawienie w macierzystej sieci krystalicznej jonów M^{2+} ($\text{Ca}^{2+}, \text{Sr}^{2+}, \text{Ba}^{2+}$) lub M^{3+} ($\text{Y}^{3+}, \text{La}^{3+}, \text{Gd}^{3+}$) przez jony Eu^{3+} wiąże się ze zmianą parametrów komórki

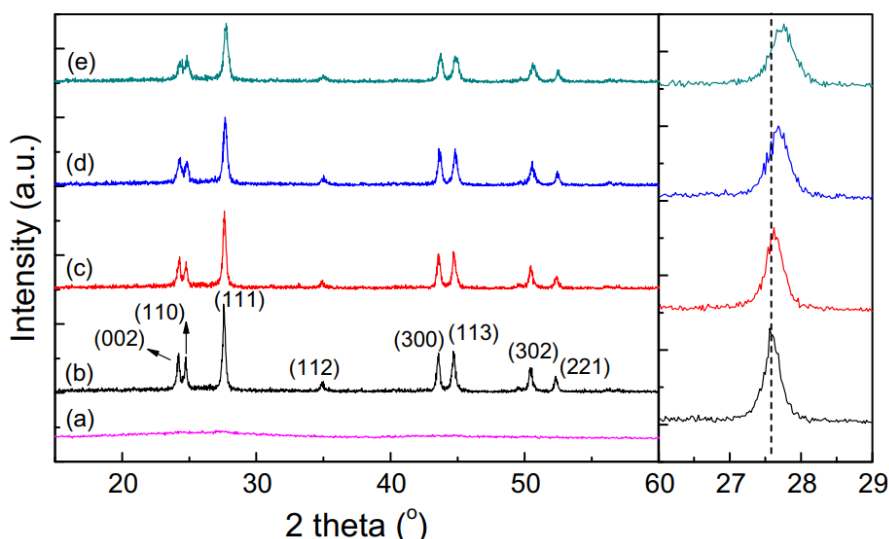

elementarnej, co wynika z różnicy promieni jonowych między jonami Eu^{3+} (1,07 Å), a kationami M^{2+} (M = Ca, Sr, Ba) oraz M^{3+} (M = Y, La, Gd). Wartości promieni jonowych kationów tworzących sieci krystaliczne faz typu MF_2 oraz MF_3 zestawiono w Tabeli 8.

Tabela 8. Promienie jonowe kationów w sieciach krystalicznych faz typu MF_2 i MF_3 [236-238].

Typ fazy krystalicznej	Kation metalu	Promień jonowy [Å]
MF_2	Ca^{2+}	1,00
	Sr^{2+}	1,18
	Ba^{2+}	1,35
MF_3	Y^{3+}	1,02
	La^{3+}	1,16
	Gd^{3+}	1,05

Wyraźne przesunięcie linii dyfrakcyjnych w stosunku do dyfraktogramu wzorcowego fazy LaF_3 (kartoteka JCPDS 74-2415) zostało zaobserwowane dla materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych podczas obróbki termicznej szkieł o składzie $(44\text{SiO}_2-28\text{Al}_2\text{O}_3-17\text{NaF}-11\text{LaF}_3):x\%\text{EuF}_3$ ($x = 0,1; 0,3; 0,5$) (% mol) w temp. 690°C w czasie 2 godz. (Rys. 31) [227]. Po prawej stronie Rys. 30 przedstawiono położenie katowe linii dyfrakcyjnej (111) w zależności od stężenia jonów Eu^{3+} w otrzymanych materiałach szklano-ceramicznych.

Rys. 31. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD zarejestrowane dla wyjściowego szkła $44\text{SiO}_2-28\text{Al}_2\text{O}_3-17\text{NaF}-11\text{LaF}_3$ (% mol) (a), a także materiałów szklano-ceramicznych bez zawartości jonów Eu^{3+} (b) oraz domieszkowanych 0,1 % mol Eu^{3+} (c), 0,3 % mol Eu^{3+} (d) oraz 0,5 % mol Eu^{3+} (e) [227].

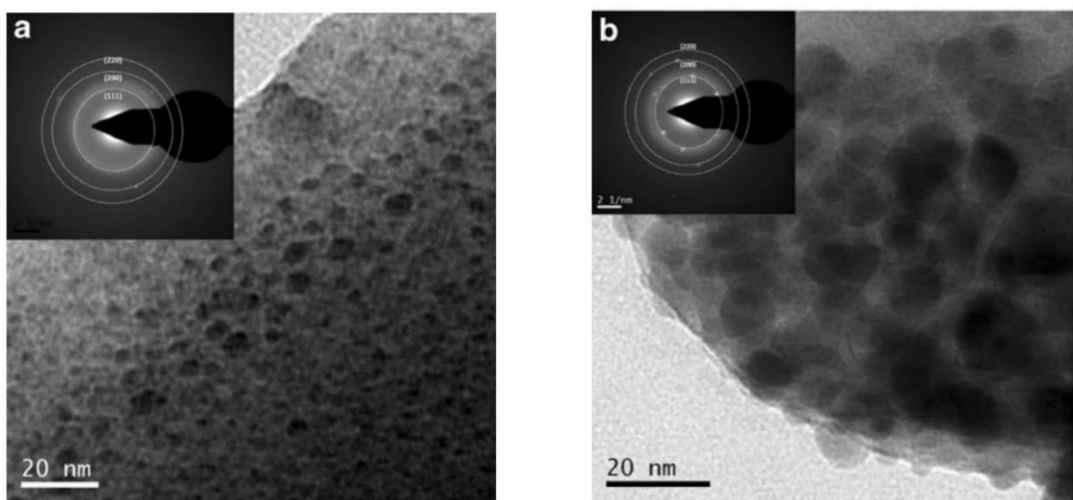

Zaobserwowany efekt związany z przesunięciem linii dyfrakcyjnych wyraźnie wskazuje na zmniejszenie parametrów komórki elementarnej fazy LaF_3 , co jest niewątpliwie związane z podstawieniem kationów La^{3+} przez Eu^{3+} w sieci macierzystej. Co więcej wzrostowi stężenia jonów Eu^{3+} w badanych materiałach szklano-ceramicznych towarzyszy sukcesywne przesunięcie linii dyfrakcyjnej (111) ku wyższym wartościom położenia kąтового, co świadczy o postępującym zmniejszeniu parametrów komórki elementarnej nanokryształów LaF_3 . Uzyskane rezultaty stanowią zatem o coraz efektywniejszym wbudowaniu jonów domieszki aktywnej w macierzystą sieć krystaliczną LaF_3 . Podobne rezultaty związane z wyraźnym przesunięciem linii dyfrakcyjnych odnotowano również dla dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych otrzymanych po obróbce termicznej kserożeli o składzie $(95\text{SiO}_2-5\text{CaF}_2):1\%\text{Eu}^{3+}$ oraz $(95\text{SiO}_2-5\text{BaF}_2):1\%\text{Eu}^{3+}$ (% mol) [107, 230].

W związku ze zmianą parametrów komórek elementarnych faz fluorkowych typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) lub MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) podczas domieszkowania kryształów macierzystych jonami Eu^{3+} , niektórzy autorzy wskazują różnice w wartościach stałych sieciowych. C.E. Secu wraz z zespołem badawczym zidentyfikował wzrost stałej sieciowej otrzymanych nanokryształów CaF_2 z 5,463 Å (dla materiału niedomieszkowanego) do 5,539 Å (dla materiału domieszkowanego jonami Eu^{3+}) [230]. Wzrost stałej sieciowej został wytłumaczony skierowaniem anionów fluorkowych F^- w pozycje międzywęzłowe, podczas podstawienia w macierzystej sieci krystalicznej jonów Ca^{2+} przez jony Eu^{3+} . Wprowadzenie anionów fluorkowych w pozycje międzywęzłowe generuje dodatkowe oddziaływania elektrostatyczne o charakterze odpychającym, co w efekcie powoduje wzrost stałej sieciowej. Postępujący wzrost stałej sieciowej nanokryształów CaF_2 w materiałach szklano-ceramicznych domieszkowanych jonami Eu^{3+} (0,25 % mol) towarzyszył również wzrostowi temperatury obróbki cieplnej wyjściowych szkieł otrzymanych w zespole badawczym Y. Li [105]. Odnotowany wówczas wzrost stałej sieciowej od 0,54639 nm (620°C) poprzez 0,54668 nm (650°C) do 0,54764 nm (680°C) świadczy o rosnącej efektywności wbudowania jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną CaF_2 . Z uwagi na większe promienie jonowe kationów Sr^{2+} (1,18 Å) oraz Ba^{2+} (1,35 Å) w stosunku do jonu Eu^{3+} (1,07 Å), wbudowanie domieszki optycznie aktywnej w sieci macierzyste kryształów SrF_2 lub BaF_2 wiąże się ze spadkiem stałych sieciowych. Dla żelowego materiału dwufazowego domieszkowanego jonami Eu^{3+} (1 % mol) zawierającego nanokryształy BaF_2 odnotowano spadek stałej sieciowej (6,129 Å) w stosunku do wartości wyznaczonej dla materiału amorficzno-krystalicznego niedomieszkowanego jonami Eu^{3+}

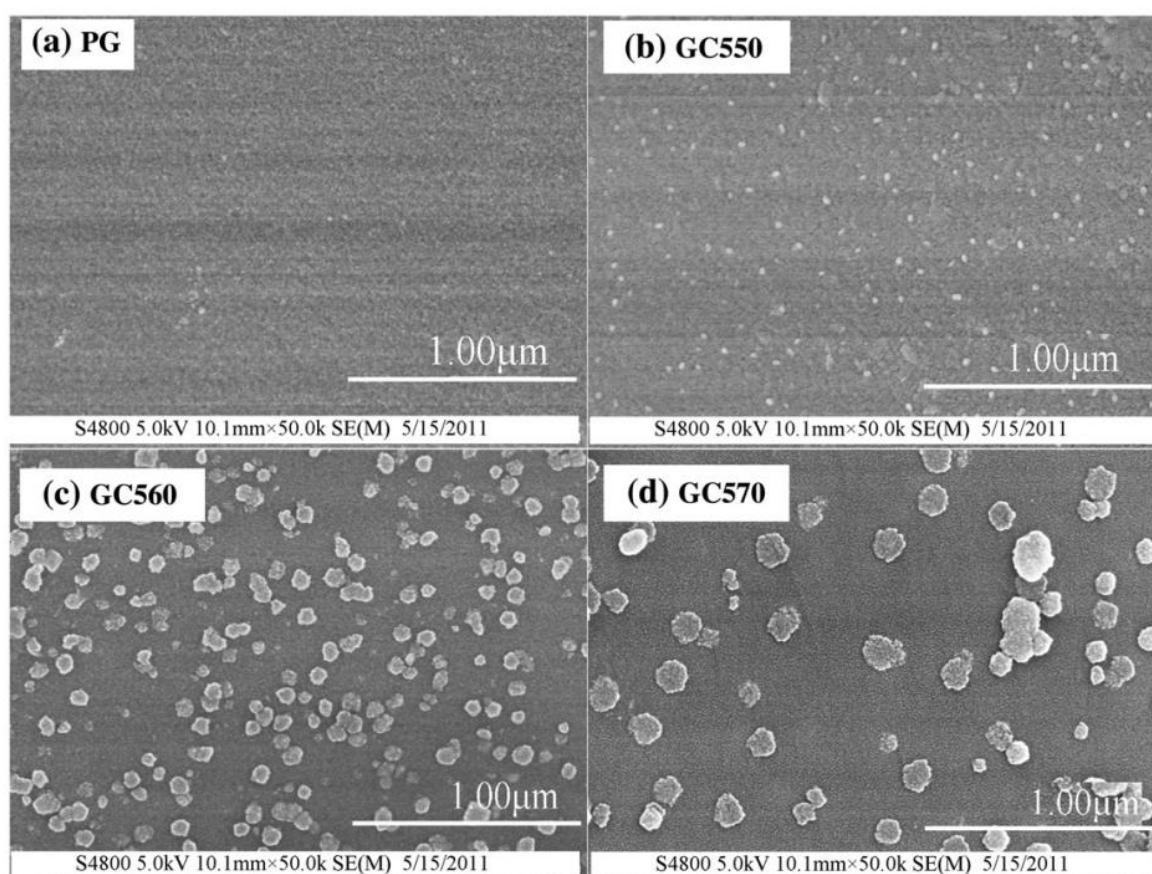
(6,29 Å) [107], co stanowi o podstawieniu kationów Ba^{2+} przez jony Eu^{3+} w sieci krystalicznej BaF_2 . Wzrost efektywności wbudowania jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną nanokryształów SrF_2 stwierdzono także w badaniach prowadzonych przez M. Walas oraz współpracowników wskutek wydłużenia czasu obróbki termicznej szkieł o składzie $73TeO_2-4BaO-3Bi_2O_3-18SrF_2-2Eu_2O_3$ (% mol) [222]. Efektem wydłużenia czasu obróbki termicznej szkieł z 9 godz. do 24 godz. było zmniejszenie wartości stałej sieciowej z 5,66 Å do 5,60 Å, ale również zmniejszenie odległości międzypłaszczyznowej $d_{(111)}$ z 3,27 Å do 3,22 Å. Spadek wskazanych parametrów ma niewątpliwie związek z wbudowaniem jonów Eu^{3+} w nanokryształy macierzystej sieci SrF_2 .

Wyznaczone metodą Scherrera wielkości nanokryształów fluorkowych rozproszonych w matrycach amorficznych zazwyczaj są potwierdzane technikami mikroskopowymi. Otrzymane nanokryształy fluorkowe są widoczne w postaci sferycznych obiektów rozdystrybuowanych na szarym tle obrazującym amorficzną matrycę szklistą. Ponadto techniki mikroskopowe stanowią doskonałe narzędzie obrazowania zmian mikrostruktury, podczas modyfikacji parametrów związanych z temperaturą i czasem obróbki termicznej wyjściowych materiałów amorficznych. Obserwację wzrostu nanokryształów BaF_2 w materiałach szklano-ceramicznych otrzymanych podczas obróbki cieplnej szkieł o składzie $68SiO_2-15BaF_2-13K_2CO_3-2,75La_2O_3-1Sb_2O_3-0,25Eu_2O_3$ (% mol) w temp. 600°C oraz 650°C przeprowadzono na podstawie zdjęć TEM (Rys. 32) [225].

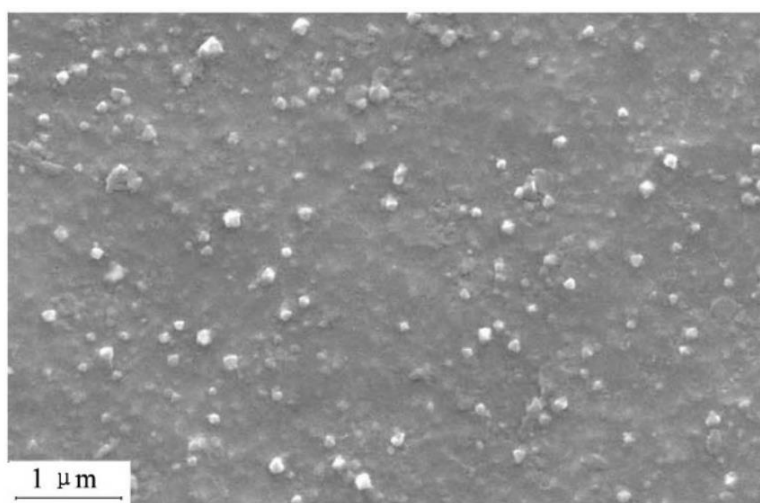
Rys. 32. Zdjęcia mikroskopowe TEM układów szklano-ceramicznych z rozproszoną fazą krystaliczną BaF_2 otrzymanych po wygrzewaniu wyjściowych szkieł o składzie $68SiO_2-15BaF_2-13K_2CO_3-2,75La_2O_3-1Sb_2O_3-0,25Eu_2O_3$ (% mol) w temp. 600°C (po lewej) oraz 650°C (po prawej) [225].

Zdjęcia mikroskopowe TEM ujawniły wzrost wielkości nanokryształów BaF_2 rozproszonych w amorficznej matrycy szkła ze średnicy w zakresie 6 nm – 10 nm po obróbce termicznej przeprowadzonej w temp. 600°C, do średnicy w zakresie 10 nm – 20 nm po obróbce cieplnej w temp. 650°C. Podobnie wzrost wielkości nanokryształów CaF_2 zaobserwowano w czasie wzrostu temperatury obróbki termicznej szkieł o składzie $60\text{SiO}_2\text{-}16\text{CaF}_2\text{-}9\text{Na}_2\text{O}\text{-}7\text{CaO}\text{-}5\text{K}_2\text{O}\text{-}2\text{MgO}\text{-}1\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) przy użyciu techniki FE-SEM (ang. *Field Emission Scanning Electron Microscopy*, Rys. 33) [111]. Zdjęcie wyjściowych szkieł pozwoliło na jednoznaczne wykluczenie obecności fazy krystalicznej. Wygrzewanie wyjściowych szkieł w temp. 550°C pozwoliło na otrzymanie sferycznych nanokryształów CaF_2 o wielkości w zakresie od 25 nm do 30 nm, równomiernie rozproszonych w amorficznej matrycy szkła. Podniesienie temperatury obróbki termicznej do 560°C spowodowało wzrost nanokryształów CaF_2 , których wielkości zostały oszacowane na 60 nm – 90 nm. Efektem dalszego wzrostu temperatury obróbki cieplnej do 570°C było zwiększenie średnicy otrzymanych kryształów CaF_2 do 150 nm – 170 nm.

Rys. 33. Zdjęcia mikroskopowe FE-SEM: (a) wyjściowego szkła o składzie $60\text{SiO}_2\text{-}16\text{CaF}_2\text{-}9\text{Na}_2\text{O}\text{-}7\text{CaO}\text{-}5\text{K}_2\text{O}\text{-}2\text{MgO}\text{-}1\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) oraz materiałów szklano-ceramicznych z rozproszoną fazą krystaliczną CaF_2 otrzymanych poprzez obróbkę termiczną w temp. (b) 550°C, (c) 560°C oraz (d) 570°C [111].

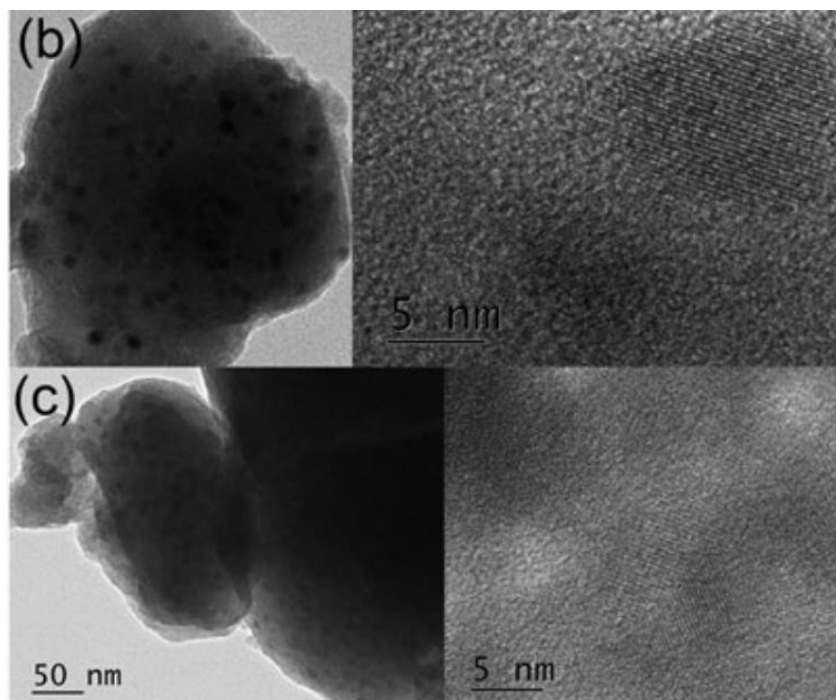
Często obserwowanym efektem w czasie obróbki termicznej wyjściowych szkieł jest tendencja do tworzenia, przez wykrystalizowane nanokryształy fluorkowe, większych zespołów, tj. aglomeratów. Tendencję do ich tworzenia opisano w pracy Y. Li i współpracowników, w której przedstawiono zdjęcie mikroskopowe SEM materiału szklano-ceramicznego z rozproszoną fazą CaF_2 , otrzymanego po obróbce termicznej w temp. 680°C wyjściowego szkła o składzie $(60\text{SiO}_2-15\text{B}_2\text{O}_3-15\text{Na}_2\text{O}-8\text{CaF}_2-2\text{NaF})$: $0,25\%\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) (Rys. 34) [105]. Zdjęcie mikroskopowe SEM ujawniło obecność większych struktur w porównaniu do wielkości kryształów CaF_2 wyznaczonej metodą Scherrera ($44,9$ nm). Uzyskane rezultaty potwierdziły zatem utworzenie aglomeratów.

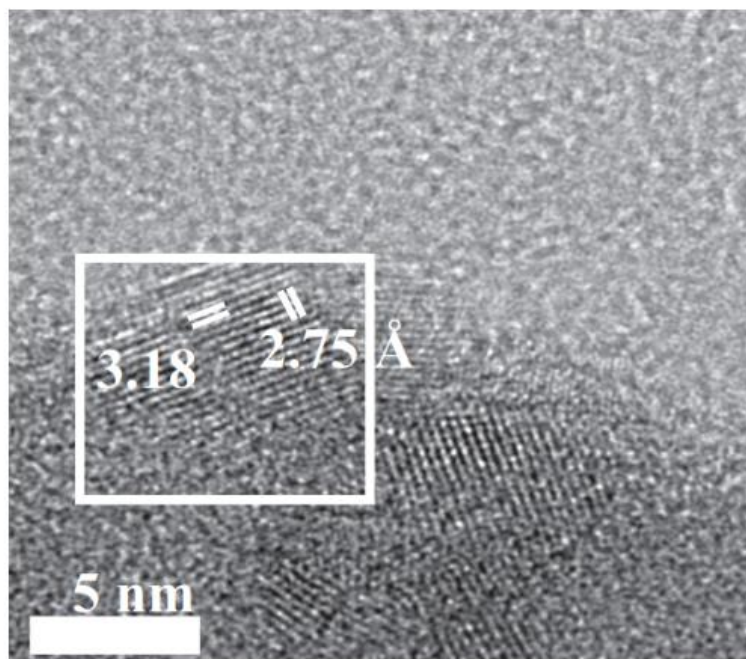
Rys. 34. Zdjęcie mikroskopowe SEM materiału szklano-ceramicznego z rozproszonymi nanokryształami CaF_2 po wygrzewaniu szkła o składzie $(60\text{SiO}_2-15\text{B}_2\text{O}_3-15\text{Na}_2\text{O}-8\text{CaF}_2-2\text{NaF})$: $0,25\%\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) w temp. 680°C [105].

Z punktu widzenia potencjalnych zastosowań w optoelektronice istotne jest, aby dwufazowy materiał amorficzno-kryształiczny zachował transparentność. Zgodnie z teorią Rayleigha-Gansa może ona zostać osiągnięta, gdy wielkość rozproszonych w matrycy amorficznej nanokrystalitów nie przekracza 15 nm [239, 240]. W niektórych spośród opisanych w literaturze materiałów dwufazowych domieszkowanych jonami Eu^{3+} , zawierających nanokryształy typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) lub MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$), zidentyfikowano obecność kryształitów o wielkości, która nie przekracza 15 nm. Materiały te zostały otrzymane na drodze kontrolowanej obróbki cieplnej szkieł otrzymanych konwencjonalną metodą wysokotemperaturowego topienia [218, 221, 223, 225, 228] oraz materiałów zol-żelowych [107, 179, 232-235]. Zdjęcia mikroskopowe nanokryształów

fluorkowych w wybranych materiałach dwufazowych zostały przedstawione na Rys. 35-38.

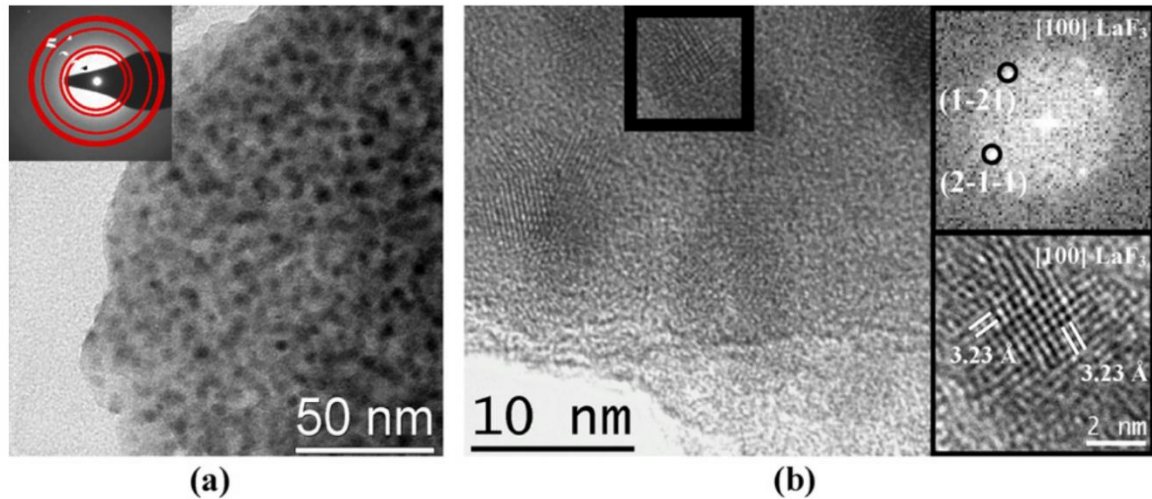

Rys. 35. Zdjęcia mikroskopowe TEM oraz HR-TEM nanokryształów CaF_2 (b) oraz SrF_2 (c) o średnicy około 10 nm otrzymanych w wyniku obróbki termicznej szkieł $(45\text{SiO}_2-25\text{CaF}_2-20\text{Al}_2\text{O}_3-10\text{CaO}):4\%\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 700°C oraz $(50\text{SiO}_2-20\text{ZnF}_2-16\text{SrF}_2-10\text{Al}_2\text{O}_3):4\%\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 660°C [218].

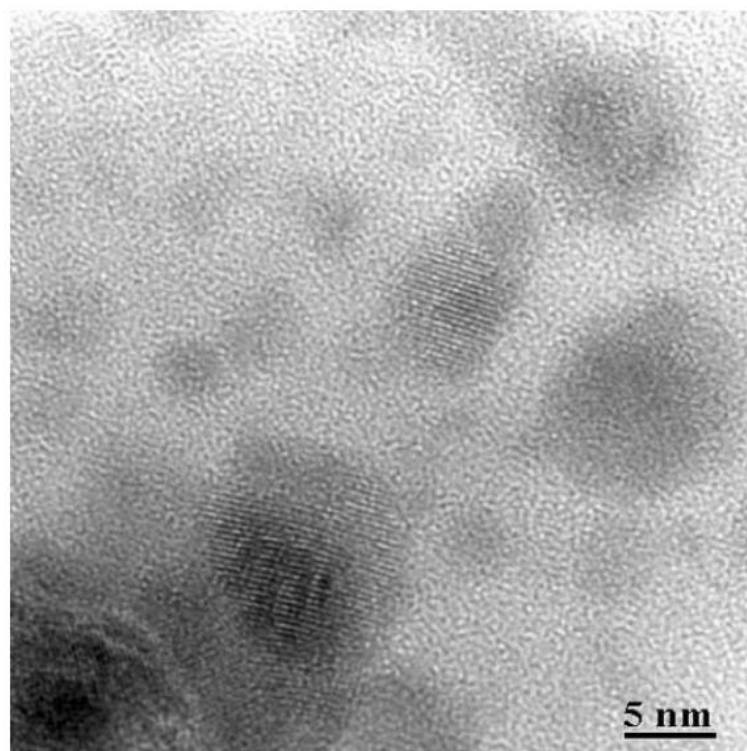

Rys. 36. Zdjęcie mikroskopowe HR-TEM nanokryształów YF_3 w zol-żelowym materiale dwufazowym otrzymanym po obróbce termicznej wyjściowego kserożelu o składzie $(90\text{SiO}_2-10\text{YF}_3):0,1\%\text{Eu}^{3+}$ (% mol) w temp. 675°C . Wielkość nanokryształów została oszacowana na 11 nm [232].

Rys. 37. Zdjęcia mikroskopowe TEM (a) oraz HR-TEM (b) materiału dwufazowego otrzymanego po obróbce termicznej kserożelu o składzie $89,9\text{SiO}_2\text{-}10\text{LaF}_3\text{-}0,1\text{EuF}_3$ (% mol). Wielkość nanokryształów LaF_3 została oszacowana na 12 nm [233].

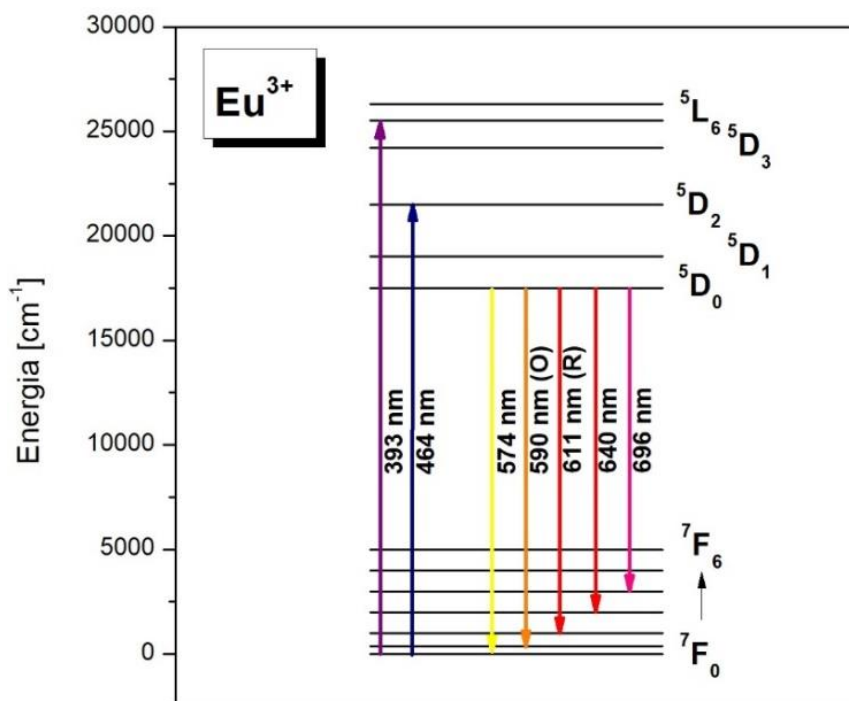
Rys. 38. Zdjęcie HR-TEM dwufazowego materiału zol-żelowego otrzymanego w wyniku obróbki termicznej kserożelu o składzie $90\text{SiO}_2\text{-}9\text{GdF}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 400°C . Średnia wielkość kryształitów została oszacowana na 5 nm [179].

Analizując deklarowane w literaturze warunki procesu obróbki cieplnej materiałów amorficznych celem otrzymania transparentnych materiałów szklano-ceramicznych

obserwuje się tendencję do jej prowadzenia w temperaturach 600°C lub wyższych (600°C [223, 225], 610°C i 630°C [228], a także 700°C [218]). Opisane w literaturze nanokryształy fluorkowe (o wielkości, która nie przekracza 15 nm) rozproszone w matrycach zol-żelowych zostały otrzymane podczas obróbki termicznej wyjściowych kserożeli w podobnym zakresie temperaturowym (1000°C [233], 800°C [107, 233], 675°C [232]). Jednak według niektórych doniesień możliwe jest otrzymanie transparentnych dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych w niższych temperaturach, tj. 320°C [107], 540°C [107], 300°C-500°C [234], 550°C [235] lub 400°C [179].

2.3. Spektroskopia jonów Eu^{3+} w materiałach dwufazowych

Komplementarnie do badań rentgenowskiej analizy fazowej oraz technik mikroskopowych i spektroskopii w podczerwieni, cennym narzędziem w zakresie szacowania zmian w symetrii lokalnego otoczenia w matrycy, będących efektem zachodzących zmian strukturalnych, jest spektroskopia jonów Eu^{3+} . Unikalność jonów Eu^{3+} wynika zatem nie tylko z szerokiego aspektu aplikacyjnego materiałów nimi domieszkowanych w szeroko rozumianej optoelektronice, lecz natura charakterystycznych przejść elektronowych jonów Eu^{3+} pozwala także na ich powszechne stosowanie w roli sond spektroskopowych. Widmo emisyjne jonów Eu^{3+} stanowi zatem cenne źródło informacji odnośnie lokalnej symetrii wokół domieszki aktywnej, na którym najczęściej rejestrowanych jest pięć pasm luminescencyjnych związanych z przejściami z poziomu $^5\text{D}_0$ na $^7\text{F}_J$ ($J = 0-4$) zachodzących w obrębie konfiguracji $4f^6$. Z tego też względu kluczową rolę w kontekście oszacowania efektywności wbudowania jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne faz fluorkowych podczas procesu obróbki termicznej pełni analiza profilu luminescencyjnego otrzymanych dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych. Schemat poziomów energetycznych jonów Eu^{3+} przedstawiono na Rys. 39.

Rys. 39. Diagram poziomów energetycznych jonów Eu^{3+} .

Pasmo związane z przejściem ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_1$ wykazuje naturę dipolowo-magnetyczną, natomiast pozostałe pasma odpowiadające przejściom ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_J$ ($J = 0, 2, 3, 4$) mają charakter dipolowo-elektryczny. Przejście dipolowo-magnetyczne jest dozwolone, a jego intensywność jest niemalże całkowicie niezależna od symetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} w matrycy. W odróżnieniu od niego, wewnątrz-konfiguracyjne przejścia o naturze dipolowo-elektrycznej, są wzbronione ze względu na parzystość, o czym stanowi reguła Laporte'a. Reguła ta zabrania przejść pomiędzy stanami o tej samej parzystości, jednakże odnosi się ona do przypadku swobodnego jonu. Po wprowadzeniu jonu Eu^{3+} do matrycy, jej oscylacje powodują mieszanie się funkcji falowych o przeciwnej parzystości powodując naruszenie reguły Laporte'a. W efekcie przejścia elektronowe natury dipolowo-elektrycznej są obserwowane na rejestrowanych widmach emisyjnych, a intensywność odpowiadających im pasm w sposób znaczący zależy od symetrii lokalnego otoczenia wokół domieszki optycznie aktywnej. Spośród przejść emisyjnych jonów Eu^{3+} o charakterze dipolowo-elektrycznym, przejście ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_2$ jest klasyfikowane jako przejście nadczułe, które jest szczególnie wrażliwe na wszelkie zmiany w symetrii lokalnego otoczenia. Z tego też względu w ośrodkach pozbawionych środka symetrii szczególną intensywnością odznacza się czerwona luminescencja pasma ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_2$. Przejawem wzrostu symetrii wokół jonów Eu^{3+} jest zmniejszenie prawdopodobieństwa przejść o charakterze dipolowo-elektrycznym, a pasmo o największej intensywności odpowiada wówczas przejściu ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_1$ [38]. W związku ze wskazaną relacją, stosunek intensywności pasm odpowiadających przejściom ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_2$ oraz ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_1$ służy do określania symetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} i jest znany powszechnie w literaturze jako współczynnik R/O (ang. *red-to-orange*). Informuje on także o charakterze wiązań między jonami Eu^{3+} a ich najbliższym otoczeniem w matrycy. Wzrost wartości współczynnika R/O wskazuje na udział wiązań kowalencyjnych, natomiast spadek parametru R/O wiąże się ze wzrostem udziału wiązań o charakterze jonowym [38, 241, 242]. Z tego też względu, gdy jony Eu^{3+} są usytuowane w matrycy amorficznej pozbawionej uporządkowania dalekiego zasięgu, pasmo odpowiadające przejściu dipolowo-elektrycznemu ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_2$ dominuje nad intensywnością pasma związanego z przejściem o naturze dipolowo-magnetycznej ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_1$. Wbudowanie jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną faz fluorkowych, w czasie procesu kontrolowanej obróbki termicznej wyjściowych materiałów amorficznych, stwierdza się na podstawie spadku intensywności pasma odpowiadającego przejściu dipolowo-elektrycznemu ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_2$, w efekcie czego na rejestrowanym widmie dominuje pomarańczowa luminescencja pasma

$^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ [220, 233, 236]. Współczynnik R/O może być również obliczany na podstawie stosunku intensywności pasm $^5D_0 \rightarrow ^7F_4$ oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ (R/O (4/1)). W pracy W. Deng i współpracownicy [111] obliczyli wartości współczynnika R/O (2/1) oraz R/O (4/1) dla szkła o składzie 60SiO₂-16CaF₂-9Na₂O-7CaO-5K₂O (% mol) domieszkowanego 1 % mol Eu₂O₃ oraz materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych podczas obróbki termicznej szkła w temperaturze 550°C, 560°C oraz 570°C. Wartości współczynników R/O (2/1) oraz R/O (4/1) zestawiono w Tabeli 9.

Tabela 9. Parametry spektroskopowe jonów Eu³⁺ w szkłe (60SiO₂-16CaF₂-9Na₂O-7CaO-5K₂O):1%Eu₂O₃ (% mol) oraz materiałach szklano-ceramicznych zawierających nanokrystalły CaF₂ [111].

Badany materiał	Wielkość krystalitów CaF ₂	R/O (2/1)	R/O (4/1)
wyjściowe szkło	---	2,67	0,31
szkło-ceramika (550°C/10 godz.)	25 nm – 30 nm	2,14	0,28
szkło-ceramika (560°C/10 godz.)	60 nm – 90 nm	1,71	0,25
szkło-ceramika (570°C/10 godz.)	150 nm – 170 nm	1,53	0,24

Na podstawie uzyskanych wartości R/O wykazano, że w miarę wzrostu wielkości krystalitów CaF₂ podczas kontrolowanej obróbki cieplnej wyjściowych szkieł efektywność wbudowania jonów Eu³⁺ w macierzystą sieć krystaliczną fazy fluorkowej staje się większa, czego przejawem jest spadek wartości współczynnika R/O (2/1). W przeciwieństwie do przejścia $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$, przejście $^5D_0 \rightarrow ^7F_4$ nie wykazuje charakteru nadczułego, co odzwierciedla się w znikomym spadku wartości współczynnika R/O (4/1). Powszechnym zatem narzędziem w zakresie szacowania symetrii wokół jonów Eu³⁺ jest współczynnik R/O definiowany poprzez stosunek intensywności pasm $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$ oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$.

Oprócz analizy współczynnika R/O (Eu³⁺), cennym narzędziem pozwalającym na określenie zmian w symetrii lokalnego otoczenia jest teoria Judda-Ofelta. Parametry intensywności przejść w ujęciu teorii Judda-Ofelta obliczane są na podstawie stosunków intensywności pasm odpowiadających przejściom $^5D_0 \rightarrow ^7F_J$ (J = 2, 4, 6) oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$. Z uwagi na fakt, że w widmach emisyjnych jonów Eu³⁺ pasmo odpowiadające przejściu $^5D_0 \rightarrow ^7F_6$ najczęściej nie jest rejestrowane, w analizie uwzględnia się głównie parametry Ω_2 i Ω_4 [38]. Parametr Ω_2 uwzględnia efekty związane z symetrią lokalnego otoczenia wokół jonów Eu³⁺ w związku z czym obserwuje się jego spadek podczas zmiany lokalnego otoczenia z tlenkowego na fluorkowe, natomiast parametr Ω_4 związany jest

z oddziaływaniami dalekiego zasięgu [38, 219, 226]. Analiza Judda-Ofelta została przeprowadzona dla szkieł o składzie $45\text{SiO}_2\text{-}27\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}16\text{NaF-}12\text{YF}_3$ (% mol) domieszkowanych jonami Eu^{3+} w ilości 0,1 % mol oraz 1 % mol, a także materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych po obróbce termicznej szkieł w temp. 670°C . W oparciu o zarejestrowane widma emisyjne Y. Yu i współpracownicy wyznaczyli parametry Ω_2 i Ω_4 , których wartości zostały zestawione w Tabeli 10 [226].

Tabela 10. Wartości parametrów Ω_2 oraz Ω_4 dla wyjściowych szkieł ($45\text{SiO}_2\text{-}27\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}16\text{NaF-}12\text{YF}_3$) (% mol) domieszkowanych jonami Eu^{3+} (0,1 % mol, 1 % mol) oraz materiałów szklano-ceramicznych [226].

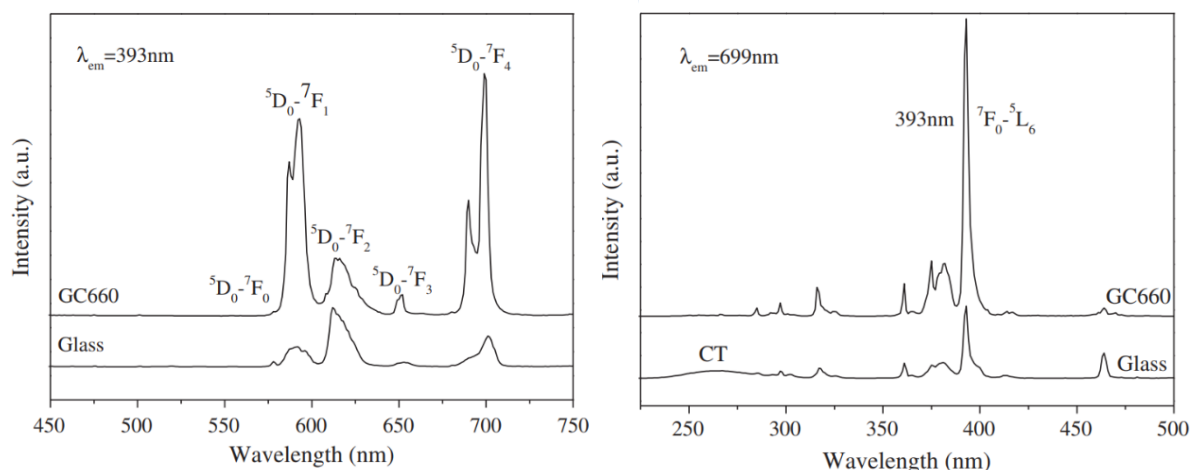
Rodzaj materiału	Ω_2 (10^{-19} cm^2)	Ω_4 (10^{-19} cm^2)
szkło (0,1 % mol Eu^{3+})	4,74	3,57
szkło-ceramika (0,1 % mol Eu^{3+})	1,57	3,53
szkło (1,0 % mol Eu^{3+})	5,79	3,68
szkło-ceramika (1,0 % mol Eu^{3+})	1,41	3,90

Porównując wartości parametru Ω_2 dla szkieł oraz materiałów szklano-ceramicznych zaobserwowano wyraźny spadek, który sugeruje zmianę symetrii w lokalnym otoczeniu wokół jonów Eu^{3+} , co niewątpliwie ma związek z częściowym wbudowaniem domieszki optycznie aktywnej w sieć krystaliczną otrzymanych nanokryształów YF_3 . Jako, że parametr Ω_4 nie jest zależny od lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} nie zaobserwowano znaczących zmian w wyznaczonych wartościach dla szkieł oraz materiałów szklano-ceramicznych.

Innym efektem spektroskopowym świadczącym o wprowadzeniu domieszki optycznie aktywnej w sieć krystaliczną faz fluorkowych jest rozszczepienie Starkowskie rejestrowanych pasm luminescencyjnych. Zjawisko to jest spowodowane działaniem pola elektrycznego sieci krystalicznej, wskutek czego następuje rozszczepienie poziomów energetycznych na podpoziomy, których ilość jest uwarunkowana symetrią otoczenia wokół jonu aktywnego [38]. W przypadku materiałów dwufazowych na rejestrowanych widmach emisyjnych zazwyczaj nie sposób zidentyfikować wszystkich składowych poszczególnych pasm, co w głównej mierze spowodowane jest częściową dystrybucją jonów Eu^{3+} w matrycy amorficznej, stąd też wpływ pola krystalicznego zazwyczaj jest maskowany.

Spośród opisanych w literaturze dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych zawierających fazy fluorkowe typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) znaczący spadek intensywności pasma odpowiadającego przejściu ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$ oraz rozszczepienie Starkowskie pasm emisyjnych po obróbce cieplnej zaobserwowano tylko dla nielicznych materiałów [107, 220, 223]. Dla pozostałych spośród wskazanej klasy materiałów optycznych widma emisyjne są zdominowane pasmem związanym z przejściem dipolowo-elektrycznym ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$. Nie odnotowano również rozszczepienia pasm emisyjnych, co świadczy o obecności jonów Eu^{3+} w matrycach amorficznych, mimo krystalizacji faz fluorkowych typu MF_2 , których obecność potwierdziły przeprowadzone badania strukturalne [105, 111, 217-219, 230]. Co ciekawe, dla żadnego (z dotychczas opisanych w literaturze) materiału dwufazowego zawierającego fazę krystaliczną CaF_2 , nie zaobserwowano spadku intensywności pasma ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$ w stosunku do intensywności pasma ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_1$. Niemniej jednak zaobserwowano wzrost intensywności pasm emisyjnych, co świadczy o częściowym wbudowaniu jonów Eu^{3+} w niskofononową fazę krystaliczną CaF_2 [105, 217, 230].

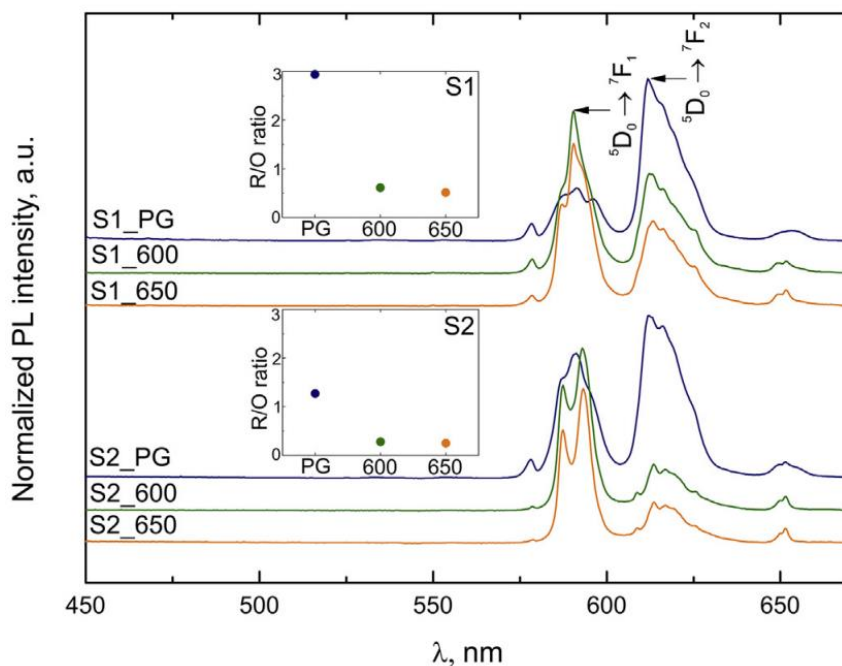
Wyraźne wbudowanie optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w fazę krystaliczną SrF_2 uzyskał zespół X. Wang podczas kontrolowanej obróbki termicznej szkła o składzie $(50\text{SiO}_2-20\text{ZnF}_2-20\text{SrF}_2-10\text{Al}_2\text{O}_3):1\%\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 660°C w czasie 2 godz. [220]. Wykazano, że po procesie kontrolowanej obróbki termicznej wyjściowego szkła nastąpił znaczący, około dziesięciokrotny wzrost intensywności pasm luminescencyjnych, co stanowi konsekwencję wprowadzenia jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną SrF_2 o niskiej energii drgań fononów. Wyjątek w tym aspekcie stanowi jednak pasmo ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$, dla którego nie odnotowano wzrostu intensywności. W efekcie zaobserwowano znaczny spadek wartości współczynnika R/O z 2,32 (dla szkła) do 0,46 (dla materiału szklano-ceramicznego). Spadek współczynnika R/O świadczy o wzroście symetrii w najbliższym otoczeniu wokół jonów Eu^{3+} , co także potwierdziło wbudowanie jonów domieszki w nanokrystaliczną fazę fluorkową SrF_2 . Widmo emisji oraz ekscytacji jonów Eu^{3+} w wyjściowym szkle oraz materiale szklano-ceramicznym z rozproszoną fazą SrF_2 przedstawiono na Rys. 40.

Rys. 40. Widmo emisji oraz ekscytacji jonów Eu^{3+} w szkle ($50\text{SiO}_2\text{-}20\text{ZnF}_2\text{-}20\text{SrF}_2\text{-}10\text{Al}_2\text{O}_3$):1% EuF_3 (% mol) oraz materiału szklano-ceramicznego z rozproszoną fazą SrF_2 [220].

Na przedstawionym widmie ekscytacji wyjściowego szkła zarejestrowane zostało szerokie pasmo w zakresie spektralnym od ~ 200 nm do ~ 300 nm, które zidentyfikowano jako pasmo przeniesienia ładunku CT $\text{O}^{2-} \rightarrow \text{Eu}^{3+}$. Obecność wskazanego pasma związana jest z utworzeniem wiązań Eu-O w tlenkowej matrycy szklistej. Wskutek przeprowadzonej kontrolowanej obróbki cieplnej zaobserwowano zanik pasma CT, co dowodzi zmiany charakteru lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} z tlenkowego (w wyjściowych szklach) na fluorkowe (nanokryształy SrF_2). W oparciu o różnice w profilu widm ekscytacji zarejestrowanych dla wyjściowego szkła oraz materiału szklano-ceramicznego, autorzy wnioskuje o podstawieniu jonów Sr^{2+} przez jony Eu^{3+} w macierzystej sieci krystalicznej SrF_2 .

Znaczny spadek współczynnika R/O odnotowano także dla materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych przez A. Antuzevics i współpracowników otrzymanych podczas wygrzewania szkieł o składzie $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) oraz $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF}\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 600°C oraz 650°C [223]. Widma emisji wyjściowych szkieł oraz materiałów szklano-ceramicznych zawierających nanokryształy SrF_2 przedstawiono na Rys. 41.

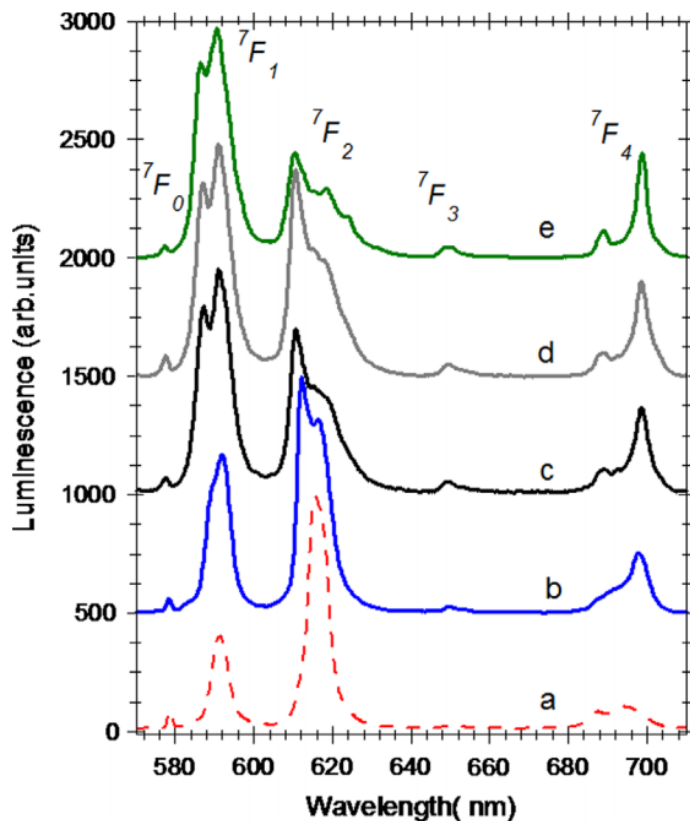

Rys. 41. Widma emisji jonów Eu^{3+} w szklach materiałach $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S1) oraz $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF}\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) (S2), a także materiałów szklano-ceramicznych zawierających nanokrystaliczną fazę SrF_2 zarejestrowane po wzbudzeniu $\lambda_{\text{exc}} = 394 \text{ nm}$ [223].

W efekcie obróbki termicznej zaobserwowano znaczny spadek wartości wyznaczonych współczynników R/O w stosunku do wyjściowych szkieł, a także zauważalne rozszczenie pasm emisyjnych, co sugeruje migrację jonów Eu^{3+} z matrycy amorficznej do sieci krystalicznej SrF_2 . Na podstawie zamieszczonych na Rys. 41 danych zaobserwowano, że wzrost temperatury z 600°C na 650°C obróbki termicznej szkieł o składzie $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) wywołuje dalszy spadek współczynnika R/O, co niewątpliwie ma związek z większą efektywnością wbudowania jonów Eu^{3+} w kryształy SrF_2 podczas ich wzrostu z $6,75 \pm 0,25 \text{ nm}$ (600°C) do $21,36 \pm 0,74 \text{ nm}$ (650°C). W przypadku materiałów szklano-ceramicznych uzyskanych w czasie obróbki cieplnej szkieł o składzie $50\text{SiO}_2\text{-}20\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}10\text{NaF}\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) zaobserwowano mniejszy spadek współczynnika R/O podczas wzrostu temperatury z 600°C do 650°C , co można wytłumaczyć mniejszą różnicą w wielkości formowanych kryształów SrF_2 z $14,91 \pm 0,39 \text{ nm}$ (600°C) do $23,3 \pm 1,7 \text{ nm}$ (650°C) [223].

Podobne efekty spektroskopowe związane ze spadkiem współczynnika R/O oraz rozszczeniem pasm emisyjnych zaobserwowała grupa badawcza C.E. Secu dla materiałów dwufazowych z rozproszoną fazą BaF_2 , otrzymanych na drodze obróbki

termicznej kserożeli ($95\text{SiO}_2\text{-}5\text{BaF}_2$): $1\% \text{Eu}^{3+}$ (% mol) w temp. 320°C , 540°C oraz 800°C . Widma emisyjne jonów Eu^{3+} zarejestrowane podczas transformacji zolu w kserożele oraz otrzymanych materiałów dwufazowych przedstawiono na Rys. 42 [107].

Rys. 42. Znormalizowane widma emisyjne jonów Eu^{3+} w: (a) zolu, (b) kserożeli ($95\text{SiO}_2\text{-}5\text{BaF}_2$): $1\% \text{Eu}^{3+}$ (% mol) oraz materiałach dwufazowych po obróbce termicznej w temp. (c) 320°C , (d) 540°C , (e) 800°C zarejestrowane po wzbudzeniu wiązką o długości $\lambda_{\text{exc}} = 394 \text{ nm}$ [107].

Wysokie wartości współczynnika R/O dla jonów Eu^{3+} w zolu (2,90) oraz kserożelach (1,80) są związane z wysokim stopniem asymetrii lokalnego otoczenia wokół domieszki aktywnej. W wyniku przeprowadzonej obróbki cieplnej kserożeli odnotowano znaczny spadek wartości współczynnika R/O do 0,86 (320°C), 1,05 (540°C) aż do 0,60 (800°C), sugerujący zmianę symetrii w otoczeniu jonów Eu^{3+} . Wzrost temperatury z 320°C do 540°C nie spowodował wzrostu kryształów BaF_2 , a ich wielkość została oszacowana na $3,50 \pm 0,02 \text{ nm}$. Największy spadek współczynnika odnotowano podczas obróbki termicznej w temperaturze 800°C , czemu towarzyszył niewielki wzrost kryształów BaF_2 do $4,70 \pm 0,02 \text{ nm}$, co mogło wpłynąć na zwiększenie efektywności migracji jonów Eu^{3+} z matrycy zol-żelowej do fazy BaF_2 [107].

Wartości wyznaczonych współczynników R/O (Eu^{3+}) dla wyjściowych matryc amorficznych oraz dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych zawierających nanokrystaliczne fazy typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) zestawiono w Tabeli 11.

Tabela 11. Wartości współczynników R/O jonów Eu^{3+} w matrycach amorficznych oraz materiałach dwufazowych zawierających nanokryształy typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) opisanych w dostępnej literaturze.

Lp.	Faza krystaliczna	R/O		Temperatura obróbki termicznej [°C]	Wielkość krystalitów	Literatura
		szkła/kserożele	materiały dwufazowe			
1.	CaF_2	2,74	2,44	620	26,6 nm	[105]
			2,55	650	36,5 nm	
			2,93	680	44,9 nm	
2.	CaF_2	2,67	2,14	550	25 nm – 30 nm	[111]
			1,71	560	60 nm – 90 nm	
			1,53	570	150 nm – 170 nm	
3.	SrF_2	2,32	0,46	660	19 nm	[220]
4.	SrF_2	4,84	4,69	370 (7 h)	17 nm	[222]
			4,13	370 (24 h)	21 nm	
5.	BaF_2	1,8	0,86	320	3-4 nm	[107]
			1,05	540	3-4 nm	
			0,60	800	7 nm	

Spośród opisanych w dostępnej literaturze materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) najwydajniejszą migrację jonów Eu^{3+} odnotowano dla szkła ($50\text{SiO}_2\text{-}20\text{ZnF}_2\text{-}20\text{SrF}_2\text{-}10\text{Al}_2\text{O}_3$):1% EuF_3 (% mol) poddanego obróbce termicznej w temp. 660°C, co związane jest z odnotowanym pięciokrotnym spadkiem współczynnika R/O (z 2,32 dla wyjściowych szkieł do 0,46 dla materiałów szklano-ceramicznych). Nieco mniejszy, tj. trzykrotny spadek współczynnika R/O odnotowano dla dwufazowego materiału zol-żelowego zawierającego nanokryształy BaF_2 (spadek R/O z 1,8 dla kserożeli do 0,66 dla materiału dwufazowego) [107]. Dla materiałów szklano-ceramicznych uzyskanych podczas obróbki cieplnej szkieł $60\text{SiO}_2\text{-}16\text{CaF}_2\text{-}9\text{Na}_2\text{O-}7\text{CaO-}5\text{K}_2\text{O-}2\text{MgO-}1\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) (550°C – 570°C) oraz $73\text{TeO}_2\text{-}18\text{SrF}_2\text{-}4\text{BaO-}3\text{Bi}_2\text{O}_3\text{-}2\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) (370°C), pasmo emisyjne o największej intensywności związane jest z przejściem dipolowo-elektrycznym, $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$, mimo to zidentyfikowany spadek R/O wskazuje na częściowe wbudowanie jonów Eu^{3+} w utworzone fazy krystaliczne CaF_2 i SrF_2 [111, 222]. Niemniej jednak dla materiałów szklano-ceramicznych z rozproszoną w matrycy amorficznej nanokrystaliczną fazą CaF_2 wykazano postępujący spadek

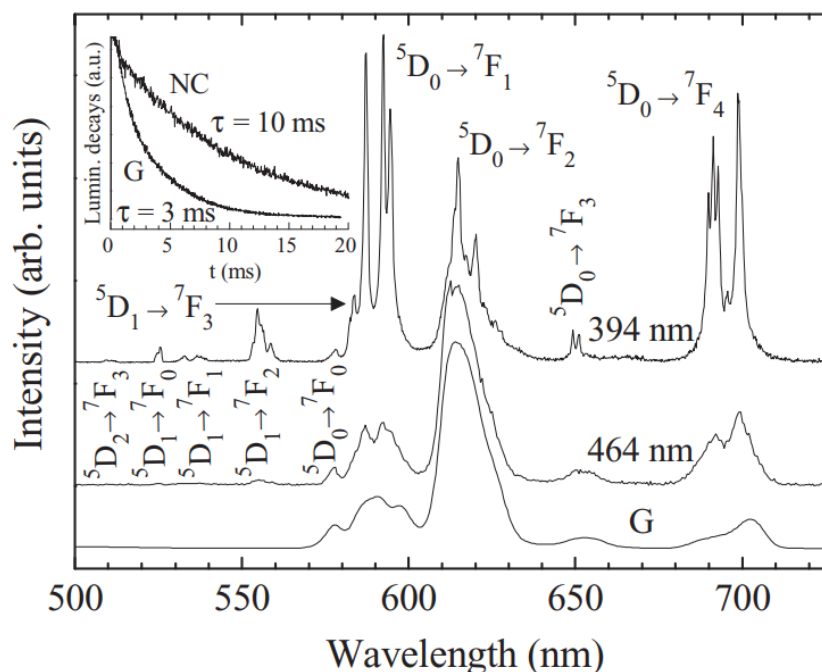

współczynnika R/O w funkcji rosnącej temperatury obróbki termicznej wyjściowych szkieł (1,25-krotny spadek R/O po obróbce cieplnej prowadzonej w temp. 550°C aż do 1,74-krotnego spadku R/O po wygrzewaniu w temp. 570°C) [111]. Uzyskane rezultaty wskazują na wzrost efektywności wbudowania Eu^{3+} w sieć krystaliczną CaF_2 wraz z postępującym przyrostem wielkości kryształów (od 25 nm – 30 nm w temp. 550°C do 150 nm – 170 nm w temp. 570°C). Podobne wnioski można wyciągnąć dla materiałów szklano-ceramicznych zawierających nanokryształy SrF_2 , otrzymanych po obróbce termicznej szkieł w temp. 370°C w czasie 7 godz. oraz 24 godz. Wydłużenie czasu obróbki termicznej wywołało nieznaczny spadek współczynnika R/O (1,03-krotny po obróbce termicznej w czasie 7 godz. do 1,17-krotnego spadku po obróbce w czasie 24 godz.) [222]. Zaskakujące rezultaty uzyskała grupa badawcza Y. Li dla materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych po obróbce cieplnej szkieł o składzie (60 SiO_2 -15 B_2O_3 -15 Na_2O -8 CaF_2 -2 NaF):0,25% Eu_2O_3 (% mol), ponieważ wzrost temperatury obróbki termicznej szkieł o wskazanym składzie wywołał wzrost współczynnika R/O [105]. Początkowy spadek wartości współczynnika R/O z 2,74 (dla szkieł) do 2,44 (dla materiałów szklano-ceramicznych uzyskanych w temp. 620°C) autorzy tłumaczą częściowym wbudowaniem jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną CaF_2 . Dalszy jednak wzrost współczynnika R/O towarzyszący postępującemu wzrostowi temperatury wygrzewania wyjściowych szkieł przypisano zniekształceniom sieci krystalicznej, będącej efektem wbudowania większych ilości jonów Eu^{3+} w fazę CaF_2 .

Na podstawie analizy właściwości fotoluminescencyjnych opisanych w literaturze materiałów dwufazowych zawierających fazy krystaliczne MF_3 (M = Y, La, Gd) zauważono tendencję do efektywnego wbudowania jonów Eu^{3+} w sieć fazy macierzystej [179, 226-228, 232, 233, 235]. Jedynie w nielicznych przypadkach wskazanej klasy materiałów odnotowano dominującą intensywność pasma dipolowo-elektrycznego $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$, co wskazuje na mało efektywny proces wbudowania domieszki optycznie aktywnej w sieć krystaliczną fazy fluorkowej. Taką relację odnotowano dla dwufazowego materiału zol-żelowego z wykrystalizowaną w skali nanometrycznej fazą LaF_3 [234], a także materiału szklano-ceramicznego uzyskanego w czasie obróbki termicznej szkła o składzie (55 SiO_2 -20 Al_2O_3 -15 Na_2O -10 LaF_3):0,5% Eu_2O_3 (% mol) w temp. 620°C [95].

Wbudowanie optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w fazę krystaliczną YF_3 uzyskano w dwufazowym materiale amorficzno-krystalicznym otrzymanym metodą zol-żel podczas obróbki cieplnej wyjściowego kserożelu o składzie (90 SiO_2 -10 YF_3):0,1% Eu^{3+} (% mol) w temp. 675°C [232]. Na podstawie zarejestrowanych widm luminescencyjnych

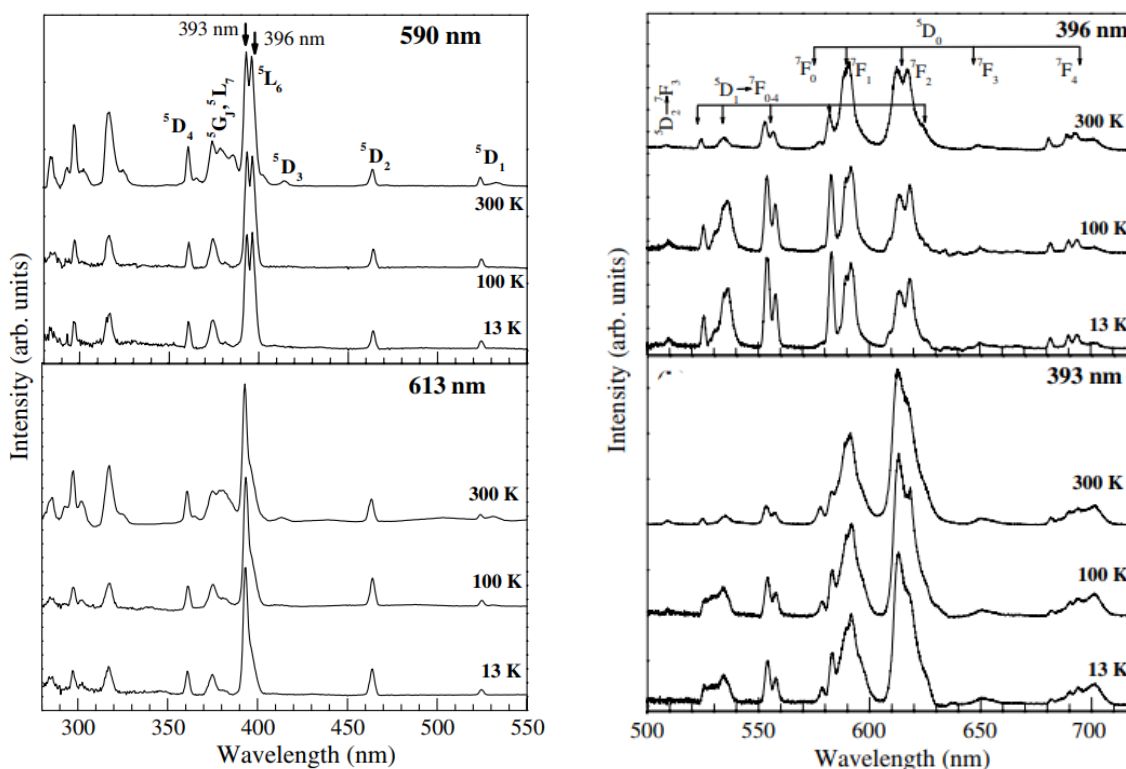
otrzymanego materiału dwufazowego po wzbudzeniu $\lambda_{exc} = 394$ nm stwierdzono znaczny wzrost intensywności pasma odpowiadającego przejściu dipolowo-magnetycznemu ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_1$, co wraz z jego silnym rozszczepieniem, jak również innych pasm emisyjnych, niewątpliwie stanowi o efektywnym wbudowaniu jonów Eu^{3+} w sieć wykryształizowanej podczas obróbki termicznej fazy YF_3 (Rys. 43). Zaobserwowanym efektem spektroskopowym towarzyszy znaczny spadek współczynnika R/O z 3,26 (dla wyjściowego kserożelu) do 0,86 (dla materiału dwufazowego). Pasma emisyjne z poziomów ${}^5D_J$ ($J = 1, 2$) zarejestrowano wyłącznie dla materiału dwufazowego, co potwierdziło wprowadzenie jonów Eu^{3+} do sieci krystalicznej niskofononowej fazy fluorkowej [232].

Rys. 43. Widmo emisyjne kserożelu o składzie $(90SiO_2-10YF_3):0,1\% Eu^{3+}$ (% mol) oraz dwufazowego materiału amorficzno-krystalicznego zarejestrowane po wzbudzeniu długością fali 394 nm i 464 nm. Na rysunku przedstawiono także krzywe zaniku luminescencji poziomu ${}^5D_0$ [232].

Intensywną emisję z poziomów energetycznych ${}^5D_J$ ($J = 1-3$) zarejestrowano także dla materiału szklano-ceramicznego z rozproszonymi w matrycy amorficznej nanokryształami LaF_3 , co wraz ze spadkiem współczynnika R/O z 2,12 (wyjściowe szkło) do 1,03 (materiał szklano-ceramiczny) świadczy o wbudowaniu jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną nanokryształów LaF_3 [227]. Odmianą postać widma emisyjnego otrzymanego materiału dwufazowego autorzy zarejestrowali po wzbudzeniu wiązką

o długości fali $\lambda_{exc} = 464$ nm. Wyznaczona wówczas wartość współczynnika R/O została oszacowana na 3,26 i jest zbliżona do wartości wyznaczonej dla wyjściowego kserożelu. Podobne rezultaty związane z odmiennymi profilami widm emisyjnych materiałów dwufazowych, zależnie od wiązki promieniowania wzbudzającego, zaobserwował ten sam zespół badawczy dla materiału zol-żelowego zawierającego fazę krystaliczną LaF_3 otrzymanego podczas kontrolowanej obróbki cieplnej kserożelu o składzie $89,9\text{SiO}_2-10\text{LaF}_3-0,1\text{EuF}_3$ (% mol) prowadzonej w temperaturze 800°C [233].

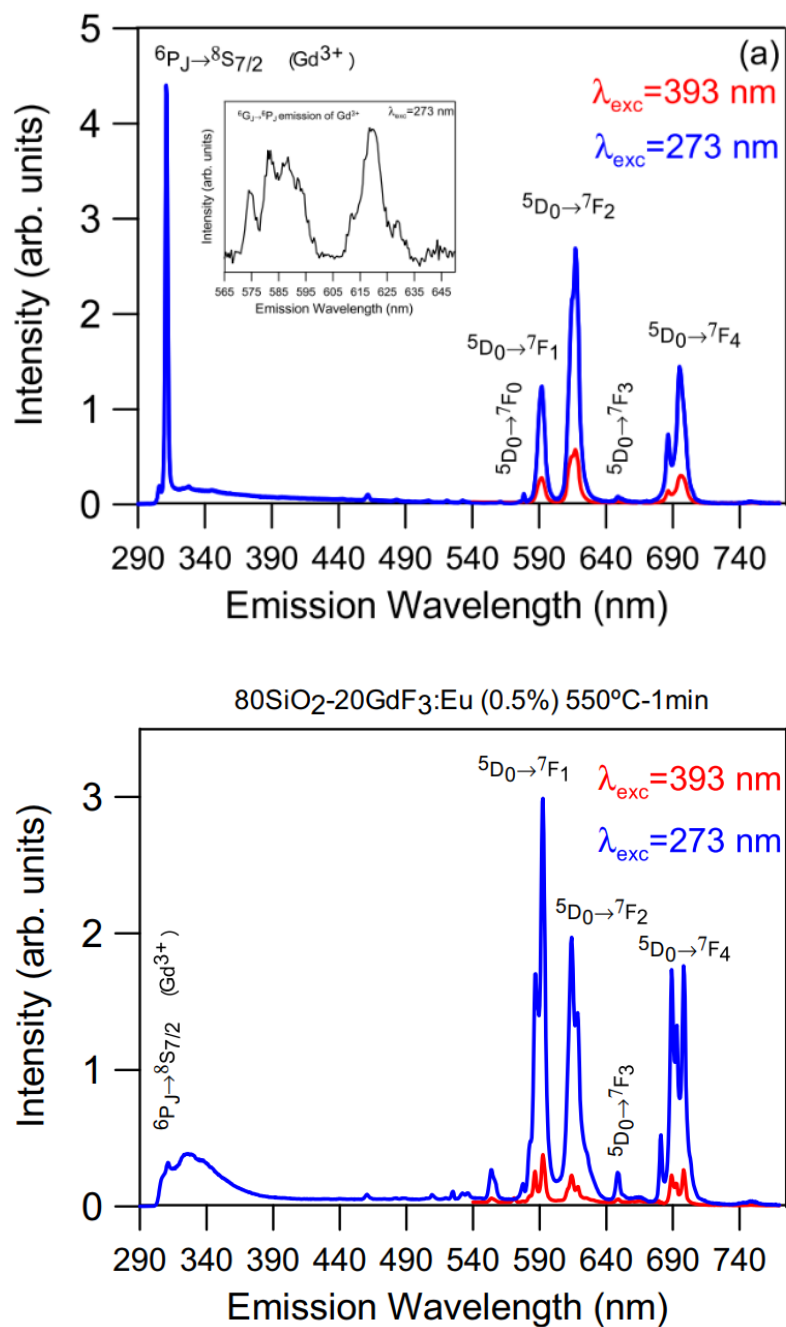

Rys. 44. Widma ekscytacji oraz emisji jonów Eu^{3+} w temp. 13K, 100K oraz 300K w materiale dwufazowym otrzymanym po obróbce termicznej wyjściowego kserożelu o składzie $89,9\text{SiO}_2-10\text{LaF}_3-0,1\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 800°C [233].

Szczególną cechą widma ekscytacji zarejestrowanego podczas monitorowania emisji odpowiadającej przejściu $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_1$ badanego materiału dwufazowego z rozproszoną fazą LaF_3 jest rozszczepienie pasma $^7\text{F}_0 \rightarrow ^5\text{L}_6$ na dwie składowe, których maksima zarejestrowano przy 393 nm oraz 396 nm (Rys. 44, po lewej). Wykazano, że rozszczepienie wskazanego pasma ekscytacji nie ma związku z temperaturą, w której zarejestrowano widmo. Tendencji związanej z rozszczepieniem pasma $^7\text{F}_0 \rightarrow ^5\text{L}_6$ nie zaobserwowano jednak podczas monitorowania emisji związanej z przejściem natury dipolowo-elektrycznej $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$. W celu zweryfikowania z jakimi efektami

spektroskopowymi jest związane owe rozszczepienie, zarejestrowano widma emisji materiału dwufazowego po wzbudzeniu promieniowaniem o długościach fal 393 nm oraz 396 nm (Rys. 44, po prawej). Wykazano, że intensywność zarejestrowanych pasm luminescencyjnych związanych z przejściami z poziomów energetycznych $^5D_1$ i $^5D_2$, jest większa po wzbudzeniu promieniowaniem o długości fali 396 nm. Co więcej zaobserwowano, że intensywność wskazanych pasm sukcesywnie rośnie podczas spadku temperatury, co stanowi rezultat zmniejszenia szybkości relaksacji bezpromienistej. Porównując postaci zarejestrowanych widm emisyjnych można zauważyć wyraźnie dominujący udział pasma związanego z przejściem o naturze dipolowo-magnetycznej $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ podczas wzbudzenia wiązką o długości fali 396 nm. Natomiast w przypadku wzbudzenia badanego materiału dwufazowego promieniowaniem o długości fali 393 nm, największą intensywność zarejestrowano dla pasma odpowiadającego przejściu dipolowo-elektrycznemu $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$. Wyniki badań potwierdziły zatem, że składowa 396 nm związana jest z wzbudzeniem jonów Eu^{3+} , które uległy wbudowaniu w niskofononową sieć krystaliczną fazy LaF_3 , podczas gdy składowa 393 nm związana jest z wzbudzeniem pozostałej ich części, które pozostały w amorficznej matrycy żol-żelowej otrzymanego materiału dwufazowego.

Efektywne wbudowanie optycznie czynnych jonów Eu^{3+} uzyskano także w żelowym materiale dwufazowym zawierającym nanokryształy GdF_3 otrzymanym przez Velázquez i współpracowników podczas obróbki termicznej kserożelu o składzie $(80SiO_2-20GdF_3):0,5\%Eu^{3+}$ (% mol) w temp. $550^\circ C$ [235]. W oparciu o zarejestrowane widma emisyjne przedstawione na Rys. 45 zauważono wyraźny przyrost intensywności pasma odpowiadającego przejściu dipolowo-magnetycznemu $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ po obróbce termicznej kserożelu. O efektywnym wbudowaniu jonów Eu^{3+} można także wnioskować na podstawie wyraźnego rozszczepienia zarejestrowanych pasm luminescencyjnych. Na podstawie zarejestrowanych widm emisyjnych wykazano, że transfer energii $Gd^{3+} \rightarrow Eu^{3+}$ zachodzący po wzbudzeniu promieniowaniem z zakresu pośredniego UV o długości fali 273 nm pozwolił na znaczne wzmocnienie pasm luminescencyjnych jonów Eu^{3+} .

Rys. 45. Widma emisyjne wyjściowego kserożelu o składzie $(80\text{SiO}_2\text{-}20\text{GdF}_3)\text{:}0,5\%\text{Eu}^{3+}$ (% mol) oraz materiału dwufazowego zarejestrowane po wzbudzeniu promieniowaniem o długości fali: (a) 393 nm oraz (b) 273 nm [235].

W konsekwencji zmian w symetrii lokalnego otoczenia wokół Eu^{3+} w związku z ich wbudowaniem w sieć krystaliczną fazy GdF_3 odnotowano spadek wartości współczynnika R/O (Eu^{3+}). Wyznaczone wartości współczynnika R/O są uwarunkowane długością fali promieniowania wzbudzającego, które zestawiono w Tabeli 12.

Tabela 12. Wartości współczynnika R/O dla kserożeli oraz materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy GdF₃ wyznaczone po wzbudzeniu promieniowaniem o różnych długościach fal [235].

Rodzaj materiału	Współczynnik R/O po wzbudzeniu wiązką	
	$\lambda_{exc} = 273 \text{ nm}$	$\lambda_{exc} = 393 \text{ nm}$
kserożele	2,86	2,77
materiał dwufazowy (po obróbce termicznej kserożelu (90SiO ₂ -10GdF ₃):0,5% Eu ³⁺)	0,74	0,66
materiał dwufazowy (po obróbce termicznej kserożelu (80SiO ₂ -20GdF ₃):0,5% Eu ³⁺)	0,87	0,72

Po wzbudzeniu badanych materiałów optycznych wiązką promieniowania o długości fali 273 nm wyznaczone wartości współczynnika R/O są nieco większe w porównaniu z wartościami wyznaczonymi po wzbudzeniu promieniowaniem o długości fali 393 nm. Fenomen ten autorzy tłumaczą niewielkim poszerzeniem czerwonego pasma jonów Eu³⁺ wynikającego z nakładania się na nie emisji jonów Gd³⁺ związanej z przejściami ⁶G_J → ⁶I_J.

Wartości współczynników R/O (Eu³⁺) obliczonych dla wyjściowych matryc amorficznych, a także dwufazowych materiałów amorficzno-kryształicznych z rozproszonymi nanokryształami faz typu MF₃ (M = Y, La, Gd) zestawiono w Tabeli 13.

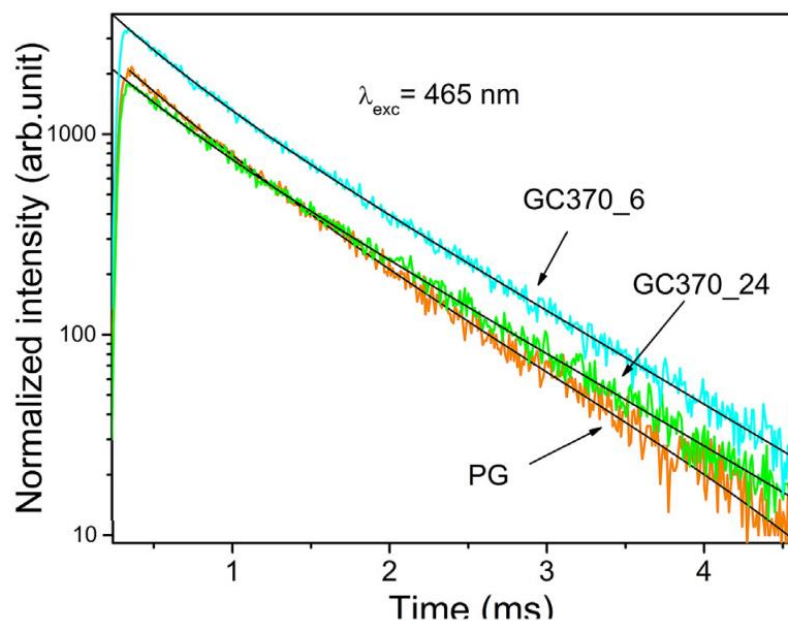
Tabela 13. Wartości współczynników R/O jonów Eu³⁺ w matrycach amorficznych oraz materiałach dwufazowych zawierających nanokryształy typu MF₃ (M = Y, La, Gd) opisanych w dostępnej literaturze.

Lp.	Faza krystaliczna	R/O		Temperatura obróbki termicznej [°C]	Wielkość kryształitów	Literatura
		szkła/kserożele	materiały dwufazowe			
1.	YF ₃	3,26	0,86	675	~11 nm	[232]
2.	LaF ₃	2,12	1,03	690	22 nm < x < 34 nm	[227]
3.	GdF ₃	1,6	0,9	670	18 nm	[228]
4.	GdF ₃	2,77	0,66	550	7,6 ± 0,5 nm – 9,0 ± 0,5 nm	[235]
5.	GdF ₃	2,77	0,72	550	7,6 ± 0,5 nm – 9,0 ± 0,5 nm	[235]

Porównując deklarowane w literaturze wartości współczynnika R/O dla dwufazowych materiałów optycznych zawierających nanokryształy faz typu MF₃ (M = Y, La, Gd), największy tj. 3,8-krotny spadek wykazano dla materiału żol-żelowego o składzie (90SiO₂-10YF₃):0,1%Eu³⁺ (% mol) (3,26 dla wyjściowego kserożelu oraz 0,86 dla materiału

dwufazowego) [232]. Najniższą natomiast wartość współczynnika R/O, równą 0,66, odnotowano dla dwufazowego materiału amorficzno-krystalicznego otrzymanego po obróbce termicznej kserożelu o składzie $(90\text{SiO}_2-10\text{GdF}_3):0,5\%\text{Eu}^{3+}$ (% mol) [235]. Nieco mniejszy, dwukrotny spadek współczynnika R/O zaobserwowano dla materiału szklano-ceramicznego otrzymanego podczas obróbki termicznej szkła o składzie $(44\text{SiO}_2-28\text{Al}_2\text{O}_3-17\text{NaF}-11\text{LaF}_3):0,02\%\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 690°C oraz około 1,8-krotny dla materiału szklano-ceramicznego zawierającego nanokryształy GdF_3 , uzyskanego po kontrolowanym procesie wygrzewania szkła o składzie $44\text{SiO}_2-28\text{Al}_2\text{O}_3-17\text{NaF}-11\text{GdF}_3-0,1\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 670°C [227, 228]. Na podstawie przedstawionych w Tabeli 13 wartości współczynnika R/O można postulować o efektywnym wbudowaniu jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne faz typu MF_3 ($\text{M} = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) otrzymane podczas kontrolowanej obróbki cieplnej wyjściowych kserożeli lub szkieł.

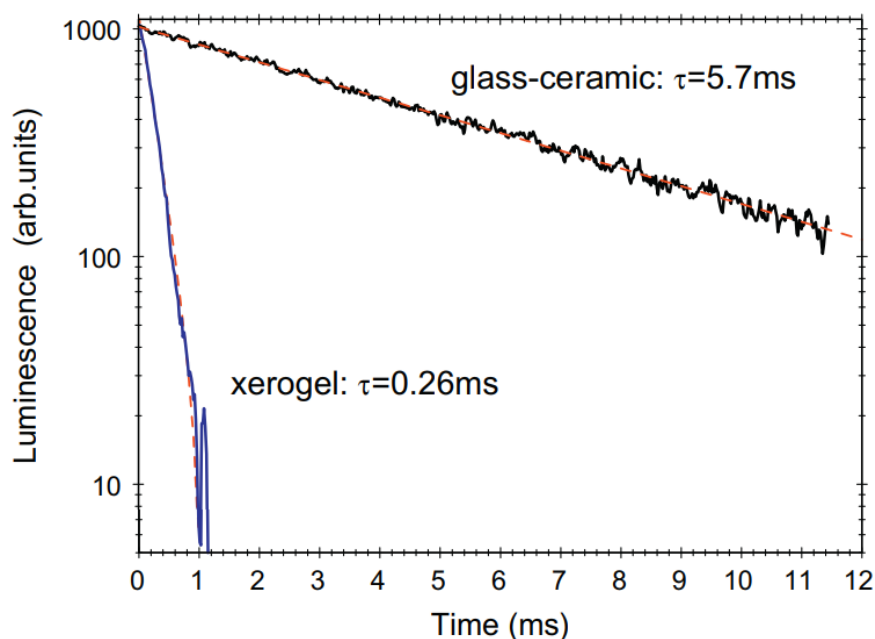
Cennym źródłem informacji w zakresie interpretacji zmian w lokalnym otoczeniu jonów Eu^{3+} podczas kontrolowanej obróbki termicznej materiałów amorficznych jest analiza kinetyki zaniku luminescencji. Jako, że szybkość relaksacji stanu wzbudzonego jest uwarunkowana prawdopodobieństwem przejść promienistych oraz przejść o charakterze bezpromienistym, kluczową rolę w tym aspekcie – poza stopniem asymetrii lokalnego otoczenia – stanowi energia fononowa ośrodka, w którym zlokalizowane są jony Eu^{3+} . W porównaniu z energiami fononowymi kryształów fluorkowych MF_2 (CaF_2 : 466 cm^{-1} , SrF_2 : 366 cm^{-1} , BaF_2 : 319 cm^{-1} [77]) lub MF_3 (YF_3 : 358 cm^{-1} [86], LaF_3 : 350 cm^{-1} [87], GdF_3 : 360 cm^{-1} [85]), energie drgań tlenkowych matryc szklistych są stosunkowo wysokie (m.in. szkła krzemianowe: $\sim 1050\text{ cm}^{-1}$ [243], szkła tellurowe: $\sim 750\text{ cm}^{-1}$ [244]), co skutecznie przyczynia się do zwiększenia udziału przejść o charakterze bezpromienistym w procesie relaksacji stanu wzbudzonego. W przypadku kserożeli główny udział w relaksacji bezpromienistej przypisuje się licznym grupom OH o wysokiej energii drgań powyżej 3000 cm^{-1} [245, 246]. Różnice w wartościach wyznaczonych czasów życia poziomu wzbudzonego, które stanowią miarę szybkości zaniku luminescencji oraz charakter zarejestrowanych krzywych (funkcje mono-eksponencjalne, bi-eksponencjalne) pozwalają na interpretację dystrybucji jonów Eu^{3+} w materiałach dwufazowych. Wbudowaniu jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną faz fluorkowych towarzyszy zazwyczaj wydłużenie czasów życia, co stanowi efekt związany z wprowadzeniem domieszki aktywnej do ośrodka o niskiej energii drgań fononów.

Rys. 46. Krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w wyjściowym szkłe o składzie $73TeO_2-18SrF_2-4BaO-3Bi_2O_3-2Eu_2O_3$ (% mol) (PG) oraz materiale szklano-ceramicznym z rozproszoną fazą krystaliczną SrF_2 [222].

Krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w szkłe o składzie $73TeO_2-18SrF_2-4BaO-3Bi_2O_3-2Eu_2O_3$ (% mol) oraz materiale szklano-ceramicznym z rozproszoną nanokrystaliczną fazą SrF_2 przedstawiono na Rys. 46. Krzywe zaniku zostały zarejestrowane podczas monitorowania czerwonej emisji o długości fali 615 nm. Zarejestrowana dla materiału szklano-ceramicznego krzywa ma charakter bi-eksponencjalny, wskazując na rozdzielenie optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} między dwa ośrodki relaksacyjne. Pierwszy z nich stanowi amorficzna matryca szkła tellurowego, w której zidentyfikowano występowanie drgań Te-O wewnątrz jednostek strukturalnych $[TeO_3]$ (775 cm^{-1}) lub $[TeO_4]$ (680 cm^{-1}), a także drgań Te-O-Te wewnątrz jednostek $[TeO_4]$. Drugi z ośrodków relaksacyjnych stanowi natomiast sieć krystaliczna fazy fluorkowej SrF_2 o energii fononowej 366 cm^{-1} [77]. Czas życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w wyjściowym szkłe został oszacowany na 0,67 ms. W wyniku obróbki termicznej czas życia uległ nieznacznemu wydłużeniu do 0,68 ms (po obróbce termicznej w czasie 6 godz.) oraz 0,73 ms (po obróbce termicznej w czasie 24 godz.). Tak niewielkie różnice w wartościach czasów życia sugerują, że tylko niewielka ilość jonów Eu^{3+} uległa wbudowaniu w sieć krystaliczną SrF_2 . Niemniej jednak wykazano, że wydłużenie czasu obróbki termicznej sprzyja wbudowaniu jonów Eu^{3+} w niskofononową fazę SrF_2 .

Rys. 47. Krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w kserożelu o składzie $(95SiO_2-5CaF_2):1\%Eu^{3+}$ oraz materiału dwufazowego z wytworzonymi nanokryształami CaF_2 [230].

Krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w amorficznym kserożelu o składzie $(95SiO_2-5CaF_2):1\%Eu^{3+}$ (% mol) oraz materiale dwufazowym przedstawiono na Rys. 47. Krzywe zarejestrowano podczas monitorowania czerwonej emisji o długości fali 620 nm. Zarejestrowane krzywe zaniku luminescencji zostały dopasowane do funkcji mono-eksponencjalnych, na podstawie których oszacowano czasy życia poziomu $^5D_0$: $0,26 \pm 0,02$ ms (wyjściowy kserożel) oraz $5,50 \pm 0,02$ ms (dwufazowy materiał amorficzno-kryształiczny). Krótki czas życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w wyjściowym kserożelu autorzy tłumaczą obecnością licznych grup OH o wysokiej energii drgań, odpowiedzialnych za skuteczne wygaszanie luminescencji jonów Eu^{3+} . Znaczne wydłużenie czasu życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w otrzymanym materiale dwufazowym jest związane zarówno z redukcją ilości grup OH w matrycy żoń-żelowej podczas obróbki cieplnej, lecz przede wszystkim z wbudowaniem jonów domieszki aktywnej w sieć kryształiczną nanokryształów CaF_2 o energii fononowej 466 cm^{-1} [77].

Wyznaczone wartości czasów życia poziomu wzbudzonego $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w opisanych w literaturze materiałach amorficznych oraz dwufazowych z rozproszonymi fazami MF_2 ($M = Ca, Sr, Ba$) oraz MF_3 ($M = Y, La, Gd$) zostały zestawione odpowiednio w Tabeli 14 oraz Tabeli 15.

Tabela 14. Czasy życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w materiałach amorficznych oraz dwufazowych zawierających nanokryształy typu MF_2 ($M = Ca, Sr, Ba$) opisanych w dostępnej literaturze.

Lp.	Skład szkła/kserożelu (% mol)	λ_{em} [nm]	$\tau_m(^5D_0)$ [ms] (szkło/kserożel)	Parametry obróbki termicznej	Faza krystaliczna	λ_{em} [nm]	$\tau_m(^5D_0)$ [ms] (materiał dwufazowy)	Lit.
1.	$(95SiO_2-5CaF_2):1\%Eu^{3+}$	620	$0,26 \pm 0,02$ (τ)	800°C/1 godz.	CaF_2	620	$5,50 \pm 0,02$ (τ)	[230]
2.	$(50SiO_2-20ZnF_2-20SrF_2-10Al_2O_3):1\%EuF_3$	593	3,58 (τ)	660°C/2 godz.	SrF_2	593	5,05 (τ)	[220]
3.	$50SiO_2-22Al_2O_3-20SrF_2-6NaF-2EuF_3$	614	2,74 (τ)	590°C/1 godz.	SrF_2	614	2,56 (τ_1) 0,17 (τ_2) (2,46 (τ_{sr}))	[221]
				620°C/1 godz.	SrF_2	614	2,55 (τ_1) 0,11 (τ_2) (2,46 (τ_{sr}))	
4.	$73TeO_2-18SrF_2-4BaO-3Bi_2O_3-2Eu_2O_3$	615	0,67 (τ)	370°C/6 godz.	SrF_2	615	0,68 (τ_{sr})	[222]
				370°C/24 godz.	SrF_2	615	0,73 (τ_{sr})	
5.	$(95SiO_2-5BaF_2):1\%Eu^{3+}$	620	$0,27 \pm 0,02$ (τ)	320°C/1 godz.	BaF_2	620	$3,50 \pm 0,02$ (τ)	[107]
				540°C/1 godz.	BaF_2	620	$3,50 \pm 0,02$ (τ)	
				800°C/1 godz.	BaF_2	620	$4,70 \pm 0,02$ (τ)	

* τ – czas życia poziomu wzbudzonego $^5D_0$ jonów Eu^{3+} wyznaczony na podstawie dopasowania do funkcji monoeksponencjalnej

τ_{sr} – uśredniony czas życia poziomu wzbudzonego $^5D_0$ jonów Eu^{3+} obliczony ze składowych τ_1, τ_2 wyznaczonych na podstawie dopasowania do funkcji bi-eksponencjalnej

Tabela 15. Czasy życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w materiałach amorficznych oraz dwufazowych z rozproszoną fazą typu MF_3 ($M = Y, La, Gd$) opisanych w dostępnej literaturze.

Lp.	Skład szkła/kserożelu (% mol)	λ_{em} [nm]	$\tau_m(^5D_0)$ [ms] (szkło/kserożel)	Parametry obróbki termicznej	Faza krystaliczna	λ_{em} [nm]	$\tau_m(^5D_0)$ [ms] (materiał dwufazowy)	Lit.
1.	(45SiO ₂ -27Al ₂ O ₃ -16NaF-12YF ₃):0,1% EuF ₃	---	6,2 (τ)	670°C/2 godz.	YF ₃	---	11,5 (τ)	[226]
2.	(90SiO ₂ -10YF ₃):0,1% Eu ³⁺	612	3	675°C/(brak informacji o czasie obróbki termicznej)	YF ₃	592	10	[232]
3.	(44SiO ₂ -28Al ₂ O ₃ -17NaF-11GdF ₃):0,1% EuF ₃	---	---	bezpośrednio po wytopie (1400°C/30 min)	GdF ₃	---	4,1 (τ_1) 1,2 (τ_2)	[228]
				670°C/2 godz.	GdF ₃	---	9,5 (τ)	
4.	(80SiO ₂ -20GdF ₃):0,5% Eu ³⁺ (a)	590	0,22 (τ)	550°C/1 min.	GdF ₃	590	0,86 (τ_{sr})	[235]
		614	2,3 (τ)			614	8,7 (τ_{sr})	
		590	0,38 (τ)			590	1,64 (τ_{sr})	
		614	2,5 (τ)			614	8,7 (τ_{sr})	
5.	(90SiO ₂ -10GdF ₃):0,5% Eu ³⁺ (a)	590	0,22 (τ)	550°C/1 min.	GdF ₃	590	1,18 (τ_{sr})	[235]
		614	2,3 (τ)			614	7,6 (τ_{sr})	
		590	0,38 (τ)			590	1,57 (τ_{sr})	
		614	2,5 (τ)			614	8,3 (τ_{sr})	

* τ_{sr} – uśredniony czas życia poziomu wzbudzonego $^5D_0$ jonów Eu^{3+}

τ_1, τ_2 – składowe wyznaczone na podstawie dopasowania do funkcji bi-eksponencjalnych

(a) – krzywe zaniku zarejestrowane po wzbudzeniu wiązką promieniowania o długości fali $\lambda_{exc} = 393$ nm

(b) – krzywe zaniku zarejestrowane po wzbudzeniu wiązką promieniowania o długości fali $\lambda_{exc} = 273$ nm

Analizując przedstawione w literaturze wartości czasów życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} znaczące wydłużenie towarzyszące krystalizacji faz fluorkowych typu MF_2 odnotowano dla dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych otrzymanych podczas kontrolowanej obróbki cieplnej kserozeli o składzie $(95SiO_2-5CaF_2):1\%Eu^{3+}$ (% mol) oraz $(95SiO_2-5BaF_2):1\%Eu^{3+}$ (% mol) w temp. $800^\circ C$ [107, 230]. Tak znaczne wydłużenie czasów życia (21-krotny wzrost dla $(95SiO_2-5CaF_2):1\%Eu^{3+}$ (% mol) oraz 17-krotny wzrost dla $(95SiO_2-5BaF_2):1\%Eu^{3+}$ (% mol)), wytłumaczono częściowym wbudowaniem jonów domieszki w sieci krystaliczne nanokryształów CaF_2 i BaF_2 oraz redukcją ilości grup OH w matrycy zol-żelowej zarówno wskutek odparowania z jej porów wody i rozpuszczalników organicznych oraz postępującej reakcji polikondensacji. Wydłużenie czasów życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} odnotowano także dla materiału szklano-ceramicznego otrzymanego po obróbce cieplnej szkła $(50SiO_2-20ZnF_2-20SrF_2-10Al_2O_3):1\%EuF_3$ (% mol) prowadzonej w temp. $660^\circ C$ [220]. Analizując deklarowane w literaturze wartości czasów życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} dla wszystkich z zestawionych w Tabeli 15 materiałów amorficzno-krystalicznych zawierających nanokryształy faz fluorkowych typu MF_3 obserwuje się ich wydłużenie w stosunku do wyjściowych materiałów amorficznych [226, 228, 232, 235]. Obserwowana tendencja prawdopodobnie ma swoje źródło w podstawianiu przez jony Eu^{3+} trójwartościowych kationów M^{3+} w sieci krystalicznej faz fluorkowych MF_3 bez kompensacji ładunku.

3. Cel i zakres pracy

W ramach niniejszej pracy doktorskiej otrzymano oraz dokonano charakterystyki dwufazowych materiałów zol-żelowych domieszkowanych optycznie aktywnymi jonami Eu^{3+} z rozproszonymi w matrycach amorficznych fazami fluorkowymi typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) oraz MF_3 ($\text{M} = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$), krystalizującymi w skali nanometrycznej. Motywacją do przeprowadzenia badań w zakresie otrzymania oraz charakterystyki bezołowiowych materiałów zol-żelowych była podyktowana aktualną tendencją związaną z ukierunkowaniem technologii na syntezy niskotemperaturowe. Nadrzędnym celem pracy była detekcja oraz charakterystyka otrzymanych nanokryształów fluorkowych, natomiast szczegółowy zakres niniejszej pracy doktorskiej obejmował:

- syntezę zoli krzemionkowych domieszkowanych jonami Eu^{3+} oraz zidentyfikowanie zmian strukturalnych podczas ich transformacji do kserożeli przy użyciu spektroskopii IR-ATR w zakresie średniej podczerwieni MIR (ang. *mid infrared*),
- zbadanie właściwości termicznych otrzymanych kserożeli przy użyciu analizy termogravimetrycznej TG, a także skaningowej kalorymetrii różnicowej DSC w celu oszacowania zmian masy w funkcji temperatury (od 35°C do 500°C) oraz zidentyfikowania temperatur przemian fazowych związanych z krystalizacją faz fluorkowych MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) oraz MF_3 ($\text{M} = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$),
- otrzymanie amorficzno-krystalicznych materiałów zol-żelowych na drodze kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli oraz identyfikację zmian strukturalnych zachodzących w obrębie matryc krzemionkowych podczas przeprowadzonego procesu wygrzewania przy użyciu spektroskopii IR-ATR w zakresie średniej podczerwieni MIR,
- detekcję otrzymanych wskutek kontrolowanej krystalizacji nanokryształów fluorkowych typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) oraz MF_3 ($\text{M} = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) metodą rentgenowskiej analizy fazowej XRD, a także wysokorozdzielczej transmisyjnej mikroskopii elektronowej HR-TEM. Charakterystyka nanokryształów została poszerzona o badania spektroskopii dyspersji energii promieniowania

rentgenowskiego EDS (ang. *Energy Dispersive X-ray Spectroscopy*) oraz dyfrakcję elektronową z wybranego obszaru SAED (ang. *Selected Area Electron Diffraction*),

- analizę profilu luminescencyjnego optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w otrzymanych kserożelach oraz dwufazowych materiałach amorficzno-krystalicznych na podstawie zarejestrowanych widm ekscytacji i emisji oraz krzywych zaniku luminescencji z poziomu wzbudzonego ${}^5\text{D}_0$.

4. Część eksperymentalna

4.1. Synteza materiałów zol-żelowych

W celu otrzymania amorficzno-krystalicznych materiałów zol-żelowych domieszkowanych optycznie aktywnymi jonami Eu^{3+} opracowano szczegółową procedurę syntezy. W oparciu o serię przeprowadzonych eksperymentów ustalono optymalne parametry ich otrzymywania, tj. wzajemny stosunek molowy komponentów stosowanych podczas syntezy, stężenie domieszki optycznie aktywnej, czas prowadzenia hydrolizy, czas i temperaturę suszenia wyjściowych zoli krzemionkowych oraz warunki prowadzenia kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli. Syntezę zoli krzemionkowych przeprowadzono przy użyciu następujących odczynników chemicznych:

- tetraetoksyilanu, TEOS (98%, Aldrich),
- alkoholu etylowego (98% cz.d.a., POCH),
- N,N-dimetyloformamidu (>98% GC, Fluka Analytical),
- kwasu octowego (99,5-99,9% cz.d.a., Sigma-Aldrich),
- kwasu azotowego(V) (65%, Merck),
- kwasu trifluorooctowego, TFA (99%, Acros Organics),
- octanu europu(III), hydrat (99,999%, Aldrich),
- octanu wapnia ($\geq 99\%$, Aldrich),
- octanu strontu (Aldrich),
- octanu baru (99%, Aldrich),
- octanu itru, hydrat (99,9%, Aldrich),
- octanu lantanu (99,9%, Aldrich),
- octanu gadolinu(III), hydrat (99,9%, Aldrich).

Woda zastosowana podczas syntezy została pobrana z dejonizatora Elix 3 (Millipore, Molsheim, Francja).

W charakterze prekursora zastosowano tetraetoksyilan (TEOS), natomiast woda została wprowadzona w celu przeprowadzenia hydrolizy tetraetoksyilanu. Z uwagi na znacznie ograniczoną rozpuszczalność tetraetoksyilanu w wodzie, do układów reakcyjnych wprowadzono alkohol etylowy, umożliwiający przebieg reakcji hydrolizy poprzez zwiększenie powierzchni międzyfazowej TEOS - woda. Decydujący wpływ na

kinetykę procesu żelowania miały katalizatory wprowadzone w postaci kwasu octowego, bądź kwasu azotowego(V). Do wybranych próbek wprowadzono również N,N-dimetyloformamid (DMF) w charakterze tzw. czynnika kontrolującego suszenie. Wpływ N,N-dimetyloformamidu na proces suszenia związany jest z uzyskiwaniem w strukturze żelu porów o porównywalnym rozkładzie wielkości. Rozkład porów o podobnej wielkości pozwala na znaczną eliminację efektów związanych z dużym gradientem naprężeń kapilarnych, które zazwyczaj prowadzą do uszkodzeń mechanicznych szkieletu krzemionkowego [247, 248]. Kwas trifluorooctowy oraz octany $M(\text{CH}_3\text{COO})_2$ ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$), a także $M(\text{CH}_3\text{COO})_3$ ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) zostały wprowadzone w celu uzyskania krystalicznych faz fluorkowych typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) i MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) podczas kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli. Octan europu(III), $\text{Eu}(\text{CH}_3\text{COO})_3$, został wprowadzony jako źródło domieszki optycznie aktywnej.

Synteza zoli krzemionkowych odbyła się poprzez wprowadzenie do kolb okrągłodennych o pojemności 25 cm^3 następujących odczynników: tetraetoksyilanu, alkoholu etylowego, N,N-dimetyloformamidu, wody dejonizowanej oraz kwasu octowego bądź kwasu azotowego(V). Otrzymane wówczas roztwory mieszano przy użyciu mieszadeł magnetycznych (ATM, model MM4) w temperaturze pokojowej przez 30 minut w zamkniętych kolbach. Po upływie wskazanego czasu do roztworów wprowadzono przygotowane roztwory octanu europu(III) oraz octanów poszczególnych metali, uprzednio rozpuszczonych w kwasie trifluorooctowym. Uzyskane roztwory mieszano przez kolejnych 60 minut. Otrzymane wówczas zole pozostawiono do suszenia w temperaturze 35°C na okres 7 tygodni. Prowadzenie procesu suszenia zoli w relatywnie niskiej temperaturze ma na celu zminimalizowanie – w możliwie największym stopniu – powstawania pęknięć w strukturze otrzymanych kserożeli krzemionkowych. Zbyt szybkie odparowanie rozpuszczalników o wysokich wartościach napięcia powierzchniowego ($\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$: $\sigma = 2,41 \cdot 10^{-3} \text{ N}\cdot\text{m}^{-1}$, H_2O : $\sigma = 7,29 \cdot 10^{-3} \text{ N}\cdot\text{m}^{-1}$ [249]) z porów sieci krzemionkowej, prowadzi do gwałtownego skurczu objętościowego otrzymanych materiałów, co w efekcie wywołuje powstawanie licznych uszkodzeń mechanicznych, które negatywnie wpływają na walory jakościowe materiałów zol-żelowych. Wybrane składy otrzymanych kserożeli krzemionkowych zestawiono w Tabeli 16 oraz Tabeli 17.

Tabela 16. Stosunek molowy komponentów stosowanych podczas syntezy kserożeli przeznaczonych do otrzymania materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy MF₂ (M = Ca, Sr, Ba).

Układ	Skład wyjściowych zoli (stosunek molowy)
SG-M/Eu (1)	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1M(CH ₃ COO) ₂ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-M/Eu (2)	1TEOS-2C ₂ H ₅ OH-2DMF-4H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1M(CH ₃ COO) ₂ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-M/Eu (3)	1TEOS-2C ₂ H ₅ OH-2DMF-4H ₂ O-0,4HNO ₃ (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1M(CH ₃ COO) ₂ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)

*M = Ca, Sr, Ba

Tabela 17. Stosunek molowy komponentów stosowanych podczas syntezy kserożeli przeznaczonych do otrzymania materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy MF₃ (M = Y, La, Gd).

Układ	Skład wyjściowych zoli (stosunek molowy)
SG-M/Eu (1)	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1M(CH ₃ COO) ₃ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-M/Eu (2)	1TEOS-2C ₂ H ₅ OH-2DMF-4H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1M(CH ₃ COO) ₃ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-M/Eu (3)	1TEOS-2C ₂ H ₅ OH-2DMF-4H ₂ O-0,4HNO ₃ (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1M(CH ₃ COO) ₃ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)

*M = Y, La, Gd

Kserożele krzemionkowe poddano następnie procesowi kontrolowanej obróbki termicznej, w wyniku którego otrzymano dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne. W tym celu kserożele umieszczono w piecu muflowym (model FCF 5 5HSP, Czyłok Polska), wewnątrz którego temperatura (rozpoczynając od temperatury pokojowej) była podnoszona o 10°C na minutę, aż do osiągnięcia docelowej temperatury 350°C. Proces wygrzewania odbywał się przez 10 godzin. Po upływie wskazanego czasu otrzymane dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne wystudzono wewnątrz pieca do temperatury pokojowej.

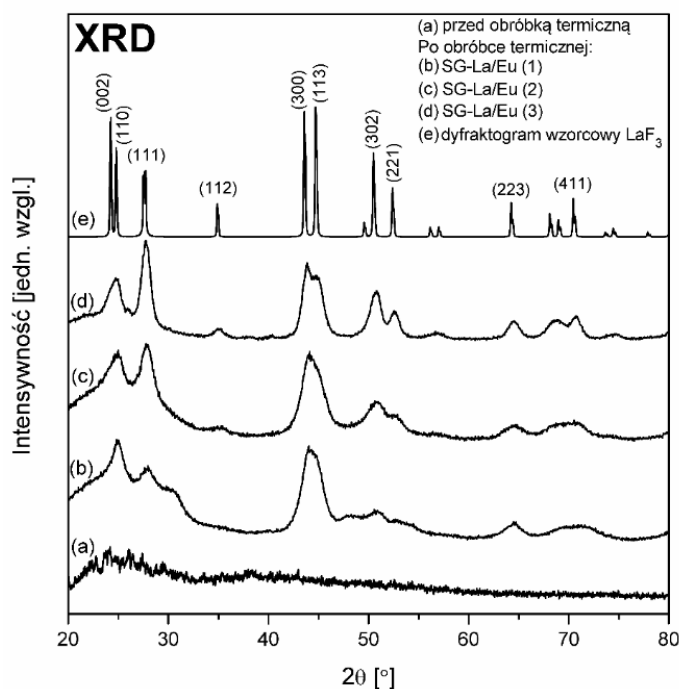
4.2. Metodyka badań

Badania termiczne mające na celu oszacowanie zmian masy towarzyszących procesowi obróbki termicznej kserożeli krzemionkowych oraz zidentyfikowanie temperatur odpowiadających przemianom fazowym związanym z krystalizacją faz fluorkowych, przeprowadzono przy użyciu analizy termogravimetrycznej TG oraz skaningowej kalorymetrii różnicowej DSC. Badania termiczne zostały przeprowadzone przy użyciu termogravimetru SETARAM Labsys, podczas których kserożele były ogrzewane z szybkością 10°C/min. Krzywe TG oraz DSC zostały zarejestrowane w zakresie temperaturowym od 35°C do 500°C. W celu zidentyfikowania zmian strukturalnych zachodzących w obrębie krzemionkowych matryc zol-żelowych podczas przekształcenia wyjściowych zoli w kserożele, a także podczas procesu kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli zastosowano spektroskopię osłabionego całkowitego odbicia w podczerwieni IR-ATR. Widma IR-ATR zostały zarejestrowane przy użyciu spektrometru Nicolet iS50 ATR w zakresie liczb falowych od 4000 cm⁻¹ do 500 cm⁻¹. Identyfikacja krystalicznych faz fluorkowych w otrzymanych materiałach dwufazowych odbyła się metodą rentgenowskiej analizy fazowej XRD, którą przeprowadzono z wykorzystaniem dyfraktometru INEL CPS-120, z monochromatyczną wiązką promieniowania CuK_{α1} o długości fali $\lambda = 1,54056 \text{ \AA}$. Mikrostruktura otrzymanych dwufazowych materiałów zol-żelowych została zbadana metodą wysokorozdzielczej transmisyjnej mikroskopii elektronowej HR-TEM. Strukturę obserwowano przy użyciu transmisyjnego mikroskopu elektronowego JEOL JEM 3010 pracującego przy napięciu 300 kV. Charakterystyka otrzymanych materiałów dwufazowych została poszerzona o badania spektroskopii dyspersji energii promieniowania rentgenowskiego EDX oraz dyfrakcję elektronową z wybranego obszaru SAED. Właściwości fotoluminescencyjne jonów Eu³⁺ zawartych w otrzymanych materiałach zol-żelowych zostały zbadane na podstawie widm ekscytacji, emisji oraz analizy kinetyki zaniku luminescencji z poziomu wzbudzonego ⁵D₀ domieszki optycznie aktywnej. Pomiary luminescencyjne zostały przeprowadzone z użyciem spektrofluorymetru FLUOROMAX-4 Horiba Jobin-Yvon.

Widma ekscytacji i emisji zostały zarejestrowane z dokładnością do $\pm 0,1$ nm, natomiast krzywe zaniku luminescencji z dokładnością do ± 2 μ s. Badania strukturalne oraz fotoluminescencyjne zostały przeprowadzone w temperaturze pokojowej.

4.3. Wpływ składu jakościowego na efektywność migracji jonów Eu^{3+} do sieci krystalicznych nanokryształów fluorkowych

Ocena wpływu zmiany składu jakościowego wyjściowych zoli na właściwości strukturalne oraz fotoluminescencyjne otrzymanych materiałów dwufazowych została przeprowadzona na podstawie wyników badań rentgenowskiej analizy fazowej XRD oraz zarejestrowanych widm emisyjnych. Dyfraktogramy rentgenowskie otrzymanych materiałów zol-żelowych o składach SG-La/Eu (1-3) poddanych kontrolowanej obróbce termicznej w temperaturze 350°C zestawiono na Rys. 48.

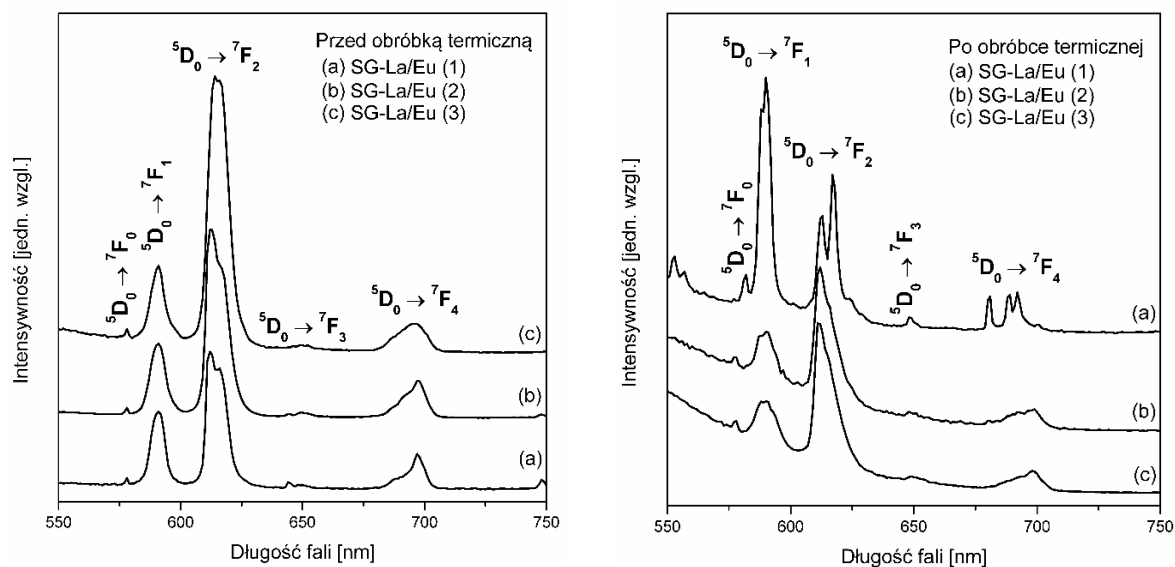

Rys. 48. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD zarejestrowane dla materiałów zol-żelowych o składach SG-La/Eu (1-3).

Na podstawie przeprowadzonych badań rentgenowskiej analizy fazowej materiałów zol-żelowych poddanych procesowi kontrolowanej obróbki termicznej stwierdzono obecność nanokryształów fluorkowych LaF_3 . Rozkład termiczny trifluorooctanów oraz krystalizację faz fluorkowych potwierdzono również dla pozostałych materiałów zol-żelowych. Komplementarnie do badań rentgenowskiej analizy fazowej oraz technik

mikroskopowych, cennym narzędziem w zakresie szacowania zmian strukturalnych związanych z częściową krystalizacją ośrodków amorficznych jest analiza profilu luminescencyjnego jonów Eu^{3+} . Szereg specyficznych zmian związanych ze spadkiem wartości współczynnika R/O (Eu^{3+}), rozszczepieniem pasm emisyjnych, a także bi-eksponencjalny charakter krzywych zaniku luminescencji pozwala na wnioskowanie o zmianie symetrii oraz energii fononowej lokalnego otoczenia wokół jonów domieszki optycznie aktywnej. Jednak warunkiem niezbędnym do wnioskowania o krystalizacji matrycy amorficznej na podstawie właściwości spektroskopowych jonów Eu^{3+} jest częściowe wbudowanie jonów aktywatora w sieci krystaliczne faz fluorkowych. W celu oszacowania efektywności wbudowania optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne otrzymanych nanokryształów fluorkowych, zarejestrowano widma emisyjne zarówno przed, jak i po przeprowadzonym procesie kontrolowanej obróbki cieplnej kserożeli. Widma luminescencyjne materiałów zol-żelowych o składach SG-La/Eu (1-3) przedstawiono odpowiednio na Rys. 49.

Na podstawie analizy widm emisyjnych stwierdzono, że efektywne wbudowanie jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne faz fluorkowych nastąpiło po kontrolowanej obróbce termicznej materiałów o składach SG-La/Eu (1). Dla wskazanych materiałów zol-żelowych zauważono wyraźny wzrost intensywności pasma odpowiadającego przejściu ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_1$ o naturze dipolowo-magnetycznej, co świadczy o wzroście symetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} . Wyraźne wbudowanie jonów domieszki optycznie aktywnej w sieci krystaliczne faz fluorkowych zidentyfikowano także dla pozostałych materiałów dwufazowych SG-M/Eu (1) (M = Ca, Sr, Ba, Y, Gd). Wzrostu intensywności pasma związanego z przejściem ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_1$ nie odnotowano natomiast dla dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych otrzymanych po procesie obróbki termicznej kserożeli o składach SG-La/Eu (2, 3), podobnie jak dla pozostałych materiałów amorficzno-krystalicznych SG-M/Eu (2, 3) (M = Ca, Sr, Ba, Y, Gd). Prawdopodobną przyczyną braku wbudowania się jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne faz fluorkowych w materiałach SG-M/Eu (2, 3) (M = Ca, Sr, Ba, Y, La, Gd) jest utworzenie trwalszego kompleksu jonów Eu^{3+} z cząsteczkami N,N-dimetyloformamidu w porównaniu z kompleksem utworzonym z udziałem anionów trifluorooctanowych, powodując w efekcie, że jony Eu^{3+} pozostają w amorficznej matrycy zol-żelowej mimo krystalizacji faz fluorkowych [250].

Rys. 49. Widma emisyjne materiałów zol-żelowych o składach SG-La/Eu (1-3) przed procesem obróbki termicznej (po lewej) oraz po jego przeprowadzeniu w temp. 350°C przez 10 godz. (po prawej).

Rezultaty przeprowadzonych badań pozwoliły zatem na wyselekcjonowanie tych układów, dla których zidentyfikowano najefektywniejszą migrację trójwartościowych jonów Eu^{3+} z zol-żelowych matryc amorficznych do sieci krystalicznych otrzymanych nanokryształów fluorkowych MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) oraz MF_3 ($\text{M} = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$). Składy wyjściowych zoli krzemionkowych, z których otrzymano grupę dwufazowych materiałów zol-żelowych spełniających powyższe kryterium zestawiono w Tabeli 18. Charakterystyka ich właściwości termicznych, strukturalnych oraz fotoluminescencyjnych została opisana w kolejnych podrozdziałach i stanowi przedmiot niniejszej rozprawy doktorskiej.

Tabela 18. Stosunek molowy poszczególnych komponentów w wyjściowych zolach krzemionkowych.

Układ	Skład wyjściowych zoli (stosunek molowy)
SG-Ca/Eu	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1Ca(CH ₃ COO) ₂ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-Sr/Eu	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1Sr(CH ₃ COO) ₂ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-Ba/Eu	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1Ba(CH ₃ COO) ₂ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-Y/Eu	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1Y(CH ₃ COO) ₃ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-La/Eu	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1La(CH ₃ COO) ₃ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)
SG-Gd/Eu	1TEOS-4C ₂ H ₅ OH-10H ₂ O-0,5CH ₃ COOH (90% mas.) 5CF ₃ COOH-1Gd(CH ₃ COO) ₃ -0,05Eu(CH ₃ COO) ₃ (10% mas.)

4.4. Badania procesu transformacji zoli krzemionkowych w amorficzno-krystaliczne materiały zol-żelowe

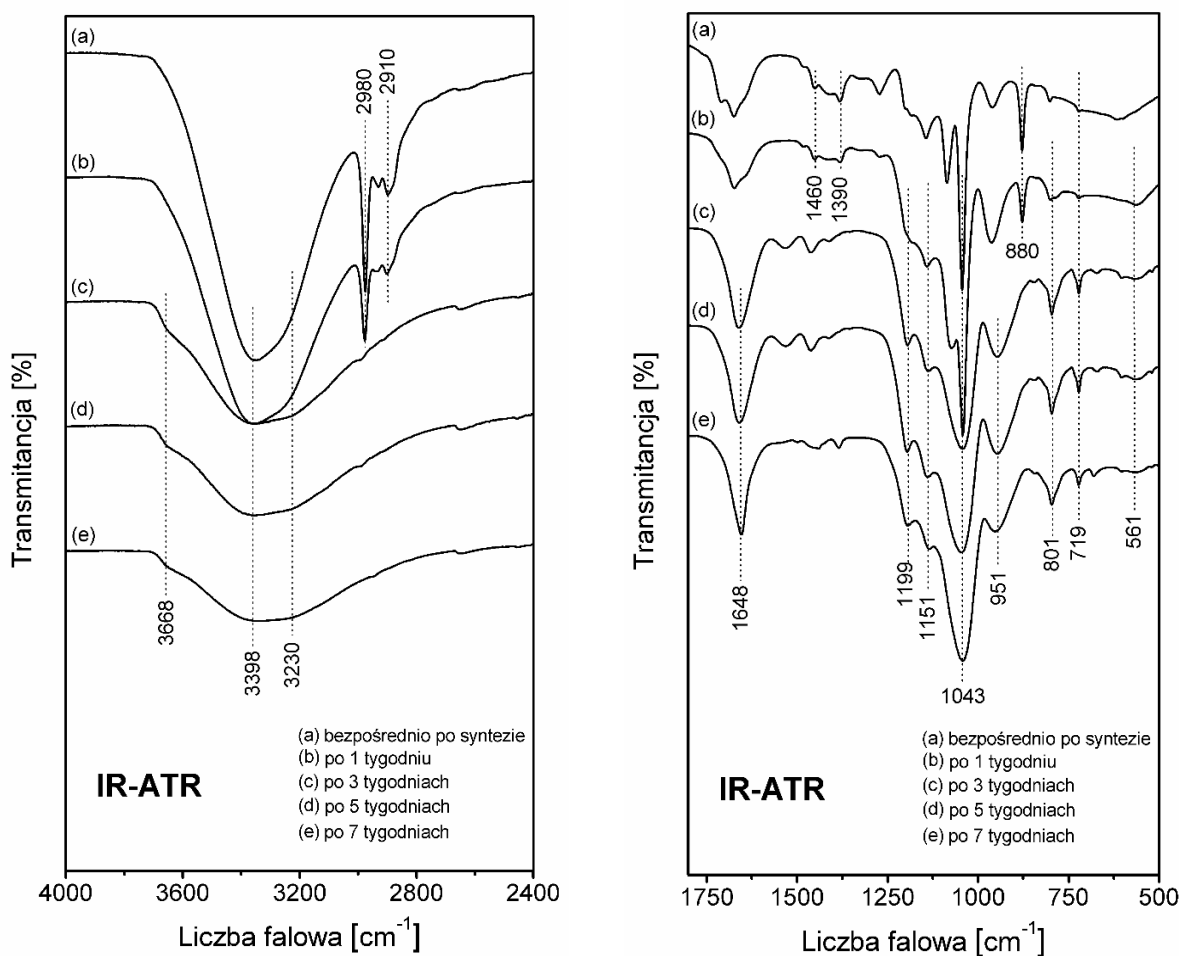
Przekształcenie otrzymanych bezpośrednio po syntezie zoli krzemionkowych w docelowe materiały amorficzno-krystaliczne jest procesem wieloetapowym, któremu towarzyszą znaczące zmiany strukturalne związane nie tylko z procesem krystalizacji, lecz również zachodzące w obrębie kształtującego się szkieletu krzemionkowego matrycy zol-żelowych. W czasie wskazanej transformacji materiałów zol-żelowych przebiegają trzy procesy: pierwszy z nich związany jest z postępującą reakcją polikondensacji, której efektem jest utworzenie przestrzennej sieci krzemionkowej, drugi dotyczy stopniowego odparowania pozostałości lotnych komponentów użytych podczas syntezy, natomiast trzeci odnosi się do rozkładu termicznego trifluorooctanów i krystalizacji faz fluorkowych.

Identyfikacja zmian strukturalnych zachodzących w obrębie matrycy krzemionkowych podczas transformacji ciekłych zoli w kserożele podczas suszenia w temp. 35°C została przeprowadzona w oparciu o badania spektroskopii w podczerwieni IR-ATR w kolejnych interwałach czasowych (Rys. 50). Poszczególne pasma zostały przypisane odpowiednim drganiom na podstawie danych literaturowych [246, 251-263]. W celu poprawienia czytelności przedstawionych danych, widma IR podzielono na dwa zakresy: od 4000 cm^{-1} do 2400 cm^{-1} (1 zakres) oraz od 1800 cm^{-1} do 500 cm^{-1} (2 zakres). W zakresie liczb falowych od 2400 cm^{-1} do 1800 cm^{-1} nie zarejestrowano pasm istotnych z punktu widzenia przeprowadzonych rozważań nad zmianami strukturalnymi badanych matrycy krzemionkowych. Interpretacja zachodzących zmian strukturalnych towarzyszących transformacji matrycy zol-żelowych została uzupełniona o weryfikację ubytków masowych w kolejnych interwałach czasowych (Rys. 51).

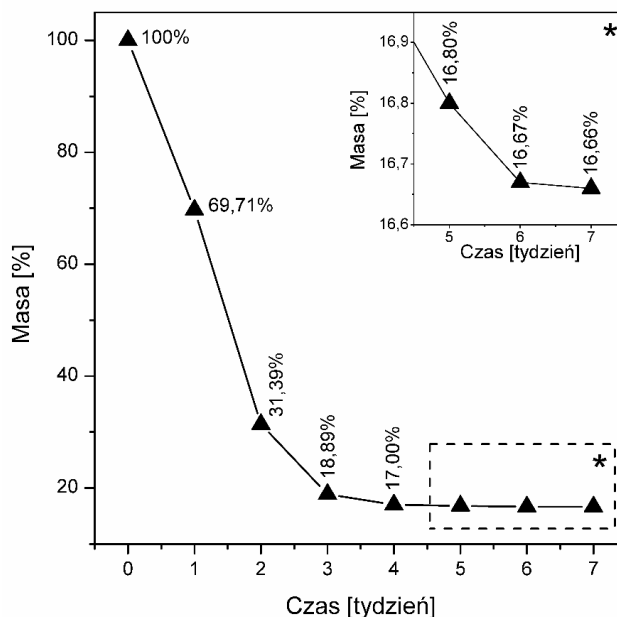
Dla ciekłych zoli krzemionkowych otrzymanych bezpośrednio po syntezie zidentyfikowano obecność licznych grup silanolowych Si-OH, o czym można wnioskować na podstawie intensywnego pasma z maksimum przy liczbie falowej $\sim 3398 \text{ cm}^{-1}$. Grupy Si-OH powstały podczas reakcji hydrolizy cząsteczek zastosowanego prekursora krzemionki, tetraetoksylanu. Zarejestrowano również pasmo związane z drganiami Si-O-C (1085 cm^{-1}), co pozwala wnioskować o niekompletnym przebiegu reakcji hydrolizy tetraetoksylanu we wskazanym etapie. Niemniej jednak stwierdzono

rozpoczęcie przebiegu reakcji polikondensacji z równoległe przebiegającą hydrolizą, o czym świadczą zarejestrowane pasma odpowiadające drganiom mostków siloksanowych Si-O-Si (801 cm^{-1}), a także jednostek Q^2 oraz Q^3 tetraedrów $[\text{SiO}_4]$ (951 cm^{-1} , 1043 cm^{-1}). Ponadto zarejestrowane pasmo przy 616 cm^{-1} wskazuje na wykształcenie pierścieni siloksanowych już we wczesnych etapach transformacji zol-żelowej. Pasma zarejestrowane przy liczbach falowych 1199 cm^{-1} oraz 1151 cm^{-1} przypisano także drganiom C-F występującym w trifluorooctanach metali oraz cząsteczkach wprowadzonego w nadmiarze kwasu trifluorooctowego. Rezultaty przeprowadzonych badań potwierdziły ponadto, iż otrzymane zole krzemionkowe były bogate w wodę oraz komponenty organiczne zastosowane podczas syntezy zol-żel, o czym świadczą intensywne pasma pochodzące od wodorowo związanych grup OH (3230 cm^{-1}), drgań C-H (2980 cm^{-1} , 2910 cm^{-1}) oraz drgań C=O grup karboksylowych (1712 cm^{-1} , 1674 cm^{-1} , 1648 cm^{-1} , 880 cm^{-1}).

Rys. 50. Widma IR-ATR zarejestrowane w zakresie od 4000 cm^{-1} do 2400 cm^{-1} (po lewej) oraz od 1800 cm^{-1} do 500 cm^{-1} (po prawej) dla otrzymanych zoli krzemionkowych suszonych w temp. 35°C w kolejnych interwałach czasowych.

Rys. 51. Zidentyfikowane ubytki masowe podczas suszenia zoli krzemionkowych w temp. 35°C w kolejnych interwałach czasowych.

W efekcie suszenia prowadzonego przez siedem kolejnych dni nastąpiło przejście zoli w żele. Wskazanej transformacji towarzyszył zanik pasma przy liczbie falowej 1085 cm^{-1} , związanego z drganiami Si-O-C oraz spadek intensywności pasm 3398 cm^{-1} i 1648 cm^{-1} odpowiadających drganiom grup silanolowych Si-OH. Jednocześnie zaobserwowano wzrost intensywności pasm przy 951 cm^{-1} oraz 1043 cm^{-1} , które przypisano drganiom jednostek Q^2 oraz Q^3 tetraedrów $[\text{SiO}_4]$. Ponadto zidentyfikowano również wykształcenie czterocłonowych pierścieni siloksanowych, na których obecność wskazuje pasmo zarejestrowane przy liczbie falowej 561 cm^{-1} . Przedstawione zatem zmiany w profilach zarejestrowanych widm w podczerwieni wyraźnie wskazują na postępującą na tym etapie rozbudowę sieci krzemionkowej. Co również istotne, przejściu zol-żel towarzyszyło znaczące odparowanie lotnych komponentów, które zidentyfikowano w oparciu o redukcję intensywności pasm odpowiadających wodorowo związanym grupom OH (3230 cm^{-1}), drganiom C-H (2980 cm^{-1} , 2910 cm^{-1} , 1460 cm^{-1} , 1390 cm^{-1}) oraz C=O (1712 cm^{-1} , 1674 cm^{-1} , 1648 cm^{-1} , 880 cm^{-1}). Powyższa obserwacja została potwierdzona odnotowanym radykalnym spadkiem masy utworzonych żeli krzemionkowych, których masa stanowiła 69,71% masy wyjściowych zoli. W czasie suszenia prowadzonego przez okres dwóch tygodni odnotowano kolejny znaczący spadek

masy w głównej mierze uwarunkowany odparowaniem znacznych ilości wody oraz lotnych związków organicznych. Ustalono, iż masa badanych żeli stanowiła wówczas 31,39% masy wyjściowych zoli krzemionkowych.

W efekcie kontynuacji procesu suszenia przez okres trzech tygodni zaobserwowano zintensyfikowany postęp rozbudowy sieci krzemionkowej badanych materiałów zol-żelowych. Zidentyfikowano wówczas znaczny spadek intensywności pasma odpowiadającego drganiom wodorowo związanych grup silanolowych Si-OH (3398 cm^{-1}), czemu towarzyszyło pojawienie się słabego pasma przy liczbie falowej $\sim 3668\text{ cm}^{-1}$, związanego z drganiami wicynalnych lub geminalnych grup Si-OH. Odnotowano również dalszy spadek intensywności pasm przy 1043 cm^{-1} (jednostki Q^3 tetraedrów $[\text{SiO}_4]$) i 951 cm^{-1} (jednostki Q^2 tetraedrów $[\text{SiO}_4]$), przy jednoczesnym wzroście intensywności pasma zarejestrowanego przy 1151 cm^{-1} , co wskazuje na transformację jednostek strukturalnych Q^n ($n = 2, 3$) tetraedrów $[\text{SiO}_4]$ o mniejszej liczbie mostkujących atomów tlenu w jednostki Q^4 , cechujące się obecnością czterech mostkujących atomów tlenu. Taki kierunek przemian oznacza, iż w badanych matrycach zol-żelowych znaczna część tetraedrów $[\text{SiO}_4]$ jest zaangażowana w tworzenie struktury trójwymiarowej. Powyższe wnioski dotyczące rozbudowy sieci krzemionkowej mogą być poparte wzrostem intensywności pasma 1199 cm^{-1} , co wskazuje na postępujące kształtowanie w niej mostków siloksanowych Si-O-Si. O kontynuacji rozbudowy matrycy krzemionkowej świadczy również wzrost intensywności pasm zarejestrowanych przy liczbach falowych 801 cm^{-1} (drgania mostków siloksanowych Si-O-Si) oraz 719 cm^{-1} (drgania Si-O). Ponadto po upływie trzech tygodni od przeprowadzenia syntezy zol-żel zarejestrowano słabe pasmo przy liczbie falowej 680 cm^{-1} , którego obecność wskazuje na utworzenie nielicznych wakansów tlenowych podczas postępującego kształtowania przestrzennej sieci krzemionkowej. Powyższe zmiany profilu widm w podczerwieni wyraźnie świadczą zatem o dynamicznym charakterze otrzymanych żeli. Wzrost intensywności pasm przy 1199 cm^{-1} oraz 1151 cm^{-1} , które przypisano również drganiom C-F, mógł być również spowodowany rosnącym stężeniem trifluoroocetanów metali wskutek zagęszczania matryc zol-żelowych. W analogiczny sposób można podjąć próbę wytłumaczenia wzrostu intensywności pasma przy liczbie falowej 1648 cm^{-1} , gdzie zagęszczenie badanych matryc krzemionkowych mogło spowodować wzrost ilości grup silanolowych Si-OH. Po upływie trzech tygodni suszenia w temperaturze 35°C zaobserwowano zanik pasm związanych z drganiami C-H w cząsteczkach lotnych związków organicznych (2980 cm^{-1} , 2910 cm^{-1} , 1460 cm^{-1} ,

1390 cm^{-1}) oraz grup C=O (880 cm^{-1}). Nie można stwierdzić jednak całkowitego zaniku pasm odpowiadających drganiom C-H (2980 cm^{-1} , 2910 cm^{-1}), które ze względu na niewielką intensywność prawdopodobnie zostały zasłonięte przez nadal intensywne pasmo charakterystyczne dla wodorowo związanych grup OH (~3230 cm^{-1}). Zaobserwowano, że intensywność wskazanego pasma odpowiadającego drganiom grup OH zmniejszała się stopniowo podczas całego procesu suszenia. Powyższym przemianom towarzyszyła sukcesywna stabilizacja masy badanych materiałów zol-żelowych (18,89% masy wyjściowych zoli po suszeniu prowadzonym przez trzy tygodnie do 16,66% masy po suszeniu prowadzonym przez siedem tygodni). Brak znaczących zmian w ubytku masy badanych matryc zol-żelowych odnotowano po upływie siedmiu tygodni, czemu również towarzyszył brak zmian w profilu zarejestrowanych widm w podczerwieni. Pasma IR zarejestrowane dla otrzymanych materiałów krzemionkowych zestawiono w Tabeli 19.

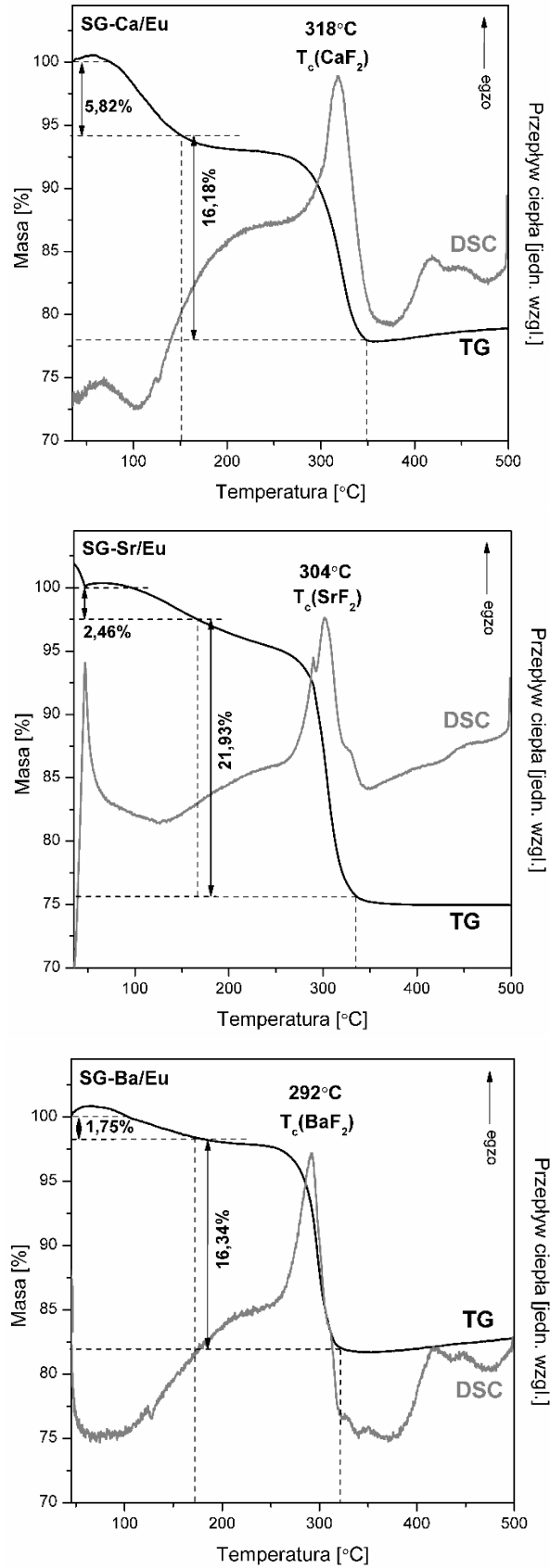
Tabela 19. Identyfikacja zarejestrowanych pasm IR dla badanych materiałów zol-żelowych przed procesem obróbki termicznej [246, 251-263].

Pasma IR [cm^{-1}]	Rodzaj drgań
3668	wicynalne lub geminalne grupy Si-OH
3398	wodorowo związane grupy Si-OH
3230	wodorowo związane grupy OH
1712, 1674	grupy C=O
1648	grupy C=O, grupy Si-OH, grupy OH (pochodzące od zaadsorbowanych cząsteczek wody)
2980, 2910, 1460, 1390	wiązania C-H
1199	wiązania C-F, mostki siloksanowe Si-O-Si
1151	wiązania C-F, jednostki Q^4 w tetraedrach $[\text{SiO}_4]^*$
1085	grupy Si-O-C
1043	jednostki Q^3 w tetraedrach $[\text{SiO}_4]^*$
951	jednostki Q^2 w tetraedrach $[\text{SiO}_4]^*$
880	grupy C=O
801	mostki siloksanowe Si-O-Si
719	wiązania Si-O
680	wiązania Si-Si (efekt obecności wakansów tlenowych)
616	sześcioczłonowe pierścienie siloksanowe
561	czteroczłonowe pierścienie siloksanowe

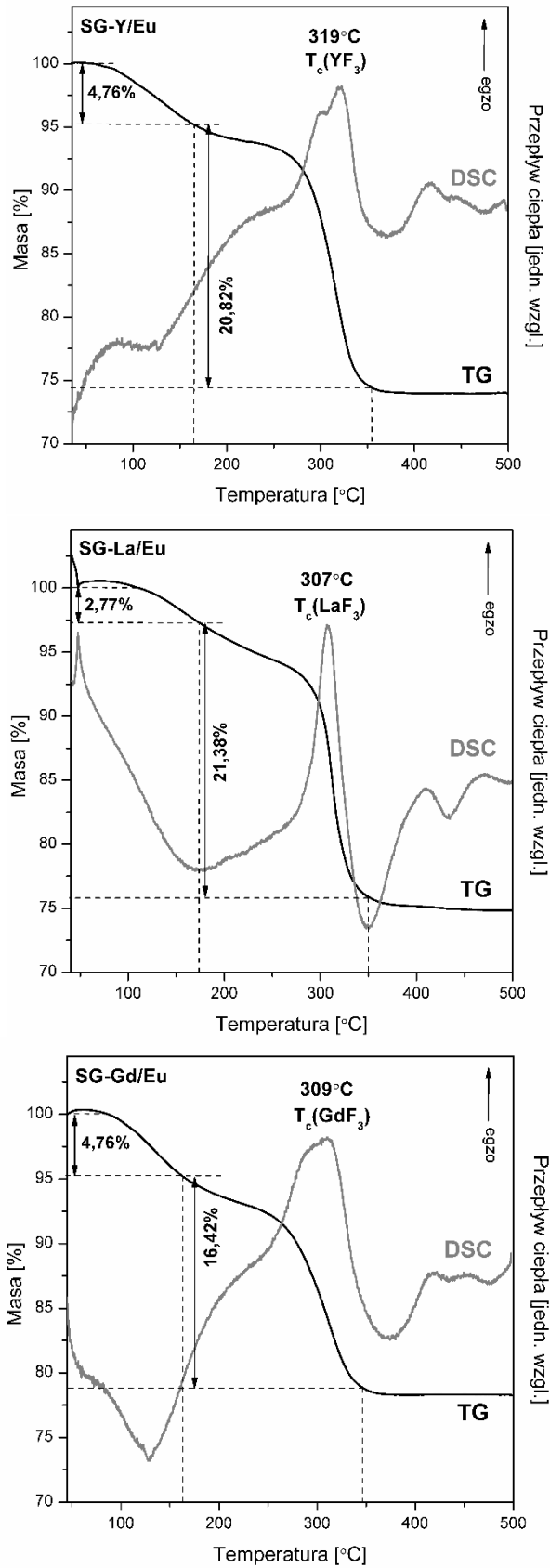
* Jednostki Q^n odpowiadają $[\text{Si}(\text{O}_{1/2})_n\text{O}_{4-n}]^{-(4-n)}$, gdzie $\text{O}_{1/2}$ oznacza atom tlenu związany z dwoma atomami Si w mostkach siloksanowych Si-O-Si, natomiast O oznacza niezwiązany atom tlenu NBO (ang. *non-bridging oxygen*).

Nanokryształy fluorkowe w otrzymanych kserożelach krzemionkowych zostały uzyskane podczas procesu kontrolowanej obróbki termicznej, wskutek którego nastąpił rozkład termiczny trifluorooctanów. Ustalenie optymalnych warunków obróbki cieplnej odbyło się na podstawie analizy ich właściwości termicznych. W celu wyznaczenia temperatur krystalizacji poszczególnych faz fluorkowych oraz oszacowania zmian masy towarzyszących procesowi obróbki termicznej przeprowadzono badania metodą skaningowej kalorymetrii różnicowej DSC oraz analizy termogravimetrycznej TG. Krzywe TG oraz DSC badanych materiałów zol-żelowych zostały przedstawione na Rys. 52 oraz Rys. 53.

Interpretacja zarejestrowanych krzywych TG pozwoliła stwierdzić, iż degradacja termiczna kserożeli odbyła się w dwóch etapach. Względnie mały spadek masy kserożeli podczas pierwszego ze wskazanych etapów związany był z odparowaniem pozostałości wody, alkoholu etylowego, kwasu octowego, a także nadmiaru wprowadzonego kwasu trifluorooctowego. Podczas pierwszego etapu degradacji termicznej zarejestrowano ubytki masowe wahające się między 1,75% oraz 5,82%. Drugi z etapów degradacji termicznej związany był natomiast z rozkładem termicznym trifluorooctanów oraz docelową krystalizacją faz fluorkowych, co potwierdzają dane przedstawione w literaturze [261-268]. Wskazanej przemianie fazowej towarzyszyło pojawienie się na zarejestrowanych krzywych DSC pików egzotermicznych, których maksima wahają się w granicach od 292°C (dla próbki SG-Ba/Eu) do 319°C (dla próbki SG-Y/Eu). Zaobserwowano, że rozkład termiczny trifluorooctanów wiąże się ze znacznym spadkiem masy zidentyfikowanym między 16,18%, a 21,93%. Szczegółowe parametry związane z przeprowadzoną charakterystyką termiczną poszczególnych materiałów zol-żelowych zostały zestawione w Tabeli 20.

Rys. 52. Krzywe TG oraz DSC zarejestrowane dla materiałów zol-żelowych SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu.

Rys. 53. Krzywe TG oraz DSC zarejestrowane dla materiałów zol-żelowych SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu.

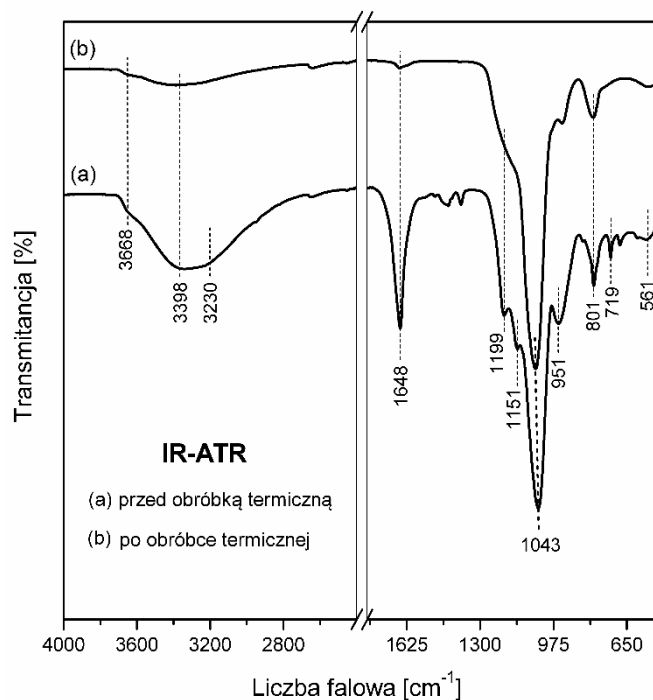
Tabela 20. Zidentyfikowane ubytki masowe podczas kolejnych etapów degradacji termicznej oraz temperatury rozkładu termicznego trifluoroocetanów.

Próbka	Zakres temperaturowy [°C]	Ubytek masy [%]	Temp. rozkładu termicznego trifluoroocetanów [°C]
SG-Ca/Eu	35 - 151	5,82	318
	151 - 348	16,18	
SG-Sr/Eu	35 - 167	2,46	304
	167 - 335	21,93	
SG-Ba/Eu	35 - 172	1,75	292
	172 - 321	16,34	
SG-Y/Eu	35 - 165	4,76	319
	165 - 354	20,82	
SG-La/Eu	35 - 174	2,77	307
	174 - 350	21,38	
SG-Gd/Eu	35 - 163	4,76	309
	163 - 347	16,42	

W oparciu o zarejestrowane krzywe TG ustalono, że badane materiały zol-żelowe cechują się dobrą stabilnością termiczną w temperaturach bliskich 350°C, a dalszy wzrost temperatury nie wywołał znaczących zmian masy. Mając jednocześnie na uwadze efektywną krystalizację faz fluorkowych MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) oraz MF₃ (M = Y, La, Gd) w skali nanometrycznej ustalono temperaturę procesu kontrolowanej obróbki cieplnej kserożeli na poziomie 350°C.

W celu zweryfikowania zmian strukturalnych zachodzących w matrycy krzemionkowej podczas procesu kontrolowanej obróbki termicznej, na Rys. 54 przedstawiono porównanie widm IR-ATR zarejestrowanych przed oraz po obróbce cieplnej. Widma zarejestrowane dla materiałów zol-żelowych po obróbce termicznej dowodzą usunięcia z porów sieci krzemionkowej pozostałości wody oraz komponentów organicznych, czemu towarzyszy zanik lub znaczne zmniejszenie intensywności odpowiednich pasm (3230 cm⁻¹, 1648 cm⁻¹, 1460 cm⁻¹, 1390 cm⁻¹). Przeprowadzonemu procesowi wygrzewania kserożeli towarzyszy także znaczny spadek intensywności szerokiego pasma rejestrowanego powyżej 3000 cm⁻¹ związanego z drganiem grup silanowych Si-OH. Zarejestrowany spadek intensywności wskazuje na postępującą reakcję polikondensacji matryc krzemionkowych podczas obróbki termicznej.

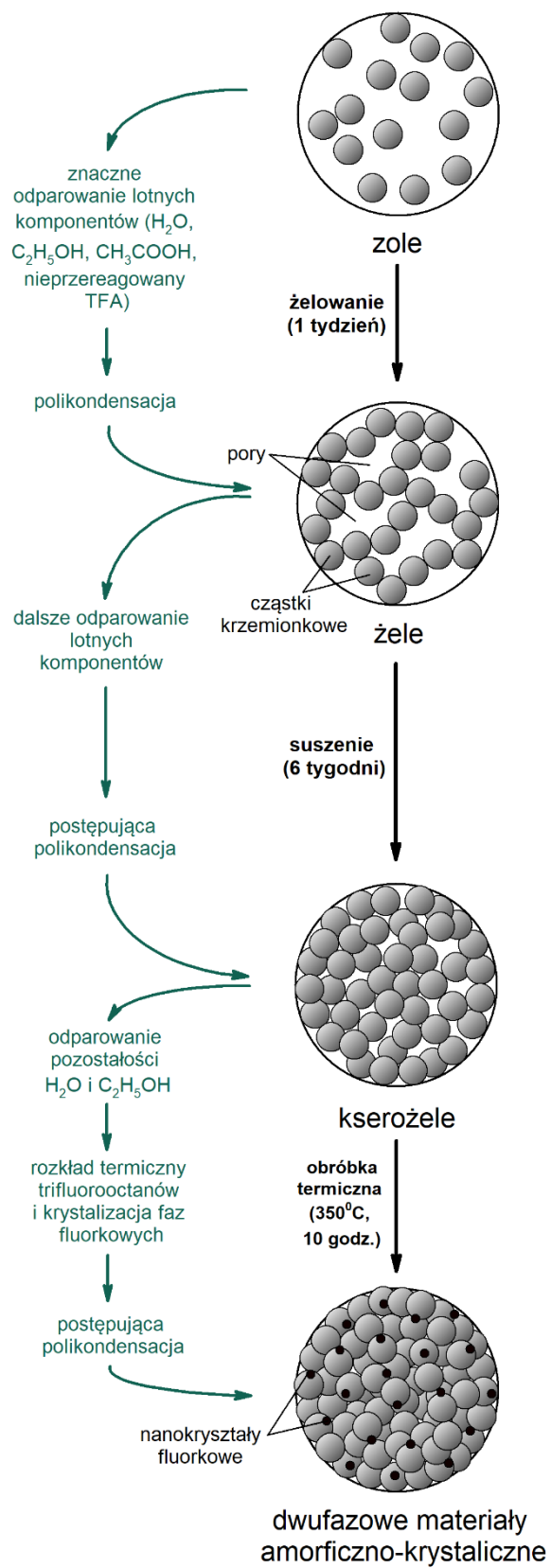

Rys. 54. Widma IR-ATR zarejestrowane dla badanych materiałów zol-żelowych przed oraz po procesie kontrolowanej obróbki cieplnej przeprowadzonej w temp. 350°C przez 10 godzin.

Postęp reakcji polikondensacji może zostać również potwierdzony radykalnym spadkiem intensywności pasma przy 1648 cm^{-1} . Stwierdzono także, że otrzymane dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne wciąż absorbują promieniowanie podczerwone przy 1194 cm^{-1} (drżania Si-O-Si) oraz 1151 cm^{-1} (drżania jednostek Q^4 w tetraedrach $[\text{SiO}_4]$). Zidentyfikowano również obecność pasm w podczerwieni odpowiadających drżaniom jednostek Q^2 oraz Q^3 w tetraedrach $[\text{SiO}_4]$. Zaobserwowano iż pasmo, którego maksimum zostało zarejestrowane przy 1043 cm^{-1} (przed obróbką termiczną), uległo przesunięciu do 1053 cm^{-1} (po obróbce cieplnej), co również może stanowić przejaw zagęszczenia zol-żelowych matryc krzemionkowych [269].

Na podstawie przeprowadzonych badań spektroskopii w podczerwieni IR-ATR oraz w oparciu o analizę termiczną TG i DSC otrzymanych materiałów zol-żelowych, na Rys. 55 przedstawiono schemat ilustrujący przemiany towarzyszące kolejnym etapom transformacji zol-żel.

Rys. 55. Schemat ilustrujący kolejne etapy przekształcenia wyjściowych zoli krzemionkowych w docelowe dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne.

4.5. Detekcja nanokryształów fluorkowych w dwufazowych materiałach zol-żelowych

Potwierdzenie krystalizacji faz fluorkowych typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) oraz MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) w otrzymanych materiałach zol-żelowych po obróbce termicznej w temperaturze 350°C przez 10 godzin odbyło się przy użyciu dyfrakcji rentgenowskiej, a także metod mikroskopowych oraz spektroskopowych. Identyfikacja jakościowa poszczególnych faz fluorkowych została przeprowadzona w oparciu o badania rentgenowskiej analizy fazowej XRD, a średnie wielkości uzyskanych kryształitów fluorkowych zostały oszacowane metodą Scherrera. Obrazowanie uzyskanych wytrąceń nanokrystalicznych w obrębie krzemionkowych matryc zol-żelowych odbyło się przy użyciu wysokorozdzielczej transmisyjnej mikroskopii elektronowej HR-TEM. Powyższe badania zostały uzupełnione o dyfrakcję elektronową z wybranego obszaru SAED, a także analizę składu pierwiastkowego przy użyciu spektroskopii dyspersji energii promieniowania rentgenowskiego EDS. W celu oszacowania zmian strukturalnych zachodzących podczas przeprowadzonej obróbki cieplnej wykorzystano również unikalne właściwości spektroskopowe optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} , wynikające z natury ich wewnątrz-konfiguracyjnych przejść elektronowych typu $4f^6-4f^6$, którymi domieszkowano badane materiały zol-żelowe. Powyższe metody badań pozwalają na przeprowadzenie pełnej charakterystyki otrzymanych dwufazowych materiałów amorficzno-krystalicznych, ze szczególnym uwzględnieniem krystalizacji faz fluorkowych w skali nanometrycznej podczas procesu kontrolowanej obróbki cieplnej kserożeli.

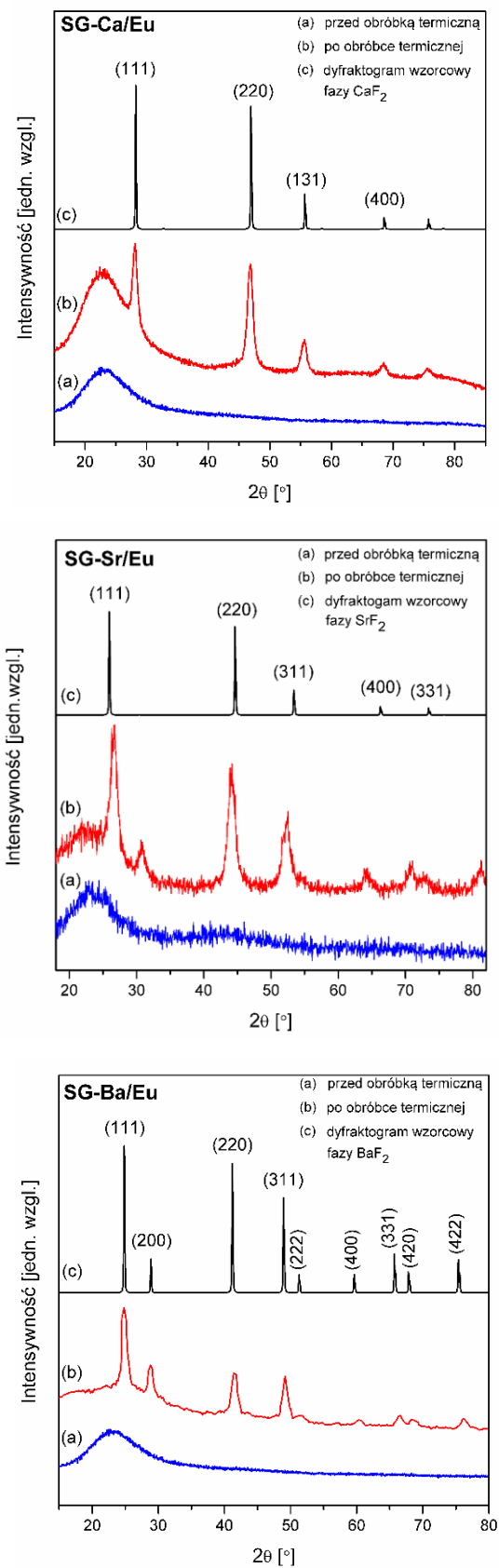
4.5.1. Nanokryształy fluorkowe typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba)

4.5.1.1. Rentgenowska analiza fazowa XRD oraz mikroskopia HR-TEM

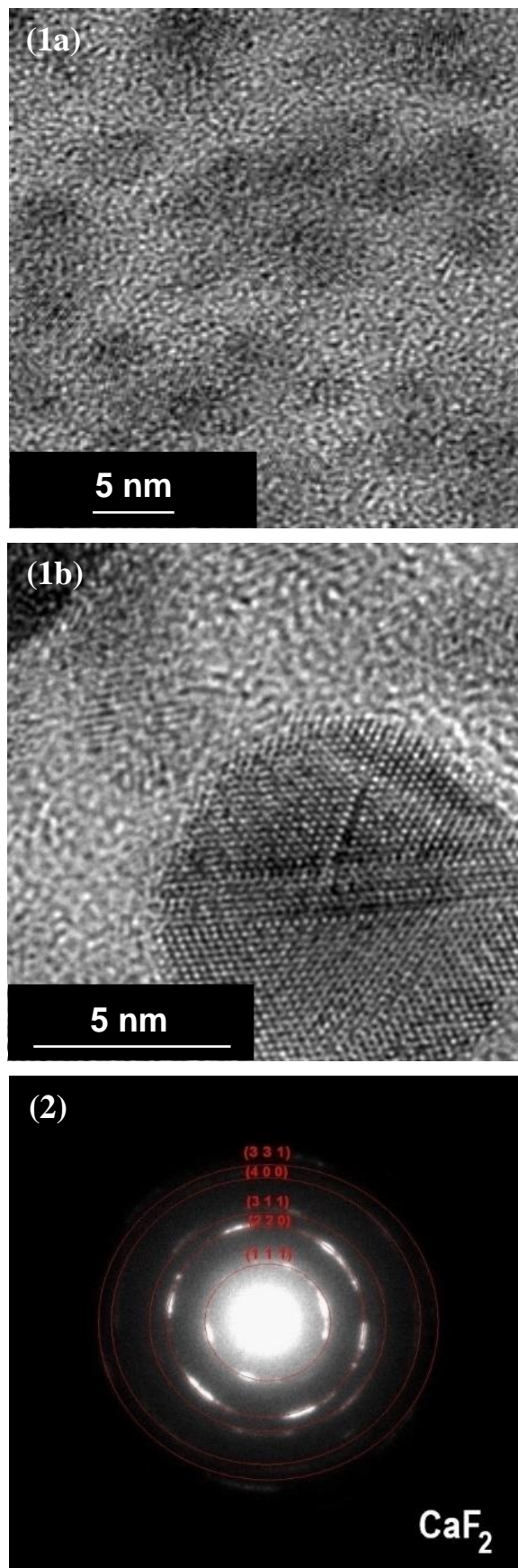
Identyfikację zmian strukturalnych towarzyszących przeprowadzonemu procesowi obróbki termicznej rozpoczęto od badań rentgenowskiej analizy fazowej XRD. Na dyfraktogramach rentgenowskich zarejestrowanych dla kserożeli krzemionkowych przed poddaniem ich procesowi obróbki termicznej widoczne jest szerokie pasmo związane z uporządkowaniem bliskiego zasięgu w badanych matrycach zol-żelowych, czemu towarzyszył brak charakterystycznych wąskich linii dyfrakcyjnych. Interpretacja powyższych obserwacji pozwoliła na jednoznaczne wnioskowanie o amorficznym charakterze kserożeli krzemionkowych. Wskutek przeprowadzonego procesu kontrolowanej obróbki cieplnej na zarejestrowanych dyfraktogramach stwierdzono obecność wyraźnych wąskich linii dyfrakcyjnych, natomiast na podstawie ich położenia kąтового zidentyfikowano obecność faz fluorkowych. Wówczas dla materiału zol-żelowego o składzie SG-Ca/Eu stwierdzono obecność fazy CaF₂ na podstawie kartoteki ICDD PDF-2 nr 65-0535, dla materiału o składzie SG-Sr/Eu zidentyfikowano obecność fazy SrF₂ na podstawie kartoteki ICDD PDF-2 06-0262, natomiast dla materiału zol-żelowego o składzie SG-Ba/Eu potwierdzono obecność fazy BaF₂ na podstawie kartoteki ICDD PDF-2 nr 88-2466 (Rys. 56). Wszystkie ze wskazanych faz fluorkowych wykryły w grupie przestrzennej *Fm3m* układu rombowego. Poszerzenie profilu poszczególnych linii dyfrakcyjnych wskazuje na utworzenie kryształitów w skali nanometrycznej. Średnie wielkości uzyskanych kryształów CaF₂, SrF₂ oraz BaF₂ zostały zestawione w Tabeli 21.

Tabela 21. Średnie wielkości nanokryształów CaF₂, SrF₂ oraz BaF₂ w otrzymanych materiałach zol-żelowych.

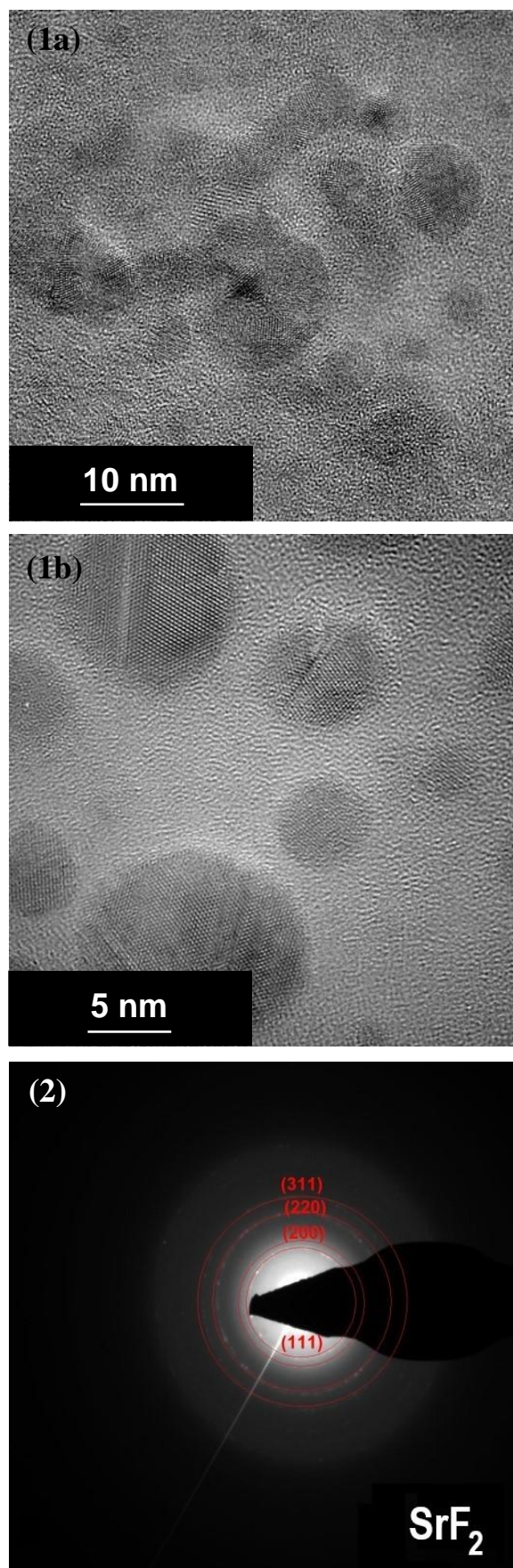
Układ	Faza krystaliczna	Średnia wielkość kryształitów [nm]
SG-Ca/Eu	CaF ₂	8,8
SG-Sr/Eu	SrF ₂	11,4
SG-Ba/Eu	BaF ₂	10,8

Rys. 56. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD otrzymanych materiałów zol-żelowych o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu, SG-Ba/Eu.

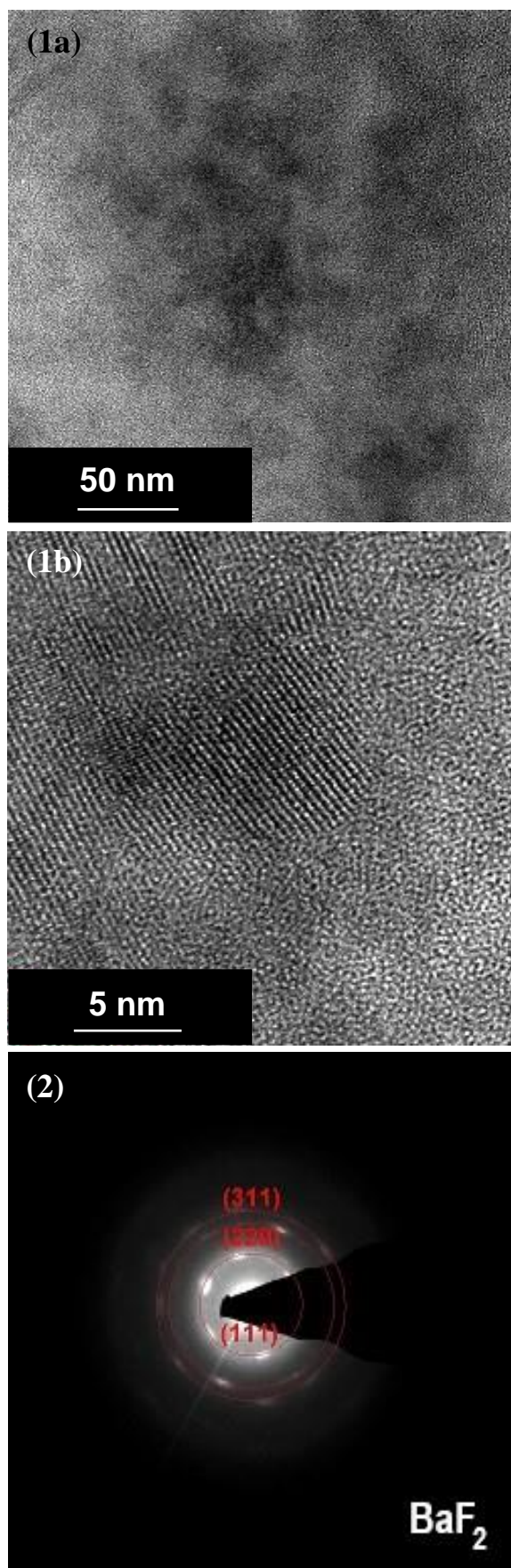

Rys. 57. Zdjęcia wysokorozdzielcze HR-TEM (1a, 1b) oraz obraz dyfrakcyjny SAED (2) nanokryształów CaF_2 otrzymanych w materiale zol-żelowym o składzie SG-Ca/Eu.

Rys. 58. Zdjęcia wysokorozdzielcze HR-TEM (1a, 1b) oraz obraz dyfrakcyjny SAED (2) nanokryształów SrF₂ otrzymanych w materiale zol-żelowym o składzie SG-Sr/Eu.

Rys. 59. Zdjęcia wysokorozdzielcze HR-TEM (1a, 1b) oraz obraz dyfrakcyjny SAED (2) nanokryształów BaF₂ otrzymanych w materiale zol-żelowym o składzie SG-Ba/Eu.

Wysokorozdzielcze zdjęcia mikroskopowe HR-TEM obrazujące nanokryształy CaF_2 , SrF_2 oraz BaF_2 rozproszone w otrzymanych materiałach zol-żelowych zostały przedstawione na Rys. 57-59. Obserwacja kryształów w skali nanometrycznej została przeprowadzona przy zastosowaniu kontrastu dyfrakcyjnego z wykorzystaniem techniki jasnego pola. Zdjęcia mikroskopowe materiału o składzie SG-Ca/Eu ujawniły obecność jednorodnie rozproszonych w matrycy zol-żelowej nanokryształów CaF_2 o kształcie sferycznym (Rys. 57). Kształtem sferycznym cechują się także nanokryształy SrF_2 otrzymane w czasie procesu kontrolowanej obróbki termicznej materiału o składzie SG-Sr/Eu, jednak ich dystrybucja w obrębie amorficznej matrycy zol-żelowej nie jest już tak jednorodna, jak zaobserwowano dla nanokryształów CaF_2 w materiale SG-Ca/Eu. W przeciwieństwie do otrzymanych nanokryształów CaF_2 , krystality SrF_2 wykazują tendencję do skupiania się w określonych obszarach matrycy zol-żelowej (Rys. 58). Na podstawie obrazu mikroskopowego dwufazowego materiału zol-żelowego o składzie SG-Ba/Eu wyciągnięto wniosek o utworzeniu aglomeratów przez otrzymane nanokryształy BaF_2 (Rys. 59). Prawdopodobną przyczyną widocznej tendencji do tworzenia aglomeratów są defekty sieci krystalicznej, będące efektem kompensacji ładunku elektrostatycznego podczas podstawiania w macierzystych sieciach krystalicznych faz MF_2 kationów M^{2+} trójwartościowymi jonami Eu^{3+} . Zaobserwowano, że znaczącą rolę w tym aspekcie odgrywa różnica promieni jonowych dwuwartościowych kationów metali M^{2+} (Ca^{2+} : 1,00 Å, Sr^{2+} : 1,18 Å, Ba^{2+} : 1,35 Å) oraz jonów Eu^{3+} (1,07 Å). Na podstawie powyższych obserwacji stwierdzono, że wzrost różnicy promieni jonowych Eu^{3+} oraz M^{2+} prawdopodobnie sprzyja powstawaniu większej ilości defektów sieci krystalicznej, zwiększając tym samym tendencję do tworzenia aglomeratów.

Oszacowane na podstawie zdjęć mikroskopowych wielkości nanokryształów CaF_2 oraz SrF_2 są zgodne z danymi uzyskanymi metodą Scherrera. Utworzenie aglomeratów przez nanokryształy BaF_2 w matrycy zol-żelowej o składzie SG-Ba/Eu uniemożliwiło oszacowanie wielkości pojedynczych krystalitów, stąd brak możliwości porównania ze średnią wielkością nanokryształów BaF_2 uzyskaną w oparciu o zarejestrowany dyfraktogram rentgenowski XRD.

Porównywalne wielkości nanokryształów fluorkowych typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) zostały otrzymane również przez inne grupy badawcze podczas obróbki termicznej szkieł opisanych w literaturze. Obecność nanokryształów CaF_2 o średniej wielkości bliskiej 10 nm zidentyfikowano w materiale szklano-ceramicznym otrzymanym w czasie obróbki

termicznej szkła o składzie $(45\text{SiO}_2-25\text{CaF}_2-20\text{Al}_2\text{O}_3-10\text{CaO}):4\%\text{EuF}_3$ (% mol) w temperaturze 700°C [218]. Utworzenie porównywalnej wielkości nanokryształów SrF_2 odnotowano dla materiału szklano-ceramicznego otrzymanego na drodze obróbki termicznej szkła o składzie $50\text{SiO}_2-20\text{ZnF}_2-16\text{SrF}_2-10\text{Al}_2\text{O}_3-4\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 660°C (średnica nanokryształów SrF_2 : 11 nm) [218], jak również dla materiału typu szkło-ceramika uzyskanego podczas kontrolowanej obróbki cieplnej szkła o składzie $50\text{SiO}_2-22\text{Al}_2\text{O}_3-20\text{SrF}_2-6\text{NaF}-2\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 590°C (średnica nanokryształów SrF_2 : 9 nm) [221]. Obecność krystalitów BaF_2 o wielkości około 10 nm zidentyfikowano w materiałach typu szkło-ceramika uzyskanych po wygrzewaniu szkła o składzie $68\text{SiO}_2-15\text{BaF}_2-13\text{K}_2\text{CO}_3-2,75\text{La}_2\text{O}_3-1\text{Sb}_2\text{O}_3-0,25\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) w temp. 600°C i 650°C [225].

Dla otrzymanych materiałów o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu przeprowadzono również badania metodą dyfrakcji elektronowej z obszaru wybranego za pomocą przesłony selekcyjnej SAED, co pozwoliło na pozyskanie obrazu dyfrakcyjnego z niewielkiego obszaru badanych matryc zol-żelowych (Rys. 57-59). Wskaźnikowanie uzyskanych refleksów występujących w postaci koncentrycznych pierścieni potwierdziło krystalizację faz fluorkowych typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) podczas kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli krzemionkowych w temperaturze 350°C przez 10 godzin. Badania strukturalne zostały ponadto uzupełnione o analizę składu pierwiastkowego w wybranych obszarach zawierających nanokryształy fluorkowe CaF_2 , SrF_2 oraz BaF_2 przy użyciu spektroskopii dyspersji energii promieniowania rentgenowskiego EDS. Udział procentowy poszczególnych pierwiastków, tj. krzemu, tlenu, fluoru oraz – zależnie od składu materiałów zol-żelowych – wapnia (SG-Ca/Eu), strontu (SG-Sr/Eu) lub baru (SG-Ba/Eu) został przedstawiony w Tabeli 22. Ponieważ jony Eu^{3+} były wprowadzane do matryc zol-żelowych w postaci domieszki, ich stężenie znajdowało się poniżej granicy oznaczalności, stąd nie zostało ono uwzględnione w składzie procentowym.

Na podstawie przeprowadzonej analizy składu pierwiastkowego zidentyfikowano obecność znacznych ilości krzemu oraz tlenu niewątpliwie pochodzących z obszaru amorficznych matryc zol-żelowych. W oparciu o przedstawione wyniki analizy składu pierwiastkowego materiału zol-żelowego o składzie SG-Ca/Eu stwierdzono obecność stechiometrycznych ilości fluoru w stosunku do ilości wapnia.

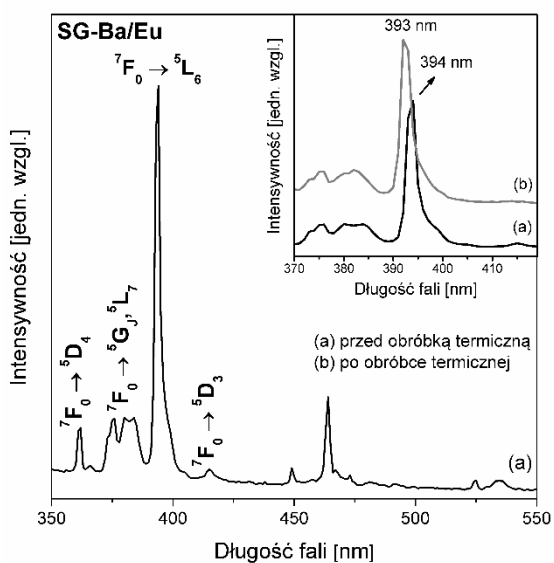
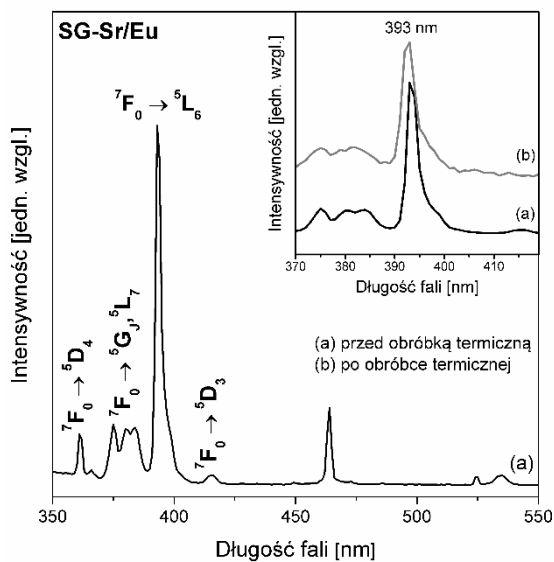
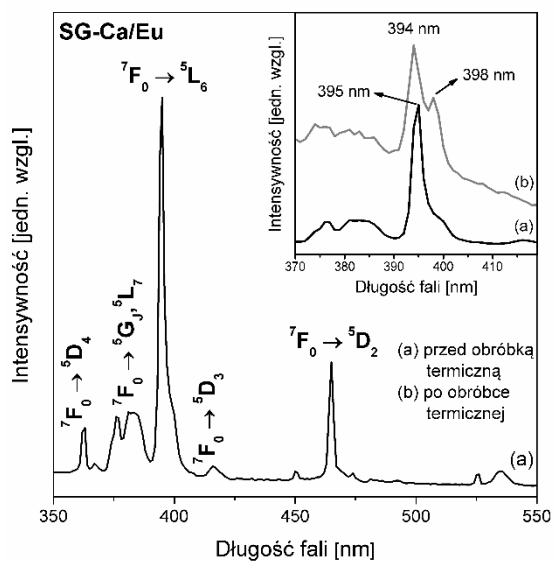
Tabela 22. Zawartość procentowa poszczególnych pierwiastków w obszarach zawierających nanokryształy fluorkowe w materiałach o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu.

Skład pierwiastkowy				
SG-Ca/Eu				
	Si	O	F	Ca
% at.	30,0	61,4	5,9	2,7
% mas.	41,2	48,0	5,5	5,3
SG-Sr/Eu				
	Si	O	F	Sr
% at.	22,8	64,4	6,6	6,2
% mas.	24,9	40,0	14,1	21,0
SG-Ba/Eu				
	Si	O	F	Ba
% at.	33,4	52,4	11,8	2,4
% mas.	40,2	36,0	9,6	14,2

W przypadku próbek zol-żelowych o składach SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu stwierdzono natomiast niewielką nadwyżkę zawartości fluoru w stosunku do zidentyfikowanych ilości strontu (nadwyżka fluoru: około 5% mas.) oraz baru (nadwyżka fluoru: około 5,7% mas.). Przypuszcza się, że zawyżone zawartości fluoru mają swoje źródło w kompensacji ładunku elektrostatycznego podczas wprowadzania trójwartościowych jonów Eu^{3+} do sieci krystalicznej faz MF_2 .

4.5.1.2. Spektroskopia optycznie aktywnych jonów Eu^{3+}

Charakterystykę spektroskopową jonów Eu^{3+} w materiałach zol-żelowych o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu rozpoczęto od rejestracji widm ekscytacji podczas monitorowania czerwonej emisji o długości fali $\lambda_{\text{em}} = 611 \text{ nm}$, odpowiadającej przejściu elektronowemu $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$. Zarejestrowane widma przedstawiono na Rys. 60.

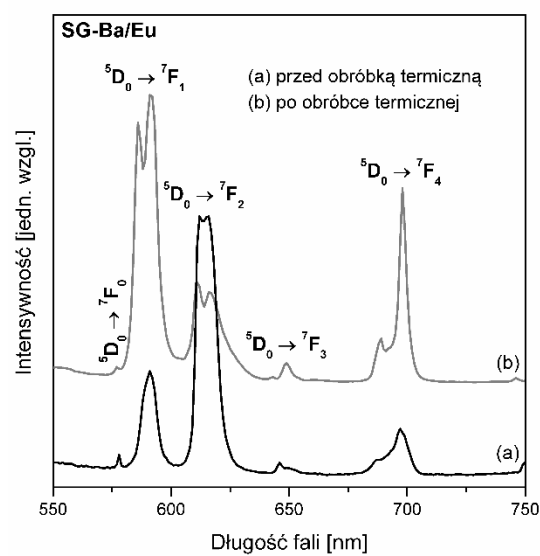
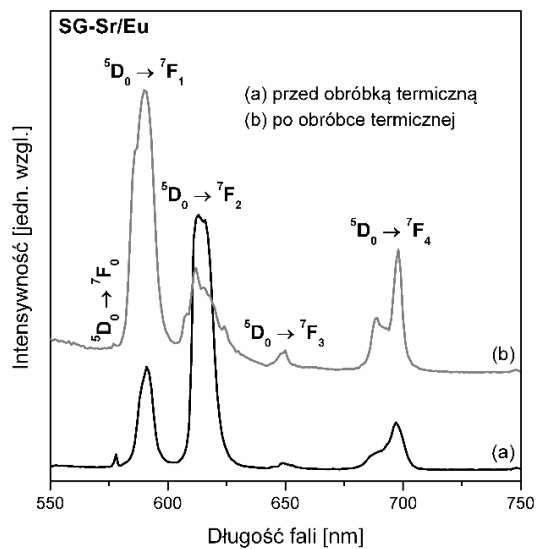
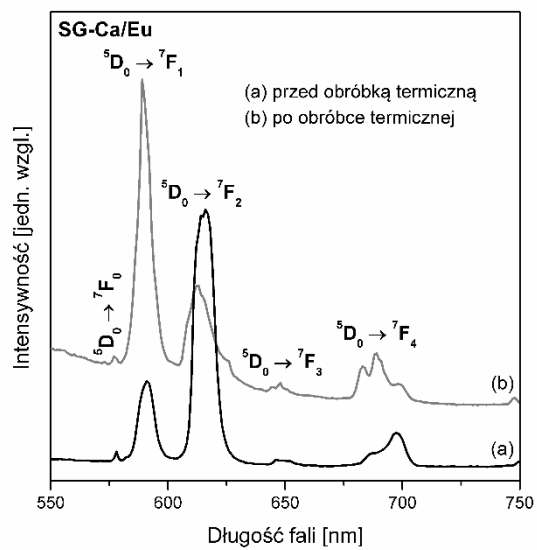

Rys. 60. Widma ekscytacji jonów Eu^{3+} w materiałach zol-żelowych o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu podczas monitorowania czerwonej emisji o długości fali $\lambda_{\text{em}} = 611 \text{ nm}$.

Na zarejestrowanych widmach ekscytacji widoczne są pasma odpowiadające charakterystycznym przejściom elektronowym jonów Eu^{3+} z poziomu podstawowego ${}^7\text{F}_0$ na następujące poziomy wzbudzone: ${}^5\text{D}_4$ (361 nm), ${}^5\text{G}_J$, ${}^5\text{L}_7$ (w zakresie od 370 nm do 388 nm), ${}^5\text{L}_6$ (kserożele: 395 nm (SG-Ca/Eu), 393 nm (SG-Sr/Eu), 394 nm (SG-Ba/Eu), materiały dwufazowe: 394 nm, 398 nm (SG-Ca/Eu), 393 nm (SG-Sr/Eu), 392 nm (SG-Ba/Eu)), ${}^5\text{D}_3$ (415 nm), ${}^5\text{D}_2$ (464 nm), a także ${}^5\text{D}_1$ (524 nm).

Zarówno przed procesem kontrolowanej obróbki termicznej otrzymanych kserożeli, jak i po jego przeprowadzeniu największą intensywnością charakteryzuje się pasmo odpowiadające przejściu ${}^7\text{F}_0 \rightarrow {}^5\text{L}_6$. Zaobserwowano, że długości fal przy których zarejestrowano maksimum wskazanego pasma wzbudzenia dla poszczególnych materiałów zol-żelowych waha się w granicach kilku nanometrów od 392 nm do 398 nm. Dla otrzymanego materiału dwufazowego SG-Ca/Eu zauważono wyraźne rozszczepienie pasma ${}^7\text{F}_0 \rightarrow {}^5\text{L}_6$ na dwie składowe, spośród których składowa zarejestrowana przy 394 nm odznacza się większą intensywnością. Rozszczepienie pasma związane jest z dystrybucją optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} między nanokryształy fluorkowe a matrycę amorficzną [233]. Dla dwufazowych materiałów zol-żelowych SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu nie zaobserwowano rozszczepienia pasma ${}^7\text{F}_0 \rightarrow {}^5\text{L}_6$, dla którego zarejestrowano tylko jedno maksimum. W oparciu o powyższą obserwację stwierdzono, że brak rozszczepienia wskazanego pasma w przypadku materiałów SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu może mieć związek z najmniejszym stopniem dopasowania promienia jonowego Eu^{3+} względem promieni jonowych kationów Sr^{2+} oraz Ba^{2+} . Zależnie od lokalizacji maksimum zarejestrowanego pasma ${}^7\text{F}_0 \rightarrow {}^5\text{L}_6$, widma emisyjne poszczególnych materiałów zol-żelowych zostały zarejestrowane po wzbudzeniu promieniowaniem o odpowiedniej długości fali (Rys. 61).

Na widmach emisyjnych materiałów zol-żelowych o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu zarejestrowano pięć charakterystycznych pasm luminescencyjnych jonów Eu^{3+} odpowiadających przejściom elektronowym z poziomu wzbudzonego ${}^5\text{D}_0$ na poziomy ${}^7\text{F}_J$ ($J = 0-4$) zachodzących w obrębie konfiguracji $4f^6$. W oparciu o zarejestrowane widma emisyjne stwierdzono, że przed procesem obróbki termicznej dla każdego z otrzymanych materiałów zol-żelowych największą intensywnością odznacza się pasmo odpowiadające przejściu ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$ o naturze dipolowo-elektrycznej.

Rys. 61. Widma emisji jonów Eu³⁺ w materiałach zol-żelowych o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu.

Profile zarejestrowanych widm emisyjnych przed obróbką cieplną pozwoliły wnioskować o wysokim stopniu asymetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} oraz udziale wiązań kowalencyjnych pomiędzy jonami domieszki aktywnej, a ich najbliższym otoczeniem w krzemionkowych matrycach zol-żelowych. W efekcie przeprowadzonego procesu kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli zaobserwowano znaczące zmiany we wzajemnej intensywności pasm odpowiadających przejściom elektronowym $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_1$ oraz $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$. Konsekwencją optyczną przeprowadzonego procesu obróbki termicznej kserożeli jest radykalny spadek intensywności pasma odpowiadającego przejściu $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$ o naturze dipolowo-elektrycznej oraz znaczący wzrost intensywności pasma związanego z przejściem dipolowo-magnetycznym $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_1$. Wskazane zmiany w profilu zarejestrowanych widm emisyjnych stanowią rezultat przemian strukturalnych towarzyszących procesowi obróbki cieplnej, które stwierdzono w oparciu o badania rentgenowskiej analizy fazowej XRD oraz mikroskopii elektronowej HR-TEM. Interpretacja wskazanych zmian w profilach zarejestrowanych widm emisyjnych pozwoliła stwierdzić, iż po procesie obróbki cieplnej kserożeli o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu nastąpił znaczący wzrost symetrii w najbliższym otoczeniu wokół optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} , a także zmiana charakteru wiązań pomiędzy jonami aktywatora i ich lokalnym otoczeniem w matrycy na jonowe. Postać widm emisyjnych zarejestrowanych dla jonów Eu^{3+} w otrzymanych materiałach amorficzno-krystalicznych pozwoliła wnioskować o ich wbudowaniu w sieci krystaliczne otrzymanych faz fluorkowych CaF_2 , SrF_2 oraz BaF_2 . Wartości współczynnika R/O przed oraz po procesie kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu przedstawiono w Tabeli 23.

Tabela 23. Wartości współczynnika R/O wyznaczone dla materiałów zol-żelowych SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu i SG-Ba/Eu zarówno przed, jak i po obróbce termicznej.

Skład	Współczynnik R/O	
	przed wygrzewaniem	po wygrzewaniu
SG-Ca/Eu	4,13	0,51
SG-Sr/Eu	3,50	0,30
SG-Ba/Eu	3,75	0,34

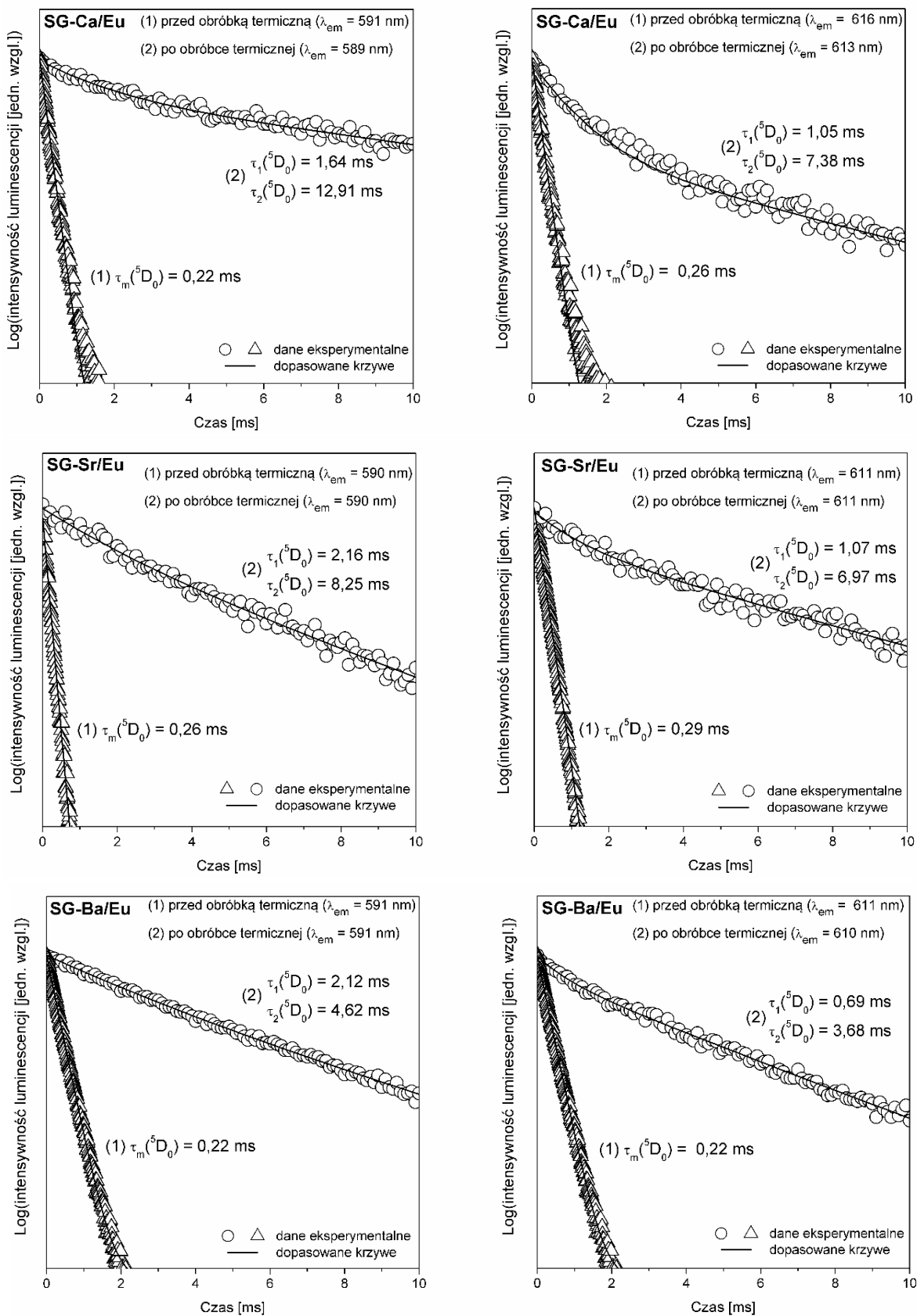
Poza spadkiem wartości współczynnika R/O, o wbudowaniu optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne otrzymanych faz fluorkowych typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) świadczy także widoczne rozszczepienie pasm luminescencyjnych, które jest rezultatem oddziaływania pola krystalicznego na strukturę elektronową optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} . Według danych zamieszczonych w literaturze, jony Eu^{3+} zajmują w kryształach typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) pozycje o symetrii C_{4v} lub C_{3v} zależnie od rodzaju fazy krystalicznej oraz stężenia domieszki aktywnej [143, 153-157]. Dla symetrii C_{4v} i C_{3v} oczekuje się dwóch składowych pasma odpowiadającego przejściu dipolowo-magnetycznemu ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_1$, natomiast pasmo związane z przejściem dipolowo-elektrycznym ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$ powinno ulec rozszczepieniu odpowiednio na cztery (C_{4v}) oraz trzy składowe (C_{3v}). W przypadku pasma ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_3$ można spodziewać się rozszczepienia na pięć składowych, natomiast dla pasma przypisanego przejściu elektronowemu ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_4$ oczekuje się odpowiednio siedmiu (C_{4v}) oraz sześciu (C_{3v}) składowych [38]. Rozróżnienie wskazanej ilości składowych poszczególnych pasm emisyjnych jest jednak dość trudne zważywszy na fakt, że rejestrowane widma emisyjne stanowią wypadkową luminescencji jonów Eu^{3+} znajdujących się zarówno w nanokryształach fluorkowych, jak również w amorficznych matrycach zol-żelowych. Stąd też wpływ pola krystalicznego jest w znacznej mierze maskowany. Podobny efekt zaobserwowano także dla innych materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy typu MF_2 ($\text{M} = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) opisanych w literaturze. Porównywalny kształt oraz rozszczepienie pasm emisyjnych, jak dla otrzymanego dwufazowego materiału zawierającego nanokryształy CaF_2 (SG-Ca/Eu), zarejestrowano dla materiałów otrzymanych podczas obróbki termicznej szkła o składzie $60\text{SiO}_2\text{-}10\text{CaF}_2\text{-}9\text{Na}_2\text{O}\text{-}7\text{CaO}\text{-}5\text{K}_2\text{O}\text{-}2\text{MgO}\text{-}1\text{Eu}_2\text{O}_3$ w temp. 560°C [111] oraz kserożelu o składzie $(95\text{SiO}_2\text{-}5\text{CaF}_2)\text{:}1\%\text{Eu}^{3+}$ w temp. 800°C [230] (wyjątek stanowi różnica we wzajemnej intensywności pasm odpowiadających przejściom elektronowym ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$ oraz ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_1$). Podobny kształt oraz stopień rozszczepienia pasm emisyjnych, jak dla otrzymanych materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy SrF_2 (SG-Sr/Eu) oraz BaF_2 (SG-Ba/Eu), zarejestrowano również dla materiałów amorficzno-krystalicznych otrzymanych po wygrzewaniu szkieł o składzie $40\text{SiO}_2\text{-}25\text{Al}_2\text{O}_3\text{-}15\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-}19\text{SrF}_2\text{-}1\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 600°C oraz 650°C [223], szkieł o składzie $(50\text{SiO}_2\text{-}20\text{ZnF}_2\text{-}20\text{SrF}_2\text{-}10\text{Al}_2\text{O}_3)\text{:}1\%\text{EuF}_3$ (% mol) w temp. 660°C [220], jak również kserożeli o składzie $(95\text{SiO}_2\text{-}5\text{BaF}_2)\text{:}1\%\text{Eu}^{3+}$ w temp. 800°C [107].

Analiza właściwości fotoluminescencyjnych materiałów zol-żelowych o składach SG-Ca/Eu, SG- Sr/Eu, SG-Ba/Eu przed procesem kontrolowanej obróbki cieplnej oraz po jej przeprowadzeniu została poszerzona o rejestrację krzywych zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} . Zarejestrowane krzywe zostały przedstawione na Rys. 62.

Zarejestrowane krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w otrzymanych kserożelach krzemionkowych mają charakter funkcji mono-eksponencjalnych. W związku z charakterem zarejestrowanych krzywych przed procesem obróbki cieplnej stwierdzono, że jony Eu^{3+} są usytuowane tylko w jednym ośrodku relaksacyjnym, dlatego też dla jonów domieszki optycznie aktywnej znajdujących się w matrycy krzemionkowej kserożeli wyznaczono tylko jeden czas zaniku, $\tau(^5D_0)$. Uzyskane wówczas wartości czasu zaniku luminescencji mieszczą się w zakresie od 0,22 ms do 0,29 ms. Czasy życia poziomu wzbudzonego $^5D_0$ są wówczas stosunkowo krótkie, co jest wynikiem obecności licznych grup OH w matrycach zol-żelowych pochodzących od pozostałości wody, komponentów organicznych, a także grup silanolowych Si-OH wciąż kształtującej się sieci krzemionkowej. W oparciu o przeprowadzone badania spektroskopii w podczerwieni, maksimum pasma związanego z drganiami grup OH zostało zidentyfikowane przy liczbie falowej bliskiej 3230 cm^{-1} . Stąd też do pokrycia przerwy energetycznej między poziomem $^5D_0$ oraz $^7F_6$ jonów Eu^{3+} , której wartość jest szacowana na blisko $\Delta E \approx 12500\text{ cm}^{-1}$, konieczna jest obecność tylko czterech grup OH w lokalnym sąsiedztwie jonów domieszki aktywnej. Wówczas prawdopodobieństwo przekazania energii wzbudzenia jonów Eu^{3+} sąsiadującym grupom OH jest bardzo wysokie, zwiększając tym samym w sposób znaczny udział relaksacji o charakterze bezpromienistym. Po przeprowadzonym procesie obróbki cieplnej kserożeli zarejestrowane krzywe mają charakter funkcji bi-eksponencjalnych. Charakter zarejestrowanych krzywych dla jonów Eu^{3+} w materiałach amorficzno-krystalicznych wskazuje na dystrybucję jonów domieszki aktywnej między dwa ośrodki relaksacyjne, w których zanik luminescencji odbywa się z różną szybkością. Rolę ośrodków relaksacyjnych pełnią wówczas amorficzne matryce zol-żelowe (w których po obróbce termicznej dominują drgania jednostek Q^3 w tetraedrach $[SiO_4]$ zidentyfikowane przy liczbie falowej 1053 cm^{-1}) oraz kryształy fluorkowe CaF_2 (466 cm^{-1}), SrF_2 (366 cm^{-1}), BaF_2 (319 cm^{-1}). Po obróbce termicznej wyznaczono zatem dwa czasy życia poziomu $^5D_0$: $\tau_1(^5D_0)$ oraz $\tau_2(^5D_0)$. Krótsze składowe $\tau_1(^5D_0)$ odpowiadają czasom życia poziomu $^5D_0$ tych spośród jonów Eu^{3+} , które po obróbce termicznej kserożeli pozostały

w krzemionkowych matrycach zol-żelowych i nie uległy wbudowaniu w sieci krystaliczne otrzymanych nanokryształów fluorkowych. Wartości składowych $\tau_1(^5D_0)$ podczas monitorowania pomarańczowej emisji związanej z przejściem dipolowo-magnetycznym $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ są równe 1,64 ms (SG-Ca/Eu), 2,16 ms (SG-Sr/Eu) oraz 2,12 ms (SG-Ba/Eu). Podczas monitorowania emisji czerwonej związanej z przejściem dipolowo-elektrycznym $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$ wyznaczone zostały następujące wartości składowych $\tau_1(^5D_0)$: 1,05 ms (SG-Ca/Eu), 1,07 ms (SG-Sr/Eu) oraz 0,69 ms (SG-Ba/Eu). Bardzo interesującym efektem jest obserwowane wydłużenie czasów życia luminescencji jonów Eu^{3+} w krzemionkowych matrycach zol-żelowych po obróbce termicznej (składowe $\tau_1(^5D_0)$) w porównaniu z czasami życia wyznaczonymi dla jonów Eu^{3+} przed wygrzewaniem ($\tau(^5D_0)$). Wskazane różnice związane są z redukcją ilości grup OH podczas obróbki cieplnej, w czasie której następuje zarówno odparowanie wody i komponentów organicznych zastosowanych podczas syntezy, jak również zmniejszenie ilości wolnych grup silanolowych Si-OH wskutek postępującej reakcji polikondensacji. Dłuższe składowe $\tau_2(^5D_0)$ zostały zatem zinterpretowane jako czasy życia poziomu wzbudzonego $^5D_0$ jonów Eu^{3+} , które zostały wbudowane w sieci krystaliczne faz fluorkowych typu MF_2 (M = Ca, Sr, Ba). Znaczne wydłużenie składowych $\tau_2(^5D_0)$ jest konsekwencją niskich energii fononowych otrzymanych kryształów fluorkowych, co tym samym znacznie ogranicza prawdopodobieństwo relaksacji o charakterze bezpromienistym. Podczas monitorowania pomarańczowej emisji związanej z przejściem dipolowo-magnetycznym $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ wartości składowych $\tau_2(^5D_0)$ są równe 12,91 ms (SG-Ca/Eu), 8,25 ms (SG-Sr/Eu) oraz 4,62 ms (SG-Ba/Eu). W oparciu o krzywe zaniku zarejestrowane podczas monitorowania czerwonej emisji odpowiadającej przejściu dipolowo-elektrycznemu $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$ wyznaczone zostały nieco krótsze wartości składowych $\tau_2(^5D_0)$: 7,38 ms (SG-Ca/Eu), 6,97 ms (SG-Sr/Eu) oraz 3,68 ms (SG-Ba/Eu).

Rys. 62. Krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w materiałach żol-żelowych o składach SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu.

Czasy zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w otrzymanych materiałach zol-żelowych porównano z czasami życia deklarowanymi w literaturze dla innych tlenkowo-fluorkowych szkieł lub kserożeli, a także materiałów dwufazowych otrzymanych wskutek poddania ich procesowi kontrolowanej obróbki termicznej. Wyznaczone czasy życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w otrzymanych kserożelach o składzie SG-Ca/Eu i SG-Ba/Eu są zbieżne z wartościami deklarowanymi w literaturze dla kserożelu o składzie $(95SiO_2-5CaF_2):1\% Eu^{3+}$ (% mol) ($\tau = 0,26$ ms) [230] oraz dla kserożelu o składzie $(95SiO_2-5BaF_2):1\% Eu^{3+}$ (% mol) ($\tau = 0,27$ ms) [107]. Porównując natomiast wartości czasów życia dla jonów Eu^{3+} w otrzymanym kserożelu o składzie SG-Sr/Eu z danymi literaturowymi, zauważono, że dla szkieł opisanych w literaturze odnotowano dłuższe czasy życia. Wydłużenie czasów życia przed obróbką termiczną jest szczególnie widoczne dla szkieł o składzie $(50SiO_2-20ZnF_2-20SrF_2-10Al_2O_3):1\% Eu^{3+}$ ($\tau = 3,58$ ms) [230] oraz $50SiO_2-22Al_2O_3-20SrF_2-6NaF-2EuF_3$ (% mol) ($\tau = 2,74$ ms) [221]. Różnice w czasach życia jonów Eu^{3+} w szklach otrzymanych metodą wysokotemperaturowego topienia [221, 230] oraz kserożelach [107, 230] (również opisanych w niniejszej pracy) wynikają prawdopodobnie z obecności grup OH w strukturze kserożeli, których ilość powinna być znacznie mniejsza w szklach otrzymanych metodą konwencjonalną. Porównując natomiast czasy życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w materiałach dwufazowych zaobserwowano, że odnotowane wartości dla otrzymanego materiału zol-żelowego zawierającego nanokryształy CaF_2 (SG-Ca/Eu) są dłuższe od odnotowanego czasu dla jedyne go opisanego w literaturze materiału dwufazowego na bazie nanokryształów CaF_2 otrzymanego na drodze obróbki termicznej kserożelu o składzie $(95SiO_2-5CaF_2):1\% Eu^{3+}$ (% mol) w temp. $800^\circ C$ ($\tau = 5,50$ ms). Również dla materiału zol-żelowego zawierającego rozproszone w amorficznej matrycy krzemionkowej nanokryształy SrF_2 (SG-Sr/Eu) wyznaczono najdłuższe czasy życia w porównaniu z wartościami deklarowanymi dla innych materiałów dwufazowych na bazie nanokryształów SrF_2 . Dla dwufazowego materiału otrzymanego na drodze kontrolowanej obróbki cieplnej szkła o składzie $(50SiO_2-20ZnF_2-20SrF_2-10Al_2O_3):1\% EuF_3$ wyznaczono czas życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} wynoszący $5,05$ ms [220], natomiast zależnie od temperatury wygrzewania szkieł o składzie $50SiO_2-22Al_2O_3-20SrF_2-6NaF-2EuF_3$ wyznaczono czasy życia równe $2,56$ ms ($590^\circ C$) oraz $2,55$ ms ($620^\circ C$) [221]. Krótsze czasy zaniku luminescencji wyznaczono dla materiałów szklano-ceramicznych otrzymanych po kontrolowanej obróbce termicznej szkieł o składzie $73TeO_2-18SrF_2-4BaO-3Bi_2O_3-2Eu_2O_3$ w temp. $370^\circ C$ przez okres 6 godz. ($\tau = 0,68$ ms) oraz 24 godz. ($\tau = 0,73$ ms) [222].

Zestawienie wybranych właściwości charakteryzujących otrzymane materiały dwufazowe SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu przedstawiono w Tabeli 24.

Tabela 24. Wybrane właściwości otrzymanych materiałów amorficzno-krystalicznych SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu.

Parametr	Dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne		
	SG-Ca/Eu	SG-Sr/Eu	SG-Ba/Eu
R/O	0,51	0,30	0,34
czasy życia poziomu $^5D_0$	1,64 (τ_1) 12,91 ms (τ_2)	2,16 (τ_1) 8,25 ms (τ_2)	2,12 (τ_1) 4,62 ms (τ_2)
energia fononowa fazy krystalicznej	466 cm ⁻¹	366 cm ⁻¹	319 cm ⁻¹
promień jonowy kationu M ²⁺	1,00 Å	1,18 Å	1,35 Å
średnia wielkość nanokryształów	8,8 nm	11,4 nm	10,8 nm

Najdłuższe czasy życia poziomu wzbudzonego $^5D_0$ jonów Eu³⁺ w otrzymanych dwufazowych materiałach zol-żelowych zawierających nanokryształy typu MF₂ (M = Ca, Sr, Ba) zarejestrowano dla materiału zawierającego nanokryształy CaF₂ (SG-Ca/Eu), pośrednie dla materiału z rozproszonymi w matrycy amorficznej nanokryształami SrF₂ (SG-Sr/Eu), najkrótsze z kolei dla materiału zawierającego aglomeraty nanokryształów BaF₂ (SG-Ba/Eu). Analiza czasów zaniku luminescencji w aspekcie energii fononowych poszczególnych faz krystalicznych pozwoliła stwierdzić, iż najbardziej efektywne wbudowanie optycznie aktywnych jonów Eu³⁺ w sieci krystaliczne faz fluorkowych typu MF₂ uzyskano dla materiału zol-żelowego zawierającego nanokryształy CaF₂. Nieco mniej efektywne wbudowanie jonów aktywatora stwierdzono dla materiału z rozproszonymi nanokryształami SrF₂, natomiast najmniej efektywne – dla materiału zol-żelowego zawierającego aglomeraty nanokryształów BaF₂. Powyższa tendencja niewątpliwie ma związek ze stopniem dopasowania promienia jonowego domieszki aktywnej (Eu³⁺: 1,07 Å) z promieniami jonowymi kationów metali M²⁺ tworzących sieć macierzystych kryształów, które rosną w następującym szeregu Ca²⁺ (1,00 Å) → Sr²⁺ (1,18 Å) → Ba²⁺ (1,35 Å).

Uwzględniając powyższy kontekst związany z wyraźną zależnością między promieniem jonowym kationów M²⁺ (M = Ca, Sr, Ba) a wyznaczonymi czasami życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu³⁺ zaobserwowano jednak nieoczekiwaną relację w wartościach parametru R/O (SG-Ca/Eu: 0,51, SG-Sr/Eu: 0,30, SG-Ba/Eu: 0,34).

Mimo najefektywniejszego wbudowania optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną fazy CaF_2 , dla materiału dwufazowego SG-Ca/Eu odnotowano najwyższą wartość współczynnika R/O. Wskazana nietypowa zmiana prawdopodobnie ma swoje źródło w kompensacji nadmiaru wprowadzonego dodatniego ładunku elektrostatycznego, podczas wbudowania optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w macierzyste sieci krystaliczne faz typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$). Wówczas efektywne wbudowanie jonów Eu^{3+} wywołuje zaburzenie symetrii w jego lokalnym otoczeniu, tj. symetrii O_h macierzystych kryształów faz typu MF_2 , co może być odpowiedzialne za niewielki wzrost wartości współczynnika R/O. Podobnej interpretacji współczynników R/O dla materiałów szklano-ceramicznych zawierających nanokryształy fluorkowe CaF_2 dokonał zespół badawczy Y. Li. Wzrostowi temperatury obróbki cieplnej wyjściowych szkieł o składzie $(60\text{SiO}_2-15\text{Bi}_2\text{O}_3-15\text{Na}_2\text{O}-8\text{CaF}_2-2\text{NaF}):0,25\%\text{Eu}_2\text{O}_3$ (% mol) towarzyszył sukcesywny wzrost wartości współczynnika R/O, co autorzy przypisali postępującemu zniekształceniu macierzystej sieci krystalicznej fazy CaF_2 wskutek rosnącego stężenia jonów Eu^{3+} [105]. Porównywalne natomiast wartości współczynnika R/O odnotowano dla materiałów zawierających nanokryształy SrF_2 ($R/O = 0,30$) oraz BaF_2 ($R/O = 0,34$). Biorąc pod uwagę, że współczynniki R/O wyznaczone dla materiałów dwufazowych stanowią wypadkową współczynnika intensywności luminescencji dla jonów Eu^{3+} zlokalizowanych w nanokryształach fluorkowych oraz znajdujących się w amorficznych matrycach krzemionkowych, powyższą relację współczynników R/O wyznaczonych dla materiałów SG-Sr/Eu oraz SG-Ba/Eu po obróbce termicznej można wytłumaczyć prawdopodobnymi różnicami w asymetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} w matrycach krzemionkowych. Analiza czasów życia poziomu wzbudzonego $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} oraz spadku wartości współczynnika R/O po obróbce termicznej materiałów zol-żelowych SG-Ca/Eu, SG-Sr/Eu, a także SG-Ba/Eu pozwoliła stwierdzić brak zauważalnego wpływu kompensacji ładunku elektrostatycznego na zmniejszenie efektywności wbudowania jonów aktywatora w sieci krystaliczne nanokryształów MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$).

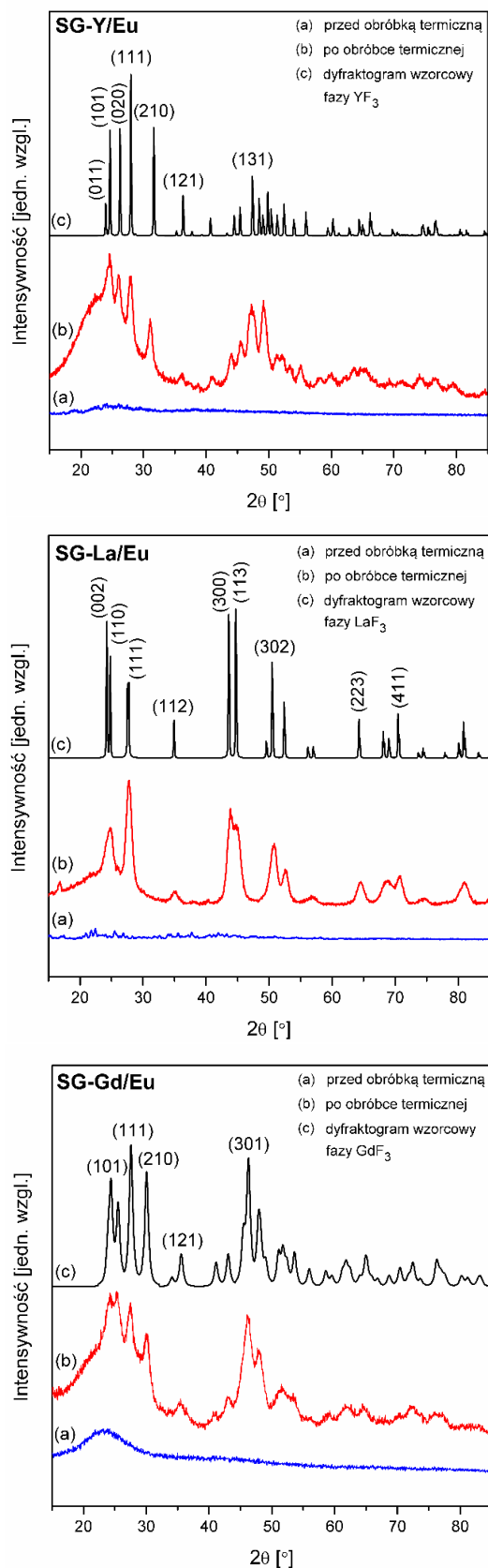
4.5.2. Nanokryształy fluorkowe typu MF₃ (M = Y, La, Gd)

4.5.2.1. Rentgenowska analiza fazowa XRD oraz mikroskopia HR-TEM

Weryfikację natury materiałów zol-żelowych o składach SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu zarówno przed procesem obróbki termicznej, jak i po jej przeprowadzeniu rozpoczęto od badań rentgenowskiej analizy fazowej XRD. Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły amorficzny charakter kserożeli krzemionkowych, natomiast obecność wąskich linii dyfrakcyjnych wskazujących na obecność faz krystalicznych stwierdzono po ich kontrolowanej obróbce cieplnej. Dla materiału zol-żelowego o składzie SG-Y/Eu stwierdzono obecność fazy YF₃ na podstawie kartoteki ICDD PDF-2 nr 32-1431, dla materiału o składzie SG-La/Eu zweryfikowano obecność fazy LaF₃ w oparciu o kartotekę ICDD PDF-2 08-0461, natomiast dla materiału o składzie SG-Gd/Eu zidentyfikowana została faza GdF₃ na podstawie kartoteki ICDD PDF-2 12-0788. Zarówno faza YF₃, jak również GdF₃ wykryły się w grupie przestrzennej *Pnma* układu rombowego, natomiast faza LaF₃ wykryła się w układzie heksagonalnym opisywanym grupą przestrzenną *P6₃/mmc* (Rys. 63). Poszerzenie profilu zarejestrowanych linii dyfrakcyjnych wyraźnie wskazuje na krystalizację faz fluorkowych w skali nanometrycznej. Średnie wielkości otrzymanych nanokryształów fluorkowych typu MF₃ (M = Y, La, Gd) oszacowane na podstawie równania Scherrera przedstawiono w Tabeli 25.

Tabela 25. Średnie wielkości nanokryształów typu MF₃ (M = Y, La, Gd) w otrzymanych materiałach zol-żelowych.

Faza krystaliczna	Średnia wielkość kryształitów [nm]
YF ₃	15,4
LaF ₃	8,1
GdF ₃	6,3

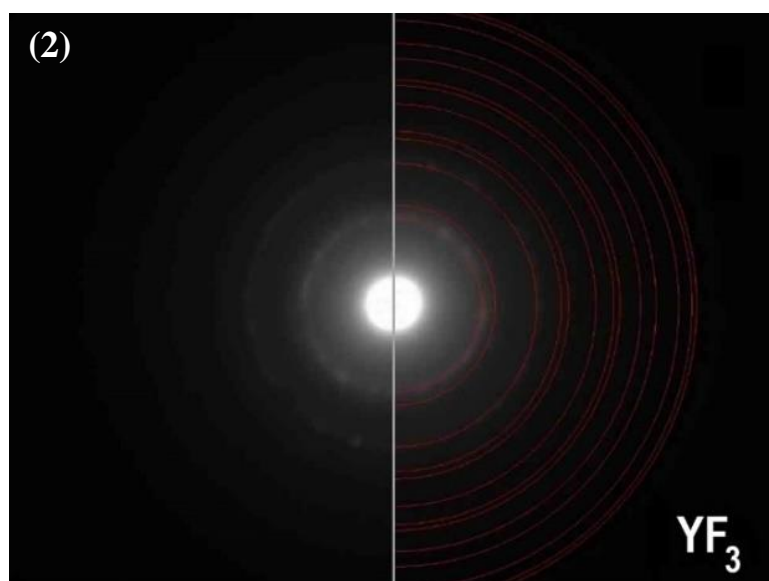
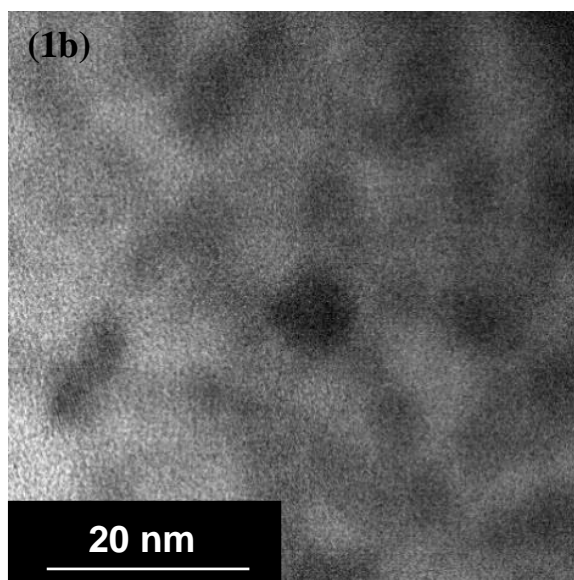
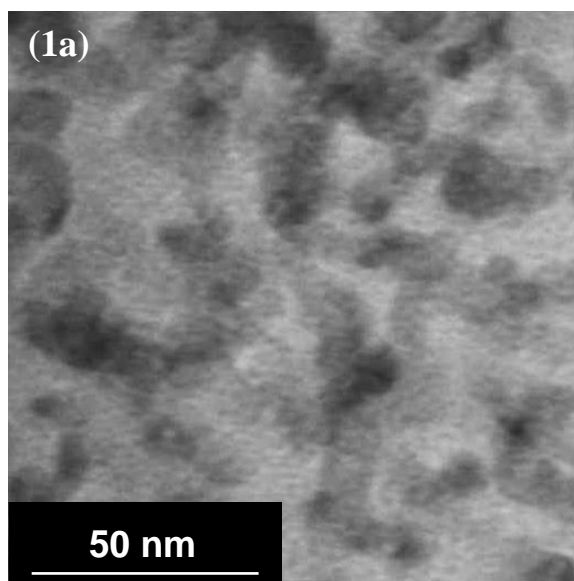

Rys. 63. Dyfraktogramy rentgenowskie XRD otrzymanych materiałów zol-żelowych o składach SG-Y/Eu, SG-La/Eu, SG-Gd/Eu.

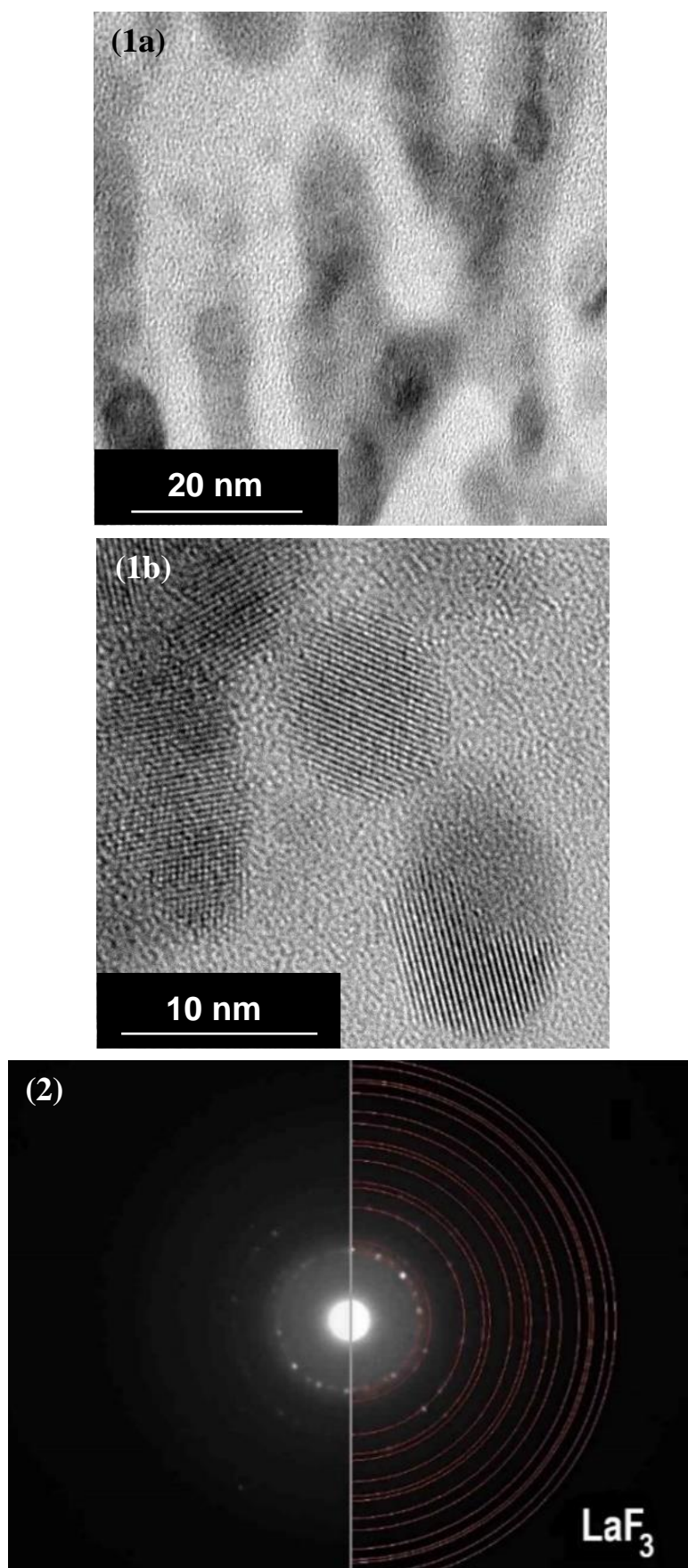

Mając na uwadze, że otrzymane materiały amorficzno-krystaliczne są domieszkowane optycznie aktywnymi jonami Eu^{3+} , zaobserwowano niewielkie przesunięcie kątowe zarejestrowanych linii dyfrakcyjnych w porównaniu z dyfraktogramami wzorcowymi faz YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 . Podstawienie kationów M^{3+} ($\text{M} = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$) w sieciach krystalicznych macierzystych kryształów fluorkowych przez jony Eu^{3+} o odmiennym promieniu jonowym ($1,07 \text{ \AA}$) niesie za sobą w konsekwencji zmianę parametrów komórek elementarnych, czego rezultatem jest niewielkie przesunięcie linii dyfrakcyjnych. Stosunkowo największe przesunięcie linii dyfrakcyjnych w stronę wyższych wartości kąta 2θ zaobserwowano dla materiału zol-żelowego z rozproszonymi w amorficznej matrycy krzemionkowej nanokryształami LaF_3 (SG-La/Eu), co jest efektem największej różnicy w promieniach jonowych La^{3+} ($1,16 \text{ \AA}$) oraz Eu^{3+} ($1,07 \text{ \AA}$). Dla materiałów zol-żelowych zawierających nanokryształy YF_3 (SG-Y/Eu) oraz GdF_3 (SG-Gd/Eu) zaobserwowano najmniejsze przesunięcie linii dyfrakcyjnych, co z kolei stanowi rezultat zbliżonych wartości promieni jonowych kationów M^{3+} macierzystych kryształów (Y^{3+} : $1,02 \text{ \AA}$, Gd^{3+} : $1,05 \text{ \AA}$) oraz jonów domieszki optycznie aktywnej (Eu^{3+} : $1,07 \text{ \AA}$).

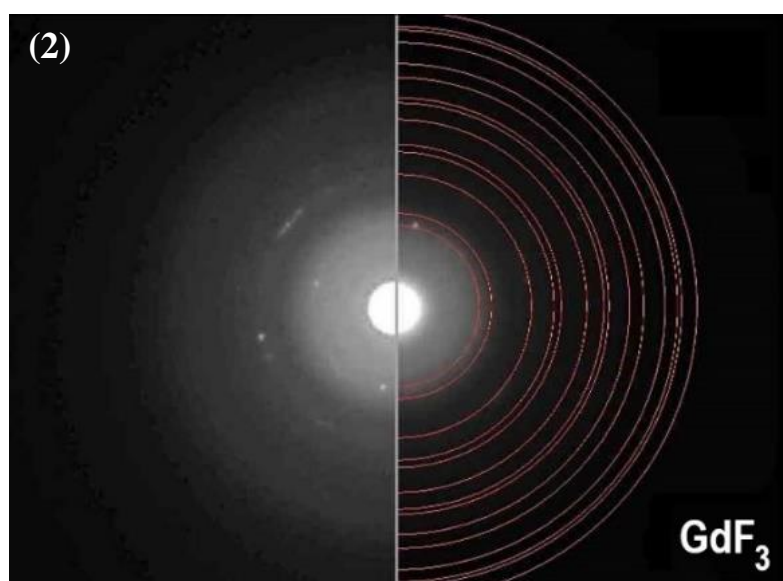
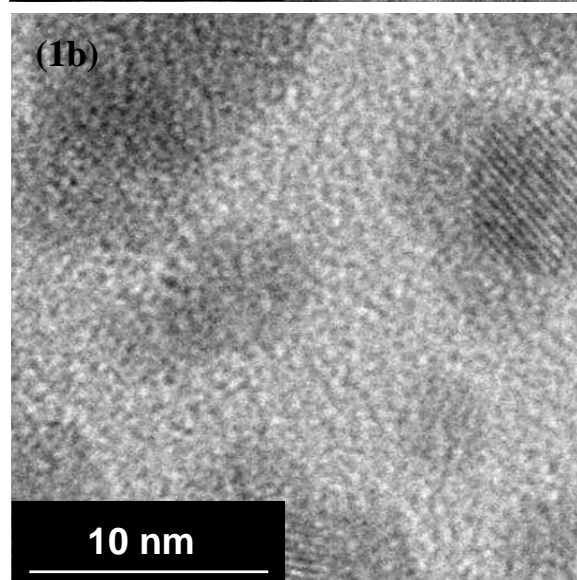
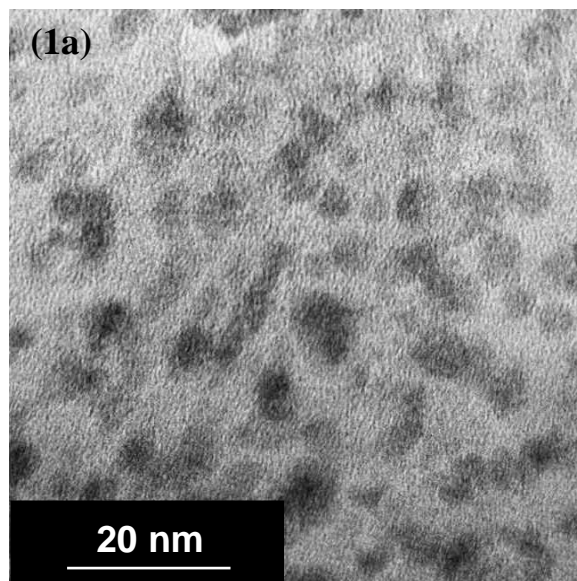
Obrazowanie nanokryształów YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 zidentyfikowanych metodą rentgenowskiej analizy fazowej odbyło się przy użyciu wysokorozdzielczej transmisyjnej mikroskopii elektronowej HR-TEM (Rys. 64-66). Obserwację otrzymanych nanokryształów fluorkowych przeprowadzono przy zastosowaniu kontrastu dyfrakcyjnego z wykorzystaniem techniki jasnego pola.

Rys. 64. Zdjęcia wysokorozdzielcze HR-TEM (1a, 1b) oraz obraz dyfrakcyjny SAED (2) nanokryształów YF_3 otrzymanych w materiale zol-żelowym o składzie SG-Y/Eu.

Rys. 65. Zdjęcia wysokorozdzielcze HR-TEM (1a, 1b) oraz obraz dyfrakcyjny SAED (2) nanokryształów LaF_3 otrzymanych w materiale zol-żelowym o składzie SG-La/Eu.

Rys. 66. Zdjęcia wysokorozdzielcze HR-TEM (1a, 1b) oraz obraz dyfrakcyjny SAED (2) nanokryształów GdF₃ otrzymanych w materiale zol-żelowym o składzie SG-Gd/Eu.

Zdjęcia mikroskopowe otrzymanych materiałów amorficzno-krystalicznych ujawniły obecność jednorodnie rozproszonych nanokryształów fluorkowych w matrycach zol-żelowych. Obraz mikroskopowy materiału zol-żelowego SG-Gd/Eu ujawnił obecność nanokryształów GdF_3 o kształcie sferycznym (Rys. 66). W przypadku nanokryształów YF_3 (SG-Y/Eu) oraz LaF_3 (SG-La/Eu), ich kształt jest nieco wydłużony i odbiega od sferycznego. Z drugiej jednak strony w obrębie widocznych obiektów o wydłużonym kształcie można wyróżnić sferyczne obszary o silniejszym kontraście (Rys. 64, Rys. 65). W przeciwieństwie do otrzymanych materiałów dwufazowych na bazie nanokryształów fluorkowych typu MF_2 ($M = Ca, Sr, Ba$), dla zol-żelowych materiałów amorficzno-krystalicznych zawierających rozproszone w matrycach krzemionkowych nanokrystaliny MF_3 ($M = Y, La, Gd$) nie zaobserwowano tendencji do tworzenia aglomeratów. Oszacowane na podstawie zdjęć mikroskopowych wielkości nanokryształów YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 są zbliżone ze średnimi wielkościami krystalitów wyznaczonych metodą Scherrera. Analizując dane zawarte w bieżącej literaturze, porównywalne wielkości nanokryształów fluorkowych typu MF_3 ($M = Y, La, Gd$) odnotowano również dla innych tlenkowo-fluorkowych materiałów dwufazowych. Obecność nanokryształów fluorkowych YF_3 o średniej wielkości bliskiej 11 nm zidentyfikowano w materiale dwufazowym otrzymanym na drodze obróbki cieplnej kserożelu o składzie $(90SiO_2-10YF_3):0,1\% Eu^{3+}$ (% mol) w temp. $675^\circ C$ [232]. W przypadku materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy LaF_3 porównywalne wielkości utworzonych krystalitów (<10 nm) odnotowano po kontrolowanym procesie wygrzewania kserożeli o składzie $90SiO_2-(10-x)La(O,F)-xEu(O,F)$ ($x = 0,1; 0,3; 0,5; 0,7, 1,0$) w zakresie temperaturowym od $300^\circ C$ do $500^\circ C$ [234]. Obecność równie małych krystalitów GdF_3 rozproszonych w obrębie matrycy zol-żelowej jak dla badanego materiału SG-Gd/Eu (6,3 nm) zidentyfikowano po wygrzewaniu kserożeli o składzie $90SiO_2-9GdF_3-1EuF_3$ w temp. $400^\circ C$ (~ 5 nm) [179] oraz $(80SiO_2-20GdF_3):0,5\% Eu^{3+}$ w temp. $550^\circ C$ ($7,2\text{ nm} \pm 0,5\text{ nm} - 9,0\text{ nm} \pm 0,5\text{ nm}$) [235].

Dla otrzymanych amorficzno-krystalicznych materiałów SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu przeprowadzono także badania metodą dyfrakcji elektronowej z wybranego obszaru SAED (Rys. 64-66). W efekcie uzyskano refleksy w postaci koncentrycznych pierścieni, których wskaźnikowanie potwierdziło krystalizację faz fluorkowych YF_3 (SG-Y/Eu), LaF_3 (SG-La/Eu) oraz GdF_3 (SG-Gd/Eu), będącej efektem rozkładu termicznego trifluoroocetanów w temperaturze $350^\circ C$ w ciągu 10 godzin. Dalsza charakterystyka otrzymanych materiałów zol-żelowych odbyła się poprzez analizę składu

pierwiastkowego w obszarach zawierających nanokryształy YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 . Analiza ta została przeprowadzona przy użyciu spektroskopii z dyspersją energii promieniowania rentgenowskiego EDS. Procentowy udział poszczególnych pierwiastków: krzemu, tlenu, fluoru, a także – zależności od składu otrzymanych materiałów zol-żelowych – itru (SG-Y/Eu), lantanu (SG-La/Eu) lub gadolinu (SG-Gd/Eu) został przedstawiony w Tabeli 26. Mając na uwadze, że jony Eu^{3+} zostały wprowadzone w postaci domieszki, ich stężenie znajdowało się poniżej granicy oznaczalności.

Tabela 26. Zawartość procentowa poszczególnych pierwiastków w obszarach zawierających nanokryształy fluorkowe dla materiałów o składach SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu.

Skład pierwiastkowy				
SG-Y/Eu				
	Si	O	F	Y
% at.	27,5	55,5	12,5	4,5
% mas.	33,5	38,8	10,4	17,3
SG-La/Eu				
	Si	O	F	La
% at.	36,1	52,1	9,0	2,8
% mas.	42,1	34,7	7,0	16,0
SG-Gd/Eu				
	Si	O	F	Gd
% at.	33,2	59,0	5,5	2,3
% mas.	39,8	40,2	4,5	15,5

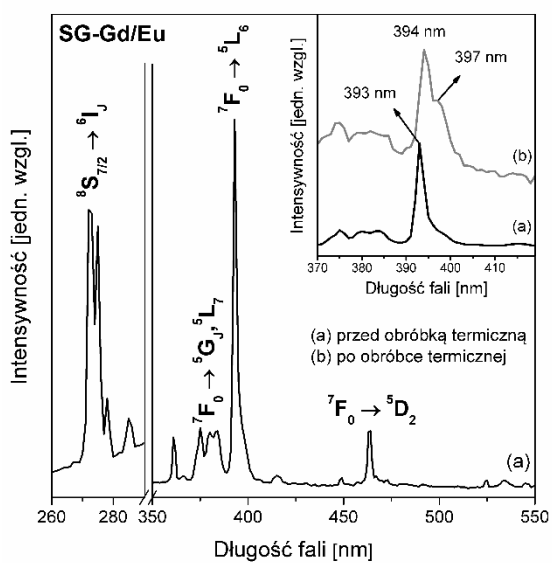
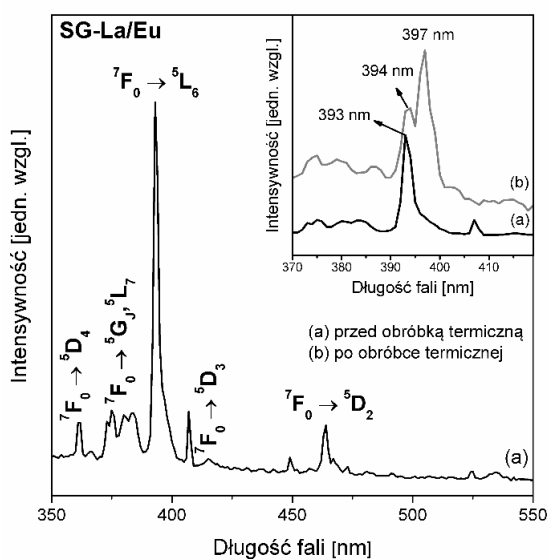
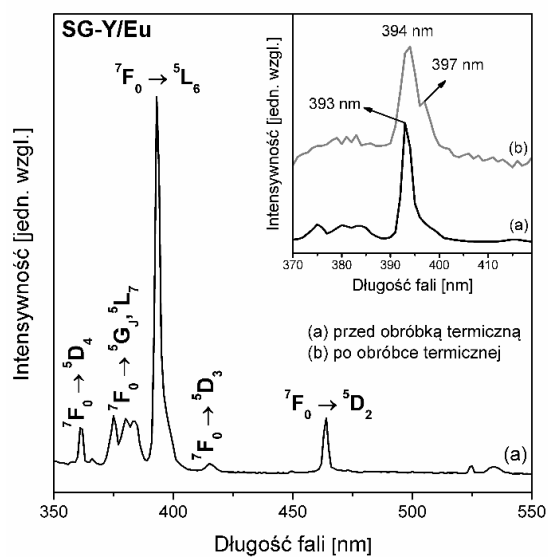
Na podstawie przeprowadzonej analizy składu pierwiastkowego badanych materiałów zol-żelowych stwierdzono obecność znacznych ilości krzemu oraz tlenu pochodzących z obszaru amorficznych matryc krzemionkowych. Stwierdzono ponadto obecność stechiometrycznych ilości fluoru oraz poszczególnych metali, tj. itru, lantanu oraz gadolinu, a tym samym potwierdzono utworzenie kryształów YF_3 , LaF_3 , a także GdF_3 w obrębie matryc krzemionkowych podczas procesu kontrolowanej obróbki cieplnej kserożeli.

4.5.2.2. Spektroskopia optycznie aktywnych jonów Eu^{3+}

Analizę właściwości spektroskopowych jonów Eu^{3+} w materiałach zol-żelowych o składach SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu rozpoczęto od zarejestrowania widm ekscytacji podczas monitorowania czerwonej emisji o długości fali $\lambda_{\text{em}} = 611 \text{ nm}$ odpowiadającej przejściu ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$. Zarejestrowane widma zostały przedstawione na Rys. 67.

Podobnie jak dla materiałów zol-żelowych SG-M/Eu ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) widma ekscytacji ujawniły obecność pasm odpowiadających charakterystycznym przejściom elektronowym z poziomu ${}^7\text{F}_0$ na kolejne poziomy wzbudzone, tj. ${}^5\text{D}_4$ (361 nm), ${}^5\text{G}_1$, ${}^5\text{L}_7$ (zakres od 370 nm do 388 nm), ${}^5\text{L}_6$ (393 nm – przed obróbką termiczną, 394 nm, 397 nm – po obróbce termicznej), ${}^5\text{D}_3$ (415 nm), ${}^5\text{D}_2$ (464 nm) oraz ${}^5\text{D}_1$ (524 nm). Dla materiału SG-Gd/Eu zarejestrowano również pasmo z maksimum przy długości fali 273 nm w zakresie pośredniego ultrafioletu, które związane jest z przejściem elektronowym ${}^8\text{S}_{7/2} \rightarrow {}^6\text{I}_J$ jonów Gd^{3+} . Fakt, że wskazane pasmo zostało zarejestrowane podczas monitorowania charakterystycznej czerwonej emisji jonów Eu^{3+} ($\lambda_{\text{em}} = 611 \text{ nm}$), dowodzi zachodzącego transferu energii $\text{Gd}^{3+} \rightarrow \text{Eu}^{3+}$. W oparciu o zarejestrowane widma ekscytacji stwierdzono, że zarówno przed procesem obróbki termicznej jak i po jego przeprowadzeniu największą intensywnością odznacza się pasmo związane z przejściem elektronowym ${}^7\text{F}_0 \rightarrow {}^5\text{L}_6$. W przypadku badanych kserożeli krzemionkowych, dla wskazanego pasma zidentyfikowano jedno maksimum przy długości fali 393 nm. Po procesie kontrolowanej obróbki termicznej przeprowadzonej w temperaturze 350°C dla omawianego pasma rozrózniono dwie składowe o odmiennej intensywności, których maksima zarejestrowano przy 394 nm oraz 397 nm. Analizując dane literaturowe, rozszczepienie pasma ${}^7\text{F}_0 \rightarrow {}^5\text{L}_6$ pozwala wnioskować o rozproszeniu jonów Eu^{3+} między utworzone nanokryształy fluorkowe YF_3 (SG-Y/Eu), LaF_3 (SG-La/Eu) lub GdF_3 (SG-Gd/Eu) i zol-żelowe matryce krzemionkowe w badanych materiałach dwufazowych. Zaobserwowano ponadto, że dla dwufazowych materiałów SG-Y/Eu oraz SG-Gd/Eu większą intensywnością charakteryzuje się składowa pasma przy 394 nm, z kolei dla materiału dwufazowego SG-La/Eu składowa pasma przy długości fali 397 nm odznacza się największą intensywnością.

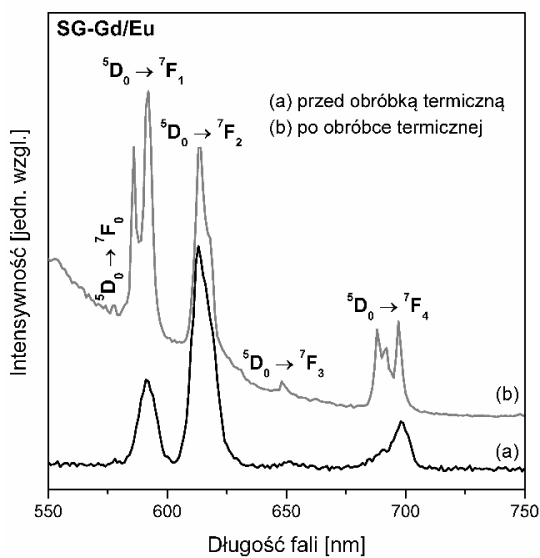
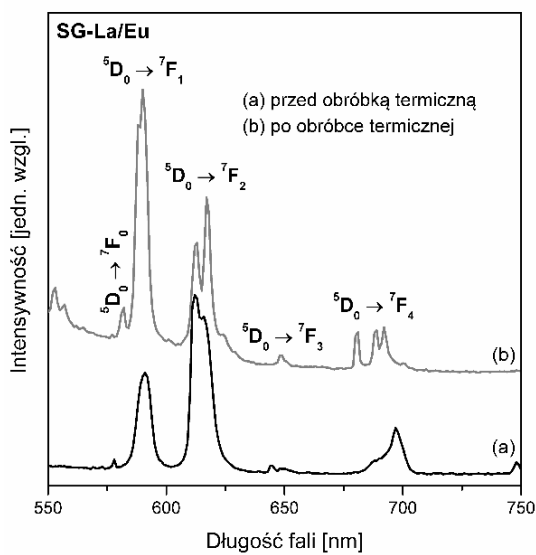
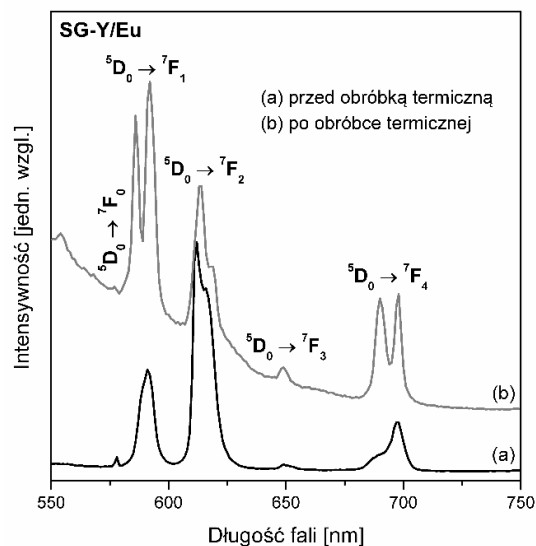

Rys. 67. Widma ekscytacji jonów Eu³⁺ w materiałach zol-żelowych o składach SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu podczas monitorowania czerwonej emisji o długości fali $\lambda_{em} = 611$ nm.

Mając na uwadze powyższe zależności, widma emisyjne kserożeli zostały zarejestrowane przy wzbudzeniu wiązką promieniowania o długości fali $\lambda_{exc} = 393$ nm, dwufazowych materiałów SG-Y/Eu oraz SG-Gd/Eu – przy wzbudzeniu promieniowaniem o długości fali $\lambda_{exc} = 394$ nm, natomiast materiału amorficzno-krystalicznego SG-La/Eu – podczas wzbudzenia promieniowaniem o długości fali $\lambda_{exc} = 397$ nm.

Dalsza charakterystyka spektroskopowa kserożeli oraz amorficzno-krystalicznych materiałów zol-żelowych SG-Y/Eu, SG-La/Eu, a także SG-Gd/Eu została przeprowadzona w oparciu o zarejestrowane widma emisyjne (Rys. 68). Widma ujawniły obecność charakterystycznych pasm luminescencyjnych jonów Eu^{3+} w pomarańczowo-czerwonym zakresie spektralnym, związanych z wewnątrz-konfiguracyjnymi przejściami elektronowymi z poziomu wzbudzonego $^5D_0$ na poziomy ^7F_J ($J = 0-4$). Mając na uwadze zidentyfikowane na podstawie dyfrakcji rentgenowskiej oraz metod mikroskopowych zmiany strukturalne towarzyszące procesowi kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli, szczególnie interesująca jest relacja wzajemnej intensywności pasm odpowiadających przejściom $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$. Dla otrzymanych kserożeli krzemionkowych największą intensywnością cechuje się pasmo odpowiadające przejściu $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$ o naturze dipolowo-elektrycznej, świadcząc tym samym o wysokim stopniu asymetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} , a także udziale wiązań kowalencyjnych pomiędzy jonami domieszki optycznie aktywnej, a matrycami zol-żelowymi. Konsekwencją optyczną przeprowadzonego procesu obróbki termicznej amorficznych kserożeli był spadek intensywności pasma odpowiadającego przejściu dipolowo-elektrycznemu $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$, czemu jednocześnie towarzyszył znaczący wzrost intensywności pasma związanego z przejściem o naturze dipolowo-magnetycznej $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$. Zaobserwowane zmiany w profilu zarejestrowanych widm emisyjnych po procesie wygrzewania w sposób wyraźny świadczą o wzroście symetrii w lokalnym otoczeniu wokół jonów Eu^{3+} , sugerując jednocześnie znaczny udział wiązań jonowych między jonami aktywatora oraz ich najbliższym otoczeniem w matrycy. Wskazane zmiany niewątpliwie mają związek z wbudowaniem jonów domieszki optycznie aktywnej w otrzymane nanokryształy fluorkowe YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 . Konsekwencją zmian wzajemnej intensywności pasm związanych z przejściami elektronowymi $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$ oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ podczas obróbki termicznej kserożeli jest znaczny spadek współczynnika R/O, którego wartości zestawiono w Tabeli 27.

Rys. 68. Widma emisji jonów Eu^{3+} w materiałach zol-żelowych o składach SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu.

Tabela 27. Wartości współczynnika R/O wyznaczone dla materiałów zol-żelowych o składzie SG-Y/Eu, SG-La/Eu i SG-Gd/Eu zarówno przed, jak i po obróbce termicznej.

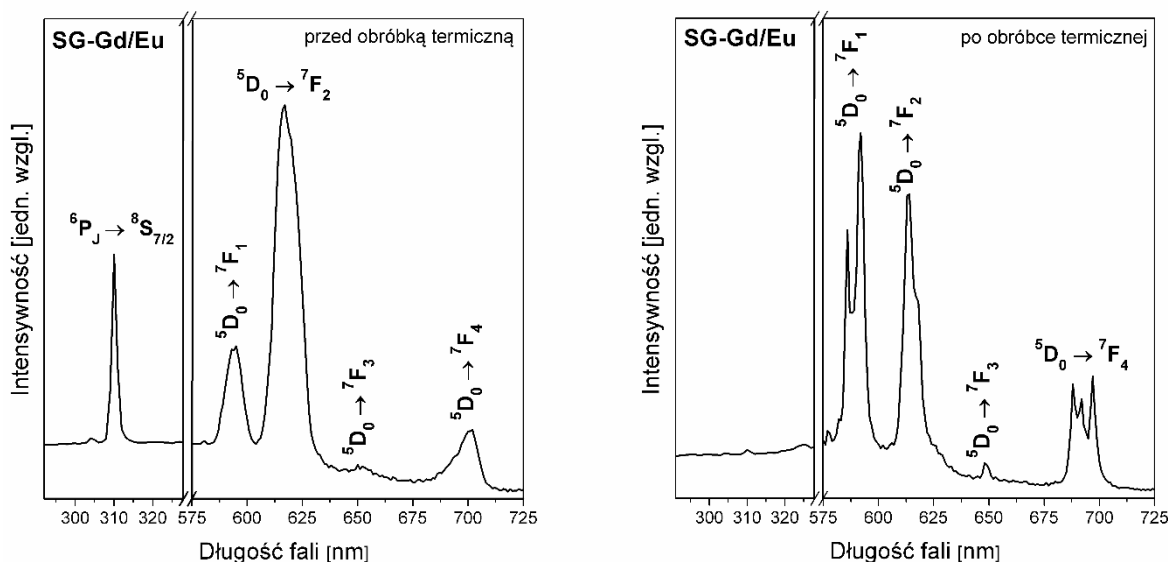
Skład	Współczynnik R/O	
	przed wygrzewaniem	po wygrzewaniu
SG-Y/Eu	2,82	0,66
SG-La/Eu	2,37	0,78
SG-Gd/Eu	3,12	0,89

Porównywalną wartość współczynnika R/O (Eu^{3+}) równą 0,86 odnotowano dla zol-żelowego materiału dwufazowego otrzymanego podczas obróbki termicznej kserożelu o składzie $(90\text{SiO}_2-10\text{YF}_3):0,1\% \text{Eu}^{3+}$ [232], a także dla materiału szklano-ceramicznego zawierającego nanokryształy GdF_3 uzyskanego po kontrolowanym procesie wygrzewania szkła o składzie $(44\text{SiO}_2-28\text{Al}_2\text{O}_3-17\text{NaF}-11\text{GdF}_3):0,1\% \text{Eu}^{3+}$ (% mol) (R/O = 0,9) [228].

Poza znaczącym spadkiem współczynnika R/O, częściowa migracja jonów Eu^{3+} z amorficznej matrycy zol-żelowej do sieci krystalicznych faz YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 uwidacznia się również w postaci rozszczepienia zarejestrowanych pasm emisyjnych, wynikającego z oddziaływania pola krystalicznego na strukturę elektronową jonów Eu^{3+} . W sieciach krystalicznych faz YF_3 oraz GdF_3 o strukturze rombowej jony Eu^{3+} zajmują pozycje o symetrii C_s [161, 177], natomiast w sieci krystalicznej heksagonalnej fazy LaF_3 opisywanej grupą przestrzenną $P6_3/mmc$ jony Eu^{3+} są usytuowane w pozycjach o symetrii C_{2v} [175]. Zarówno dla symetrii C_s , jak i C_{2v} oczekuje się trzech oraz pięciu składowych pasm emisyjnych odpowiadających przejściom $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$, natomiast pasma $^5D_0 \rightarrow ^7F_3$ i $^5D_0 \rightarrow ^7F_4$ powinny ulec rozszczepieniu na siedem oraz dziewięć składowych [38]. Uwzględniając jednak rozproszenie optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} między nanokryształy fluorkowe oraz amorficzne matryce zol-żelowe, wpływ pola krystalicznego został w dużej mierze zamaskowany, stąd też nie było możliwe rozróżnienie poszczególnych składowych kolejnych pasm luminescencyjnych. Analiza postaci widm emisyjnych zarejestrowanych dla opisanych w literaturze amorficzno-krystalicznych materiałów dwufazowych pozwoliła stwierdzić, iż maskowanie wpływu pola krystalicznego we wskazanej klasie materiałów dwufazowych jest zjawiskiem powszechnym. Podobny profil widmowy związany z rozszczepieniem na dwie składowe pasm emisyjnych odpowiadających przejściom $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_4$ zarejestrowano dla materiału typu szkło-ceramika otrzymanego po wygrzewaniu szkła o składzie $(44\text{SiO}_2-28\text{Al}_2\text{O}_3-17\text{NaF}-11\text{YF}_3):0,1\% \text{Eu}^{3+}$ (% mol) w temp. 620°C [229]. Podobnie jak dla

otrzymanego materiału amorficzno-krystalicznego SG-La/Eu, słabo rozszczepione pasmo emisyjne odpowiadające przejściu $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ oraz dwie składowe pasma związane z przejściem $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$ zarejestrowano również dla materiału dwufazowego otrzymanego wskutek obróbki termicznej kserożelu o składzie $89,9SiO_2-10LaF_3-0,1EuF_3$ (% mol) w temp. $800^\circ C$ [233]. Najbardziej zbliżony profil widmowy zarejestrowanych pasm emisyjnych oraz stopień ich rozszczepienia w stosunku do widma materiału dwufazowego SG-Gd/Eu – szczególnie w aspekcie pasm odpowiadających przejściom $^5D_0 \rightarrow ^7F_1$ oraz $^5D_0 \rightarrow ^7F_2$ – zarejestrowano także dla materiałów dwufazowych otrzymanych w czasie obróbki cieplnej kserożelu o składzie $90SiO_2-9GdF_3-1EuF_3$ (% mol) prowadzonej w temperaturze $400^\circ C$ [179], jak również materiałów amorficzno-krystalicznych uzyskanych w czasie obróbki cieplnej kserożeli o składzie $(90SiO_2-10GdF_3):0,5\%Eu^{3+}$ oraz $(80SiO_2-20GdF_3):0,5\%Eu^{3+}$ w temp. $550^\circ C$ [235].

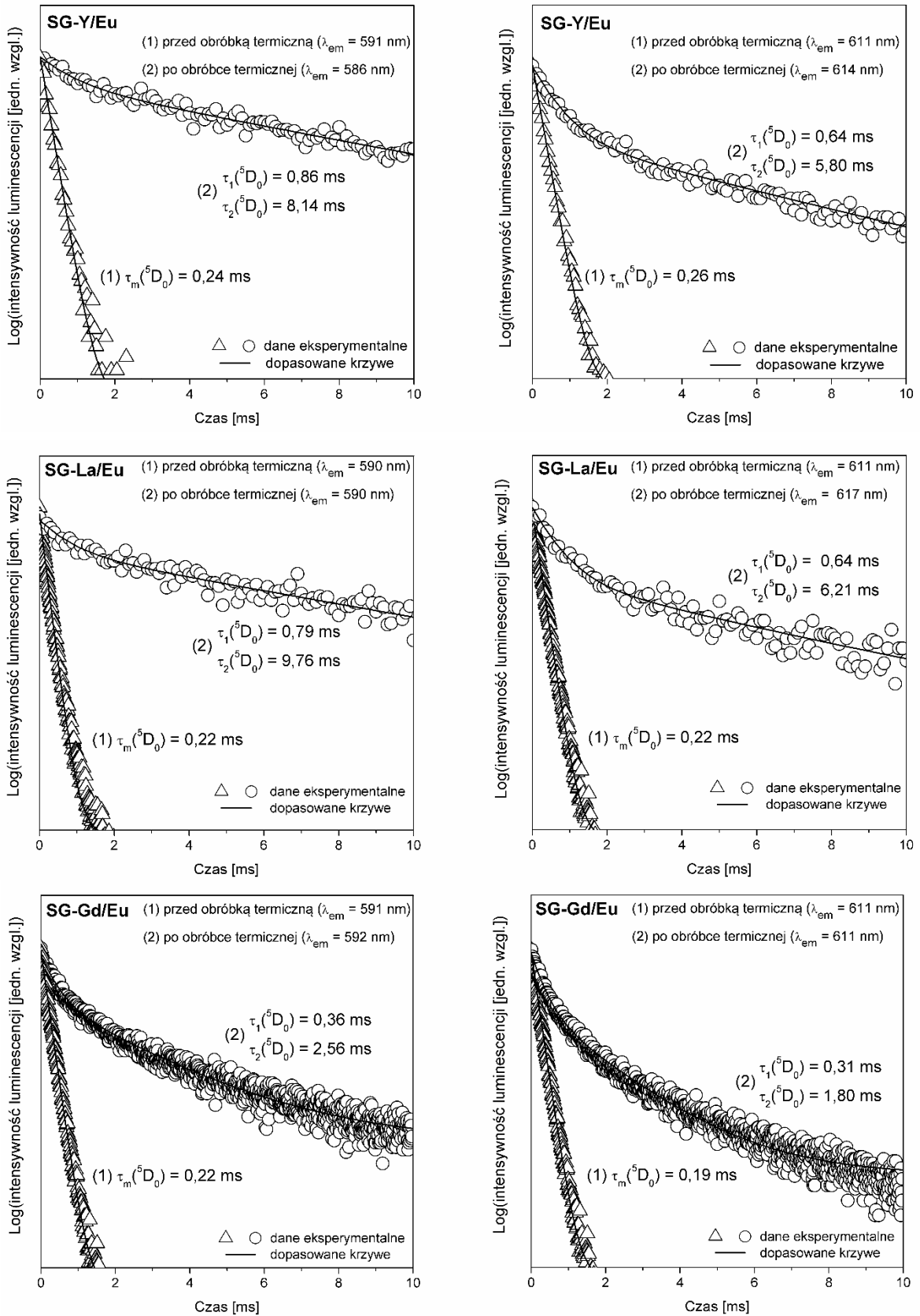
W przypadku materiału zol-żelowego SG-Gd/Eu, charakterystyczna emisja jonów Eu^{3+} została zarejestrowana również po wzbudzeniu wiązką promieniowania z zakresu pośredniego ultrafioletu o długości fali $\lambda_{exc} = 273$ nm wskutek zachodzącego transferu energii $Gd^{3+} \rightarrow Eu^{3+}$ (Rys. 69).

Rys. 69. Widma emisyjne zarejestrowane po wzbudzeniu wiązką o długości fali $\lambda_{exc} = 273$ nm materiałów zol-żelowych SG-Gd/Eu przed procesem obróbki termicznej (po lewej) oraz po jej przeprowadzeniu (po prawej).

Podobnie jak przy wzbudzeniu promieniowaniem o długości fali $\lambda_{\text{exc}} = 393$ nm największą intensywnością przed procesem obróbki termicznej odznacza się pasmo związane z przejściem ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$ o naturze dipolowo-elektrycznej. W rezultacie przeprowadzonej obróbki termicznej w temp. 350°C zaobserwowano znaczny wzrost intensywności pasma odpowiadającego przejściu dipolowo-magnetycznemu ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_1$, co pozwala wnioskować o wbudowaniu optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną otrzymanych nanokryształów GdF_3 . Poza zmianą w relacji wzajemnej intensywności pasm odpowiadających przejściom ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_1$ oraz ${}^5\text{D}_0 \rightarrow {}^7\text{F}_2$ jonów Eu^{3+} , przeprowadzonemu procesowi kontrolowanej obróbki cieplnej wyjściowego kserożelu towarzyszyła również zmiana w intensywności pasma związanego z przejściem ${}^6\text{P}_1 \rightarrow {}^8\text{S}_{7/2}$ jonów Gd^{3+} , którego maksimum zostało zlokalizowane przy 311 nm. Obecność wskazanego pasma na widmie zarejestrowanym przed procesem obróbki cieplnej wskazuje na niekompletny przebieg transferu energii w kierunku $\text{Gd}^{3+} \rightarrow \text{Eu}^{3+}$. Po procesie obróbki termicznej zaobserwowano natomiast zanik wskazanego pasma, co sugeruje zwiększenie wydajności transferu energii $\text{Gd}^{3+} \rightarrow \text{Eu}^{3+}$ lub też zwiększenie prawdopodobieństwa przekazania energii wzbudzenia między sąsiadującymi jonami Gd^{3+} w sposób bezpromienisty. Zanik wskazanego pasma emisyjnego ma zatem niewątpliwie związek ze znacznym zmniejszeniem odległości między sąsiadującymi jonami Gd^{3+} oraz Eu^{3+} , co z kolei stanowi konsekwencję utworzenia podczas obróbki cieplnej nanokryształów GdF_3 oraz częściowego wbudowania jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną. Szczegółowy opis powyższych relacji został przedstawiony w cyklu publikacji poświęconym badaniu transferu energii w układzie spektroskopowym $\text{Gd}^{3+} \rightarrow \text{Eu}^{3+}$ [270-272].

Dalsza analiza właściwości spektroskopowych jonów Eu^{3+} w otrzymanych materiałach zol-żelowych SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu przed procesem kontrolowanej obróbki cieplnej w temp. 350°C oraz po jej przeprowadzeniu została uzupełniona o rejestrację krzywych zaniku luminescencji z poziomu wzbudzonego ${}^5\text{D}_0$ jonów domieszki aktywnej. Krzywe zostały zarejestrowane przy wzbudzeniu badanych kserożeli wiązką promieniowania o długości fali $\lambda_{\text{exc}} = 393$ nm, natomiast otrzymanych materiałów dwufazowych – promieniowaniem o długości fali $\lambda_{\text{exc}} = 394$ nm. Wyjątek w tym aspekcie stanowi dwufazowy materiał zawierający nanokryształy LaF_3 (SG-La/Eu), dla którego krzywe zaniku luminescencji zostały zarejestrowane przy wzbudzeniu promieniowaniem o długości fali $\lambda_{\text{exc}} = 397$ nm (Rys. 70).

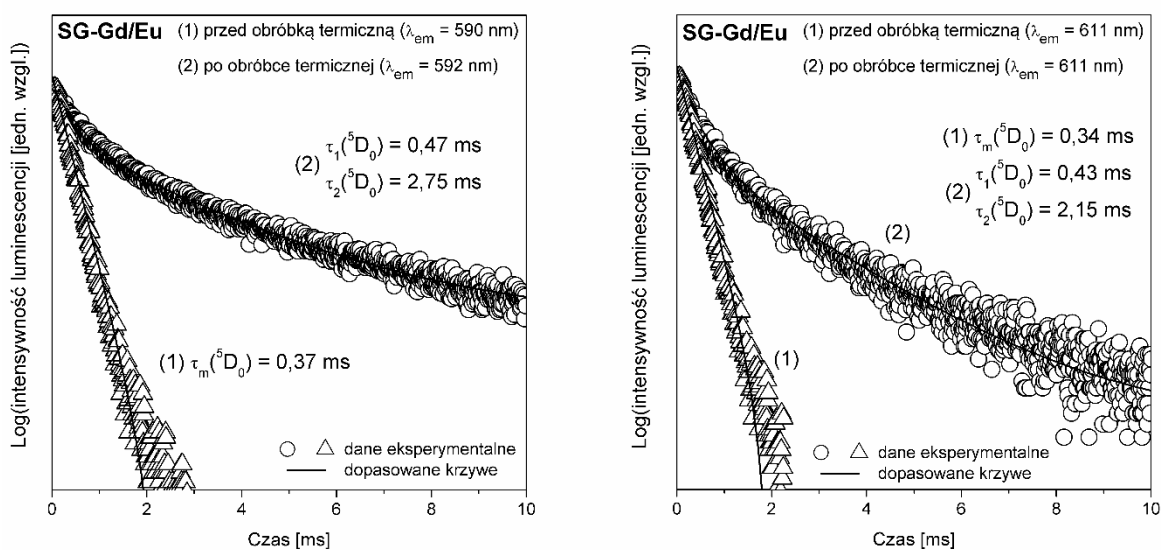

Rys. 70. Krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} w materiałach żol-żelowych o składach SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu.

Krzywe zaniku luminescencji z poziomu ${}^5D_0$ jonów Eu^{3+} zarejestrowane dla kserożeli krzemionkowych SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu wykazują charakter funkcji mono-eksponencjalnych, na podstawie których dla jonów Eu^{3+} w każdym z materiałów zol-żelowych wyznaczono jeden czas życia ($\tau({}^5D_0)$). Charakter mono-eksponencjalny zarejestrowanych krzywych pozwala wnioskować o obecności jonów Eu^{3+} w jednym ośrodku relaksacyjnym, jakim jest macierzysta matryca zol-żelowa. Stosunkowo krótkie czasy życia przed procesem kontrolowanej obróbki cieplnej, których wartości wahają się w granicach od 0,19 ms do 0,26 ms, są efektem obecności licznych grup OH w matrycach zol-żelowych, co zostało potwierdzone badaniami spektroskopii w podczerwieni IR-ATR. Efektem procesu kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli była zmiana charakteru zarejestrowanych krzywych z funkcji mono-eksponencjalnych na bi-eksponencjalne z dwoma czasami zaniku ($\tau_1({}^5D_0)$ oraz $\tau_2({}^5D_0)$). Powyższa zmiana charakteru zarejestrowanych krzywych wyraźnie wskazuje na rozproszenie jonów Eu^{3+} pomiędzy dwa ośrodki relaksacyjne o odmiennych szybkościach zaniku luminescencji, które można utożsamić z otrzymanymi fluorkowymi fazami krystalicznymi typu MF_3 ($M = Y, La, Gd$) oraz matrycami zol-żelowymi. Krótsze składowe $\tau_1({}^5D_0)$ odpowiadają czasom życia jonów Eu^{3+} , które pozostały w matrycach amorficznych cechujących się stosunkowo wysokimi energiami drgań wewnątrz szkieletu krzemionkowego. Wartości składowych $\tau_1({}^5D_0)$ podczas monitorowania pomarańczowej emisji odpowiadającej przejściu dipolowo-magnetycznemu ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_1$ są równe: 0,86 ms (SG-Y/Eu), 0,79 ms (SG-La/Eu) oraz 0,36 ms (SG-Gd/Eu). Z kolei podczas monitorowania czerwonej emisji odpowiadającej przejściu ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_2$ o naturze dipolowo-elektrycznej wyznaczono następujące wartości składowych $\tau_1({}^5D_0)$: 0,64 ms (SG-Y/Eu), 0,64 ms (SG-La/Eu), 0,31 ms (SG-Gd/Eu). Dłuższe składowe $\tau_2({}^5D_0)$ odpowiadają natomiast czasom życia tych jonów Eu^{3+} , które uległy wbudowaniu w sieci krystaliczne faz fluorkowych YF_3 (358 cm^{-1}), LaF_3 (350 cm^{-1}) oraz GdF_3 (360 cm^{-1}) cechujących się niskimi energiami fononowymi. W oparciu o krzywe zarejestrowane podczas monitorowania pomarańczowej emisji związanej z przejściem ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_1$ wyznaczone wartości składowych $\tau_2({}^5D_0)$ są równe: 8,14 ms (SG-Y/Eu), 9,76 ms (SG-La/Eu), 2,56 ms (SG-Gd/Eu). Monitorując emisję czerwoną odpowiadającą przejściu elektronowemu ${}^5D_0 \rightarrow {}^7F_2$ wyznaczono następujące wartości składowych $\tau_2({}^5D_0)$: 5,80 ms (SG-Y/Eu), 6,21 ms (SG-La/Eu), 1,80 ms (SG-Gd/Eu). Podobnie jak dla materiałów zol-żelowych SG-M/Eu ($M = Ca, Sr, Ba$), dla materiałów SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu zaobserwowano wydłużenie czasów życia poziomu ${}^5D_0$ jonów Eu^{3+} w krzemionkowych matrycach zol-żelowych po wygrzewaniu

porównując z czasami życia wyznaczonymi dla jonów Eu^{3+} przed obróbką termiczną. Różnice te są efektem odparowania wody oraz komponentów organicznych, jak również postępującej reakcji polikondensacji matrycy krzemionkowej.

Porównując wartości czasów życia poziomu $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} w otrzymanych materiałach zol-żelowych SG-Y/Eu oraz SG-Gd/Eu zauważono, że deklarowane w literaturze przez innych autorów czasy zaniku luminescencji w materiałach amorficzno-krystalicznych zawierających nanokryształy YF_3 oraz GdF_3 są dłuższe. Przed procesem obróbki termicznej szkielek o składzie $(45\text{SiO}_2-27\text{Al}_2\text{O}_3-16\text{NaF}-12\text{YF}_3):0,1\% \text{Eu}^{3+}$ wyznaczono czas życia poziomu $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} na poziomie 6,2 ms, natomiast po obróbce termicznej w temp. 670°C odnotowano wydłużenie czasu zaniku luminescencji do 11,5 ms [226]. Dla kserożelu o składzie $(90\text{SiO}_2-10\text{YF}_3):0,1\% \text{Eu}^{3+}$ opisanego przez grupę badawczą A.C. Yanes odnotowano czas życia poziomu $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} równy 3 ms. Skutkiem przeprowadzonej w temp. 675°C obróbki termicznej kserożelu było wydłużenie czasu życia do 10 ms [232]. Prawdopodobną przyczyną dłuższych czasów życia było przeprowadzenie obróbki cieplnej wyjściowych szkielek oraz kserożeli w wyższych temperaturach porównując z zaproponowanymi warunkami wygrzewania otrzymanych kserożeli SG-Y/Eu oraz SG-Gd/Eu. W bieżącej literaturze nie przeprowadzono dotychczas analizy kinetyki zaniku luminescencji jonów Eu^{3+} w żadnym z materiałów amorficzno-krystalicznych zawierających nanokryształy LaF_3 .

Rys. 71. Krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} zarejestrowane dla materiału zol-żelowego SG-Gd/Eu po wzbudzeniu wiązką promieniowania o długości fali $\lambda_{\text{exc}} = 273 \text{ nm}$.

Dla materiału zol-żelowego SG-Gd/Eu zarejestrowano także krzywe zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} przy wzbudzeniu promieniowaniem z zakresu pośredniego ultrafioletu o długości fali $\lambda_{exc} = 273$ nm (Rys. 71). W efekcie zachodzącego transferu energii $Gd^{3+} \rightarrow Eu^{3+}$ zaobserwowano wydłużenie czasów życia w porównaniu z czasami zaniku luminescencji uzyskanymi podczas wzbudzenia badanego materiału SG-Gd/Eu wiązką o długości fali $\lambda_{exc} = 393$ nm (w przypadku kserożelu) lub $\lambda_{exc} = 394$ nm (w przypadku materiału dwufazowego). Wówczas czas życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} przed przeprowadzeniem procesu kontrolowanej obróbki termicznej jest równy – zależnie od długości fali monitorowanej emisji – $\tau(^5D_0) = 0,37$ ms ($\lambda_{em} = 590$ nm) lub $\tau(^5D_0) = 0,34$ ms ($\lambda_{em} = 611$ nm). W oparciu o zarejestrowane krzywe po przeprowadzonym procesie wygrzewania wyznaczono następujące wartości czasów życia: $\tau_1(^5D_0) = 0,47$ ms oraz $\tau_2(^5D_0) = 2,75$ ms ($\lambda_{em} = 590$ nm) lub $\tau_1(^5D_0) = 0,43$ ms oraz $\tau_2(^5D_0) = 2,15$ ms ($\lambda_{em} = 611$ nm). Wskazane wydłużenie czasów życia luminescencji jest prawdopodobnie spowodowane udziałem metastabilnego poziomu $^6P_{7/2}$ jonów Gd^{3+} w procesie przekazania energii wzbudzenia optycznie aktywnym jonom Eu^{3+} . Podobną relację związaną z wydłużeniem czasów życia poziomu $^5D_0$ jonów Eu^{3+} wskutek zachodzącego transferu energii odnotowano również dla kserożeli o składzie $(80SiO_2-20GdF_3):0,5\%Eu^{3+}$ oraz $(90SiO_2-10GdF_3):0,5\%Eu^{3+}$, a także otrzymanych po obróbce termicznej w temp. $550^\circ C$ materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy GdF_3 (wartości czasów życia zostały zestawione w Tabeli 15) [235].

Na podstawie analizy wartości współczynnika R/O oraz wartości czasów zaniku luminescencji z poziomu $^5D_0$ przeprowadzona została ocena efektywności wbudowania jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne faz fluorkowych YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 . Zestawienie wybranych właściwości charakteryzujących otrzymane materiały dwufazowe SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu przedstawiono w Tabeli 28.

Tabela 28. Wybrane właściwości otrzymanych materiałów amorficzno-krystalicznych SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu.

Parametr	Dwufazowe materiały amorficzno-krystaliczne		
	SG-Y/Eu	SG-La/Eu	SG-Gd/Eu
R/O	0,66	0,78	0,89
czasy życia poziomu $^5D_0$	0,86 ms (τ_1) 8,14 ms (τ_2)	0,79 ms (τ_1) 9,76 ms (τ_2)	0,36 ms (τ_1) 2,56 ms (τ_2)
energia fononowa fazy krystalicznej	358 cm ⁻¹	350 cm ⁻¹	360 cm ⁻¹
promień jonowy kationu M ³⁺	1,02 Å	1,16 Å	1,05 Å
średnia wielkość nanokryształów	15,4 nm	8,1 nm	6,3 nm

Zważywszy na fakt, że maksymalne energie fononowe faz fluorkowych są porównywalne, ich wpływ na różnice w wartościach czasów życia luminescencji można uznać za nieznaczny. Wydłużenie czasów zaniku luminescencji w materiałach SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu związane jest zatem ze stopniem efektywności wbudowania jonów Eu³⁺ w sieci krystaliczne faz fluorkowych. Najdłuższe czasy życia zarejestrowano dla materiału zol-żelowego zawierającego nanokryształy LaF₃ (SG-La/Eu), nieco krótsze dla materiału z rozproszonymi w matrycy amorficznej nanokryształami YF₃ (SG-Y/Eu), najkrótsze natomiast dla materiału zawierającego nanokryształy GdF₃ (SG-Gd/Eu). W oparciu o powyższe relacje stwierdzono, że najkorzystniejsze wbudowanie jonów Eu³⁺ w sieć fazy krystalicznej osiągnięto dla materiału SG-La/Eu, nieco mniej efektywne dla materiału SG-Y/Eu, natomiast najmniej efektywne dla materiału zol-żelowego SG-Gd/Eu. Nie stwierdzono zatem zależności między stopniem dopasowania promienia jonowego Eu³⁺ (1,07 Å) a promieniami jonowymi poszczególnych kationów metali M³⁺ (Y³⁺: 1,02 Å, La³⁺: 1,16 Å, Gd³⁺: 1,05 Å). Prawdopodobną przyczyną zwiększonej tendencji do wbudowania jonów Eu³⁺ w sieć krystaliczną fazy LaF₃ - mimo najmniej korzystnego dopasowania promieni jonowych - jest utworzenie między Eu³⁺ a otaczającymi go anionami fluorkowymi wiązań o silniejszym charakterze jonowym, gdyż liczba koordynacyjna wokół jonów metalu w fazie LaF₃ krystalizującej w układzie heksagonalnym jest większa (LK = 11) w stosunku do faz YF₃ oraz GdF₃ krystalizujących w układzie romboidalnym (LK = 9). Z drugiej jednak strony widoczny brak zależności między dopasowaniem promieni jonowych kationów M³⁺ (M = Y, La, Gd) oraz Eu³⁺ a efektywnością wbudowania domieszki optycznie aktywnej w sieci macierzystych faz krystalicznych MF₃ może świadczyć o ilości powstających frakcji krystalicznych podczas

procesu kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli. Interpretacja uzyskanych danych pozwala zatem wnioskować o utworzeniu największej ilości frakcji krystalicznej fazy LaF_3 zwiększając prawdopodobieństwo wbudowania jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną (mimo największej różnicy promieni jonowych kationów La^{3+} : 1,16 Å oraz Eu^{3+} : 1,07 Å odnotowano najdłuższe czasy życia poziomu wzbudzonego $^5\text{D}_0$). Tym samym można wnioskować o utworzeniu najmniejszej ilości frakcji krystalicznej GdF_3 spośród otrzymanych nanokryształów typu MF_3 , o czym świadczą odnotowane najkrótsze czasy życia poziomu $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} , mimo najmniejszej różnicy w wartościach promieni jonowych Gd^{3+} : 1,05 Å i Eu^{3+} : 1,07 Å. Zależność związana z efektywnością wbudowania optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w sieci krystalicznej faz MF_3 nie znalazła odzwierciedlenia w spadku wartości współczynnika R/O wyznaczonych po obróbce termicznej materiałów zol-żelowych SG-Y/Eu, SG-La/Eu oraz SG-Gd/Eu. Mając na uwadze wyższy stopień symetrii wokół kationu metalu w sieci krystalicznej LaF_3 krystalizującej w układzie heksagonalnym (symetria C_{2v}) w porównaniu z fazami YF_3 oraz GdF_3 krystalizującymi w układzie rombowym (symetria C_s), największego spadku współczynnika R/O spodziewano się dla materiału SG-La/Eu. Z uwagi na fakt, że wyznaczone współczynniki stanowią wypadkową współczynnika R/O jonów Eu^{3+} zlokalizowanych w nanokryształach fluorkowych i pozostałych jonów Eu^{3+} znajdujących się w amorficznych matrycach krzemionkowych, brak zachowania spodziewanej zależności w wartościach współczynnika R/O po obróbce termicznej można wytłumaczyć różnicami w asymetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} w matrycach krzemionkowych. Wówczas mimo wyższego stopnia symetrii wokół jonów aktywatora znajdujących się w sieci krystalicznej faz fluorkowych, asymetria lokalnego otoczenia wokół pozostałych jonów domieszki aktywnej w matrycy krzemionkowej może niejako „maskować” wzajemną relację intensywności pasm $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_1$ oraz $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_2$ właściwą dla jonów Eu^{3+} wbudowanych w nanokryształy fluorkowe i utrudniać interpretację wypadkowego współczynnika R/O. Można wówczas wnioskować, że w przypadku materiału SG-La/Eu po przeprowadzonej obróbce termicznej stopień asymetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} w matrycy krzemionkowej jest największy, dlatego też wypadkowy współczynnik przyjął pośrednią wartość 0,78 na tle współczynników R/O wyznaczonych dla materiałów SG-Y/Eu (0,66) oraz SG-Gd/Eu (0,89). Stwierdzono ponadto brak wpływu wielkości otrzymanych nanokryształów fluorkowych na efektywność wbudowania się optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} w ich sieci krystaliczne.

5. Podsumowanie i wnioski

W ramach niniejszej pracy doktorskiej otrzymano, a także scharakteryzowano domieszkowane optycznie aktywnymi jonami Eu^{3+} dwufazowe materiały zol-żelowe z rozproszonymi w matrycach amorficznych nanokryształami typu MF_2 ($M = \text{Ca}, \text{Sr}, \text{Ba}$) oraz MF_3 ($M = \text{Y}, \text{La}, \text{Gd}$). Głównym celem przeprowadzonych badań była detekcja nanokryształów fluorkowych uzyskanych w wyniku kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli krzemionkowych, jednak charakterystyka właściwości otrzymanych materiałów została przeprowadzona na każdym z etapów transformacji zol-żel, począwszy od wyjściowych zoli krzemionkowych otrzymanych bezpośrednio po syntezie.

1. W celu określenia zmian strukturalnych zachodzących w obrębie matrycy krzemionkowej podczas ewolucji ciekłych zoli w kserożele przebiegającej w temp. 35°C , zarejestrowano widma IR-ATR w zakresie MIR w kolejnych interwałach czasowych. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono sukcesywne odparowanie lotnych komponentów (wody, alkoholu etylowego, kwasu octowego, nadmiaru wprowadzonego kwasu trifluorooctowego), a także postępujący przebieg reakcji polikondensacji sugerujący stopniową rozbudowę sieci krzemionkowej. Zmiany w profilu zarejestrowanych widm w podczerwieni wyraźnie świadczą o dynamicznym charakterze otrzymanych materiałów zol-żelowych, szczególnie widocznym w okresie trzech tygodni od syntezy. W efekcie suszenia prowadzonego przez 7 kolejnych tygodni stwierdzono brak znaczących zmian w ubytku masy badanych materiałów zol-żelowych oraz brak zmian w profilu zarejestrowanych widm w podczerwieni, a otrzymane wówczas materiały poddano dalszym badaniom.
2. W oparciu o wyniki badań skaningowej kalorymetrii różnicowej DSC dla otrzymanych materiałów zol-żelowych określono zakres temperatur związanych z rozkładem termicznym trifluorooctanów oraz krystalizacją faz fluorkowych. Temperatury przemian fazowych zidentyfikowano w zakresie od 292°C do 319°C . Ponadto na podstawie przeprowadzonej analizy termogravimetrycznej TG ustalono, że badane materiały zol-żelowe cechują się dobrą stabilnością termiczną w temperaturze bliskiej 350°C , którą wybrano do przeprowadzenia procesu kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli. Przeprowadzone badania spektroskopii w podczerwieni IR-ATR materiałów zol-żelowych poddanych

- obróbce termicznej potwierdziły usunięcie z porów sieci krzemionkowej pozostałości wody oraz komponentów organicznych, jak również postępujący przebieg reakcji polikondensacji.
3. Badania rentgenowskiej analizy fazowej potwierdziły krystalizację faz fluorkowych w skali nanometrycznej podczas obróbki termicznej kserozeli w zaproponowanych warunkach temperatury i czasu (350°C, 10 godz.). W oparciu o równanie Scherrera obecność najmniejszych nanokryształów fluorkowych stwierdzono w strukturze dwufazowego materiału amorficzno-krystalicznego zawierającego nanokrystały GdF_3 (średnia wielkość kryształitów: 6,3 nm). Obecność największych nanokryształów fluorkowych zaobserwowano natomiast dla materiału dwufazowego zawierającego nanokrystały YF_3 (średnia wielkość kryształitów: 15,4 nm). W efekcie częściowego wbudowania optycznie aktywnych trójwartościowych jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne macierzystych faz fluorkowych typu MF_2 (M = Ca, Sr, Ba) oraz MF_3 (M = Y, La, Gd) zaobserwowano niewielkie przesunięcie kątowe zarejestrowanych linii dyfrakcyjnych w stosunku do dyfraktogramów wzorcowych poszczególnych faz fluorkowych.
  4. Na podstawie zdjęć mikroskopowych stwierdzono obecność jednorodnie rozproszonych nanokryształów fluorkowych CaF_2 o kształcie sferycznym w krzemionkowej matrycy zol-żelowej. Kształt sferyczny stwierdzono również dla nanokryształów fluorkowych SrF_2 , jednak zaobserwowano odstępstwa od ich jednorodnej dystrybucji, które ostatecznie wykazały tendencję do skupiania się w określonych obszarach matrycy zol-żelowej. Jednocześnie potwierdzono, że w warunkach przeprowadzonej obróbki termicznej nanokrystały fluorkowe BaF_2 wykazały tendencję do utworzenia aglomeratów. Ustalono, że wzrastająca różnica promieni jonowych prawdopodobnie sprzyja powstawaniu defektów sieci krystalicznej, powstających wskutek kompensacji ładunku elektrostatycznego podczas podstawiania kationów M^{2+} w macierzystych sieciach krystalicznych faz fluorkowych trójwartościowymi jonami Eu^{3+} , zwiększając tym samym tendencję do tworzenia aglomeratów.
  5. Wysokorozdzielcze zdjęcia mikroskopowe materiałów dwufazowych zawierających nanokrystały fluorkowe YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 ujawniły obecność jednorodnie rozproszonych kryształitów w amorficznych matrycach. Mając na uwadze fakt, że wbudowanie trójwartościowych jonów Eu^{3+} w sieci krystaliczne

- faz fluorkowych MF_3 (gdzie $M = \text{Y, La, Gd}$) odbywa się bez kompensacji ładunku, nie zaobserwowano tendencji do tworzenia aglomeratów.
6. Efektem przeprowadzonej obróbki termicznej kserożeli były znaczące zmiany w profilu luminescencyjnym optycznie aktywnych jonów Eu^{3+} . Na podstawie znacznego spadku wartości współczynnika R/O po procesie wygrzewania oraz widocznego rozszczepienia pasm emisyjnych stwierdzono częściowe wbudowanie jonów aktywatora w sieci krystaliczne otrzymanych nanokryształów fluorkowych typu MF_2 (gdzie $M = \text{Ca, Sr, Ba}$) oraz MF_3 (gdzie $M = \text{Y, La, Gd}$). Ponadto przeprowadzonemu procesowi obróbki termicznej towarzyszyła zmiana charakteru zarejestrowanych krzywych zaniku luminescencji z poziomu $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} z mono-eksponencjalnych (kserożele) na bi-eksponencjalne (materiały dwufazowe), wskazując tym samym na rozproszenie jonów domieszki aktywnej między zol-żelowe matryce amorficzne a nanokryształy fluorkowe. Stosunkowo krótkie czasy życia poziomu $^5\text{D}_0$ przed procesem obróbki cieplnej są efektem obecności licznych grup OH w badanych matrycach zol-żelowych.
  7. Analizując czasy zaniku luminescencji z poziomu $^5\text{D}_0$ jonów Eu^{3+} w dwufazowych materiałach zol-żelowych zawierających nanokryształy MF_2 (gdzie $M = \text{Ca, Sr, Ba}$) stwierdzono wyraźną zależność między wydłużeniem składowej $\tau_2(^5\text{D}_0)$ (SG-Ca/Eu: 12,91 ms, SG-Sr/Eu: 8,25 ms, SG-Ba/Eu: 4,62 ms podczas monitorowania emisji odpowiadającej przejściu $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_1$), a stopniem dopasowania promienia jonowego domieszki aktywnej z promieniami jonowymi kationów metali M^{2+} tworzących sieci krystaliczne macierzystych kryształów. Wskazana tendencja ma niewątpliwie związek z efektywnością wbudowania jonów Eu^{3+} w nanokryształy fluorkowe CaF_2 , SrF_2 oraz BaF_2 . Mimo najefektywniejszego wbudowania jonów Eu^{3+} w nanokryształy CaF_2 , dla wskazanego materiału dwufazowego wyznaczono relatywnie największą wartość współczynnika R/O (SG-Ca/Eu: 0,51; SG-Sr/Eu: 0,30; SG-Ba/Eu: 0,34). Efekt ten jest prawdopodobnie spowodowany silniejszym zaburzeniem lokalnej symetrii w sieci krystalicznej nanokryształów CaF_2 wynikającym z kompensacji największego nadmiaru dodatniego ładunku elektrostatycznego.
  8. Na podstawie analizy wartości składowej czasów życia $\tau_2(^5\text{D}_0)$ wyznaczonych dla materiałów dwufazowych zawierających nanokryształy YF_3 , LaF_3 oraz GdF_3 (SG-Y/Eu: 8,14 ms, SG-La/Eu: 9,76 ms, SG-Gd/Eu: 2,56 ms podczas monitorowania emisji odpowiadającej przejściu $^5\text{D}_0 \rightarrow ^7\text{F}_1$), najefektywniejsze

wbudowanie jonów domieszki aktywnej stwierdzono dla materiału zol-żelowego zawierającego nanokryształy LaF_3 mimo największej różnicy w promieniach jonowych La^{3+} oraz Eu^{3+} . Prawdopodobną przyczyną zwiększonej tendencji do wbudowania jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną heksagonalnej fazy LaF_3 jest wyższa liczba koordynacyjna wokół jonów metalu ($\text{LK} = 11$) w stosunku do faz YF_3 oraz GdF_3 krystalizujących w układzie rombowym ($\text{LK} = 9$). Inna przyczyna tłumacząca powyższą obserwację może mieć swoje źródło w ilości powstających frakcji krystalicznych podczas kontrolowanej obróbki termicznej kserożeli. Taka interpretacja uzyskanych danych pozwala wnioskować o utworzeniu największej ilości frakcji fluorkowej fazy krystalicznej LaF_3 , zwiększając tym samym prawdopodobieństwo wbudowania jonów Eu^{3+} w sieć krystaliczną. Nie zaobserwowano jednak zależności między wartościami czasów życia poziomu $^5\text{D}_0$ a wartościami współczynnika intensywności luminescencji R/O (SG-Y/Eu: 0,66; SG-La/Eu: 0,78; SG-Gd/Eu: 0,89), co prawdopodobnie ma związek ze zróżnicowanym stopniem asymetrii lokalnego otoczenia wokół jonów Eu^{3+} znajdujących się w matrycach krzemionkowych.

6. Literatura

- [1] P.P. Fedorov, A.A. Luginina, S.V. Kuznetsov, V.V. Osiko, Nanofluorides, *Journal of Fluorine Chemistry* **132** (2011) 1012-1039.
- [2] J. Hong, L. Zhang, Y. Hang, M. Xu, Spectroscopic and thermal characterizations of Yb:LaF₃ single crystal, *Optical Materials* **60** (2016) 128-131.
- [3] M.F. Joubert, Y. Guyot, B. Jacquier, J.P. Chaminade, A. Garcia, Fluoride crystals and high lying excited states of rare earth ions, *Journal of Fluorine Chemistry* **107** (2001) 235-240.
- [4] C. dos S. Bezerra, M.E.G. Valerio, Structural and optical study of CaF₂ nanoparticles produced by a microwave-assisted hydrothermal method, *Physica B* **501** (2016) 106-112.
- [5] A.J. Stevenson, H. Serier-Brault, P. Gredin, M. Mortier, Fluoride materials for optical applications: Single crystals, ceramics, glasses, and glass-ceramics, *Journal of Fluorine Chemistry* **132** (2011) 1165-1173.
- [6] H. Luo, Z. Guan, Z. He, W. Huang, W. Zhang, R. Niu, C. Yao, Y. Yang, H. Zhang, Z. Zhang, Investigation on growth and defects of Ho³⁺:BaY₂F₈ crystals grown by Czochralski method, *Journal of Alloys and Compounds* **648** (2015) 803-808.
- [7] J.M. Ko, S. Tozawa, A. Yoshikawa, K. Inaba, T. Shishido, T. Oba, Y. Oyama, T. Kuwabara, T. Fukuda, Czochralski growth of UV-grade CaF₂ single crystals using ZnF₂ additive as scavenger, *Journal of Crystal Growth* **222** (2001) 243-248.
- [8] A. Bensalah, M. Ito, Y. Guyot, C. Goutaudier, A. Jouini, A. Brenier, H. Sato, T. Fukuda, G. Boulon, Spectroscopic properties and quenching processes of Yb³⁺ in Fluoride single crystals for laser applications, *Journal of Luminescence* **122-123** (2007) 444-446.
- [9] H.I. Elswie, Z.Ž. Lazarević, V. Radojević, M. Gilić, M. Rabasović, D. Šević, N.Ž. Romčević, The Bridgman Method Growth and Spectroscopic Characterization of Calcium Fluoride Single Crystals, *Science of Sintering* **48** (2016) 333-341.
- [10] J. Tan, X. Jin, Monodisperse, colloidal and luminescent calcium fluoride nanoparticles via a citrate-assisted hydrothermal route, *Journal of Colloid and Interface Science* **531** (2018) 444-450.
- [11] T. Zhou, X. Jiang, C. Zhong, X. Tang, S. Ren, Y. Zhao, M. Liu, X. Lai, J. Bi, D. Gao, Hydrothermal synthesis of controllable size, morphology and optical properties of β-NaGdF₄:Eu³⁺ microcrystals, *Journal of Luminescence* **175** (2016) 1-8.
- [12] P.P. Fedorov, M.N. Mayakova, S.V. Kuznetsov, V.V. Voronov, R.P. Ermakov, K.S. Samarina, A.I. Popov, V.V. Osiko, Co-precipitation of yttrium and barium fluorides from aqueous solutions, *Materials Research Bulletin* **47** (2012) 1749-1799.
- [13] W. Ye, X. Liu, Q. Huang, Z. Zhou, G. Hu, Co-precipitation synthesis and self-reduction of CaF₂:Eu²⁺ nanoparticles using different surfactants, *Materials Research Bulletin* **83** (2016) 428-433.
- [14] M. Lv, X. Li, Crystal transition control of NaYF₄ upconversion microcrystals through addition of Na₂HPO₄, *Materials and Design* **88** (2015) 514-519.
- [15] X. Zhang, Z. Quan, J. Yang, P. Yang, H. Lian, J. Lin, Solvothermal synthesis of well-dispersed NaMgF₃ nanocrystals and their optical properties, *Journal of Colloid and Interface Science* **329** (2009) 103-106.
- [16] M. Gunaseelan, S. Yamini, G.A. Kumar, J. Senthilselvan, Highly efficient upconversion luminescence in hexagonal NaYF₄:Yb³⁺,Er³⁺ nanocrystals synthesized by a novel reverse microemulsion method, *Optical Materials* **75** (2018) 174-186.
- [17] D. Kumar, S. Verma, K. Verma, S. Som, V. Kumar, H.C. Swart, Enhanced upconversion study of Er³⁺-Yb³⁺ codoped NaYF₄ phosphors synthesized by the reverse microemulsion method, *Ceramics International* **44** (2018) 13649-13653.

- [18] X. Wang, Y. Bu, Y. Xiao, C. Kan, D. Lu, X. Yan, Size and shape modifications, phase transition, and enhanced luminescence of fluoride nanocrystals induced by doping, *Journal of Materials Chemistry C* **1** (2013) 3158-3166.
- [19] C. Li, J. Yang, P. Yang, H. Lian, J. Lin, Hydrothermal Synthesis of Lanthanide Fluorides LnF₃ (Ln = La to Lu) Nano-/Microcrystals with Multifunctional Structures and Morphologies, *Chemistry of Materials* **20** (2008) 4317-4326.
- [20] C. Li, Z. Quan, P. Yang, S. Huang, H. Lian, J. Lin, Shape-Controllable Synthesis and Upconversion Properties of Lutetium Fluoride (doped with Yb³⁺/Er³⁺) Microcrystals by Hydrothermal Process, *The Journal of Physical Chemistry C* **112** (2008) 13395-13404.
- [21] J. Wang, K. Li, Y. Zhao, Z. Zhu, Controlled synthesis and luminescence properties of lanthanide-doped β-NaYF₄ microcrystals, *Journal of Rare Earths*, **33** (4) (2015) 339-345.
- [22] P.P. Fedorov, A.A. Luginina, A.I. Popov, Transparent oxyfluoride glass ceramics, *Journal of Fluorine Chemistry* **172** (2015) 22-50.
- [23] C. Cao, S. Guo, B.K. Moon, B.C. Choi, J.H. Jeong, Eu³⁺ concentration dependent optical properties and energy transfer from host Gd³⁺ to Eu³⁺ in GdF₃ nanocrystals, *Solid State Sciences* **19** (2013) 99-103.
- [24] S. Chen, S. Zhao, F. Zheng, C. Zhang, L. Huang, S. Xu, Enhanced up-conversion luminescence of Er³⁺:LaOF oxyfluoride borosilicate glass ceramics, *Ceramics International* **39** (2013) 2909-2913.
- [25] G. Kriek, A. Sarakovskis, M. Springis, Upconversion luminescence of a transparent glass ceramics with hexagonal Na(Gd,Lu)F₄ nanocrystals, *Journal of Alloys and Compounds* **694** (2017) 952-958.
- [26] Z. Zhao, C. Liu, Y. Jiang, J. Zhang, H. Tao, J. Han, X. Zhao, J. Heo, Infrared emission from Er³⁺/Y³⁺ co-doped oxyfluoride glass-ceramics, *Journal of Non-Crystalline Solids* **404** (2014) 37-42.
- [27] C. Zhang, S. Zhao, D. Deng, L. Huang, Y. Tian, S. Xu, Influence of LaF₃ on the crystallization and luminescence of Eu³⁺-doped oxyfluoride glass ceramics, *Ceramics International* **40** (2014) 2737-2740.
- [28] L. Xiao, W. Wang, H. Gao, Z. Hu, Y. Mao, Synthesis and optical properties of Bi³⁺/Yb³⁺ co-doped transparent oxyfluoride glass-ceramics, *Ceramics International* **41** (2015) 10137-10141.
- [29] W. Wang, H. Gao, Y. Mao, Highly matched spectrum needed for photosynthesis in Ce³⁺/Er³⁺/Yb³⁺ tri-doped oxyfluoride glass ceramics, *Journal of Alloys and Compounds* **648** (2015) 75-78.
- [30] J.K. Cao, W.P. Chen, L.P. Chen, X.Y. Sun, H. Guo, Synthesis and characterization of BaLuF₅:Tb³⁺ oxyfluoride glass ceramics as nanocomposite scintillator for X-ray imaging, *Ceramics International* **42** (2016) 17834-17838.
- [31] G. Kawamura, R. Yoshimura, K. Ota, S.Y. Oh, H. Muto, T. Hayakawa, A. Matsuda, Extraction of Nd³⁺-doped LiYF₄ phosphor from sol-gel-derived oxyfluoride glass ceramics by hydrofluoric acid treatment, *Optical Materials* **35** (2013) 1879-1881.
- [32] M. Secu, C.E. Secu, Up-conversion luminescence of Er³⁺/Yb³⁺ co-doped LiYF₄ nanocrystals in sol-gel derived oxyfluoride glass-ceramics, *Journal of Non-Crystalline Solids* **426** (2015) 78-82.
- [33] C.E. Secu, R.F. Negrea, M. Secu, Eu³⁺ probe ion for rare-earth dopant site structure in sol-gel derived LiYF₄ oxyfluoride glass-ceramic, *Optical Materials* **35** (2013) 2456-2460.
- [34] Y. Jiang, J. Fan, B. Jiang, X. Mao, C. Zhou, L. Zhang, Structure and optical properties of transparent Er³⁺-doped CaF₂-silica glass ceramic prepared by controllable sol-gel method, *Ceramics International* **42** (2016) 9571-9576.
- [35] T.-W. Kuo, T.-M. Chen, Synthesis and luminescence of Ca₄YO(BO₃)₃:Eu³⁺ for fluorescent lamp application, *Optical Materials* **32** (2010) 882-885.
- [36] B. Julián, R. Corberán, E. Cordoncillo, P. Escribano, B. Viana, C. Sanchez, Synthesis and optical properties of Eu³⁺-doped inorganic-organic hybrid materials based on siloxane networks, *Journal of Materials Chemistry* **14** (2004) 3337-3343.

- [37] Y. Zhang, L. Xiong, X. Li, J. Guo, Z. Wang, Luminescence investigation of Eu^{3+} activated molybdates red phosphors and their applications in near-UV light-emitting diodes, *Materials Science and Engineering B* **177** (2012) 341-344.
- [38] K. Binnemans, Interpretation of europium(III) spectra, *Coordination Chemistry Reviews* **295** (2015) 1-45.
- [39] V. Lavín, U.R. Rodríguez-Mendoza, I.R. Martín, V.D. Rodríguez, Optical spectroscopy analysis of the Eu^{3+} ions local structure in calcium diborate glasses, *Journal of Non-Crystalline Solids* **319** (2003) 200-216.
- [40] M. Ferrari, G.C. Righini, Glass-Ceramic Materials for Guided-Wave Optics, *International Journal of Applied Glass Science* **6** (3) (2015) 240-248.
- [41] W. Höland, G.H. Beall, Handbook of Advanced Ceramics (Second Edition): Materials, Applications, Processing, and Properties, Chapter 5.1 - Glass ceramics, Academic Press, 2013, 371-381.
- [42] H. Bach, D. Krause, Low Thermal Expansion Glass Ceramics (Second Edition): W. Pannhorst, 1. Overview, Springer, 2005, 1-13.
- [43] S. Sanyal, M. Shukla, N. Dandapat, S. Ghosh, In vitro evaluation of bioactive glass ceramic coating for application on Ti6Al4V based biomedical implants, *Journal of Non-Crystalline Solids* **500** (2018) 22-29.
- [44] S. Gali, K. Ravikumar, B.V.S. Murthy, B. Basu, Zirconia toughened mica glass ceramics for dental restorations, *Dental Materials* **34** (2018) e36-e45.
- [45] S.A. Saadaldin, S.J. Dixon, D.O. Costa, A.S. Rizkalla, Synthesis of bioactive and machinable miserite glass-ceramics for dental implant applications, *Dental Materials* **29** (2013) 645-655.
- [46] H.K. Dan, J. Qiu, D. Zhou, R. Wang, Broadband near-infrared emission and energy transfer in Nd,Bi co-doped transparent silicate glass-ceramics for optical amplifiers, *Optical Materials* **85** (2018) 517-522.
- [47] S. Berneschi, S. Soria, G.C. Righini, G. Alombert-Goget, A. Chiappini, A. Chiasera, Y. Jestin, M. Ferrari, S. Guddala, E. Moser, S.N.B. Bhaktha, B. Boulard, C.D. Arfuso, S. Turrell, Rare-earth-activated glass-ceramic waveguides, *Optical Materials* **32** (2010) 1644-1647.
- [48] W.J. Zhang, Q.J. Chen, J.P. Zhang, Q. Qian, Q.Y. Zhang, L. Wondraczek, Enhanced NIR emission from nanocrystalline $\text{LaF}_3:\text{Ho}^{3+}$ germanate glass ceramics for E-band optical amplification, *Journal of Alloys and Compounds* **541** (2012) 323-327.
- [49] W.J. Zhang, J.P. Zhang, Z. Wang, W.C. Wang, Q.Y. Zhang, Spectroscopic and structural characterization of transparent fluorogermanate glass ceramics with $\text{LaF}_3:\text{Tm}^{3+}$ nanocrystals for optical amplifications, *Journal of Alloys and Compounds* **634** (2015) 122-129.
- [50] A. Bouajaj, S. Belmokhtar, M.R. Britel, C. Armellini, B. Boulard, F. Belluomo, A. Di Stefano, S. Polizzi, A. Lukowiak, M. Ferrari, F. Enrichi, $\text{Tb}^{3+}/\text{Yb}^{3+}$ codoped silica-hafnia glass and glass-ceramic waveguides to improve the efficiency of photovoltaic solar cells, *Optical Materials* **52** (2016) 62-68.
- [51] F. Enrichi, C. Armellini, S. Belmokhtar, A. Bouajaj, A. Chiappini, M. Ferrari, A. Quandt, G.C. Righini, A. Vomiero, L. Zur, Visible to NIR downconversion process in Tb^{3+} - Yb^{3+} codoped silica-hafnia glass and glass-ceramic sol-gel waveguides for solar cells, *Journal of Luminescence* **193** (2018) 44-50.
- [52] G. Alombert-Goget, C. Armellini, S. Berneschi, A. Chiappini, A. Chiasera, M. Ferrari, S. Guddala, E. Moser, S. Pelli, D.N. Rao, G.C. Righini, $\text{Tb}^{3+}/\text{Yb}^{3+}$ co-activated Silica-Hafnia glass ceramic waveguides, *Optical Materials* **33** (2010) 227-230.
- [53] P. Song, P. Zhu, C. Zhang, Sm^{3+} - Ce^{3+} -doped glass-ceramic waveguide as reduced ultraviolet light induced degradation and improved photon harvesting for perovskite solar cells, *Journal of Alloys and Compounds* **731** (2018) 1009-1013.

- [54] F.T. Aquino, J.L. Ferrari, S.J.L. Ribeiro, A. Ferrier, P. Goldner, R.R. Gonçalves, Broadband NIR emission in novel sol-gel Er³⁺-doped SiO₂-Nb₂O₅ glass ceramic planar waveguides for photonic applications, *Optical Materials* **35** (2013) 387-396.
- [55] Y. Jestin, C. Armellini, A. Chiasera, A. Chiappini, M. Ferrari, Low-loss optical Er³⁺-activated glass-ceramics planar waveguides fabricated by bottom-up approach, *Applied Physics Letters* **91** (2007) 071909, 3 str.
- [56] V.K. Tikhomirov, K. Driesen, C. Görller-Walrand, M. Mortier, Broadband telecommunication wavelength emission in Yb³⁺-Er³⁺-Tm³⁺ co-doped nano-glass-ceramics, *Optics Express* **15** (15) (2007) 9535-9540.
- [57] D. Chen, W. Xiang, X. Liang, J. Zhong, H. Yu, M. Ding, H. Lu, Z. Ji, Advances in transparent glass-ceramics phosphors for white light-emitting diodes – A review, *Journal of the European Ceramic Society* **35** (2015) 859-869.
- [58] I. Koseva, P. Tzvetkov, P. Ivanov, A. Yordanova, V. Nikolov, Terbium and europium co-doped NaAlSiO₄ nano glass-ceramics for LED application, *Optik* **137** (2017) 45-50.
- [59] D. Chen, Y. Chen, Transparent Ce³⁺:Y₃Al₅O₁₂ glass ceramic for organic-resin-free white-light-emitting diodes, *Ceramics International* **40** (2014) 15325-15329.
- [60] W. Zhang, Y. Zhang, S. Ouyang, Z. Zhang, H. Xia, Enhanced luminescent properties of Sm³⁺ doped glass ceramics - as potential red-orange phosphor for white light-emitting diodes, *Materials Letters* **160** (2015) 459-462.
- [61] L.-Q. Yao, G.-H. Chen, T. Yang, S.-C. Cui, Z.-C. Li, Y. Yang, Energy transfer, tunable emission, and optical thermometry in Tb³⁺/Eu³⁺ co-doped transparent NaCaPO₄ glass ceramics, *Ceramics International* **42** (2016) 13086-13090.
- [62] W. Xu, Y. Hu, Z. Jin, L. Zheng, Z. Zhang, W. Cao, Anti-Stokes excited Er³⁺/Yb³⁺ codoped oxyfluoride glass ceramic for luminescence thermometry, *Journal of Luminescence* **203** (2018) 401-408.
- [63] D. Chen, M. Xu, S. Liu, X. Li, Eu²⁺/Eu³⁺ dual-emitting glass ceramic for self-calibrated optical thermometry, *Sensors and Actuators B* **246** (2017) 756-760.
- [64] R. Kumar, A.R. Molla, A. Chakrabarti, A. Tarafder, Eu³⁺-doped transparent potassium lanthanum silicate (KLaSiO₄) glass-ceramic nanocomposites: Synthesis, properties and applications, *Journal of the European Ceramic Society* **38** (2018) 2639-2648.
- [65] G. Lee, N. Savage, B. Wagner, Y. Zhang, B. Jacobs, H. Menkara, C. Summers, Z. Kang, Synthesis and luminescence properties of transparent nanocrystalline GdF₃:Tb glass-ceramic scintillator, *Journal of Luminescence* **147** (2014) 363-366.
- [66] Z. Pan, K. James, Y. Cui, A. Burger, N. Cherepy, S.A. Payne, R. Mu, S.H. Morgan, Terbium-activated lithium-lanthanum-aluminosilicate oxyfluoride scintillating glass and glass-ceramic, *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research A* **594** (2008) 215-219.
- [67] S.D. Stookey, Chemical Machining of Photosensitive Glass, *Industrial & Engineering Chemistry* **45** (1953) 115-118.
- [68] S.D. Stookey, Recent Developments in Radiation-Sensitive Glasses, *Industrial & Engineering Chemistry* **46** (1) (1954) 174-176.
- [69] S.D. Stookey, History of the Development of Pyroceram, *Research-Technology Management* **1** (1958) 155-163.
- [70] S.D. Stookey, Catalyzed Crystallization of Glass in Theory and Practice, *Industrial & Engineering Chemistry* **51** (7) (1959) 805-808.
- [71] E.D. Zanotto, Glass Crystallization Research – A 36-Year Retrospective. Part I, Fundamental Studies, *International Journal of Applied Glass Science* **4** (2) (2013) 105-116.

- [72] Y. Wang, J. Ohwaki, New transparent vitroceraamics codoped with Er³⁺ and Yb³⁺ for efficient frequency upconversion, *Applied Physics Letters* **63** (1993) 3268-3270.
- [73] K. Zhu, Z. Yang, D. Yan, Z. Song, D. Zhou, R. Wang, J. Qiu, Blue and green upconversion luminescence modification of Tb³⁺-Yb³⁺ co-doped Ca₅(PO₄)₃F inverse opal, *Journal of Sol-Gel Science and Technology* **62** (2012) 149-152.
- [74] K. Biswas, S. Balaji, P. Karmakar, K. Annapurna, Formation and spectra probing of transparent oxyfluoride glass-ceramics (Eu²⁺, Eu³⁺:BaGdF₅) nanocrystals, *Optical Materials* **39** (2015) 153-159.
- [75] Y.-X. Zhang, S.-X. Wang, A. Di Lieto, G.-L. Yu, H.-H. Yu, H.-J. Zhang, M. Tonelli, X.-G. Xu, J.-Y. Wang, Temperature-Dependent Fluorescence Properties and Diode-Pumped Deep Red Laser Performance of Pr:LiGdF₄ Crystal, *Chinese Physics Letters* **32** (5) (2015) 054210, 5 str.
- [76] P. Haritha, I.R. Martín, C.S. Dwaraka Viswanath, N. Vijaya, K. Venkata Krishnaiah, C.K. Jayasankar, D. Haranath, V. Lavín, V. Venkatramu, Structure, morphology and optical characterization of Dy³⁺-doped BaYF₅ nanocrystals for warm white light emitting devices, *Optical Materials* **70** (2017) 16-24.
- [77] B. Ritter, P. Haida, F. Fink, T. Krahl, K. Gawlitza, K. Rurack, G. Scholz, E. Kemnitz, Novel and easy access to highly luminescent Eu and Tb doped ultra-small CaF₂, SrF₂ and BaF₂ nanoparticles – structure and luminescence, *Dalton Transactions* **46** (2017) 2925-2936.
- [78] Q. Zou, P. Huang, W. Zheng, W. You, R. Li, D. Tu, J. Xu, X. Chen, Cooperative and non-cooperative sensitization upconversion in lanthanide-doped LiYbF₄ nanoparticles, *Nanoscale* **9** (2017) 6521-6528.
- [79] H. Lin, X. Yan, J. Zheng, C. Dai, Y. Chen, Up-conversion luminescence and Visible-Infrared Properties of β-NaLuF₄:Er³⁺ Microcrystals Synthesized by the Surfactant-Assisted Hydrothermal Method, *Journal of Nanomaterials* (2014) 903208, 11 str.
- [80] S. Zhao, S. Xu, D. Deng, H. Wang, L. Huang, X. Fan, Spectroscopic properties Eu³⁺ doped and Tm³⁺/Yb³⁺ codoped oxyfluoride glass ceramics containing Ba₂GdF₇ nanocrystals, *Chemical Physics Letters* **494** (2010) 202-205.
- [81] F. Xin, S. Zhao, S. Xu, L. Huang, G. Jia, D. Deng, H. Wang, Structure and luminescence properties of Eu/Tb codoped oxyfluoride glass ceramics containing Sr₂GdF₇ nanocrystals, *Optical Materials* **34** (2011) 85-88.
- [82] D. Chen, Z. Wan, Y. Zhou, P. Huang, J. Zhong, M. Ding, W. Xiang, X. Liang, Z. Ji, Bulk glass ceramics containing Yb³⁺/Er³⁺:β-NaGdF₄ nanocrystals: Phase-separation-controlled crystallization, optical spectroscopy and upconverted temperature sensing behavior, *Journal of Alloys and Compounds* **638** (2015) 21-28.
- [83] J.L. Adam, M. Matecki, J. Lucas, Multiphonon relaxations in chloro-fluoride glasses, *Journal of Non-Crystalline Solids* **184** (1995) 119-123.
- [84] H. Wu, Z. Hao, L. Zhang, X. Zhang, Y. Xiao, G.-H. Pan, H. Wu, Y. Luo, H. Zhao, J. Zhang, Phonon Energy Dependent Energy Transfer Upconversion for the Red Emission in the Er³⁺/Yb³⁺ System, *The Journal of Physical Chemistry C* **122** (2018) 9611-9618.
- [85] Y. Guo, Z. Cui, G. Jia, S. Zhao, H. Wang, D. Deng, L. Huang, S. Xu, Optical spectroscopic studies on GdF₃:Tb³⁺, Yb³⁺ nanocrystals, *Journal of Luminescence* **151** (2014) 201-205.
- [86] H. Suo, C. Guo, J. Zheng, B. Zhou, C. Ma, X. Zhao, T. Li, P. Guo, E.M. Goldys, Sensitivity Modulation of Upconverting Thermometry through Engineering Phonon Energy of a Matrix, *ACS Applied Materials & Interfaces* **8** (44) (2016) 32312-30319.
- [87] A. Biswas, G.S. Maciel, C.S. Friend, P.N. Prasad, Upconversion properties of a transparent Er³⁺-Yb³⁺ co-doped LaF₃-SiO₂ glass-ceramics prepared by sol-gel method, *Journal of Non-Crystalline Solids* **316** (2003) 393-397.

- [88] L. Nie, Y. Shen, X. Zhang, X. Wang, B. Liu, Y. Wang, Y. Pan, X. Xie, L. Huang, W. Huang, Selective synthesis of LaF₃ and NaLaF₄ nanocrystals via lanthanide ion doping, *Journal of Materials Chemistry C* **5** (2017) 9188-9193.
- [89] J. del-Castillo, A.C. Yanes, J. Méndez-Ramos, V.K. Tikhomirov, V.V. Moshchalkov, V.D. Rodríguez, Sol-gel preparation and white up-conversion luminescence in rare-earth doped PbF₂ nanocrystals dissolved in silica glass, *Journal of Sol-Gel Science and Technology* **53** (2010) 509-514.
- [90] L. Zur, J. Janek, E. Pietrasik, M. Sołtys, J. Pisarska, W.A. Pisarski, Influence of MO/MF₂ modifiers (M = Ca, Sr, Ba) on spectroscopic properties of Eu³⁺ ions in germanate and borate glasses, *Optical Materials* **61** (2016) 59-63.
- [91] L.L. Hench, J.K. West, The Sol-Gel Process, *Chemical Reviews* **90** (1990) 33-72.
- [92] G. Gorni, M.J. Pascual, A. Caballero, J.J. Velázquez, J. Mosa, Y. Castro, A. Durán, Crystallization mechanism in sol-gel oxyfluoride glass-ceramics, *Journal of Non-Crystalline Solids* **501** (2018) 145-152.
- [93] S. Fujihara, M. Tada, T. Kimura, Sol-Gel Processing of LaF₃ Thin Films, *Journal of the Ceramic Society of Japan* **106** (1) (1998) 124-126.
- [94] A. Dash, S.K. Pal, I. Banerjee, S. Chakraborty, Rare-earth-doped SiO₂-CaF₂ glass ceramic nanoparticle with upconversion properties, *International Journal of Applied Ceramic Technology* **15** (2018) 223-231.
- [95] A. de Pablos-Martín, D. Ristic, S. Bhattacharyya, T. Höche, G.C. Mather, M.O. Ramírez, S. Soria, M. Ferrari, G.C. Righini, L.E. Bausá, A. Durán, M.J. Pascual, Effects of Tm³⁺ Additions on the Crystallization of LaF₃ Nanocrystals in Oxyfluoride Glasses: Optical Characterization and Up-Conversion, *Journal of the American Ceramic Society* **96** (2) (2013) 447-457.
- [96] A. de Pablos-Martín, N. Hémono, G.C. Mather, S. Bhattacharyya, T. Höche, H. Bornhöft, J. Deubener, F. Muñoz, A. Durán, M.J. Pascual, Crystallization Kinetics of LaF₃ Nanocrystals in Oxyfluoride Glass, *Journal of the American Ceramic Society* **94** (8) (2011) 2420-2428.
- [97] C. Rüssel, Nanocrystallization of CaF₂ from Na₂O/K₂O/CaO/CaF₂/Al₂O₃/SiO₂ Glasses, *Chemistry of Materials* **17** (23) (2005) 5843-5847.
- [98] S. Fujihara, M. Tada, T. Kimura, Controlling Factors for the Conversion of Trifluoroacetate Sols into Thin Metal Fluoride Coatings, *Journal of Sol-Gel Science and Technology* **19** (2000) 311-314.
- [99] H. Eloussifi, J. Farjas, P. Roura, S. Ricart, T. Puig, X. Obradors, M. Dammak, Thermal decomposition of barium trifluoroacetate thin films, *Thermochimica Acta* **556** (2013) 58-62.
- [100] W. Luo, Y. Wang, Y. Cheng, F. Bao, L. Zhou, Crystallization and structural evolution of YF₃-SiO₂ xerogel, *Materials Science and Engineering B* **127** (2006) 218-223.
- [101] R.-S. Liu, Phosphors, Up Conversion Nano Particles, Quantum Dots and Their Application: Y. Wang, D. Wang, Z. Zhao, C. Wu, D. Wang, Z. Ci, Crystal Structure and Luminescence Properties of Some Fluorides, Oxy(nitrides) and Oxide Phosphors, Springer, 2017, 509-593.
- [102] S. Ye, Y. Katayama, S. Tanbe, Down conversion luminescence of Tb³⁺-Yb³⁺ codoped SrF₂ precipitated glass ceramics, *Journal of Non-Crystalline Solids* **357** (2011) 2268-2271.
- [103] B. Ritter, T. Krahl, G. Scholz, E. Kemnitz, Local Structures of Solid Solutions Sr_{1-x}Y_xF_{2+x} (x = 0...0.5) with Fluorite Structure Prepared by Sol-Gel and Mechanochemical Syntheses, *The Journal of Physical Chemistry C* **120** (2016) 8992-8999.
- [104] A.B. Andrade, N.S. Ferreira, M.E.G. Valerio, Particle size effects on structural and optical properties of BaF₂ nanoparticles, *RSC Advances* **7** (2017) 26839-26848.
- [105] Y. Li, L. Zhao, Y. Zhang, J. Ma, Preparation and luminescence properties of Eu³⁺ doped oxyfluoride borosilicate glass ceramics, *Journal of Rare Earths* **31** (12) (2012) 1195-1198.

- [106] Z. Quan, D. Yang, C. Li, P. Yang, Z. Cheng, J. Yang, D. Kong, J. Lin, SrF₂ hierarchical flowerlike structures: Solvothermal synthesis, formation mechanism, and optical properties, *Materials Research Bulletin* **44** (2009) 1009-1016.
- [107] C.E. Secu, C. Bartha, S. Polosan, M. Secu, Thermally activated conversion of a silicate gel to an oxyfluoride glass ceramics: Optical study using Eu³⁺ probe ion, *Journal of Luminescence* **146** (2014) 539-543.
- [108] S.M. Dorfman, F. Jiang, Z. Mao, A. Kubo, Y. Meng, V.B. Prakapenka, T.S. Duffy, Phase transitions and equations of state of alkaline earth fluorides CaF₂, SrF₂, and BaF₂ to Mbar pressure, *Physical Review B* **81** (2010) 174121, 13 str.
- [109] J.T. Mouhovski, Control of oxygen contamination during the growth of optical calcium fluoride and calcium strontium fluoride crystals, *Progress in Crystal Growth and Characterization of Materials* **53** (2007) 79-116.
- [110] H. Wang, S. Ye, T. Liu, S. Li, R. Hu, D. Wang, Influence of local phonon energy on quantum efficiency of Tb³⁺-Yb³⁺ co-doped glass ceramics containing fluoride nanocrystals, *Journal of Rare Earths* **33** (5) (2014) 201-205.
- [111] W. Deng, J.-S. Cheng, New transparent glass-ceramics containing large grain Eu³⁺:CaF₂ nanocrystals, *Materials Letters* **73** (2012) 112-114.
- [112] A.I. Ryskin, P.P. Fedorov, N.T. Bagraev, A. Lushchik, E. Vasil'chenko, A.E. Angervaks, I. Kudryavtseva, Stabilization of high-temperature disorder of fluorine sublattice by quenching in calcium fluoride crystals, *Journal of Fluorine Chemistry* **200** (2017) 109-114.
- [113] Z. Li, Y. Zhang, L. Huang, Y. Yang, Y. Zhao, G. El-Banna, G. Han, Nanoscale "fluorescent stone": Luminescent Calcium Fluoride Nanoparticles as Theranostic Platforms, *Theranostics* **6** (13) (2016) 2380-2393.
- [114] B.M. Voronin, S.V. Volkov, Ionic conductivity of fluorite type crystals CaF₂, SrF₂, BaF₂, and SrCl₂ at high temperatures, *Journal of Physics and Chemistry of Solids* **62** (2001) 1349-1358.
- [115] J.H. O'Connell, M.E. Lee, M.Y.A. Yagoub, H.C. Swart, E. Coetsee, Characterization of crystallite morphology for doped strontium fluoride nanophosphors by TEM and XRD, *Physica B* **480** (2016) 169-173.
- [116] K.V. Ivanovskikh, A.V. Pustovarov, M. Kirm, B.V. Shul'gin, Time-resolved vacuum ultraviolet spectroscopy of Er³⁺ ions in the SrF₂ crystal, *Journal of Applied Spectroscopy* **72** (4) (2005) 564-568.
- [117] W. Li, B. Mei, J. Song, Z. Wang, Fabrication and optical property of highly transparent SrF₂ ceramic, *Materials Letters* **159** (2015) 210-212.
- [118] R. Jia, Z. Yi, C. Liu, H. Shi, H. Zhang, R.I. Eglitis, First principles studies of the self trapped hole and the fluorine adsorption on the SrF₂(111) surface, *Computational Materials Science* **73** (2013) 9-14.
- [119] H. Shi, R.I. Eglitis, G. Borstel, Ab initio calculations of the BaF₂ bulk and surface F centres, *Journal of Physics: Condensed Matter* **18** (2006) 8367-8381.
- [120] G. Lin, Y.K. Chembo, On the dispersion management of fluorite whispering-gallery mode resonators for Kerr optical frequency comb generation in the telecom and mid-infrared range, *Optics Express* **23** (2) (2015) 1594-1604.
- [121] C.M. Bender, J.M. Burlitch, Synthesis and Fluorescence of Neodymium-Doped Barium Fluoride Nanoparticles, *Chemistry of Materials* **12** (2000) 1969-1979.
- [122] G. Lakshminarayana, R. Yang, M. Mao, J. Qiu, I.V. Kityk, Photoluminescence of Sm³⁺, Dy³⁺, and Tm³⁺-doped transparent glass ceramics containing CaF₂ nanocrystals, *Journal of Non-Crystalline Solids* **355** (2009) 2668-2673.

- [123] J. Peng, S. Hou, X. Liu, J. Feng, X. Yu, Y. Xing, Z. Su, Hydrothermal synthesis and luminescence properties of hierarchical SrF₂ and SrF₂:Ln³⁺ (Ln = Er, Nd, Yb, Eu, Tb) micro/nanocomposite architectures, *Materials Research Bulletin* **47** (2012) 328-332.
- [124] C. Zhang, Z. Hou, R. Chai, Z. Cheng, Z. Xu, C. Li, L. Huang, J. Lin, Mesoporous SrF₂ and SrF₂:Ln³⁺ (Ln = Ce, Tb, Yb, Er) Hierarchical Microspheres: Hydrothermal Synthesis, Growing Mechanism, and Luminescent Properties, *The Journal of Physical Chemistry C* **114** (2010) 6928-6936.
- [125] M.Y.A. Yagoub, H.C. Swart, L.L. Noto, P. Bergman, E. Coetsee, Surface Characterization and Photoluminescence Properties of Ce³⁺,Eu Co-Doped SrF₂ Nanophosphor, *Materials* **8** (2015) 2361-2375.
- [126] S. Anghel, S. Golbert, A. Meijerink, A.-V. Mudring, Divalent Europium doped CaF₂ and BaF₂ nanocrystals from ionic liquids, *Journal of Luminescence* **189** (2017) 2-8.
- [127] S. Mahlik, B. Kukliński, Y.M. Yen, R.S. Meltzer, M. Grinberg, Pressure and temperature dependence of the emission in BaF₂:Eu and SrF₂:Eu, *Journal of Luminescence* **128** (2008) 715-717.
- [128] J. Becker, G. Zimmerer, C. Shi, Anion-and cation-type energy transfer in BaF₂:Dy, *Journal of Luminescence* **72-74** (1997) 906-908.
- [129] M. Maghrabi, P.D. Townsend, Thermoluminescence spectra of rare earth doped Ca, Sr and Ba fluorides, *Journal of Physics: Condensed Matter* **13** (2001) 5817-5831.
- [130] A.A. Lyapin, P.A. Ryabochkina, A.N. Chabushkin, S.N. Ushakov, P.P. Fedorov, Investigation of the mechanisms of upconversion luminescence in Ho³⁺ doped CaF₂ crystals and ceramics upon excitation of ⁵I₇ level, *Journal of Luminescence* **167** (2015) 120-125.
- [131] Z. Liu, B. Mei, J. Song, W. Li, Fabrication and optical characterizations of Yb, Er codoped CaF₂ transparent ceramic, *Journal of the European Ceramic Society* **34** (2014) 4389-4394.
- [132] S. Kuznetsov, Y. Ermakova, V. Voronov, P. Fedorov, D. Busko, I.A. Howard, B.S. Richards, A. Turshatov, Up-conversion quantum yields of SrF₂:Yb³⁺,Er³⁺ sub-micron particles prepared by precipitation from aqueous solution, *Journal of Materials Chemistry C* **6** (2018) 598-604.
- [133] J. Sun, J. Xian, X. Zhang, H. Du, Hydrothermal synthesis of SrF₂:Yb³⁺/Er³⁺ micro-/nanocrystals with multiform morphologies and upconversion properties, *Journal of Rare Earths* **29** (1) (2011) 32-38.
- [134] J. Sun, J. Xian, H. Du, Facile synthesis of well-dispersed SrF₂:Yb³⁺/Er³⁺ upconversion nanocrystals in oleate complex systems, *Applied Surface Science* **257** (2011) 3592-3595.
- [135] A.M. Pak, J.A. Ermakova, S.V. Kuznetsov, A.V. Ryabova, D.V. Pominova, V.V. Voronov, Efficient visible range SrF₂:Yb:Er- and SrF₂:Yb:Tm-based up-conversion luminophores, *Journal of Fluorine Chemistry* **194** (2017) 16-22.
- [136] X. Liu, Y. Li, T. Aidilibike, J. Guo, W. Di, W. Qin, Pure red upconversion emission from CaF₂:Yb³⁺/Eu³⁺, *Journal of Luminescence* **185** (2017) 247-250.
- [137] X. Qiao, X. Fan, Z. Xue, X. Xu, Short-wavelength upconversion luminescence of Yb³⁺/Tm³⁺ co-doped glass ceramic containing SrF₂ nanocrystals, *Journal of Non-Crystalline Solids* **357** (2011) 83-87.
- [138] Y. Cheng, Y. Wang, F. Teng, H. Dong, L. Chen, J. Mu, Q. Sun, J. Fan, X. Hu, H. Miao, Down-conversion emission of Ce³⁺-Tb³⁺ co-doped CaF₂ hollow spheres and application for solar cells, *Materials Research Express* **5** (2018) 036206, 10 str.
- [139] H. Lin, D. Chen, Y. Yu, Z. Shan, P. Huang, A. Yang, Y. Wang, Broadband UV excitable near-infrared downconversion luminescence in Eu²⁺/Yb³⁺:CaF₂ nanocrystals embedded glass ceramics, *Journal of Alloys and Compounds* **509** (7) (2011) 3363-3366.
- [140] S.V. Kuznetsov, O.A. Morozov, V.G. Gorieva, M.N. Mayakova, M.A. Marisov, V.V. Voronov, A.D. Yapyrintsev, V.K. Ivanov, A.S. Nizamutdinov, V.V. Semashko, P.P. Fedorov, Synthesis and luminescence studies of CaF₂:Yb:Pr solid solutions powders for photonics, *Journal of Fluorine Chemistry* **211** (2018) 70-75.

- [141] Y. Katayama, S. Tanabe, Near infrared downconversion in Pr³⁺-Yb³⁺ codoped oxyfluoride glass ceramics, *Optical Materials* **33** (2010) 176-179.
- [142] B. Liu, Y. Chen, C. Shi, H. Tang, Y. Tao, Visible quantum cutting in BaF₂:Gd;Eu via downconversion, *Journal of Luminescence* **101** (2003) 155-159.
- [143] I. Nicoara, M. Munteanu, N. Pecingina-Girjioaba, M. Stef, L. Lighezan, Dielectric spectrum of rare-earth-doped calcium fluoride crystals, *Journal of Crystal Growth* **287** (2006) 234-238.
- [144] S.M. Dorfman, F. Jiang, Z. Mao, A. Kubo, Y. Meng, V.B. Prakapenka, T.S. Duffy, Phase transitions and equations of state of alkaline earth fluorides CaF₂, SrF₂, and BaF₂ to Mbar pressure, *Physical Review B* **81** (2010) 174121, 13 str.
- [145] Y.A. Rozhnova, A.A. Luginina, V.V. Voronov, R.P. Ermakov, S.V. Kuznetsov, A.V. Ryabova, D.V. Pominova, V.V. Arbenina, V.V. Osiko, P.P. Fedorov, White light luminophores based on Yb³⁺/Er³⁺/Tm³⁺-coactivated strontium fluoride powders, *Materials Chemistry and Physics* **148** (2014) 201-207.
- [146] M.Y.A. Yagoub, H.C. Swart, P. Bergman, E. Coetsee, Enhanced Pr³⁺ photoluminescence by energy transfer in SrF₂:Eu²⁺,Pr³⁺ phosphor, *AIP Advances* **6** (2016) 025204, 12 str.
- [147] V.N.K.B. Adusumalli, H.V.S.R.M. Koppiseti, V. Mahalingam, Ce³⁺ sensitized bright white light emission from colloidal Ln³⁺ doped CaF₂ nanocrystals for the development of transparent nanocomposites, *Journal of Materials Chemistry C* **4** (2016) 2289-2294.
- [148] N. Kumam, N.P. Singh, L.P. Singh, S.K. Srivastava, Enhancement of luminescence in white emitting strontium fluoride core @ calcium fluoride shell nanoparticles, *Nanoscale Research Letters* **10** (2015) 347, 8 str.
- [149] M.Y.A. Yagoub, H.C. Swart, E. Coetsee, Effect of Yb³⁺ ions on structural and NIR emission of SrF₂:Eu²⁺/Pr³⁺ down-conversion containing Na⁺ ions, *Materials Research Bulletin* **93** (2017) 170-176.
- [150] J.-X. Chen, S. Ye, X. Wang, J.-R. Qiu, Cooperative Quantum Cutting of Nano-Crystalline BaF₂:Tb³⁺, Yb³⁺ in Oxyfluoride Glass Ceramics, *Chinese Physics Letters* **25** (6) (2008) 2078-2080.
- [151] X. Liu, Y. Li, T. Aidilibike, J. Guo, W. Di, W. Qin, Pure red upconversion emission from CaF₂:Yb³⁺/Er³⁺, *Journal of Luminescence* **185** (2017) 247-250.
- [152] J. Sun, H. Wang, Y. Zhang, Y. Zheng, Z. Xu, R. Liu, Structure and luminescent properties of electrodeposited Eu³⁺-doped CaF₂ thin films, *Thin Solid Films* **562** (2014) 478-484.
- [153] Y. Pan, W. Wang, L. Zhou, H. Xu, Q. Xia, L. Liu, X. Liu, L. Li, F⁻-Eu³⁺ charge transfer energy and local crystal environment in Eu³⁺ doped calcium fluoride, *Ceramics International* **43** (2017) 13089-13093.
- [154] I. Nicoara, M. Munteanu, E. Preda, M. Stef, Some dielectric and optical properties of ErF₃-doped CaF₂ crystals, *Journal of Crystal Growth* **310** (2008) 2020-2025.
- [155] P. Dorenbos, H.W. den Hartog, Space charges and dipoles in rare-earth-doped SrF₂, *Physical Review B* **31** (6) (1985) 3932-3938.
- [156] S.P. Jamison, R.R. Reeves, Optical depolarization in CaF₂:RE³⁺ and SrF₂:RE³⁺ C_{4v} centers due to dipole reorientation, *Journal of Luminescence* **66&67** (1996) 169-173.
- [157] M.R. Brown, K.G. Roots, J.M. Williams, Experiments on Er³⁺ in SrF₂. II. Concentration Dependence of Site Symmetry, *The Journal of Chemical Physics* **50** (2) (1969) 891-899.
- [158] P. Cortelletti, M. Pedroni, F. Boschi, S. Pin, P. Ghigna, P. Canton, F. Vetrone, A. Speghini, Luminescence of Eu³⁺ Activated CaF₂ and SrF₂ Nanoparticles: Effect of the Particle Size and Codoping with Alkaline Ions, *Crystal Growth & Design* **18** (2018) 686-694.

- [159] C. Lorbeer, F. Behrends, J. Cybinska, H. Eckert, A.-V. Mudring, Charge compensation in RE³⁺ (RE = Eu, Gd) and M⁺ (M = Li, Na, K) co-doped alkaline earth nanofluorides obtained by microwave reaction with reactive ionic liquids leading to improved optical properties, *Journal of Materials Chemistry C* **2** (2014) 9439-9450.
- [160] F.N. Sayed, V. Grover, V. Sudarsan, B.N. Pandey, A. Asthana, R.K. Vatsa, A.K. Tyagi, Multicolored and white-light phosphors based on doped GdF₃ nanoparticles and their potential bio-applications, *Journal of Colloid and Interface Science* **367** (2012) 161-170.
- [161] H.-G. Liu, W.-C. Zheng, Theoretical investigations of the optical and EPR spectra for trivalent cerium and ytterbium ions in orthorhombic YF₃ crystal, *Physica B* **496** (2016) 15-19.
- [162] A. Zalkin, D.H. Templeton, The Crystal Structures of YF₃ and Related Compounds, *Journal of the American Chemical Society* **75** (10) (1953) 2453-2458.
- [163] A.M. Srivastava, S.J. Camardello, H.A. Comanzo, T.J. Sommerer, F. Garcia-Santamaria, W.W. Beers, On the sensitization of the Pr³⁺ Photon Cascade Emission by the 4fⁿ-5d¹ states of the Tm³⁺ and Nd³⁺ ions in YF₃, *Optical Materials* **36** (2013) 346-351.
- [164] M.M. Lage, A. Righi, F.M. Matinaga, J.-Y. Gesland, R.L. Moreira, Raman-spectroscopic study of lanthanide trifluorides with the β-YF₃ structure, *Journal of Physics: Condensed Matter* **16** (2004) 3207-3218.
- [165] C. Gong, Q. Li, R. Liu, Y. Hou, J. Wang, X. Dong, B. Liu, X. Yang, Z. Yao, X. Tan, D. Li, J. Liu, Z. Chen, B. Zou, T. Cui, B. Liu, Structural phase transition and photoluminescence properties of YF₃ and YF₃:Eu³⁺ under high pressure, *Physical Chemistry Chemical Physics* **15** (2013) 19925-19931.
- [166] Y. Taki, K. Muramatsu, Hetero-epitaxial growth and optical properties of LaF₃ and CaF₂, *Thin Solid Films* **420-421** (2002) 30-37.
- [167] A.S. Oreshonkov, E.M. Roginskii, A.S. Krylov, A.A. Ershov, V.N. Voronov, Structural, electronic and vibrational properties of LaF₃ according to density functional theory and Raman spectroscopy, *Journal of Physics: Condensed Matter* **30** (2018) 255901, 6 str.
- [168] S. Kasturi, R. Marikumar, S. Vaidyanathan, Trivalent rare-earth activated hexagonal lanthanum fluoride (LaF₃:RE³⁺, where RE = Tb, Sm, Dy and Tm) nanocrystals: Synthesis and optical properties, *Luminescence* **33** (5) (2018) 897-905.
- [169] Z. Wang, M. Li, C. Wang, J. Chang, H. Shi, J. Lin, Photoluminescence properties of LaF₃:Eu³⁺ nanoparticles prepared by refluxing method, *Journal of Rare Earths* **27** (1) (2009) 33-37.
- [170] A.C. Yanes, J. del-Castillo, J. Méndez-Ramos, V.D. Rodríguez, M.E. Torres, J. Arbiol, Luminescence and structural characterization of transparent nanostructures Eu³⁺-doped LaF₃-SiO₂ glass-ceramics prepared by sol-gel method, *Optical Materials* **29** (2007) 999-1003.
- [171] N. Chen, Y. He, G. Du, Preparation and luminescence of Europium-doped lanthanum fluoride-benzoic acid hybrid nanostructures, *Materials Science in Semiconductor Processing* **24** (2014) 62-67.
- [172] T. Grzyb, A. Szczeszak, Z. Śniadecki, B. Idzikowski, S. Lis, White and red emitting LaF₃ nanocrystals doped with Eu²⁺ and Eu³⁺ ions: Spectroscopic and magnetic studies, *Journal of Alloys and Compounds* **686** (2016) 489-495.
- [173] D. Pi, F. Wang, X. Fan, M. Wang, Y. Zhang, Luminescence behavior of Eu³⁺ doped LaF₃ nanoparticles, *Spectrochimica Acta Part A* **61** (2005) 2455-2459.
- [174] Z. Lv, C. Cheng, Y. Cheng, X. Chen, G. Ji, Elastic, thermodynamic and electronic properties of LaF₃ under pressure from first principles, *Computational Materials Science* **89** (2014) 57-64.
- [175] H.E. Rast, H.H. Caspers, S.A. Miller, Infrared Dispersion and Lattice Vibrations of LaF₃, *Physical Review* **171** (3) (1968) 1051-1057.

- [176] X. Zhang, T. Hayakawa, M. Nogami, Y. Ishikawa, Selective Synthesis and Luminescence Properties of Nanocrystalline $\text{GdF}_3\text{:Eu}^{3+}$ with Hexagonal and Orthorhombic Structures, *Journal of Nanomaterials* (2010) 651326, 7 str.
- [177] S. Liu, D. Chen, Z. Wan, Y. Zhou, P. Huang, Z. Ji, Phase structure control and optical spectroscopy of rare-earth activated GdF_3 nanocrystal embedded glass ceramics *via* alkaline-earth/alkali-metal doping, *RSC Advances* **6** (2016) 71176-71187.
- [178] S.V. Stankus, R.A. Khairulin, K.M. Lyapunov, Phase transitions and thermal properties of gadolinium trifluoride, *Journal of Alloys and Compounds* **290** (1999) 30-33.
- [179] S. Fujihara, S. Koji, T. Kimura, Structure and optical properties of $(\text{Gd,Eu})\text{F}_3$ -nanocrystallized sol-gel silica films, *Journal of Materials Chemistry* **14** (2004) 1331-1335.
- [180] Y. Tian, B. Chen, X. Li, J. Zhang, B. Tian, J. Sun, L. Cheng, H. Zhong, H. Zhong, R. Hua, Solvothermal synthesis and tunable luminescence of $\text{Tb}^{3+}, \text{Eu}^{3+}$ codoped YF_3 nano- and micro-crystals with uniform morphologies, *Journal of Solid State Chemistry* **196** (2012) 187-196.
- [181] L.G. Jacobsohn, C.L. McPherson, L.C. Oliveira, C.J. Kucera, J. Ballato, E.G. Yukihara, Radioluminescence and thermoluminescence of rare earth doped and co-doped YF_3 , *Radiation Measurements* **106** (2017) 79-83.
- [182] S.V. Stankus, R.A. Khairulin, K.M. Lyapunov, Thermal properties and phase transitions of heavy rare-earth fluorides, *High Temperatures – High Pressures* **32** (2000) 467-472.
- [183] K. Marszalek, J. Jaglarz, B. Sahraoui, P. Winkowski, J. Kanak, Study of structure and antireflective properties of $\text{LaF}_3/\text{HfO}_2/\text{SiO}_2$ and $\text{LaF}_3/\text{HfO}_2/\text{MgF}_2$ trilayers for UV applications, *Optical Materials* **39** (2015) 1-7.
- [184] M. Hua, Y. Wang, Z. Zhua, Z. Youa, J. Lia, C. Tu, Investigation of mid-IR luminescence properties in $\text{Dy}^{3+}/\text{Tm}^{3+}$ -codoped LaF_3 single crystals, *Journal of Luminescence* **207** (2019) 226-230.
- [185] Y.S. Milovanov, V.A. Skryshevsky, V.P. Tolstoy, L.B. Gulina, I.V. Gavrilchenko, G.V. Kuznetsov, Photoluminescence of porous silicon coated by SILD method with LaF_3 nanolayers, *Current Applied Physics* **13** (2013) 1625-1629.
- [186] L. Guo, Y. Wang, W. Zeng, L. Zhao, L. Han, Band structure and near infrared quantum cutting investigation of $\text{GdF}_3\text{:Yb}^{3+}, \text{Ln}^{3+}$ ($\text{Ln} = \text{Ho}, \text{Tm}, \text{Er}, \text{Pr}, \text{Tb}$) nanoparticles, *Physical Chemistry Chemical Physics* **15** (2013) 14295-14302.
- [187] T. Izawa, N. Yamamura, R. Uchimura, I. Hashimoto, T. Yakuoh, Highly damage-resistant reflectors for 248 nm formed by fluorides multilayers, w: Laser-induced damage in optical materials: 1990, eds. H.E. Bennett, L.L. Chase, A.H. Guenther, B.E. Newnam, M.J. Soileau, SPIE – The International Society of Optical Engineering, 339-345.
- [188] X. Guan, C. Xu, Z. Zhou, Y. Sheng, Y. Song, K. Zheng, Z. Shi, H. Zou, Control morphology, tunable multicolor and paramagnetic properties of $\text{GdF}_3\text{:RE}^{3+}$ ($\text{RE} = \text{Tm}, \text{Dy}, \text{Eu}$) submicro structures, *Journal of Alloys and Compounds* **725** (2017) 952-967.
- [189] M.L. Paradowski, A.W. Pacyna, A. Bombik, W. Korczak, S.Z. Korczak, Magnetic susceptibility of $\text{La}_x\text{Ce}_{1-x}\text{F}_3$ single crystals, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials* **12** (2000) 381-388.
- [190] B.P. Sobolev, The Rare Earth Trifluorides, Part 1. The High Temperature Chemistry of the Rare Earth Trifluorides, Chapter 1. Rare Earth Trifluorides - General Characteristics of the family of Rare Earths and R^{3+} ions, Barcelona, 2000, 60.
- [191] H. Wang, T. Nann, Monodisperse upconversion $\text{GdF}_3\text{:Yb,Er}$ rhombi by microwave-assisted synthesis, *Nanoscale Research Letters* **6** (2011) 267, 5 str.
- [192] G.-S. Yi, G.-M. Chow, Colloidal $\text{LaF}_3\text{:Yb,Er}$, $\text{LaF}_3\text{:Yb,Ho}$ and $\text{LaF}_3\text{:Yb,Tm}$ nanocrystals with multicolor upconversion fluorescence, *Journal of Materials Chemistry* **15** (2005) 4460-4464.

- [193] G. Murali, S. Kaur, Y.C. Chae, M. Ramesh, J. Kim, Y.D. Suh, D.-K. Lim, S.H. Lee, Monodisperse, shape-selective synthesis of $\text{YF}_3:\text{Yb}^{3+}/\text{Er}^{3+}$ nano/microcrystals and strong upconversion luminescence of hollow microcrystals, *RSC Advances* **7** (2017) 24255-24262.
- [194] Y. Wei, F. Lu, X. Zhang, D. Chen, Polyol-mediated synthesis of water-soluble $\text{LaF}_3:\text{Yb},\text{Er}$ upconversion fluorescent nanocrystals, *Materials Letters* **61** (2007) 1337-1340.
- [195] D. Chen, S. Liu, Z. Wan, Y. Chen, A highly sensitive upconverting nano-glass-ceramic-based optical thermometer, *Journal of Alloys and Compounds* **672** (2016) 380-385.
- [196] H.-T. Wong, H.L.W. Chan, J. Hao, Towards pure near-infrared to near-infrared upconversion of multifunctional $\text{GdF}_3:\text{Yb}^{3+},\text{Tm}^{3+}$ nanoparticles, *Optics Express* **18** (6) (2010) 6123-6130.
- [197] D. Chen, S. Liu, X. Li, P. Huang, Upconverting luminescence based dual-modal temperature sensing for $\text{Yb}^{3+}/\text{Er}^{3+}/\text{Tm}^{3+}:\text{YF}_3$ nanocrystals embedded glass ceramic, *Journal of the European Ceramic Society* **37** (2017) 4939-4945.
- [198] A. Santana-Alonso, J. Méndez-Ramos, A.C. Yanes, J. del-Castillo, V.D. Rodríguez, White light up-conversion in transparent sol-gel derived glass-ceramics containing $\text{Yb}^{3+}-\text{Er}^{3+}-\text{Tm}^{3+}$ triply-doped YF_3 nanocrystals, *Materials Chemistry and Physics* **124** (2010) 699-703.
- [199] J. Méndez-Ramos, A. Santana-Alonso, A.C. Yanes, J. del-Castillo, V.D. Rodríguez, Rare-earth doped YF_3 nanocrystals embedded in sol-gel silica glass matrix for white light generation, *Journal of Luminescence* **130** (2010) 2508-2511.
- [200] Y. Xu, X. Zhang, S. Dai, B. Fan, H. Ma, J.-L. Adam, J. Ren, G. Chen, Efficient Near-Infrared Down-Conversion in $\text{Pr}^{3+}-\text{Yb}^{3+}$ Codoped Glasses and Glass Ceramics Containing LaF_3 Nanocrystals, *The Journal of Physical Chemistry C* **15** (2011) 13056-13062.
- [201] G. Gorni, A. Cosci, S. Pelli, L. Pascual, A. Durán, M.J. Pascual, Transparent Oxyfluoride Nano-glass Ceramics Doped with Pr^{3+} and $\text{Pr}^{3+}-\text{Yb}^{3+}$ for NIR Emission, *Frontiers in Materials* **3** (2017) 58, 14 str.
- [202] S. Xiao, X. Yang, J.W. Ding, Red and near infrared down-conversion in $\text{Er}^{3+}/\text{Yb}^{3+}$ co-doped YF_3 performed by quantum cutting, *Applied Physics B* **99** (4) (2010) 769-773.
- [203] J.-M. Maijer, L. Aarts, B.M. Van der Ende, T.J.M. Vlugt, A. Meijerink, Downconversion for solar cells in $\text{YF}_3:\text{Nd}^{3+},\text{Yb}^{3+}$, *Physical Review B* **81** (2010) 035107, 9 str.
- [204] C. Lorbeer, J. Cybinska, A.-V. Mudring, Facile preparation of quantum cutting in $\text{GdF}_3:\text{Eu}^{3+}$ nanoparticles from ionic liquids, *Chemical Communications* **46** (2010) 571-573.
- [205] R. Hua, J. Niu, B. Chen, M. Li, T. Yu, W. Li, Visible quantum cutting in $\text{GdF}_3:\text{Eu}^{3+}$ nanocrystals via down-conversion, *Nanotechnology* **17** (2006) 1642-1645.
- [206] Y. Yu, X. Li, Controllable synthesis and tunable luminescence of glass ceramics containing $\text{Mn}^{2+}:\text{ZnAl}_2\text{O}_4$ and $\text{Pr}^{3+}:\text{YF}_3$ nano-crystals, *Materials Research Bulletin* **73** (2016) 96-101.
- [207] G. Li, Y. Lai, W. Bao, L. Li, M. Li, S. Gan, T. Long, L. Zou, Facile synthesis and luminescence properties of highly uniform $\text{YF}_3:\text{Ln}^{3+}$ ($\text{Ln} = \text{Eu}, \text{Tb}, \text{Ce}, \text{Dy}$) nanocrystals in ionic liquids, *Powder Technology* **214** (2011) 211-217.
- [208] P.Y. Poma, W.Q. Santos, T.O. Sales, A.S. Gouveia-Neto, C. Jacinto, Tunable light emission mediated by energy transfer in $\text{Tm}^{3+}/\text{Dy}^{3+}$ co-doped LaF_3 nanocrystals under UV excitation, *Journal of Luminescence* **188** (2017) 18-23.
- [209] Z. Shan, D. Chan, Y. Yu, P. Huang, H. Lin, Y. Wang, Luminescence in rare earth-doped transparent glass ceramics containing GdF_3 nanocrystals for lighting applications, *Journal of Materials Science* **45** (2010) 2775-2779.
- [210] X. Wang, T. Sheng, Z. Fu, W. Li, J.H. Jeong, Highly uniform $\text{YF}_3:\text{Ln}^{3+}$ ($\text{Ln} = \text{Ce}^{3+}, \text{Tb}^{3+}$) walnut-like microcrystals: Hydrothermal synthesis and luminescent properties, *Materials Research Bulletin* **48** (2013) 2143-2148.

- [211] Z. Gu, B. Zheng, H. Cao, C. Chen, B. Shen, Y. Zhang, Enhanced luminescent properties of Tb³⁺-doped transparent oxyfluoride glass-ceramics containing YF₃ nanocrystals, *Physica B: Condensed Matter* **556** (2019) 22-25.
- [212] M. Hu, Y. Wang, Z. Zhu, Z. You, J. Li, C. Tu, Investigation of mid-IR luminescence in Dy³⁺/Tm³⁺-codoped LaF₃ single crystals, *Journal of Luminescence* **207** (2019) 226-230.
- [213] G. Gorni, J.J. Velázquez, J. Mosa, R. Balda, J. Fernández, A. Durán, Y. Castro, Transparent Glass-Ceramics Produced by Sol-Gel: A Suitable Alternative for Photonic Materials, *Materials* **11** (2018) 212, 30 str.
- [214] F.N. Sayed, V. Grover, V. Sudarsan, B.N. Pandey, A. Asthana, R.K. Vatsa, A.K. Tyagi, Multicolored and white-light phosphors based on doped GdF₃ nanoparticles and their potential bio-applications, *Journal of Colloid and Interface Science* **367** (2012) 161-170.
- [215] S. Barbi, C. Mugoni, M. Montorsi, M. Affatigato, C. Gatto, C. Siligardi, Structural and optical properties of rare-earths doped barium bismuth borate glasses, *Journal of Non-Crystalline Solids* **481** (2018) 239-247.
- [216] A. Kaur, A. Khanna, L.I. Aleksandrov, Structural, thermal, optical and photo-luminescent properties of barium tellurite glasses doped with rare-earth ions, *Journal of Non-Crystalline Solids* **476** (2017) 67-74.
- [217] A.C. Galca, N. Preda, C.E. Secu, C.R. Luculescu, M. Secu, Spectroscopic ellipsometry investigations of Eu-doped oxy-fluoride glass and glass-ceramics, *Optical Materials* **34** (2012) 1493-1496.
- [218] B. Zhou, C.Q. E, Y.Y. Bu, L. Meng, X.H. Yan, X.F. Wang, Temperature-controlled down-conversion luminescence behavior of Eu³⁺-doped transparent MF₂ (M = Ba, Ca, Sr) glass ceramics, *Luminescence* **32** (2017) 195-200.
- [219] X. Qiao, Q. Luo, X. Fan, M. Wang, Local vibration around rare earth ions in alkaline earth fluorosilicate transparent glass and glass ceramics using Eu³⁺ probe, *Journal of Rare Earths* **26**(6) (2008) 883-888.
- [220] X. Wang, J. Chen, J. Li, H. Guo, Preparation and luminescent properties of Eu-doped transparent glass-ceramics containing SrF₂ nanocrystals, *Journal of Non-Crystalline Solids* **357** (2011) 2290-2293.
- [221] Q. Luo, X. Qiao, X. Fan, S. Liu, H. Yang, X. Zhang, Reduction and luminescence of europium ions in glass ceramics containing SrF₂ nanocrystals, *Journal of Non-Crystalline Solids* **354** (2008) 4691-4694.
- [222] M. Walas, T. Lewandowski, A. Synak, M. Łapiński, W. Sadowski, B. Kościelska, Eu³⁺ doped tellurite glass ceramics containing SrF₂ nanocrystals: Preparation, structure and luminescence properties, *Journal of Alloys and Compounds* **696** (2017) 619-626.
- [223] A. Antuzevics, M. Kemere, G. Kriek, R. Ignatans, Electron paramagnetic resonance and photoluminescence investigation of europium local structure in oxyfluoride glass ceramics containing SrF₂ nanocrystals, *Optical Materials* **72** (2017) 749-755.
- [224] Y. Fei, S. Zhao, X. Sun, L. Huang, D. Deng, S. Xu, Preparation and optical properties of Eu³⁺ doped and Er³⁺/Yb³⁺ codoped oxyfluoride glass ceramics containing Ba_{1-x}Lu_xF_{2+x} nanocrystals, *Journal of Non-Crystalline Solids* **428** (2015) 20-25.
- [225] K. Biswas, A.D. Sontakke, R. Sen, K. Annapurna, Luminescence Properties of Dual Valence Eu Doped Nano-crystalline BaF₂ Embedded Glass-ceramics and Observation of Eu²⁺ → Eu³⁺ Energy Transfer, *Journal of Fluorescence* **22** (2012) 745-752.
- [226] Y. Yu, F. Weng, D. Chen, P. Huang, Y. Wang, Optical spectroscopy investigation on distribution of Eu³⁺ in nanostructured glass ceramics, *Journal of Applied Physics* **107** (2010) 093504, 5 str.
- [227] D. Chen D, Y. Yu, P. Huang, H. Lin, Z. Shan, Y. Wang, Color-tunable luminescence of Eu³⁺ in LaF₃ embedded nanocomposite for light emitting diode, *Acta Materialia* **58** (2010) 3035-3041.

- [228] D. Chen, Y. Wang, Y. Yu, P. Huang, Structure and Optical Spectroscopy of Eu-Doped Glass Ceramics Containing GdF₃ Nanocrystals, *The Journal of Physical Chemistry C* **112** (2008) 18943-18947.
- [229] F. Yang, G. Chen, Z. You, C. Sun, J. Cao, Y. Ji, Y. Wang, Y. Wang, Z. Zhu, J. Li, C. Tu, The transformation of Eu³⁺ → Eu²⁺ in SiO₂-Al₂O₃-NaF-YF₃:Eu glasses and glass ceramics, *Materials Letters* **65** (2011) 1337-1339.
- [230] M. Secu, C.E. Secu, C. Ghica, Eu³⁺-doped CaF₂ nanocrystals in sol-gel derived glass-ceramics, *Optical Materials* **33** (2011) 613-617.
- [231] M. Secu, C.E. Secu, M. Sima, Sol-gel template synthesis of luminescent glass-ceramic rods, *Journal of Nanoparticle Research* **14** (2012) 772, 6 str.
- [232] A.C. Yanes, A. Santana-Alonso, J. Méndez-Ramos, J. del-Castillo, V.D. Rodríguez, Novel Sol-Gel Nano-Glass-Ceramics Comprising Ln³⁺-Doped YF₃ Nanocrystals: Structure and High Efficient UV Up-Conversion, *Advanced Functional Materials* **21** (2011) 3136-3142.
- [233] A.C. Yanes, J. del-Castillo, J. Méndez-Ramos, V.D. Rodríguez, M.E. Torres, J. Arbiol, Luminescence and structural characterization of transparent nanostructures Eu³⁺-doped LaF₃-SiO₂ glass-ceramics prepared by sol-gel method, *Optical Materials* **29** (2007) 999-1003.
- [234] S. Fujihara, T. Kato, T. Kimura, Sol-Gel Synthesis of Silica-Based Oxyfluoride Glass-ceramic Thin Films: Incorporation of Eu³⁺ Activators into Crystallites, *Journal of the American Ceramic Society* **84** (11) (2001) 2716-2718.
- [235] J.J. Velázquez, J. Mosa, G. Gorni, R. Balda, J. Fernández, L. Pascual, A. Durán, Y. Castro, Transparent SiO₂-GdF₃ sol-gel nano-glass ceramics for optical applications, *Journal of Sol-Gel Science and Technology* **89** (2019) 322-332.
- [236] A.K. Mishra, Smart Ceramics: Preparation, Properties, and Applications: B. Bhushan, A. Priyam, Aliovalent Doping of Multiferroic BiFeO₃ Nanoparticles for Enhanced Functionality, Pan Stanford Publishing, 2018, 187-225.
- [237] X. Xie, J. Sun, C. Brigden, I. Farnan, Y. Hong, R.V. Kumar, Understanding the relationship between dopant and ionic transport in yttria-doped ceria-zirconia, *Journal of Materials Chemistry* **21** (2011) 9570-9575.
- [238] Q. Dan, T. Wanjun, Energy transfer and multicolor emission in single-phase Na₅Ln(WO₄)_{4-z}(MoO₄)_z:Tb³⁺,Eu³⁺ (Ln = La, Y, Gd) phosphor, *RSC Advances* **6** (2016) 45376-45385.
- [239] G.H. Beall, L.R. Pinckney, Nanophase Glass-Ceramics, *Journal of the American Ceramic Society* **82** (1) (1999) 5-16.
- [240] W.C. Wang, B. Zhou, S.H. Xu, Z.M. Yang, Q.Y. Zhang, Recent advances in soft optical glass fiber and fiber lasers, *Progress in Materials Science* **101** (2019) 90-171.
- [241] M. Gökçe, U. Şentürk, D.K. Uslu, G. Burgaz, Y. Şahin, A.G. Gökçe, Investigation of europium concentration dependence on the luminescent properties of borogermanate glasses, *Journal of Luminescence* **192** (2017) 263-268.
- [242] W.A. Pisarski, J. Pisarska, L. Żur, T. Goryczka, Structural and optical aspects for Eu³⁺ and Dy³⁺ ions in heavy metal glasses based on PbO-Ga₂O₃-XO₂ (X = Te, Ge, Si), *Optical Materials* **35** (2013) 1051-1056.
- [243] R. Cao, Y. Lu, Y. Tian, F. Huang, S. Xu, J. Zhang, Spectroscopy of thulium and holmium co-doped silicate glasses, *Optical Materials Express* **6** (7) (2016) 2252-2263.
- [244] J. Żmojda, M. Kochanowicz, D. Dorosz, Low-phonon tellurite glass co-doped with Tm³⁺/Ho³⁺ ions for optical fiber technology, *Photonics Letters of Poland* **6** (2) (2014) 56-58.

- [245] J. Jabbour, S. Calas, S. Gatti, R.K. Kribich, M. Myara, G. Pille, P. Etienne, Y. Moreall, Characterization by IR spectroscopy of an hybrid sol-gel materials used for photonic devices fabrication, *Journal of Non-Crystalline Solids* **354** (2008) 651-658.
- [246] P. Innocenzi, Infrared spectroscopy of sol-gel derived silica-based films: a spectra-microstructure overview, *Journal of Non-Crystalline Solids* **316** (2003) 309-319.
- [247] S. He, D. Huang, H. Bi, Z. Li, H. Yang, X. Cheng, Synthesis and characterization of silica aerogels dried under ambient pressure bed on water glass, *Journal of Non-Crystalline Solids* **410** (2015) 58-64.
- [248] S. He, Z. Li, X. Shi, H. Yang, L. Gong, X. Cheng, Rapid synthesis of sodium silicate based hydrophobic silica aerogel granules with large surface area, *Advanced Powder Technology* **26** (2015) 537-541.
- [249] M.-L. Liu, D.-A. Yang, Y.-F. Qu, Effect of different chemical additives and heat-treatment on ambient pressure dried silica aerogels, *Journal of Experimental Nanoscience* **5** (1) (2010) 83-91.
- [250] I.V. Kalinovskaya, A.N. Zadorozhnaya, Y.M. Nikolenko, Luminescent properties of europium carboxylates, *Journal of Molecular Structure* **1100** (2015) 100-104.
- [251] G.A. Li, T.L. Zhu, Z.X. Deng, Y.J. Zhang, F. Jiao, H.R. Zheng, Preparation of Cu-SiO₂ composite aerogel by ambient drying and the influence of synthesizing conditions on the structure of the aerogel, *Chinese Science Bulletin* **56** (7) (2011) 685-690.
- [252] C. Song, X. Dong, Preparation and characterization of tetracomponent ZnO/SiO₂/SnO₂/TiO₂ composite nanofibers by electrospinning, *Advances in Chemical Engineering and Science* **2** (2012) 108-112.
- [253] T.R. Senty, M. Yalamanchi, Y. Zhang, S.K. Cushing, M.S. Seehra, X. Shi, A.D. Bristow, Photoluminescence spectroscopy of YVO₄:Eu³⁺ nanoparticles with aromatic linker molecules: A precursor to biomedical functionalization, *Journal of Applied Physics* **115** (2014) 163107, 5 str.
- [254] I. Atkinson, E.M. Anghel, L. Predoana, O.C. Mocioiu, L. Jecu, I. Raut, C. Munteanu, D. Culita, M. Zaharescu, Influence of ZnO addition on the structural, in vitro behavior and antimicrobial activity of sol-gel derived CaO-P₂O₅-SiO₂ bioactive glasses, *Ceramics International* **42** (2016) 3033-3045.
- [255] D. Möncke, D. Palles, N. Zacharias, M. Kaparou, E.I. Kamitsos, L. Wondraczek, Formation of an Outer Borosilicate Glass Layer on Late Bronze Age Mycenaean Blue Vitreous Relief Fragments, *European Journal of Glass Science and Technology Part B: Physics and Chemistry of Glasses* **54** (1) (2013) 52-59.
- [256] H. Aguiar, J. Serra, P. González, B. León, Structural study of sol-gel silicate glasses by IR and Raman spectroscopies, *Journal of Non-Crystalline Solids* **355** (2009) 475-480.
- [257] H. Ma, T. Shi, Q. Song, Synthesis and Characterization of Novel PVA/SiO₂-TiO₂ Hybrid Fibers, *Fibers* **2** (2014) 275-284.
- [258] D. Lin-Vien, N.B. Colthup, W.G. Fateley, J.G. Grasselli, *The Handbook of Infrared and Raman Characteristic Frequencies of Organic Molecules*, Chapter 3 – Halocompounds, Elsevier, 1991, 29-44.
- [259] A. Cozzi, T. Ohji, *Environmental Issues and Waste Management Technologies in the Materials and Nuclear Industries XII*: S.V. Stefanovsky, J.C. Marra, A.A. Akatov, Characterization of Vitrified Savannah River Site SB4 Waste Surrogate, John Wiley & Sons, 2004, 127-140.
- [260] M. Sitarz, W. Mozgawa, M. Handke, Rings in the structure of silicate glasses, *Journal of Molecular Structure* **511-512** (1999) 281-285.

- [261] G. Yang, *Advances in Future Manufacturing Engineering*: M. Wang, Y. Li, W. Xu, Z. Huang, The luminescence Property of Rhodamine B grafted in different structured channels of mesoporous silicate, Taylor & Francis Group, 2015, 149-155.
- [262] Z. Aytac, A. Celebioglu, Z.I. Yildiz, T. Uyar, Efficient Encapsulation of Citral in Fast-Dissolving Polymer-Free Electrospun Nanofibers of Cyclodextrin Inclusion Complexes: High Thermal Stability, Longer Shelf-Life, and Enhanced Water Solubility of Citral, *Nanomaterials* **8** (10) (2018) 793, 15 str.
- [263] J. Cui, B. Li, C. Zou, C. Zhang, S. Wang, Direct Synthesis of α -Silicon Nitride Nanowires from Silicon Monoxide on Alumina, *Nanomaterials and Nanotechnology* **5** (2015) 32, 6 str.
- [264] L. Zhou, D. Chen, W. Luo, Y. Wang, Y. Yu, F. Liu, Transparent glass ceramic containing $\text{Er}^{3+}:\text{CaF}_2$ nano-crystals prepared by sol-gel method, *Materials Letters* **61** (2007) 3988-3990.
- [265] S. Fujihara, C. Mochizuki, T. Kimura, Formation of LaF_3 microcrystals in sol-gel silica, *Journal of Non-Crystalline Solids* **244** (1999) 267-274.
- [266] W. Luo, Y. Wang, F. Bao, L. Zhou, X. Wang, Crystallization behavior of $\text{PbF}_2\text{-SiO}_2$ based bulk xerogels, *Journal of Non-Crystalline Solids* **347** (2004) 31-38.
- [267] B.-C. Hong, K. Kawano, Syntheses of Eu-Activated Alkaline Earth Fluoride MF_2 (M = Ca, Sr) Nanoparticles, *Japanese Journal of Applied Physics* **46** (9B) (2007) 6319-6323.
- [268] N.G. Zhuravleva, N.A. Sapoletova, A.A. Eliseev, A.V. Lukashin, Y.D. Tretyakov, U. Kynast, The synthesis of monodisperse trioctylphosphine oxide-capped EuF_3 nanoparticles, *Optical Materials* **28** (2006) 606-609.
- [269] R. Camprostrini, M. Ischia, G. Casturan, L. Armelao, Sol-gel synthesis and pyrolysis study of oxyfluoride silica gels, *Journal of the Science and Technology* **23** (2002) 107-111.
- [270] N. Pawlik, B. Szpikowska-Sroka, M. Sołtys, W.A. Pisarski, Optical properties of silica sol-gel materials singly- and doubly-doped with Eu^{3+} and Gd^{3+} ions, *Journal of Rare Earths* **34** (8) (2016) 786-795.
- [271] B. Szpikowska-Sroka, N. Pawlik, T. Goryczka, W.A. Pisarski, Influence of silicate sol-gel host matrices and catalyst agents on luminescence properties of $\text{Eu}^{3+}/\text{Gd}^{3+}$ under different excitation wavelengths, *RSC Advances* **5** (2015) 98773-98782.
- [272] N. Pawlik, B. Szpikowska-Sroka, E. Pietrasik, T. Goryczka, W.A. Pisarski, Photoluminescence and energy transfer in transparent glass-ceramics based on $\text{GdF}_3:\text{RE}^{3+}$ (RE = Tb, Eu) nanocrystals, *Journal of Rare Earths* (w druku).

7. Dorobek naukowy

Wykaz publikacji wchodzących w skład rozprawy doktorskiej:

1. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, E. Pietrasik, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Photoluminescence and energy transfer in transparent glass-ceramics based on $GdF_3:RE^{3+}$ (RE = Tb, Eu) nanocrystals**, *Journal of Rare Earths* (w druku), IF = 2,524, MNiSW = 25 pkt.
2. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, E. Pietrasik, T. Goryczka, M. Dulski, A.S. Swinarew, M. Zubko, J. Lełątko, W.A. Pisarski, **Reddish-orange Eu^{3+} -doped sol-gel emitters based on LaF_3 nanocrystals – synthesis, structural and photoluminescence investigations**, *Optical Materials* 89 (2019) 276-282, IF = 2,320, MNiSW = 30 pkt.
3. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, E. Pietrasik, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Structural and luminescence properties of silica powders and transparent glass-ceramics containing $LaF_3:Eu^{3+}$ nanocrystals**, *Journal of the American Ceramic Society* 101 (2018) 4654-4668, IF = 2,841, MNiSW = 45 pkt.
4. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, M. Sołtys, W.A. Pisarski, **Optical properties of silica sol-gel materials singly- and doubly-doped with Eu^{3+} and Gd^{3+} ions**, *Journal of Rare Earths* 34 (8) (2016) 786-795, IF = 1,261, MNiSW = 25 pkt.
5. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, A.S. Swinarew, M. Łęźniak, W.A. Pisarski, **Structural and optical properties of Eu^{3+}/Gd^{3+} ions in silica xerogels and powders obtained by sol-gel method**, *Journal of Molecular Structure* 1126 (2016) 29-36, IF = 1,602, MNiSW = 20 pkt.
6. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, W.A. Pisarski, **Influence of Gd^{3+} concentration on luminescence properties of Eu^{3+} ions in sol-gel materials**, *Journal of Molecular Structure* 1126 (2016) 259-264, IF = 1,602, MNiSW = 20 pkt.
7. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Influence of silicate sol-gel host matrices and catalyst agents on luminescence properties of Eu^{3+}/Gd^{3+} under different excitation wavelengths**, *RSC Advances* 5 (2015) 98773-98782, IF = 3,84, MNiSW = 35 pkt.
8. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, A.S. Swinarew, W.A. Pisarski, **Luminescence of Eu^{3+}/Gd^{3+} co-doped silicate sol-gel powders**, *Journal of Luminescence* 166 (2015) 356-360, IF = 2,367, MNiSW = 35 pkt.

Wykaz pozostałych publikacji

1. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, M. Bańczyk, W.A. Pisarski, **Tb³⁺/Eu³⁺ co-doped silica xerogels prepared via low-temperature sol-gel method and their luminescence properties**, *Materials Letters* 235 (2019) 101-103, IF = 2,687, MNiSW = 35 pkt.
2. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, M. Bańczyk, W.A. Pisarski, **Multicolor emission in silica sol-gel materials co-doped with Tb³⁺ and Eu³⁺ for near-UV photonic devices**, *SPIE Proceedings, Conference: Fiber Lasers and Glass Photonics: Materials through Applications* (2018) 106833G.
3. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Effect of the initial reagents concentration on final crystals size and luminescence properties of PbF₂:Eu³⁺ phosphors**, *Journal of Alloys and Compounds* 730 (2018) 150-160, IF = 3,133, MNiSW = 35 pkt.
4. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, T. Goryczka, M. Bańczyk, W.A. Pisarski, **Influence of activator concentration on green-emitting Tb³⁺-doped materials derived by sol-gel method**, *Journal of Luminescence* 188 (2017) 400-408, IF = 2,693, MNiSW = 35 pkt.
5. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, T. Goryczka, E. Pietrasik, M. Bańczyk, W.A. Pisarski, **Lead fluoride β-PbF₂ nanocrystals containing Eu³⁺ and Tb³⁺ ions embedded in sol-gel materials: Thermal, structural and optical investigations**, *Ceramics International* 43 (2017) 8424-8432, IF = 2,758, MNiSW = 40 pkt.
6. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, L. Żur, R. Czoik, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Effect of fluoride ions on the optical properties of Eu³⁺:PbF₂ nanocrystals embedded into sol-gel host materials**, *Materials Chemistry and Physics* 174 (2016) 138-142, IF = 2,259, MNiSW = 30 pkt.
7. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Technological aspects for Tb³⁺-doped luminescent sol-gel nanomaterials**, *Ceramics International* 41 (2015) 11670-11679, IF = 2,086, MNiSW = 40 pkt.

Wykaz prezentacji przedstawionych podczas konferencji naukowych

1. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Charakterystyka strukturalna oraz fotoluminescencyjna materiałów zol-żelowych zawierających nanokrystaliczne fazy fluorkowe typu MF₃:Eu³⁺ (M = Y, La, Gd)**, *Sekcja Studencka Polskiego Towarzystwa Chemicznego – Zjazd Zimowy 2018*, Warszawa, 08.12.2018 r.

2. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Fabrication of fluoride nanocrystals in sol-gel materials and their spectroscopic properties**, *Porous Glasses Special Glasses (PGL'18)*, Szklarska Poręba, 13-16.09.2018 r.
3. E. Martula, **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Spektroskopia optyczna jonów Eu^{3+} w materiałach typu szkło-ceramika z rozproszoną fazą krystaliczną LaF_3** , *VII Ogólnopolska konferencja naukowa „Pomiędzy Naukami – Zjazd Fizyków i Chemików”*, Chorzów, 14.09.2018 r.
4. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Sol-gel materials containing $\text{YF}_3:\text{Eu}^{3+}$ nanocrystals: fabrication, structure and luminescence properties**, *10th International Conference on f-Elements (ICFE-10)*, Lozanna, Szwajcaria, 03-06.09.2018 r.
5. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Photoluminescence and energy transfer in transparent glass-ceramics based on $\text{GdF}_3:\text{RE}^{3+}$ ($\text{RE} = \text{Tb}, \text{Eu}$) nanoparticles**, *5th International Conference on Rare Earth Materials (REMAT)*, Wrocław, 16-18.05.2018 r.
6. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, E. Martula, G. Skrzyński, W.A. Pisarski, **Generacja emisji przestrajalnej w zakresie światła widzialnego w matrycach zol-żelowych współdomieszkowanych jonami $\text{Tb}^{3+}/\text{Eu}^{3+}$ do potencjalnych zastosowań w fotonice**, *XII Seminarium Naukowe „Aktualne Problemy Chemii Analitycznej”*, Katowice, 11.05.2018 r.
7. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, M. Żaba, A. Rzyman, K. Stopa, **Otrzymywanie aerożeli krzemionkowych**, *XII Seminarium Naukowe „Aktualne Problemy Chemii Analitycznej”*, Katowice, 11.05.2018 r.
8. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, M. Bańczyk, W.A. Pisarski, **Multicolor emission in silica sol-gel materials co-doped with Tb^{3+} and Eu^{3+} for near-UV photonic devices**, *SPIE Photonics Europe – Fiber Lasers and Glass Photonics: Materials through Applications*, Strasburg, Francja, 22-26.04.2018 r.
9. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, T. Goryczka, W.A. Pisarski, **Nanostruktury fluorkowe rozproszone w zol-żelowych materiałach typu szkło-ceramika domieszkowanych jonami europu i terbu do zastosowań w optoelektronice**, *VI Ogólnopolska konferencja naukowa „Pomiędzy Naukami – Zjazd Fizyków i Chemików”*, Chorzów, 15.09.2017 r.
10. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Structural characterization and luminescence properties of $\text{LaF}_3:\text{Eu}^{3+}$ nanocrystalline silica powders and transparent glass-ceramics prepared via sol-gel technique**, *19th International Sol-Gel Conference*, Liege, Belgia, 03-08.09.2017 r.
11. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, E. Pietrasik, W.A. Pisarski, **Novel reddish-orange sol-gel emitters based on $\text{LaF}_3:\text{Eu}^{3+}$ nanocrystallites – synthesis, structural and photoluminescence investigations**, *6th International Workshop on Advanced Spectroscopy and Optical Materials (IWASOM)*, Gdańsk, 09-14.07.2017 r.

12. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Charakterystyka strukturalna kserożeli krzemionkowych pojedynczo domieszkowanych jonami Eu^{3+} i Tb^{3+} oraz ich fotoluminescencja w zakresie światła widzialnego**, *XI Seminarium naukowe „Aktualne Problemy Chemii Analitycznej”*, Katowice, 12.05.2017 r.
13. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Luminescencja jonów Eu^{3+} w szklano-ceramicznych materiałach zol-żelowych z rozproszoną fazą krystaliczną SrF_2** , *V Ogólnopolska konferencja naukowa „Pomiędzy Naukami – Zjazd Fizyków i Chemików”*, Chorzów, 16.09.2016 r.
14. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **An investigation of the optical properties of Eu^{3+} -doped xerogels and transparent glass-ceramics fabricated by sol-gel method**, *6th International Conference on Excited States of Transitions Elements (ESTE)*, Polanica Zdrój, 21-26.08.2016 r.
15. **N. Pawlik**, A. Mosiądz, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Wpływ stężenia jonów Tb^{3+} na zieloną fotoluminescencję w szklach otrzymanych niskotemperaturową metodą zol-żel**, *X Seminarium naukowe „Aktualne Problemy Chemii Analitycznej”*, Katowice, 13.05.2016 r.
16. **N. Pawlik**, J. Fiut, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Charakterystyka spektroskopowa szkieł i transparentnych materiałów szklano-ceramicznych aktywowanych jonami Eu^{3+}** , *X Seminarium naukowe „Aktualne Problemy Chemii Analitycznej”*, Katowice, 13.05.2016 r.
17. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Optical properties of silica sol-gel materials singly- and doubly-doped with Eu^{3+} and Gd^{3+} ions**, *4th International Conference on Rare Earth Materials (REMAT)*, Ślęza/Wrocław, 26-28.10.2015 r.
18. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Właściwości spektroskopowe proszków i kserożeli podwójnie domieszkowanych jonami europu i gadolinu**, *IV Ogólnopolska konferencja naukowa „Pomiędzy Naukami – Zjazd Fizyków i Chemików”*, Chorzów, 18.09.2015 r.
19. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Optical properties of $\text{Eu}^{3+}/\text{Gd}^{3+}$ ions in silica xerogels and powders obtained by sol-gel method**, *XIIIth International Conference on Molecular Spectroscopy (ICMS)*, Wrocław, 09-13.09.2015 r.
20. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, W.A. Pisarski, **Influence of Gd^{3+} concentration on luminescence properties of Eu^{3+} ions in sol-gel materials**, *XIIIth International Conference on Molecular Spectroscopy (ICMS)*, Wrocław, 09-13.09.2015 r.
21. **N. Pawlik**, M. Adamus, B. Szpikowska-Sroka, R. Czoik, W.A. Pisarski, **Wpływ stężenia Gd^{3+} na luminescencję jonów Eu^{3+} w krzemianowych materiałach zol-żelowych**, *IX Seminarium naukowe „Aktualne Problemy Chemii Analitycznej”*, Katowice, 15.05.2015 r.

22. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, W.A. Pisarski, **Wpływ zwiększonej zawartości jonów Gd³⁺ na czas trwania luminescencji w zakresie widzialnym w materiałach podwójnie domieszkowanych jonami Eu³⁺ i Gd³⁺**, *Sekcja Studencka Polskiego Towarzystwa Chemicznego - Zjazd Zimowy 2014*, Wrocław, 13.12.2014 r.
23. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, L. Żur, R. Czoik, W. Pisarski, **Wpływ preparatyki na transfer energii Gd³⁺-Eu³⁺ w zol-żelowych materiałach luminescencyjnych**, *III Ogólnopolska konferencja naukowa „Pomiędzy Naukami – Zjazd Fizyków i Chemików*, Chorzów, 26.09.2014 r.
24. B. Szpikowska-Sroka, A. Psiuk, **N. Pawlik**, N. Heliosz, R. Czoik, W. Pisarski, **Otrzymywanie szkieł zol-żelowych domieszkowanych jonami terbu**, 57. *Zjazd Polskiego Towarzystwa Chemicznego i Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego*, Częstochowa, 14-18.09.2014 r.
25. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, R. Czoik, W. Pisarski, **Wzmocniona czerwona luminescencja proszków podwójnie domieszkowanych jonami Eu³⁺ i Gd³⁺**, *VIII Seminarium naukowe: „Aktualne problemy chemii analitycznej”*, Katowice, 16.05.2014 r.
26. B. Szpikowska-Sroka, N. Heliosz, **N. Pawlik**, L. Żur, R. Czoik, W. Pisarski, **Wpływ preparatyki na luminescencję jonów Tb³⁺ w szklach tlenkowo-fluorkowych otrzymanych metodą zol-żel**, *VIII Seminarium naukowe: „Aktualne problemy chemii analitycznej”*, Katowice, 16.05.2014 r.
27. M. Żądło, B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, L. Żur, T. Goryczka, R. Czoik, W. Pisarski, **Konwersja w dół w tlenkowo-fluorkowych materiałach zol-żelowych domieszkowanych jonami Eu³⁺**, *VIII Seminarium naukowe: „Aktualne problemy chemii analitycznej”*, Katowice, 16.05.2014 r.
28. **N. Pawlik**, B. Szpikowska-Sroka, L. Żur, R. Czoik, W. Pisarski, **Transfer energii Gd³⁺-Eu³⁺ w szklach zol-żelowych**, *II Ogólnopolska konferencja naukowa „Pomiędzy Naukami – Zjazd Fizyków i Chemików”*, Chorzów, 27.09.2013 r.
29. B. Szpikowska-Sroka, **N. Pawlik**, L. Żur, R. Czoik, W. Pisarski, **Zjawisko konwersji w dół w szklach zol-żelowych domieszkowanych jonami Eu³⁺**, *VII Seminarium naukowe: „Aktualne problemy chemii analitycznej”*, Katowice, 17.05.2013 r.
30. **N. Pawlik**, A. Psiuk, B. Szpikowska-Sroka, R. Czoik, L. Żur, W. Pisarski, **Właściwości optyczne materiałów zol-żelowych aktywowanych jonami europu**, *I Ogólnopolska konferencja naukowa „Pomiędzy Naukami – Zjazd Fizyków i Chemików”*, Chorzów, 05.10.2012 r.
31. B. Szpikowska-Sroka, A. Psiuk, **N. Pawlik**, R. Czoik, L. Żur, W. Pisarski, **Synteza materiałów optycznych metodą zol-żel**, 55. *Zjazd Polskiego Towarzystwa Chemicznego i Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego*, Białystok, 16-20.09.2012 r.

32. B. Szpikowska-Sroka, L. Żur, R. Czoik, **N. Pawlik**, W. Krok, W. Pisarski, **Nanokryształy fluorkowe rozproszone w matrycy zol-żelowej domieszkowane jonami europu**, *VI Seminarium naukowe „Aktualne problemy chemii analitycznej”*, Katowice, 18.05.2012 r.